

Львівський державний університет внутрішніх справ

МЕХАНІЗМ
ФУНКЦІОНУВАННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В УМОВАХ ВІЙНИ

(осінні читання)

Збірник тез
Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти

18 листопада 2022 року

Львів

УДК 34
М52

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 26 жовтня 2022 року № 4)

Упорядник – **Ю. М. Шевців**,
науковий співробітник відділу організації наукової роботи
Львівського державного університету внутрішніх справ

Механізм функціонування громадянського суспільства в
М52 умовах війни (осінні читання): збірник тез Всеукраїнської
наукової конференції здобувачів вищої освіти (18 листопада
2022 року) / упор. Ю. М. Шевців. Львів : Львівський держав-
ний університет внутрішніх справ, 2022. 444 с.

Збірник містить тези доповідей та повідомлень, які внесено до програми традиційних «осінніх читань», що проводитимуться у рамках щорічної Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти «Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни» у Львівському державному університеті внутрішніх справ 18 листопада 2022 року. Учасники конференції – курсанти, студенти, магістранти, аспіранти та ад'юнкти закладів вищої освіти України.

The collection contains abstracts of papers and reports included in the program of traditional «Autumn Readings», which will be held as part of the annual All-Ukrainian scientific conference of higher education graduates «Mechanism of Civil Society Functioning in Conditions of War» at the Lviv State University of Internal Affairs on November 18, 2022.

Participants of the conference are cadets, students, master degree students, postgraduate students and adjuncts of higher education institutions of Ukraine.

Тези опубліковано в авторській редакції.

УДК 34

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2022

ЄДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА – ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Всеукраїнська наукова конференція здобувачів вищої освіти «Механізм функціонування громадянського суспільства (осінні читання)», традиційно ініційована Львівським державним університетом внутрішніх справ, цього року проходить з урахуванням непередбачувано трагічних для нашої країни умов.

24 лютого 2022 року російська федерація розпочала широкомасштабний збройний наступ на територію України. Війна, однозначно, спровокувала руйнівний вплив на всі інститути громадянського суспільства, зокрема внесла свої корективи в організацію наукових заходів у закладах вищої освіти.

Минулого року, затверджуючи своїм Указом «Національну стратегію розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки», Президент України наголошував, що «становлення демократичної, правової та соціальної держави тісно пов'язане з розвитком громадянського суспільства як сфери суспільної діяльності громадян, що об'єднуються для прийняття спільних рішень, а також захисту прав та інтересів, досягнення спільного блага, зокрема у взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, політичними інститутами та бізнесом. Важливою ознакою сталості громадянського суспільства є функціонування інститутів громадянського суспільства, через які громадяни та суспільні групи забезпечують самоорганізацію, представництво, реалізацію і захист прав та інтересів». Тож українці були зорієнтовані на чітке налагодження дієвого механізму функціонування всіх складових цілісної спільноти національно свідомих громадян.

Однак війна по-своєму пришвидшила цей процес і навіть спричинила формування власної моделі українського громадянського суспільства. Суспільні інститути миттєво модифікували свою діяльність відповідно до умов воєнного стану, переорієнтувавши її на допомогу силам оборони та безпеки, реалізацію гуманітарних, інформаційних, просвітницьких, наукових проєктів, розвиток горизонтальних зв'язків між різними рівнями громадянського суспільства, органами публічної влади, бізнесом і навіть міжнародними організаціями.

Відомо, що громадянське суспільство і держава, як дві взаємодіючі частини єдиної суспільної системи, у своєму розвитку взаємозумовлюють одне одного. В умовах війни цей зв'язок значно посилюється.

Розвиток громадянського суспільства не зупиняється і суттєво впливає на удосконалення інститутів публічної влади.

Особливістю сучасного етапу взаємодії громадського суспільства і держави в Україні є те, що це відбувається в умовах нової реальності, коли громадянське суспільство і держава об'єднані спільною метою – перемогти ворога, зберегти життя і здоров'я українців, відновити територіальну цілісність держави, захистити суверенне право українського народу самому визначати, як відбудувати й розвивати країну. В таких умовах гостро постає питання налагодження консолідації та забезпечення єдності громадянського суспільства і керівної політико-управлінської еліти. Згуртованість, спільна воля до перемоги і недекларативний патріотизм українців стали важливими чинниками, які допомагають у боротьбі з російською агресією.

Приємно відзначити, що наша наукова молодь активно долучається до захисту свого громадянського суспільства на всіх фронтах. Їхня наполегливість у здобутті знань і професійних навиків, чітка громадянська позиція та однозначні національні інтереси мають вирішальне значення для майбутнього України.

На цьогорічний захід надійшли майже 140 наукових доповідей, у яких звертається увага на найбільш гострі проблеми сучасності: захист прав і свобод людини та громадянина в умовах російської агресії; діяльність Національної поліції в умовах воєнного стану; притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення воєнних злочинів в Україні; виконання слідчих і слідчо-розшукових дій в умовах війни; реалізація адміністративного права та процесу з урахуванням масової міграції населення; зміни в українській економіці, спричинені війною; здійснення цивільного судочинства в Україні в умовах воєнного стану; соціальний захист дітей, які втратили батьків через воєнні дії; функціонування волонтерських рухів і багато інших.

Цією конференцією молода українська наукова спільнота демонструє свою єдність і посилює свій науковий фронт у протидії російській агресії, шукає і пропонує підходи до формування нових рішень в умовах війни та проектує напрями післявоєнної відбудови нашої держави.

Бажаю учасникам заходу жвавих дискусій, результативного пошуку нових наукових шляхів подолання ризиків і загроз, швидкої перемоги, миру, стабільності та добра.

Слава Україні! Героям слава!

Роман Благуца,
*ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор,
заслужений юрист України*

Ф. Абасова

*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)*

ГЕНЕЗИС РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Розуміння змісту та сутності інституту касаційного перегляду у цивільному процесі має ґрунтуватися, у тому числі, на дослідженні його еволюції, оскільки формування інституту касаційного перегляду в сучасності, як на теренах сучасної України, так і в світі, вимагало тривалого процесу удосконалення первинних процесуальних форм судового захисту прав учасників суспільних відносин.

Щодо етапів офіційного запровадження системи апеляційних судів в Україні можна, то можна розпочати з так званої «малої судової реформи» літом 2001 року, коли були внесені істотні зміни до Закону Української РСР «Про судоустрій України» 1981 року [1]. Відповідно до ст. 31 Закону апеляційні суди, діяли як суди апеляційної, а також як суди першої інстанції в адміністративних, кримінальних та цивільних справах, що віднесені до їх підсудності законом, переглядали справи, у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Адаптуючи законодавство до норм Конституції, Верховна Рада України виклала Закон Української РСР «Про судоустрій України» в редакції від 05.07.2001 р. із внесенням нового розділу «Вищі спеціалізовані суди». У даному законі визначалося, що Вищі спеціалізовані суди діють як суди касаційної інстанції щодо рішень місцевих та апеляційних судів, а у випадках, передбачених законом, як суди апеляційної інстанції щодо рішень апеляційних судів, ухвалених у першій інстанції, а також переглядають справи за нововиявленими обставинами.

7 лютого 2002 року ВРУ приймає новий Закон «Про судоустрій України». Даний закон у ст. 18 визначав, що: Систему судів загальної юрисдикції складають: 1) місцеві суди; 2) апе-

ляційні суди, Апеляційний суд України; 3) Касаційний суд України; 4) вищі спеціалізовані суди; 5) Верховний Суд України. Також він передбачав три окремі розділи, які регламентували діяльність Касаційного суду України, вищого спеціалізованого, а також апеляційного суду [2]. Але 11 грудня 2003 року, Конституційний Суд України, визнав положення щодо Касаційного суду України такими, які не відповідають Конституції України і дані положення втратили свою чинність. Після прийняття положення щодо скасування суду третьої інстанції він перестав реально і юридично функціонувати. Не було вчинено жодних дій щодо створення нового касаційного суду, дану справу залишили в стані розпаду, не намагаючись при цьому прийняти жодних рішень.

Вслід за цим в 2004 році був прийнятий новий Цивільний процесуальний кодекс України, який чітко визначав і прописував процедуру звернення і розгляду рішень в касаційній та апеляційній інстанціях. Але ці зміни і перетворення які стосувалися касаційної інстанції можна було спостерігати лише у документах, фактично роль касації продовжував відігравати Верховний Суд України.

Таке положення справи спостерігалось аж до 2010 року, коли відбулася судова реформа. Її передумовами стало те, що Конституція, ЦПК України та Закон «Про судоустрій України» не відповідали один одному. 7 липня 2010 року в силу вступив новий Закон «Про судоустрій і статус суддів», який і поклав початок для реального створення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ [3].

Починаючи з 2014 року в Україні стартувала «Велика судова реформа», яка не оминула Вищі спеціалізовані судів, а навпаки, касація стала центральним питанням законодавчих змін. Постало питання про необхідність існування касаційної інстанції в рамках окремої судової структури.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 20.06.2016 року Вищі спеціалізовані суди було скасовано, а повноваження касаційної інстанції знов переклали на новий Верховний Суд [4]. Норми цього Закону можна вважати досить

прогресивними, більше того давно необхідними, оскільки ними нарешті забезпечувалося приведення порядку та системи касації у цивільному судочинстві у відповідність до вимог Конституції України.

Таким чином, відбулося розмежування повноважень Вищого спеціалізованого суду та Верховного Суду України в частині касаційного розгляду справ. Зазначеними нормами було започатковано процес скасування системи вищих спеціалізованих судів, на зміну яких почав діяти Верховний Суд, в якому було створено та функціонують п'ять таких підрозділів як: Велика палата, касаційний адміністративний суд, касаційний господарський суд, касаційний кримінальний суд та касаційний цивільний суд.

1. Про судоустрій України: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 5 червня 1981 р. *Відомості Верховної Ради*. 1981. № 24. Ст. 357.

2. Про судоустрій України: Закон України від 7 лютого 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 27-28. Ст. 180.

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07 липня 2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 41-42, № 43, № 44-45. Ст. 529.

4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.

Д. І. Андрейчіна

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЩОДО РОЗУМІННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Про актуальність даної теми свідчить те, що насамперед свобода людини є однією з головних цінностей сучасного цивілізованого суспільства а також й те, що забезпечення недоторканності свобод особистості є однією з основних функцій держави. Проблему торгівлі людьми слід розглядати насампе-

ред як явище, що загрожує національній безпеці, оскільки сама по собі ставить під загрозу всі демократичні досягнення суспільства. Окрім цього, актуальність зумовлена ситуацією, яка зараз відбувається з нашою країною, а саме війна рф проти України. Відбуваються різноманітні порушення міжнародного гуманного права та порушення прав людини, а саме: примусове відлучення дітей від живих батьків в рф, порушення Женевської конвенції з військовополоненими, вбивство та катування мирних жителів, також через військову агресію рф жінки та діти, які змушені покинути Україну і тому прямують до сусідніх країн, стикаються з ризиками торгівлі людьми.

У Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 року зазначено, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в душі братерства. Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність. Ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах. Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання [1].

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 № 3739-VI, торгівля людьми – здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином [2].

Якщо звернутись до кримінального закону, то у ст. 149 передбачено кримінальну відповідальність за торгівлю людьми. Так, у ч. 1 ст. 149 КК України зазначено торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача

або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію.

У ч. 2 ст. 149 КК України – про ті самі дії, але вчинені за кваліфікуючих ознак, а саме: щодо неповнолітнього або щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства. А в ч. 3 передбачено особливо кваліфікуючі ознаки, зокрема, дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками, або вчинені щодо малолітнього, або організованою групою, або поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки [3].

Торгівля людьми має різні види, серед яких примусова праця, рабство, звичай подібні до рабства, сексуальна експлуатація, використання у порнобізнесі, примусова вагітність, вилучення органів, проведення дослідів над людиною, використання у жебрацтві, втягнення в злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, продаж дитини.

1) Примусова праця – будь-яка робота, що вимагається від особи під загрозою застосування покарання, фізичного та психологічного насильства. *Основні ознаки втягнення особи у примусову працю:* недобровільний характер роботи; відсутність дійсної трудової угоди та або утримання частини заробітної плати або її невиплата взагалі; робота в умовах, що не сумісні з поняттям гідної/ безпечної праці; погані умови проживання; повна залежність від експлуататора; примусова консумація.

2) Сексуальна експлуатація – використання особи у діяльності сексуального характеру за винагороду або будь-яку

іншу форму відшкодування незалежно від того, чи носить така діяльність добровільний або примусовий характер. *Ознаки сексуальної експлуатації*: недобровільний характер роботи; неможливість розпоряджатися прибутками, отриманими від надання своїх послуг.

3) Використання у порнобізнесі – діяльність юридичних та фізичних осіб у сфері надання послуг сексуального характеру, створення або утримання місць розпусти та звідництво, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів з метою отримання прибутку.

4) Примусова вагітність – це : а) посягання на волю, життя та здоров'я жінки, пов'язане із здатністю народжувати, проведення протиправних дій щодо запліднення у примусовому порядку, в тому числі штучного; б) використання репродуктивної функції організму жінки шляхом природнього або штучного запліднення без її згоди та подальше примушування жінки до виношування дитини.

5) Вилучення органів людини – вилучення з організму людини її складової частини, що має певну будову і спеціальне призначення без згоди самої особи або за її згодою, досягнутою шляхом використання злочинних засобів впливу на неї. Обіцяна особі винагорода не сплачується в повному обсязі або не сплачується взагалі.

6) Проведення дослідів над людиною без її згоди – незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, що створює небезпеку для її життя чи здоров'я.

7) Використання у жебрацтві – організація та примушування осіб до заняття жебрацтвом шляхом побиття, зґвалтування, навмисного заподіяння каліцтва, нанесення фізичних та/або психологічних травм та інших видів насильства.

8) Втягнення в злочинну діяльність – передбачає дії, пов'язані з безпосереднім психологічним або фізичним впливом на особу, вчинені з метою викликати в неї прагнення взяти участь у одному чи кількох злочинах (примушення до крадіжок, виготовлення та/або перевезення, та/або розповсюджен-

ня наркотиків, інших заборонених товарів, торгівлі зброєю, викрадення та/або збуту автотранспортних засобів, здійснення інших злочинів).

9) Використання у збройних конфліктах – використання особи, яка знаходиться у підневільному стані іншої особи, для виконання нею бойових завдань, пов'язаних з поваленням державної влади або порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, тощо.

10) Усиновлення (удочеріння) з метою наживи – взяття на виховання в сім'ю дитини на правах сина чи доньки, оформлене в установленому порядку, вчинене з метою отримання будь-якої матеріальної вигоди або уникнення певних витрат завдяки усиновленню (удочерінню) (наприклад, бажання отримати контроль над власністю усиновленої особи, залучення до заняття жебрацтвом, азартними іграми, проституцією тощо).

11) Продаж дитини – продаж батьками, близькими родичами, подружжям тощо особи, яка не досягла 18 річного віку, з метою отримання прибутку [4; 5].

Отже, можна зробити висновок, що термін «торгівля людьми» передбачає різні види та форми експлуатації людини, які наводяться як міжнародними нормативно-правовими документами, так і законодавством України. Торгівля людьми – означає здійснення з метою експлуатації, вербування, перевезення, передачі, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування, або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою, або уразливості положення, або шляхом підкупу у вигляді платежів або вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу.

1. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 (III) ГА ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата звернення: 13.10.2022).

3. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 05.01.2022. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 13.10.2022).

4. Торгівля людьми. Основні поняття та види експлуатації. Міністерство соціальної політики України веб-сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16080.html?PrintVersion> (дата звернення: 13.10.2022).

5. Що таке торгівля людьми? Основні поняття та види експлуатації. Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? Місцеве самоврядування України веб-сайт. URL: <https://tairovska-gromada.gov.ua/news/1632136460/> (дата звернення: 13.10.2022).

Є. М. Андрухів

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕФІНІЦІЇ ПОНЯТТЯ «ДОГОВІР ПОСТАВКИ» ЯК ОДНОГО З ВИДІВ ДОГОВОРІВ У ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Проблематика договірних поставок завжди привертала увагу чималої кількості науковців [1, с. 40].

Торгівля, що здійснюється на підставі договорів поставки, є одним з найбільш поширених видів господарської діяльності, що забезпечує зв'язок між виробником та споживачем [2].

Основні моменти, що стосуються договору поставки, регулюються ст.ст. 265–271 ГК і ст. 712 ЦК. До питань, не врегульованих цими нормами, можуть застосовуватися положення гл. 54 ЦК про договір купівлі-продажу [3, с. 4].

Поставка як форма оплатно-грошової реалізації товару за юридичною сутністю походить із купівлі-продажу, але має свої відмінності.

Саме тому до договору поставки застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, однак закон може передбачати особливості регулювання укладення та виконання договорів поставки (ст. 712 ЦК України) [2].

Відповідно до частини першої статті 265 ГК України за договором поставки одна сторона – постачальник зобов'язується передати (поставити) у зумовлені строки (строк) другій стороні – покупцеві товар (товари), а покупець зобов'язується прийняти вказаний товар (товари) і сплатити за нього певну грошову суму [4].

Згідно частини першої статті 712 ЦК України за договором поставки продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму [5].

При цьому, в ч. 3 ст. 265 ГК України є певна особливість, яка відрізняє його від розуміння договору поставки за Цивільним законодавством, а саме, в ГК України йдеться про те, що сторонами цього договору можуть бути тільки суб'єкти господарювання [6, с. 46].

Договір поставки виявився одночасно цивільно-правовим та господарсько-правовим договором, автори кожного з цих законодавчих актів по-різному бачили концепцію регулювання поведінки суб'єктів відносин поставки, і, внаслідок відсутності мінімальної співпраці між собою, розробили два альтернативні пакети норм [7, с. 221].

І.В.Апопій, розглядаючи колізії у сфері правового регулювання договору поставки, відмічав, що при визначенні останнього була б доречна наступна дефініція: за договором поставки продавець (постачальник), який здійснює господарську діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у господарській або іншій діяльності, не пов'язаній з особистим, сімейним, домашнім чи іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму. наведене визначення заслуговує на увагу, адже являється влучним і повністю враховує неузгодженості між цивільним і господарським Кодексами [8, с. 795].

В той же час, коли ми звернемося до міжнародних звичаїв, рекомендацій, правил міжнародних органів та організацій, то побачимо, що такого виду договорів, як договори поставки, в міжнародному приватному і, зокрема, в міжнародному комерційному праві не існує [9, с. 193].

Отже правове регулювання договору поставки у процесі реалізації господарських правовідносин в національному законодавстві має дещо заплутану форму регламентації з точки зору двох різних кодифікованих актів, а саме ГК України та ЦК України, проте наявність відповідного виокремлення даного виду договору на відміну від міжнародного правового погляду дозволяє розуміти важливість цього договору з точки зору вітчизняного законодавства.

1. Товкун І., Зал Д. Укладення договору поставки у спрощеній формі: на матеріалах судової практики. *Піприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 40–44.

2. Кузьмін Дн. Л. Договір поставки та особливості його укладення. URL: http://library.ztu.edu.ua/e-copies/VISNUK/47_1/65.pdf (дата звернення: 17.09.2022).

3. Шевченко А. Договір поставки: правила оформлення. *Практичне керівництво*. 2019. № 6. С. 4–10.

4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. База даних «Законодавство України» ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n1736> (дата звернення: 17.09.2022).

5. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України» ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 17.09.2022).

6. Шульга А.А. Щодо розуміння і розмежування понять договорів поставки та постачання. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 5 червня 2020 р.)*. Полтава: ПУЕТ. 2020. С. 44–49.

7. Апопій І.В. Договір поставки в цивільному та господарському законодавстві: проблеми та шляхи їх подолання. *Соц.-ек. проблеми сучас. періоду України*. 2008. Вип. 6(74). С. 220–227.

8. Годун В.О. Договір поставки в контексті дуалізму приватного права: пропозиції щодо вдосконалення. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). С. 795–799.

9. Кульчицька Г.І. Інститут поставки у зовнішньоекономічній діяльності. URL: <http://surl.li/dazie> (дата звернення: 17.09.2022).

В. М. Ахтирський

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

КОРУПЦІЯ ЯК АКТУАЛЬНА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Наразі однією із найбільш серйозних загроз національної безпеки України є зростання рівня корупції у всіх сферах діяльності органів державної влади. Більшість українців вважають, що такий показник як «корупційний фактор» із списку внутрішніх загроз, має більший рівень загрози, ніж, наприклад, показник «воєнний конфлікт» із списку зовнішніх загроз. Тобто, ці судження є доволі прагматичними – якщо держава слабка, то захистити себе вона не може» [1].

Невирішене питання корумпованості нашої держави є актуальним не перший (і, певно, не останній) рік, оскільки зазвичай явище корупції прогресує у період трансформування та реформування усіх сфер держави, який переживає Україна, тому корупція є обумовленим фактором загрози національної безпеки та суверенітету держави.

Чому корупція така «страшна» і що вона є? Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, поняття «корупція» описується як використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди [2].

Корупція поширюється з кожним роком все більше, а це має такі наслідки: втрата чи зниження рівня довіри до державних службовців зі сторони населення, підвищення цін, соціально-економічної напруги, бідність, зниження ефективності економічної політики в державі, втрата цінності морально-етичних норм, завдання шкоди демократичним засадам управління суспільством, функціонуванню державного апарату, обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, а також порушення принципу верховенства права.

Основними причинами поширення корупції в Україні є: 1) відсутність політичної волі на боротьбу з корупцією; 2) байдужість громадян до цього явища, а як наслідок – зловживання чиновниками положення людей, які методом хабара хочуть вирішити свої певні проблеми.

Важливим аспектом у боротьбі з корупцією є створення системи антикорупційних заходів та органів, які матимуть свої завдання, і співпраці з іншими органами, оскільки запровадження антикорупційної політики лише в окремих органах не бути мати результату через недостатню поширеність [3]. В Україні існують три основних антикорупційних органи, які мають різні завдання та цілі, проте успішно співпрацюють між собою – Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Антикорупційна прокуратура та Національна агенство з питань запобігання корупції (НАЗК). Звісно, питання корупції наразі ретельно досліджується цими органами і саме завдяки антикорупційній політиці держави ця тема має великий розголос, а значить є резонансною подією, яка матиме вплив на свідомість громадян. Наслідком цього є усвідомлення та розуміння масштабу проблеми, а також менша ймовірність давання неправомірної вигоди громадянином.

Рівень економічного благополуччя населення має розвиватися та покращуватися, оскільки чим вище цей рівень, тим менше схильність чиновників підвищувати свій прибуток незаконним шляхом, зокрема і корупційними діями, тим суворіші антикорупційні методи та засоби покарання за злочини у цій сфері і тим сильніше суспільство у державі. Є різні стратегії подолання корупції в державі, проте в Україні актуальними будуть такі методи:

- збільшення прозорості в діяльності державних органів;

- коригування повноважень та функцій державних органів з метою уникнення «повторності» у функціях різних органів і зменшення навантаження на працівників з урахуванням їх реальних фізичних можливостей;

- зменшення контакту із державними службовцями шляхом цифровізації більшості послуг;

– забезпечення якісного контролю за дотриманням антикорупційного законодавства і невідворотності відповідальності за вчинення злочинів у цій сфері.

1. Корупція – найбільша загроза національній безпеці України (опитування). *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27400902.html>

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

3. 8 фактів, які треба знати про НАЗК. *Веб-сайт НАЗК*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/8-faktiv-yaki-treba-znaty-pro-nazk/>

4. Чистяков О.М. «Вагерлінія» успішності – на рівні громадської довіри. *Щотижнева газета МВС України*. Київ, 2016. № 5. С. 8–9.

Д. Е. Басараб

*(Львівський державний університету
внутрішніх справ)*

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

На сьогоднішній день одним з найбільш розповсюджених і найбільш небезпечних кримінальних правопорушень є домашнє насильство. Питання запобігання та протидії і донині є «болючим». Наявність спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству повністю не вирішують дану проблему. Як видається, це пов'язано з недостатньою обізнаністю особи-жертви з відповідними заходами, а також наявністю внутрішніх переконань щодо безкарності діянь особи-кривдника.

Дефініція поняття «домашнє насильство» міститься у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» 07.12.2017 року № 2229-VIII і являє собою діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах

місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1]. У той же час ст. 126-1 КК України розкриває термін «домашнє насильство» як економічне, фізичне або психологічне насильство, тобто сексуальне насильство відсутнє. Це пов'язано з тим, що відповідальність за дане кримінальне правопорушення міститься окремо в статті 153 Кримінального кодексу України.

Для пізнання сутності явищ кримінальної реальності, у тому числі домашнього насильства, доцільно звернутись до наукового арсеналу кримінологічної науки. За своєю природою й призначенням кримінологічна характеристика злочинності виступає певною інформаційною моделлю, яка включає в себе опис кількісних та якісних властивостей і ознак, закономірностей розвитку та відтворення всіх злочинних проявів або їх певних видів, що мають місце у реальній дійсності.

Слід відмітити, що дослідження домашнього насильства проведено на підставі аналізу статистичних даних, що містяться на сайті офісу Генерального прокурора. Проаналізувавши загальну кількість опублікованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством/насильством у сім'ї: у 2016 р. – 1292; у 2017 р. – 1341; у 2018 р. – 1586; у 2019 р. – 2554; 2020 р. – 3972; 2021 р. – 4800; у 2022 (8 міс.) – 2108, можна зробити висновок, що динаміка оприлюднених діянь має коливаючий характер, тобто спочатку стрімко зростає, а потім різко падає. Відповідно у 2016 р. динаміка є позитивною і становить +29,5% (у 2015 році було опубліковано 998 кримінальних правопорушень, які пов'язані з насильством у сім'ї), у 2017 р. динаміка є позитивною (+3,8%), у 2018 р. динаміка є позитивною (+18,3%), у 2019 р. динаміка є позитивною (+61%), у 2020 р. динаміка є позитивною (+55,5%), у 2021 р. динаміка є позитивною (+20,8%), у 2022 р. динаміка є негативною (-56,1%).

Кількість облікованих випадків домашнього насильства

	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 (8 міс)
Ст. 126 ¹ КК України «Домашнє насильство»	1068	2213	2432	1051

Проаналізувавши статистичні дані, можна зробити висновок, що найменша кількість посягань припадає на 2019 рік, а найбільша на 2021 рік. Рівень вчинюваних діянь зазнає різких змін.

На основі загальних відомостей про кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень можна визначити динаміку домашнього насильства. Динаміка злочинності – це кримінологічний показник, що виражає зміни у стані, структурі, характері, географії злочинності, які відбувалися протягом певного періоду [2, с. 10]. Динаміка аналізованого діяння зростає і не є постійною, оскільки у 2020 р. динаміка є позитивною і становить +107,2%, у 2021 р. динаміка є позитивною і становить +9,9%, у 2022 р. динаміка є негативною і становить -56,8%.

Одним із факторів, які впливають на динаміку домашнього насильства є інфекційне захворювання Covid-19. У зв'язку з цим більшість людей втратили свої робочі місця або ж довелося працювати дистанційно, також були встановлені Кабінетом міністрів України певні обмеження (наприклад, заборона відвідування громадських місць тощо). Це призвело до того, що люди постійно перебували в одному замкненому просторі, поширювалося безробіття, економічне становище сімей погіршувалося і в результаті виникали сутички між членами родини, продуктом яких стало домашнє насильство.

Наступним фактором є повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну. Хоч кількість опублікованих кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством значно менша ніж минулими роками, проте дана «хвороба» залишається пріоритетною у людській спільноті. Однак

вирішення цього питання перекладено на друге місце. У зв'язку з цим жертви через свої внутрішні переконання, що їх проблема не є значною і вона не на часі, не звертаються у відповідні органи для фіксації правопорушення.

Можна зробити висновок, що кількість факторів, які впливають на домашнє насильство зростає. До них можна також віднести психічно-емоційний стан людей, який пов'язаний з травматичним досвідом (втрата близького члена родини, приятеля, робочого місця або ж власної домівки) – це все продукує насильство.

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

2. Яремко Г. З., Устрицька Н. І. Кримінологія: навч.-метод. посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 144 с.

В. Ю. Батрух

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

З перших днів російської агресії, а особливо з моменту повномасштабного вторгнення в Україну, відбувається жорстоке порушення прав людини. Людини займають особливе місце у будь-якому суспільстві, а першочергове місце займають особи жіночої статі. Попри це, становлення інституту захисту прав людини, в особливості жінок та реальний їх захист проходить складний шлях в умовах воєнної агресії.

Як констатує правозахисна організація Amnesty International, порушення прав людини та зазіхання на гендерну

рівність за останні місяці призвели до значного зниження рівня захисту та посилення загроз щодо жінок та дівчат у цілому світі. Зображення жінок, які народжують, ховаючись від авіаударів, жінок, які рятуються від бомб, дітей на руках скорботних матерів демонструють, що означають для жінок і дітей конфлікт та гуманітарна криза [1]. На переконання фахівців, під час збройних конфліктів соціальні ролі чоловіків і жінок проявляються досить чітко, посилюється гендерна поляризація. В результаті жінки особливо гостро відчують наслідки конфлікту в силу гендерно обумовлених ролей [2].

Основу міжнародно-правового механізму захисту прав жінок закладено у Статуті ООН, Конвенції про політичні права жінок, Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, Конституції України, Законі України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Законі України «Про протидію торгівлі людьми».

Сучасне міжнародне право давно прагне до конкретизації загальнолюдських стандартів прав і свобод особистості, з якими держави повинні узгоджувати внутрішнє законодавство та поведіння посадових осіб з громадянами. Інтеграція України у світове співтовариство неможлива без приведення у відповідність з міжнародними стандартами прав людини національного законодавства і правозастосовчої діяльності [3, с. 10]. Тому, 20 червня 2022 року Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію Ради Європи із запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі – Стамбульська Конвенція) [4]. Стамбульська Конвенція є важливим документом в сфері захисту прав людини та забезпечення гендерної рівності, тобто цінностей, на яких базується Європейський Союз. Продовження війни російської федерації проти України, широкомасштабне вторгнення в лютому 2022 р. лише актуалізувало необхідність ратифікації Стамбульської Конвенції. Внаслідок цього відбудеться вдосконалення законодавства в тій частині, яка стосується насильства стосовно жінок, зокрема згвалтування, примусовий шлюб, примусовий

аборт, примусова стерилізація, каліцтво жіночих статевих органів, злочини заради так званої «честі», переслідування, сексуальні домагання. А також будуть вирішені питання щодо розширення юрисдикцій України на ситуації насильства по відношенню українських жінок за кордоном, що особливо актуально в ситуації вимушеної міграції з України.

Збройний конфлікт призвів до масових порушень прав людини як цивільних осіб, так і учасників бойових дій, особливо їх права на життя, свободу та особисту недоторканість. Більшість порушень права на життя, спричинені використанням вибухової зброї, касетних боєприпасів чи некерованих ракет, які знаходяться під сильним впливом російських військ у густонаселених районах, свідчать, що російські війська значно порушують закони війни. Насильство щодо жінок в період війни проявляється в різних формах: фізичне, психологічне, трудове, сексуальне. На жаль, немає точних статистичних даних відносно того, скільки жінок стали жертвами гендерного насильства. Причин тому багато: часто в таких випадках самі жінки замовчують, що стали жертвою; на окупованих територіях можуть взагалі бути відсутніми органи, до яких жінка може звернутися; жінка постійно перебуває під владою осіб, що спричинили насильство (полон, рабство тощо) тощо.

Підсумовуючи, можна констатувати, у контексті військових дій в Україні питання поваги, дотримання, реалізації та захисту прав людини, зокрема жінок, набувають іншого виміру, ніж у мирний час. Враховуючи особливі обставини, які виникають у зв'язку з війною, виникає багато проблем і питань. Серед них шляхи забезпечення прав людини під час війни та шляхи забезпечення прав людини в післявоєнний період. На сьогоднішній день Україною підписані та ратифіковані майже усі універсальні міжнародні угоди в галузі прав людини, положення яких шляхом імплементації інкорпоровані в національне право.

1. Польська К., Шепелева А. AL фіксує різке погіршення ситуації з правами жінок в Україні. URL: <https://www.dw.com/uk/al-fiksuie-rizke-pohirshennia-stanovyshcha-iz-pravamy-zhinok-v-ukraini/a-61047401>

2. Артеменко Д., Потарська Н. Жіночий досвід у конфлікті на Сході. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/zhinochiy-dosvid-u-konflikti-na-shodi-134910.html>.

3. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навчальний посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 167 с.

4. Україна завершила ратифікацію Стамбульської Конвенції. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3531560-ukraina-zaversila-ratifikaciu-stambulskoi-konvencii.html>.

В. Ю. Батрух,

Ю. Р. Горак

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СУДОВА ЕНТОМОЛОГІЯ ЯК ДОДАТКОВИЙ ІНСТРУМЕНТ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Наука не стоїть на місці. З кожним днем спостерігається стрімкий розвиток різних технологій та інновацій, частина з яких успішно можуть бути впроваджені в сферу кримінального провадження. Судова ентомологія як один із напрямів судової медицини є одним із важливих «постачальників» новітніх інструментів у протидії злочинності, однак в науковій доктрині та практиці спостерігається достатньо обмежене розуміння її можливостей для розслідування злочинів, що й стало основним мотивуючим чинником для проведення цього дослідження.

Судова ентомологія (англ. *forensicentomology*) – це розділ судової медицини та загальної ентомології, що вивчає особливості розвитку комах на трупі і характер викликаних ними ушкоджень [1, с. 69].

В зарубіжній доктрині нагромаджено значний досвід у застосуванні таких спеціальних знань у сфері кримінального правосуддя (Е. Кетс та М. Гоф, М. Бенецке, Д. Геннард, К. Сміт, Дж. Бірд та Дж. Томберлін, Дж. Амендт [2; 3; 4] та ін. Однак варто відзначити, що на відміну від зарубіжних країн, в Україні

у практиці органів досудового розслідування сьогодні вкрай рідко залучаються фахівці судової ентомології. Рідкісними є вузькоспеціалізовані ентомологічні дослідження, як наприклад, праця Т. Коржової, Т. Маркіної та Я. Бачинської «Видовий склад комах-некробіонтів на ділянках з різними типами ґрунтів в околицях міста Харкова (Україна)», в якій було встановлено що на трупах тварин на ділянках з різним типом ґрунту було виявлено 34 види комах з трьох рядів та 14 родин, серед яких переважали твердокрилі та двокрилі. Безпосередньо до ентомофауни трупа (понад 80% видового складу всіх комах) можна віднести більшість двокрилих (*Calliphoravomitoria*, *C. vicina*, *Cynomyiamortuorum*, *Luciliacaesar*, *L. sericata*, *Fanniascalaris*, *Sarcophagacarnaria*) та твердокрилих (*Histerimpressus*, *Saprinussemistriatus*, *Necrophorusfossor*, *Silphaobscura*, *Oiceptomathoracica*, *Creophilusmaxillosusta* ін.) [5, с. 97]. Очевидно, що таке залишення проблематики ентомології поза увагою вчених та практиків звужує можливості дослідження трупів, встановлення інформації, що має важливе значення для кримінального провадження.

Протягом усієї історії вивчення комах захоплювало великих вчених. За даними окремих досліджень, ще у IV ст. до н.е. грецький філософ і вчений Арістотель описав анатомію комах, заклавши основу для сучасної ентомології. Пліній Старший доповнив список видів членистоногих тварин Аристотеля. У 1602 р. італійський натураліст У. Альдрованді опублікував великий трактат «De Animalibus Insectis» («Про тварин-комах»). За допомогою мікроскопа голландський натураліст Я. Сваммердам зміг спостерігати дрібні структури багатьох видів комах. Сучасна класифікація комах почалася в 18 ст. французький біолог Р. А. Фершо де Реомюр опублікував перший із шести томів *Mémoires pour servir à l'histoire des insectes* («Мемуари, які служать історією комах») у 1734 р. К. Лінней у *Systema Naturae* (10-е видання, 1758), застосував свою систему біномінальної номенклатури для організації класифікації видів комах. Еволюційний розвиток цих окремих вчень про комах призвели до формування нової галузі знання у XIX ст., коли

вперше було опубліковано восьмитомну Британську ентомологію Дж. Кертиса та засновано перші ентомологічні товариства у Парижі та Лондоні [6, р 2-3].

В останні 20 років судово-медична ентомологія стає все більш поширеною в поліцейських розслідуваннях. Дослідження комах вивчаються, щоб допомогти в оцінці посмертного інтервалу, у випадках, коли трупи транспортуються з одного місця в інше, а також метод і причина смерті [3, с. 1].

Ентомологічні дослідження ґрунтуються на закономірності, яка полягає в тому, що при будь-якій конкретній стадії розкладання тіла воно буде приваблювати певні види комах, які заселяють труп колоніями, «розуміючи», що їхнє потомство матиме поживні речовини для розвитку. Таким чином, володіючи знаннями про види та стадії розвитку комах-некробіонтів, можна з достатньо великою вірогідністю визначати час перебування трупа у певному місці, час смерті тощо.

Закордонна практика засвідчує, що під час розслідування вбивств ентомологів криміналістичної медицини зазвичай викликають для визначення деяких аспектів посмертного інтервалу або «часу після смерті». Зокрема, судовий ентомолог може оцінити частину посмертного інтервалу на основі віку присутньої комахи. Цю оцінку, засновану на ентомології, найчастіше називають «часом після колонізації». В інших випадках судовий ентомолог може взяти до уваги рухливість комах і надати темпоральну оцінку «періоду активності комах». У багатьох випадках ентомологічні дані можуть допомогти в наданні інформації про частини посмертного інтервалу за допомогою одного з кількох методів [7].

Як свідчать дослідження канадського вченого Г. Андерсона найбільш ефективною є участь судового ентомолога на місці події, коли минули 72 години або більше, адже через три дні свідчення комах часто є найточнішим, а іноді й єдиним методом визначення часу, що минув після смерті [8, р. 3].

При ентомологічному дослідженні варто зауважити важливість певних чинників. Насамперед, клімат, пора року, навколишнє середовище, температура, кількість опадів. Зразки

комахи слід зібрати з різних ділянок тіла, з одягу та з ґрунту/килима тощо. Як правило, членистоногі мають наступні стадії розвитку: яйця; личинки (розміром від 1-2 мм до 17 мм); лялечки та/або порожні корпуси лялечок; дорослі комахи. Досліджуючи ці об'єкти судова ентомологія може встановити:

- *факт переміщення трупа* – тіло могло бути переміщено після смерті з місця вбивства до місця схованки. Деякі комахи на тілі можуть бути вихідцями з першого місця перебування, а не з другого. Дослідження може встановити не тільки факт переміщення тіла, але й надати інформацію про характеристики території, де насправді сталося вбивство;

- *факт втручання в обстановку* – тіло могло зазнати певного втручання після смерті через повернення вбивці на місце злочину. Дії злочинця можуть порушити цикл розвитку комах, і ентомолог зможе визначити не тільки дату смерті, але й дату такого ймовірного втручання в обстановку;

- *факт наявності та розташування ран* – процес розкладання може привести до втрати слідової інформації про характер та локалізацію тілесних ушкоджень, особливо коли вони неглибокі. Комахи колонізують останки за певною схемою, зазвичай відкладаючи яйця спочатку в лицьових отворах, якщо немає ран, у цьому випадку вони спочатку колонізують їх, а потім продовжують рух вниз по тілу. Якщо активність личинок зосереджена подалі від природних отворів, то ймовірно, що це місце рани. Наприклад, активність личинки на долоні вказує на ймовірну наявність захисних ран;

- *факт вживання наркотичних речовин* – часто залишається недостатньо біологічного матеріалу для проведення таких досліджень, щоб визначити наявність наркотику, але личинки біоакумулюються, тому їх можна проаналізувати, щоб визначити тип наявного наркотику;

- *факт жорстокого поводження* – йдеться про особливі випадки зневажливого, жорстокого ставлення, за звичай щодо дітей або осіб похилого віку, що вбачається в недостатньому догляді, обробці ран, наданні медичної допомоги. Це призводить до того, що деякі види комах поселяються в незагоєних

ранах чи інших місцях на живій людині (шкірний міаз). У цих випадках жертва ще жива, але є носієм яєць чи лялечок. Судовий ентомолог зможе сказати, коли виникла рана (заподіяно насильство), інтервал часу інфікування. Наприклад, у випадку бездоглядних дітей-немовлят початок інвазії личинок дасть мінімальний проміжок часу з моменту останньої зміни підгузника у дитини [9, р. 130].

Комахи, вилучені з людських останків, що розкладаються, можуть бути цінним інструментом для токсикологічного аналізу. Ненажерливий апетит комах на трупах може швидко скелетувати останки. За короткий проміжок часу рідини (кров і сеча) і м'які тканини, необхідні для токсикологічного дослідження, зникають. Однак можна відновити личинки комах і провести стандартний токсикологічний аналіз на них, як на людських тканинах. Токсикологічний аналіз може бути успішним на личинках комах, оскільки їх тканини засвоюють ліки та токсини, які накопичилися в тканинах людини до смерті [3].

Підсумуємо викладене. Хоча сьогодні в українській науці та практиці приділяється недостатня увага до проблематики судової ентомології, зарубіжні дослідження підтверджують її важливе значення для процесу встановлення окремих обставин, що мають значення для кримінального правосуддя. З огляду на це, в недалекому майбутньому слід очікувати продовження розвитку цієї галузі наукового знання та розширення застосування у правозастосовній практиці.

1. Марченко М. І., Кононенко В. І. Практичний посібник із судової ентомології (за ред. А. Ф. Рубіжанського). Харків, 1991. 69 с.

2. Catts E. P., Goff, M. L. Forensic entomology in criminal investigations. *Annual review of Entomology*. 1992. Vol. 37(1). P. 253–272.

3. Benecke M. A brief history of forensic entomology. *Forensic Science International*. Vol. 120 (1–2). 2001. P. 2–14. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0379-0738\(01\)00409-1](https://doi.org/10.1016/S0379-0738(01)00409-1).

4. Gennard D. *Forensic entomology: an introduction*. JohnWiley&Sons, 2012.

5. Коржова Т. О., Маркіна Т.Ю., Бачинська Я.О. Видовий склад комах-некробіонтів на ділянках з різними типами ґрунтів в околицях міста Хар-

кова (Україна). *Біологія та валеологія*. 2019. Вип. 2. С. 97–103. DOI: <https://doi.org/10.34142/2708-583X.2019.21.12>.

6. Bible of Nature. URL: <https://www.britannica.com/topic/Bible-of-Nature>.

7. Virtual forensic entomology: improving estimates of minimum post mortem interval with 3D microcomputed tomography/ Richards C.S; Simonsen T. J., Abel R.L., Hall M.J.R., Schwyn D.A., Wicklein M. 2012-07-10. URL: <https://www.science.gov/topicpages/m/minimum+postmortem+interval.html>

8. Miller Sh. Entomology in Forensics. DOI: 10.13140/RG.2.2.15555.53287.

9. Hall M., Whitaker A., Richards C. Forensic entomology. Department of Life Sciences, Natural History Museum, London, UK. 130 p.

В. С. Березовська

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ФАКТОРИ, ЯКІ СТАЛИ ПРИЧИНОЮ ДЛЯ ЕМІГРАЦІЇ МЕШКАНЦІВ МЕКСИКИ ТА РЕГІОНУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АМЕРИКИ

Мексика і країни Центральної Америки – ми часто чуємо про ці країни в ЗМІ. 24 жовтня 2021 року понад 2000 іммігрантів і шукачів притулку, в основному з Центральної Америки, почали залишати це місто на півдні Мексики, де вони фактично опинилися в пастці. Ці іммігранти йдуть по північно-західній трасі, що веде до кордону США, і перетинають лінію поліції штату, намагаючись їх зупинити. Сталася сутичка, дитина отримала легкі травми голови, але іммігранти продовжили рух. Вони пройшли кілька миль до сусіднього села Альваро Обрегон, а потім зупинилися, щоб піти на бейсбольне поле.

На початку цього року поліція, імміграційні агенти та Нацгвардія припиняли невеликі спроби таких проривів. Десятки тисяч мігрантів з Гондурасу, Сальвадору та Гаїті чекали в південному місті Тапачула на біженців або документи про надання притулку, які дозволять їм подорожувати, але вони втомилися від затримок [2].

У Мексиці поліція – смертельна робота. Вбивства мексиканської поліції залишаються безкарними. Causa en Común – неурядова організація, яка намагається прояснити неспокійне середовище, в якому діють мексиканські поліцейські сили, і кількість убитих поліцейських зростає. У першому півріччі цього року загалом було вбито 235 поліцейських міст, штатів та федеральних, що на два більше, ніж за аналогічний період 2018 року.

У столиці поширена недовіра до правоохоронних органів. Нещодавно сотні протестувальників вийшли на вулиці після звинувачень у зґвалтуванні підлітка групою поліцейських.

За звинуваченнями відсторонено шістьох поліцейських. Сантьяго Ньето, високопоставлений чиновник в адміністрації Лопеса Обрадора, каже, що вони наполегливо працюють над боротьбою з хабарництвом у силах безпеки по всій Мексиці.

Смертельні атаки озброєних людей на цілі, включаючи розважальний майданчик і групу музикантів з корінного населення, що повертаються з концерту, висвітлили насильство, яке переслідує Мексику протягом багатьох років. Протягом останніх чотирьох років кількість вбивств зростає. Але наскільки поширене насильство і наскільки ризиковано жити чи подорожувати до Мексики? [2].

Згідно з останніми даними, зібраними Організацією Об'єднаних Націй (ООН), у світі вона займає 19 місце в списку країн з найвищим рівнем умисних вбивств на 100 000 жителів. У 24,8 показник в Мексиці був набагато нижчим, ніж у Сальвадору, який є найвищим рейтингом у світі, де 61,8 людей зі 100 000 померли від насильницьких злочинів у 2017 році.

Мексиканські уряди вже давно стверджують, що більшість жертв мають зв'язки зі злочинними угрупованнями або якимось чином «заплуталися» у своєму незаконному бізнесі. Але через сцени, подібні до сцен у місті Куліакан у жовтні, де жителям довелося сховатися, коли колона важко озброєних вантажівок картелю в'їхала в місто, де вони були показані по телевізору, все більше людей задаються питанням, чи не загрожує їм небезпека.

Згідно з даними, опублікованими Національним інститутом статистики, штати з найвищим рівнем вбивств: крихітний західний штат Коліма на заході, за ним йдуть Нижня Каліфорнія, Чіуауа на півночі та Герреро. Велика частина насильства зосереджена в криміналітетах, де банди діють або борються за територію. Є багато областей, які були відносно незачеплені насильством.

Розташування Мексики на південному кордоні США означає, що протягом десятиліть вона була домом для потужних злочинних угруповань, які займалися контрабандою кокаїну, героїну, марихуани та метамфетаміну на північ до Сполучених Штатів, найбільшого у світі ринку незаконних наркотиків. Ці групи займаються не лише торгівлею наркотиками, а й вимаганням, відмиванням грошей, торгівлею людьми, контрабандою людей та замовними вбивствами. Деякі з них є транснаціональними підприємствами, які працюють аж на південь від Аргентини та мають відгалуження в Європі.

У грудні 2006 року тодішній президент Феліпе Кальдерон розпочав «війну з наркотиками», розмістивши понад 50 000 солдатів і офіцерів федеральної поліції. За шість років його президентства офіційна цифра загиблих внаслідок насильства, пов'язаного з наркотиками, становила 60 000. Багато хто вважає, що цифра могла бути набагато вищою. Його наступник на посаді Енріке Пенья Ньето спочатку сказав, що він боротиметься з корінням насильства, але його політика дуже нагадувала політику пана Кальдерона, який переслідував керівників найпотужніших злочинних організацій. Його найбільшим переворотом став захоплення лідера картелю Сіналоа Хоакіна «Ель Чапо» Гусмана у 2016 році. Але навіть після його екстрадиції до США картель Гусмана «Сіналоа» залишається потужною силою [1].

У жовтні один із синів Ель Чапо, Овідіо Гусман Лопес, був звільнений за наказом мексиканського уряду після того, як бойовики картелю Сіналоа заповнили місто Куліакан і оточили сили безпеки, щоб натиснути на звільнення свого боса.

Що стосується насильства, то останні події та загальні тенденції викликають занепокоєння в Мексиці. Ми повинні прийняти ідею, що в Мексиці насильники ніколи не бувають

повністю автономними від економічних і політичних структур влади. Ці зв'язки постійно будуються та домовляються, іноді насильницьким шляхом, іноді мирним шляхом. Більшість аналізів припускають, залежно від ситуації, що існують абсолютні характеристики, такі як стабільні пакти або повні конфлікти. Проте реальність пропонує безліч локальних форм діалогу, в яких змови, домовленості та суперечки лежать в основі політико-кримінальних відносин.

Групу мігрантів із Центральної Америки, які прямують до США, зустріли кийками та сльозогінним газом у Гватемалі, де сили безпеки перекрили їм шлях. Щороку десятки тисяч мігрантів із Центральної Америки намагаються здійснити цю небезпечну подорож, щоб спробувати дістатися до США, часто пішки, групами, відомими як «каравани» [2].

Коли мігранти йшли через Гватемалу до кордону з Мексикою, їх уповільнили сили безпеки поблизу південно-східного села Вадо Хондо. Група солдатів і міліціонерів заблокувала дорогу, зупинивши багатьох із них у просуванні. Багато мігрантів відступили, а деякі чекали поблизу, щоб пізніше зробити нову спробу. Інші втекли в сусідні гори.

Вважається, що обіцянка нової імміграційної політики під адміністрацією пана Байдена спонукала деяких мігрантів зробити спробу дістатися кордону США. «Мігранти та шукачі притулку не повинні вірити тим, хто в регіоні продає ідею про те, що кордон раптом буде повністю відкритий для обробки всіх у перший день. Це не буде».

Але всі наштотувалися на опір під керівництвом Трампа, який чинив тиск на Мексику, Гватемалу, Гондурас і Сальвадор, щоб вони придушили нелегальну міграцію на північ [3].

Як на мене найголовніші причини для міграції населення Мексики та Центральної Америки – це безробіття, наркотики, не довіра поліції та членам урядів.

1. Караван мігрантів: Гватемала блокує тисячі, які прямують до США. Телерадіомовлення BBC. 18 жовтня 2018 року. URL: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-55699540>.

2. Петра Годеса. Правила, яких повинна дотримуватися Мексиканська мафія. Інформаційна сторінка Grunge. 19 жовтня 2021 року. URL: <https://www.grunge.com/636745/rules-the-mexican-mafia-have-to-follow/>.

3. Натаніель Паріш Фланнері. Чи зрозуміє уряд Мексики, як зменшити насильницькі злочини? Діловий журнал Forbs. 6 липня 2020 року. URL: <https://www.forbes.com/sites/nathanielparishflannery/2020/07/06/will-mexicos-government-figure-out-how-to-reduce-violent-crime/?sh=4eddcc953d97>.

Ю. А. Березовська

(Національна академія

*Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)*

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА ТА ЗАХИСТ КОРДОНУ

24 лютого 2022 року став найстрашнішим ранком в житті кожного українця. Перехід російських військ через державний кордон сколихнула всю націю. Авіаудари по об'єктах цивільної та критично важливої інфраструктури показали справжні наміри так званої «спеціальної операції», метою якої стало поневолення та знищення українців.

Збройне вторгнення російських військ на територію України продемонструвало нагальну необхідність у зміцненні та посиленому захисті державного кордону. Створення нової системи захисту державного кордону з російською федерацією та іншими суміжними державами як гарантування державного суверенітету і забезпечення національної безпеки, запровадження дієвого механізму оперативного співробітництва з правоохоронними органами на національному та міжнародному рівні, зокрема щодо обміну інформацією, проведення спільних оперативних заходів, оснащення кордону новітніми оптико-електронними системами, засобами тепловізійного та іншого видів спостереження – такими є нагальні цільові заходи в сфері охорони державного кордону [1].

Війна проти України триває не лише на фронті. В умовах, коли Україна успішно протистоїть російському нападу, вкрай актуальним є питання інформаційної безпеки. Адже не маючи можливості перемогти на полі бою, ворог намагається посіяти «зраду» та розхитати українське суспільство. Кожного дня, читаючи новини, сотні, тисячі, а то й навіть мільйони українців зіштовхуються з такими явищами, як «пропаганда», «фейк».

Ворог воює не лише гарматами та «градами», а й різними інформаційними викидами, підробками. Такі дії, як навмисне поширення серед суспільства неправдивої інформації, є головним інструментом інформаційної війни, який застосовує російська федерація, щоб посіяти паніку, сумніви серед населення, дезорієнтувати, зламати бойовий дух українців.

Російська федерація діє в інформпросторі за відпрацьованою схемою. Перш за все російські пропагандисти намагаються знайти тріщину в суспільних настроях, тобто зокрема соціальні, економічні, мовні та будь-які інші джерела розбіжностей, надалі цю тему починають застосовувати для розхитування суспільно-політичної ситуації в нашій державі. Другим вектором російської пропаганди є створення зухвалої брехні, яка повторюється велику кількість разів, з різних вуст, з різними аргументами. Окрім цього, російські дезінформатори створюють псевдоукраїнські сторінки в соцмережах, фальшиві ЗМІ, використовують проросійських активістів/політиків для ретрансляції своїх маніпуляцій, підключають ботоферми, які масово розповсюджують створену брехню.

На 13 вересня 2022 року кіберспеціалісти України виявили 154 агітаторів, які поширювали фейки про війну, знешкодили 35 ботоферм і закрили понад 2 тисячі інтернет-сторінок із неправдивими відомостями. Розпочато кримінальні провадження за статтями 109 і 110 Кримінального кодексу України, тобто за дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, а також за посягання на територіальну цілісність і недоторканість України [2].

На сьогодні більшість людей, на жаль, є доволі чутливіми до інформаційних атак ворога. Аби не стати жертвою росій-

ської дезінформації варто дотримуватись ключових правил інформаційної гігієни, які набули особливої ваги під час війни. Важливо керувати емоціями, розвивати критичне мислення, щоб розрізнити маніпуляцію від об'єктивної інформації, факти від домислу.

Наприклад, фейки про те, що Київ здають, що влада готується оголосити капітуляцію або ж закликає скласти зброю – навмисне створені російською пропагандою з метою посяяти паніку та дезінформувати населення.

Необхідно довіряти лише офіційним джерелам інформації. В умовах активних бойових дій, інформаційні війна днем за днем посилюється. Це означає, що кількість маніпулятивних матеріалів і відвертої дезінформації зростає. Щоб не потрапити під вплив інформаційних атак агресора, потрібно використовувати лише офіційні верифіковані сторінки державних установ. Користувачі соцмереж повинні також дотримуватися правила «стоп репост», тобто перед репостом і поширенням будь-якої інформації перш за все варто перевірити чи було її опубліковано на одному з офіційних джерел.

Отже, інформаційна гігієна є важливою зброєю в руках кожного українця, саме з цього розпочинається захист державного кордону. Підвищуючи рівень воєнної інформаційної гігієни, ми маємо змогу захистити себе та своїх близьких від фейку та пропаганди та завдати контрудару ворогові й вибити зброю з його рук.

Саме зараз будь-який правильний вчинок українця, зокрема у цифровому просторі, наближає на крок ближче до перемоги.

1. Про схвалення Стратегії розвитку Державної прикордонної служби: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1189-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1189-2015-%D1%80> (дата звернення: 16.09.2022).

2. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відом. Верхов. Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 16.09.2022).

Д. О. Біла

*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)*

СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ УРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ

Світ невпинно рухається вперед, а суспільство – прогресує у всіх сферах життєдіяльності. Кожного дня люди вигадують щось нове, аби полегшити собі життя та зберегти свій час, кошти та нерви.

Розвиток України як демократичної, правової держави невід’ємно пов’язаний із розвитком інститутів захисту прав людини, посиленням ролі суду, запровадженням інших механізмів, що забезпечують розгляд та вирішення правових спорів. Черговим кроком на шляху реформування наявних та введенням нових, гнучких механізмів вирішення спорів, які можуть зменшити рівень завантаженості судової системи, стало прийняття Закону України «Про медіацію» [1]. Медіація, як альтернативний спосіб вирішення спорів, не тільки сприяє зменшенню справ в судовій системі, але також значно здешевлює та пришвидшує вирішення правового спору.

Із запровадженням в дію нового Закону, стала поширеною практика використання медіації у сімейних спорах. Сімейна медіація допомагає тим сім’ям, які не здатні порозумітися самотійно.

Сімейна медіація це самотійний, неформалізований, добровільний позасудовий спосіб врегулювання спору шляхом переговорів за участю одного чи декількох медіаторів з метою досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення про врегулювання сімейного спору [2, с. 329].

Сімейна медіація застосовується як досудовий, позасудовий способи вирішення сімейного спору, а також в процесі судового розгляду справи і на етапі виконання рішення суду [3].

Однією з головних переваг медіації є те, що сторони конфлікту приймають рішення самостійно – це набагато збільшує ймовірність виконання такого рішення. Крім того, участь медіатора як третьої неупередженої боку повністю нівелює ризик отримати непередбачуване рішення, як це може статися при зверненні до суду. Тобто в процедурі медіації може бути остаточною тільки те рішення, яке влаштовує обидві сторони.

В порівнянні з судовим розглядом, наступною з перевагою сімейної медіації є повна конфіденційність інформації. Дана перевага є досить актуальною, оскільки зазвичай сторони не хочуть озвучувати свої переживання, емоції та біль.

Оскільки до обов'язків суду не належить встановлення причини конфлікту, він керується лише нормами права та діє за встановленою процедурою. В свою чергу, медіатор, шляхом перемовин, допомагає сторонам встановити причину розбіжностей та знайти спільне вирішення конфлікту, яке буде задовільняти обидві сторони.

Наступною привабливою рисою сімейної медіації є рішення суду та його виконання. Так, у медіації сторони розглядають усі можливі варіанти вирішення спору, та підбирають найбільш сприятливий для обох сторін. В той час, як в суді визначають переможця та переможеного. До того ж, основною перевагою є те, що медіація дає можливість сторонам порозумітись, і в майбутньому не дає шансу появи нового конфлікту подібного характеру.

Додатковою перевагою звернення до сімейного є час, що сторони витрачають на вирішення спору за допомогою медіації. Як правило, це займає 1-2 місяці. Фактично, тільки від самих сторін залежить, як вони хочуть вирішити питання. Якщо порівняти з судовим розглядом – теж 1-2 місяці. Але це тільки при вирішенні питання в першій інстанції, а якщо буде оскарження – 2 і 3 інстанція. Це мінімум півроку.

Сімейну медіацію використовують у наступних категоріях спорів:

- з приводу поділу майна подружжя;
- з приводу виплати аліментів;

- з приводу виконання батьківських прав та обов'язків;
- з приводу розірвання шлюбу;
- з приводу встановлення батьківства;
- з приводу утримання подружжя та інших майнових відносин родини, батьків та дітей, інших членів сім'ї;
- конфлікти між батьками та дітьми, які не можуть бути вирішені у судовому порядку.

Так, з огляду на вище написане, можна зробити висновок, що медіація – не є панацеєю від усіх конфліктних ситуацій. Проте, в ті моменти, коли сторонам важливо зберегти або налагодити стосунки, розібратись у конфлікті, дійти до спільного висновку, медіація стає дієвим способом.

1. Закон про медіацію. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2022. №7. Ст. 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 12.10.2022).

2. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник /авт. кол: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський та ін.; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса: Екологія, 2019. 456 с.

3. Головченко А. Роль сімейної медіації в ефективності вирішення сімейних спорів. URL: <https://rtpp.com.ua/articles/rol-semejnoj-mediatsii-v-effektivnosti-razresheniya-semejnyh-sporov/> (дата звернення 11.10.2022).

Д. А. Близняк

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Діти – це майбутнє кожної держави, а отже потребує найбільшого захисту як на державному рівні, так і на міжнародному. Але на сьогоднішній день в Україні саме діти є однією з найбільш незахищених категорій, адже в умовах воєнного стану та активних бойових дій на території нашої держави українські сім'ї стикаються з трагічними подіями, які

призводять до втрати дітьми своїх батьків. З моменту оголошення воєнного стану в Україні, тисячі дітей дізналися що таке жажіття війни, адже залишилися сиротами, втратили батьків, піклувальників чи опікунів, загубилися під час бомбардування, евакуації з зон бойових дій, зникли безвісти, насильно вивезені на територію країни-агресора. І саме у такий складний період питання щодо законного усиновлення стає все більш актуальним, адже багато дітей, які залишились без батьків, можуть стати жертвами торгівлі людьми та експлуатації [1].

Відповідно до Сімейного кодексу України, усиновлення – це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки або сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадків, передбачених ст. 282 СК України. Усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов життя [2]. Для забезпечення цих інтересів дитини в умовах війни, Кабінет Міністрів України затвердив Постанову від 16 серпня 2022 року № 907 Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей. Відповідно до цих змін Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей доповнюється розділом такого змісту: «Особливості провадження діяльності з усиновлення під час воєнного стану» [3]. Як зазначається у цьому розділі, в умовах воєнного стану усиновлення дітей, які перебувають на території України, можливе лише в тих регіонах, де немає воєнних дій та працюють державні органи влади України. Варто зазначити, що рішення про усиновлення дитини приймає суд за місцем проживання дитини.

Зараз в окремих регіонах, де відбуваються активні бойові дії, служби у справах дітей та суди тимчасово не здійснюють повною мірою своїх повноважень. Тому процес усиновлення в цих регіонах не можливо організувати із дотриманням всіх необхідних процедур. Усиновлення дітей, які перебувають на території України, буде провадитись лише в тих регіонах,

де немає воєнних дій та працюють державні органи влади України і тільки по відношенню до тих дітей, обставини життя батьків яких або інших родичів вдалося встановити. В умовах воєнного стану, коли люди можуть перебувати в облозі без зв'язку, в полоні або в лікарні із пораненнями різної складності, це може потребувати більш тривалого часу. Водночас Міністерство соціальної політики України наголошує, що діти, евакуйовані до інших держав внаслідок надзвичайної ситуації, у тому числі діти, яким на території інших держав надано статус біженця, не можуть бути усиновлені, оскільки більшість із них не є сиротами, або немає офіційних достовірних підтверджень цьому. Таким дітям має бути наданий тимчасовий догляд для можливого возз'єднання з їхніми сім'ями у майбутньому [4]. Міністерство соціальної політики наголошує, що міждержавне усиновлення в поточних умовах неможливе, адже до війни таким питанням займалась Національна соціальна сервісна служба, що наразі не займається подібними справами й не видає жодних дозволів. Усе через те, що в умовах бойових дій неможливо якісно перевірити всі необхідні документи та пересвідчитися, що дитині комфортно з тими, хто бажає її всиновити чи в дочерити, а також це превентивний захід, щодо захисту дітей від торгівлі людьми чи експлуатації. Особи, які перемістились (евакуювались) за межі України і виявили бажання щодо усиновлення дитини, беруться на облік кандидатів в усиновлювачі після повернення на постійне місце проживання в Україну. Під час воєнного стану громадяни України, які бажають усиновити дитину, можуть бути взяті на облік кандидатів в усиновлювачі без проходження курсу підготовки з питань виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, такі кандидати в усиновлювачі зобов'язані пройти відповідний курс підготовки після відновлення такого навчання, про що їх інформує служба у справах дітей за місцем обліку.

Крім того, Кабінет Міністрів України затвердив Постанову «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» від 17 березня

2022 року № 302. Відповідно до вказаної Постанови Координаційний штаб займається питаннями, що стосуються евакуації, забезпечення вчасних грошових виплат, виявлення та задоволення потреб дітей, які евакуювалися у безпечні зони України та перетнули кордон України, здійснення контролю за постановкою на консульський облік дітей в державі їх тимчасового влаштування, моніторинг дотримання соціальних стандартів та прав дітей в Україні у державах їх тимчасового перебування, які виїхали за межі України, а також організація їх повернення в Україну, інформування громадян України та міжнародної спільноти про становище та потреби в захисті дітей в умовах воєнного стану [5].

На даний час, якщо усиновити дитину неможливо є багато альтернатив усиновленню. Наприклад, діти, які загубились, примусово розлучені з батьками або з будь-яких інших причин опинилися без батьківського піклування, тимчасово може бути влаштована до сім'ї або особи, яка проживає самостійно.

Особи, які виявили бажання тимчасово прихистити дитину повинні мати громадянство України та фізично перебувати в безпечному місці на території України. Окрім того, мати:

- можливість гарантувати безпеку дитині, забезпечити її їжею, одягом, доступом до медичних послуг та освіти, відповідну фінансову спроможність;

- житло, біля якого немає стратегічних чи військових об'єктів, та наявність у ньому місця для сну та відпочинку дитини.

Для цього необхідно звернутись до служби у справах дітей за місцем свого проживання або перебування або до Національної соціальної сервісної служби України. Ще однією новітньою альтернативою щодо усиновлення дитини на період війни є створений ЮНІСЕФ, Міністерством соціальної політики України та Офісом Президента України чат-бот «Дитина не сама».

Строк опрацювання заявки становить близько 5 днів, після чого служба у справах дітей повідомить про подальші дії.

У разі позитивного рішення служба видає наказ про тимчасове влаштування дитини в сім'ю. Прихисток надається дитині на період до возз'єднання її зі своєю родиною або прийняття рішення про надання дитині статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, визначення форми догляду та виховання дитини: усиновлення, опіка, піклування, прийомна сім'я.

Окремо у боті є вкладка для іноземців. Заявку можуть заповнити лише іноземні організації, які готові тимчасово прихистити організовані групи українських дітей [6].

Отже, враховуючи усе вищесказане, можна підсумувати, що процедура усиновлення в Україні потребує удосконалення, але держава навіть в умовах війни не забуває про своє найменше покоління, яке на разі потребує найбільшого захисту, і вдосконалює усиновлення, враховуючи інтереси дітей, які через війну країни-агресора, залишились без батьківського тепла та опіки.

1. Діти, які тікають від війни в Україні, наражаються на підвищений ризик торгівлі людьми та експлуатації – ЮНІСЕФ. *ЮНІСЕФ в Україні : веб-сайт*. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/children-fleeing-war-ukraine-heightened-risk-trafficking-and-exploitation> (20 березня 2022 року)

2. Сімейний Кодекс України від 2002 р., № 21-22, ст. 135 , Гл. 18, стаття. 207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/conv#n1046>.

3. Постанова КМУ від 16 серпня 2022 р. № 907. Київ. Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2022-%D0%BF#Text>.

4. Усиновлення та тимчасове влаштування дітей в умовах воєнного стану – *Українська Гельсінська спілка з прав людини. Веб-сайт*. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/usynovlennia-ta-tymchasove-vlashtuvania-ditey-v-umovakh-voennogo-stanu/>

5. Постанова КМУ від 17 березня 2022 р. № 302 .Київ. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text>

6. Усиновлення в Україні: що змінилося за воєнного стану – Безоплатна правова допомога. Веб-сайт. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/usynovlennya-v-ukrayini-shho-zminylosya-za-voeyennogo-stanu/>.

І. О. Бондар

*(Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)*

ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Сучасне суспільство повністю залежить від інформаційно-комунікаційних систем і мереж, збій у роботі яких може призвести до критичних втрат матеріальних, фінансових та людських ресурсів, хаосу та стати загрозою для національної безпеки. В умовах розвитку сучасного суспільства інформаційна складова набуває дедалі більшої ваги і стає одним із найважливіших елементів забезпечення національної безпеки. Останнє сьогодні виступає одним із пріоритетних завдань в системі державного управління інформаційною безпекою. Адже в умовах військової агресії росії захист національного інформаційного простору від негативних інформаційно-психологічних впливів стає потужним ресурсом збереження національної ідентичності України та функціонування її як суверенної та незалежної держави.

Проблема інформаційної безпеки загалом та її захисту в умовах функціонування держави активно вивчається фахівцями соціальних наук. Так, питання захисту національного інформаційного простору відображено у працях А. Марущака, В. Петрика, В. Ліпкана, Б. Кормича, В. Почепцова та інших фахівців. Окремі аспекти інформаційної безпеки, зокрема такого її блоку як кібербезпека вивчали Р. Лук'яничук, В. Бурячок, А. Бабенко, В. Гавловський, Д. Дубов, В. Номоконов, М. Погорецький, В. Шеломенцев та інші науковці.

Організаційно-правовий механізм державної політики інформаційної безпеки – це впорядкована сукупність інститутів держави, задіяних у процесі формування і впровадження політики інформаційної безпеки, внутрішні та зовнішні ролі і відносини якої регулюються системою правових норм та

принципів. Цей механізм складається з трьох взаємопов'язаних елементів: державних інституцій, задіяних у процесі формування і впровадження політики інформаційної безпеки; сукупності ролей та відносин, яка включає правові відносини, що виникають при проведенні даної політики та правових норм і принципів, що регулюють її зміст та процес. Структурно організаційно-правові механізми державної політики забезпечення інформаційної безпеки складаються з трьохелементної системи: законодавчий орган країни, Президент та Кабінет Міністрів.

Головною проблемою реалізації державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України сьогодні є відсутність координації діяльності всіх державних інституцій в інформаційному просторі, конкуренція між ними, спрямованість значної частини інформаційних заходів на створення іміджу кожної інституції, а не на досягнення цілей держави. Не вирішення зазначеної проблеми приводить до неоднозначного розуміння державної інформаційної політики різними верствами населення України, населенням тимчасово окупованих територій, керівництвом та населенням країни-агресора РФ, міжнародної спільноти; дублювання функцій моніторингу інформаційного простору; неякісного та несвоєчасного виявлення, оцінювання та прогнозування наслідків загроз інформаційній безпеці України; ускладнення процесу обміну інформацією між різними державними інституціями [1, с. 20].

Проблема інформаційної безпеки в нашій державі не може бути вирішена без впровадження нових ідей, знань, політики у сфері інформатизації. Методами забезпечення останнього є широке залучення вітчизняних вчених і експертів до її вирішення, зокрема, розробки механізмів, які б забезпечили високу якість інформаційних послуг, захист інформаційних технологій, сучасну систему сертифікації програмних і технічних засобів, впровадження стандартизації, створення національних баз даних, систем телекомунікації, безпеку роботи в світовому інформаційному просторі. Ігнорування цих проблем може призвести до ускладнень у прийнятті найважливіших політичних,

економічних, соціальних, військових рішень тощо. Адже, рівень інформаційної безпеки активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки України, бо найчастіше реалізація інформаційних загроз – це завдання шкоди в політичній, військовій, економічній, соціальній, екологічній сферах тощо [2, с. 800].

З урахуванням сучасних загроз, заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України повинні здійснюватися шляхом: реалізації інформаційного суверенітету України; удосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність ЗМІ, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції; вживання комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України, тощо [3, с. 286].

Наголосимо, що питання забезпечення інформаційної безпеки сьогодні для України знаходяться на одному рівні із захистом суверенітету і територіальної цілісності.

1. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 26 березня 2021р.). Київ: НАСБУ, 2021. 326 с.

2. Попов С. В., Бойченко О. О. Проблеми інформаційної безпеки України. *Форум права*. 2011. № 1. С. 798–801.

3. Войціховський А.В. Інформаційна безпека як складова системи національної безпеки (міжнародний і зарубіжний досвід). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. Вип. 29. 2020. С. 281–288.

ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ ПРИМУСУ Й ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

На сучасному етапі розвитку поліцейської діяльності поширеною проблемою виступає застосування поліцейським заходів примусу. Мають випадки неправомірного застосування поліцейських заходів примусу, та перевищення меж необхідної оборони.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що саме поліцейські заходи примусу є невід'ємною та надзвичайно важливою складовою діяльності поліції. Майже кожного дня, при виконанні завдань покладених на НПУ, може виникати необхідність застосовувати поліцейськими заходів примусу.

Насамперед, слід розібратися, що таке поліцейські заходи. В Законі України «Про Національну поліцію», а саме в ст. 29 законодавець визначив, що поліцейській захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень [1].

Поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- 1) фізичний вплив (сила);
- 2) застосування спеціальних засобів;
- 3) застосування вогнепальної зброї [2, с. 147].

Зупинимось на заходах фізичного впливу, які застосовуються поліцією для припинення правопорушень або подолання протидії законним вимогам поліції. У наш час дані заходи не обмежуються тільки прийомами самбо, як це було раніше. Відповідно до п. 2 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» – фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників [1].

Поліція може застосовувати в необхідних випадках для виконання покладених на неї завдань будь-які засоби фізичного впливу [1].

Закон України «Про Національну поліцію» передбачає, що поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом [1].

Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Можна зробити висновок, що межею дозволеної шкоди при застосуванні сили визнається заподіяння поліцейським правопорушнику такої шкоди, яка відповідає потенціалу небезпеки, в якій попереджувалась, припинялась, усувалась ця небезпека.

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

2. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції: навч. посібник / О. І. Тюрло, Ю. Р. Йосипів, В. М. Синенький та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 480 с. URL: http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1041/1/%D0%A2%D0%A1%D0%9F_2018.pdf

3. Порядок та особливості складання адміністративних матеріалів: посібник поліцейського; за ред. В. В. Бондар. Х.: Освіта України, 2020. 43 с. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2009/1/21.04.22>

Д. П. Бучинська

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Щодня війна роз'єднує дітей із батьками. Батьків залишають у фільтраційних таборах окупанти, хтось губиться, рятуючись від обстрілів. Хтось, на жаль, гине.

Процедура усиновлення зазнала певних змін від початку повномасштабної війни в Україні. В умовах, коли досить часто важко знайти документи, не завжди виявляється можливим прояснити ситуацію стосовно наявності батьків дитини, зростають ризики порушення її прав, саме тому під час воєнного стану не можна змінювати чи спрощувати процедуру усиновлення.

Щоб уникнути помилок та забезпечити найкращі інтереси кожної дитини, надавати допомогу дітям, які опинились без батьків, необхідно обов'язково звертатися до спеціалістів – у служби у справах дітей.

Так, усиновлення – це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю дитини на правах дочки чи сина, яке здійснюється на підставі рішення суду. Усиновити можна дитину-сироту, дитину, позбавлену батьківського піклування, дитину, нотаріальну згоду на усиновлення якої надали її батьки, і яка в обов'язковому порядку перебуває на обліку з усиновлення. Усиновлювачем дитини може бути дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини [1].

На сьогоднішній день в окремих регіонах, де відбуваються активні бойові дії, служби у справах дітей та суди тимчасово не здійснюють повною мірою своїх повноважень. А отже, процес усиновлення в цих регіонах не можливо організувати із дотриманням всіх необхідних процедур. Усиновлення дітей, які перебувають на території України проводиться лише в тих

регіонах, де немає воєнних дій та працюють державні органи влади України і лише щодо тих дітей, обставини життя батьків яких або інших родичів вдалося встановити.

На даний момент, щоб допомогти дитині, якщо неможливо її усиновити, в Україні передбачені різні форми тимчасового прийняття дітей до себе в сім'ю доки не будуть знайдені їхні батьки чи інші родичі.

Дитина, яка залишилася без батьківського піклування, може бути влаштована службою у справах дітей у сім'ю родичів, знайомих, а також в сім'ю патронатного вихователя. Діти, які вже набули статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, можуть бути влаштовані під опіку, піклування, у прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу.

Упродовж першого місяця повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну, за ініціативи Дар'ї Герасимчук, радника-уповноваженого Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації, у співпраці Офісу Президента, Мінсоцполітики та ЮНІСЕФ було створено чат-бот у телеграмі під назвою «Дитина не сама» для допомоги дітям у складних ситуаціях воєнного стану, де всі охочі можуть прихистити дитину яка цього потребує і можуть залишати там заявки. Чат-бот «Дитина не сама» також пропонує покрокову інструкцію дій, для людей, які загубили дитину або бачать її саму без супроводу дорослих. Даний чат-бот також можна використовувати якщо громадяни працюють з міжнародними організаціями, які готові прихистити українських дітей [2].

Якщо ж аналізувати зміни до процедури усиновлення, то перші зміни відбулися 24.05.2022 року, за якими до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей внесено зміни та доповнено його пунктом 82⁻², де зазначено, що у випадку коли усиновлена дитина тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України під час введення на території України надзвичайного або воєнного стану, усиновлювачі зобов'язані забрати дитину в присутності посадової особи консульської установи

України після пред'явлення: копії рішення суду про усиновлення та документів усиновлювачів, що посвідчують їх особу; письмового погодження Нацсоцслужби, узгодженого із службою у справах дітей, яка готувала висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини, або у разі, коли у такої служби у справах дітей відсутні технічні можливості внаслідок бойових дій виконувати свої повноваження, – із службою у справах дітей обласної, Київської міської військової адміністрації за місцем взяття дитини на місцевий облік.

За фактом передання усиновленої дитини усиновлювачам посадовою особою консульської установи України у присутності усиновлювачів складається акт про передання усиновленої дитини, в якому зазначається факт прийняття дитини усиновлювачами, особа, яка здійснювала догляд за дитиною до її передання усиновлювачам, посадова особа консульської установи України, в присутності якої здійснювалося передання дитини, особа усиновлювачів, їх підписи, реквізити рішення суду про усиновлення дитини, дата та місце передання дитини усиновлювачам [3].

Наступні зміни у процедурі усиновлення відбулися 31.05.2022 році, за якими передбачено уже цифровізацію процесів усиновлення за яким запропоновано та створено єдиний електронний банк даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів (також опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів), що ведеться в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти». Такі зміни спростили та полегшили процес подання та отримання необхідних документів майбутніми усиновлювачами, пришвидшить перевірку поданих документів компетентними органами та спростить комунікацію між учасниками процедури усиновлення.

Отже, можна зробити висновок, що дослідження даної проблематики є дуже актуальним та доцільним в умовах воєнного стану в Україні, а також відіграє провідну роль під час забезпечення охорони інтересів дітей, адже саме держава має

здійснювати контроль за забезпеченням та виконанням цих інтересів.

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002р. № 2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/#top> (Дата звернення: 10.09.2022).

2. Васильєва Д. Усиновлення під час війни: як зараз відбувається цей процес. *Юридична газета online*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/usinovlennya-pid-chas-viyni-yak-zaraz-vidbuvaetsya-cey-proces.html>.

3. Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: постанова Кабінету міністрів України від 24 травня 2022 р. № 618. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2022-%D0%BF#Text>.

С. М. Васильєва

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРІОРИТЕТИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

COVID-19 та подальше посилення військової агресії зі сторони Російської Федерації суттєво вплинули на функціонування українських підприємств. Застосування карантинних обмежень, які пригальмували ділову активність за винятком діяльності підприємств критичної інфраструктури, що поступилося в часі потреби релокації бізнесу у відносно безпечні місця, загалом суттєво вплинуло на інвестиційну активність бізнесу. Післявоєнний період буде характеризуватися зростанням потреби в інвестиційних ресурсах для відновлення діяльності кожного суб'єкта господарювання, що актуалізує необхідність формування теоретичних розробок забезпечення інвестиційної безпеки.

У відповідності до проведеного узагальнення можна стверджувати, що сьогодні науковці далекі від узгодженої позиції стосовно суті та пріоритетних завдань інвестиційної безпеки. Доволі часто цю складову ототожнюють або із економічною безпекою, або розглядають як компонент інвестиційного

процесу без належного врахування специфіки безпекової діяльності, яка орієнтована першочергово на підтримання необхідного рівня безпеки шляхом недопущення виникнення або гальмування розвитку й ліквідацію наслідків впливу зовнішніх й внутрішніх загроз як форм прояву небезпеки.

З позиції забезпечення економічної безпеки інвестування здійснюється задля забезпечення ресурсної основи розвитку підприємства, але водночас має місце порушення стану рівноваги через зміни певних параметрів функціонування підприємства, що супроводжується виникненням нових ризиків й загроз, які повинні стати об'єктом уваги суб'єктів безпеки. Недостатні обсяги інвестиційних ресурсів провокують погіршення конкурентних позицій у порівнянні із тими учасниками ринку, які орієнтовані на захоплення й утримання лідируючих позицій. Зважаючи на те, що сам процес інвестування пов'язаний із існуванням ризиків через невизначеність можливих результатів, то інвестиційна безпека виступає повноцінною складовою фінансової безпеки, забезпечення якої актуальне в умовах кожного підприємства. Можна стверджувати, що в основі інвестиційної безпеки закладено поєднання двох базових категорій, тобто розвитку й безпеки. Розвиток є первинним, але він стає можливим лише за безпечних умов. Розвиток провокує трансформацію задля досягнення поставлених цілей, яка за відсутності належного контролю може набути деструктивних форм та призвести до руйнування такої системи. Безпека забезпечує стабілізацію ситуації й відновлення рівноваги уже стосовно системи, яка зазнала трансформації. Безперечно, що такі міркування лише опосередковано описують процеси, які мають місце стосовно підприємства як складної соціально-економічної системи, але вірним є те, що без забезпечення належного рівня безпеки розвиток неможливий. Відтак існуюча система безпеки повинна створювати належні умови для протікання інвестиційного процесу, який сприятиме розвитку підприємства.

В розрізі рівневого оцінювання, інвестиційну безпеку розглядає О. Барановський [1, с.49], зазначаючи при цьому, що говорити саме про безпеку, можливо лише тоді, коли рівень

інвестицій задовольняє поточні інвестиційні потреби з урахуванням ефективного використання їх. Подібної думки і М. Крупка [1, с. 77] стверджуючи, що інвестиційна безпека підприємства досягається лише при належному забезпеченні високого рівня інвестицій як за обсягом, так і за структурою. На нашу думку, не лише величина інвестицій, але перш за все умови їх реалізації формують потребу у забезпеченні інвестиційної безпеки. Прикладом є поточна ситуація, спричинена розгортанням військових дій на території України, коли загроза ракетних атак існує в межах усієї країни.

Інвестиційна активність є мінімальною, але суб'єкти безпеки повинні здійснювати комплекс захисних заходів з метою мінімізації ризиків та підтримання життєдіяльності підприємства в таких умовах. Виправданим є тимчасове згортання інвестиційних проектів до моменту стабілізації ситуації в національній економіці, перегляд цілей та коригування процесу реалізації. В цій ситуації суб'єкти безпеки не залишаються пасивними, а створюють інформаційне підґрунтя для розроблення необхідних управлінських рішень.

На нашу думку, інвестиційна безпека повинна бути орієнтована на:

- оцінювання інвестиційної діяльності з метою виявлення ключових внутрішніх і зовнішніх ризиків й загроз;
- аналізування інвестиційної активності підприємства з метою недопущення пасивності у порівнянні із конкурентами та тенденціями в розвитку ринку;
- здійснення інформаційного супроводу розроблення інвестиційного проекту;
- сприяння реалізації інвестиційного проекту, зокрема в частині підтримання необхідного рівня безпеки через координацію дій суб'єктів безпеки стосовно усіх складових економічної безпеки підприємства;
- забезпечення узгодженого досягнення інтересів усіма зацікавленими сторонами;
- підтримання стану динамічної рівноваги через контрольований хід реалізації інвестиційного проекту.

Підсумовуючи, слід наголосити, що інвестиційна безпека являє одну із складових фінансової безпеки підприємства. Проте, навіть будучи однією з частин цілого, вона повинна функціонувати як самостійна складова, яка, на рівні інших передбачає досягнення визначених завдань в межах безпекової політики підприємства.

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. Київ : КНТЕУ, 2004. 759 с.

2. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 608 с.

Х. В. Венцик

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РОЗГЛЯД ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Деякі державні органи у зв'язку з введенням воєнного стану призупинили надання відповідей на звернення та запити громадян на публічну інформацію, що не стосуються воєнного стану, військової діяльності, надання медичної допомоги, евакуації населення тощо.

Відповідно до положень частини третьої статті 34, частини другої статті 64 Конституції України, статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» право на доступ до інформації в умовах воєнного стану може підлягати обмеженням, перш за все, для захисту інтересів національної безпеки та територіальної цілісності держави [1, с. 2].

При цьому, право громадян на звернення до суб'єктів владних повноважень та отримання відповіді, гарантоване статтею 40 Конституції України не може бути обмеженим навіть в умовах воєнного стану.

Неможливість належного та вчасного опрацювання звернень, запитів та надання відповідей обумовлюється тим, що державні органи, органи місцевого самоврядування відповідно до положень статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» здійснюють в першу чергу заходи, необхідні для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки [2, с. 54].

Такими заходами, що можуть вплинути на можливість реалізації окремих прав заявників, є:

- встановлення посиленої охорони та особливого режиму роботи органу влади, установи до якої подано звернення;
- запровадження на певній території комендантської години;
- встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування, а також руху транспортних засобів.

З огляду на впровадження таких та інших безпекових заходів зазнати обмежень можуть наступні права заявників:

- право на особистий прийом керівниками та іншими посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності;
- право бути присутнім при розгляді заяви чи скарги, особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, знайомитися з матеріалами перевірки;
- право подання додаткових матеріалів безпосередньо особі, яка здійснює розгляд звернення тощо.

Отже, своєчасність розгляду звернень, запитів на публічну інформацію залежить від об'єкта, якому надіслані звернення або запит, режиму його роботи та наявності технічних можливостей опрацювати кореспонденцію (засобів комунікації, інтернету), наближення установи до місць проведення бойових дій, характеру запитуваної інформації та нагальної потреби у ній тощо [3, с. 54].

Рекомендації для Національній поліції щодо роботи в умовах воєнного стану:

– засобами телефонного зв'язку (за можливості через телефони гарячої лінії) надавати громадянам відповіді на питання, вирішення яких належить до компетенції установи, а також суспільно-важливу інформацію;

– через офіційні веб-сайти, соцмережі забезпечувати надання інформації, що стосується життя, здоров'я, свободи та безпеки (наприклад, про безпечні маршрути евакуації, надання медичної допомоги, забезпечення гуманітарною допомогою тощо);

– забезпечити своєчасне оприлюднення достовірної та точної іншої суспільно-важливої інформації (наприклад, про стан довкілля, аварії, катастрофи та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці громадян) на офіційних веб-сторінках розпорядника та у соцмережах;

– при наданні інформації у відповідь на запит обирати найбільш прийнятний спосіб, наприклад через електронну пошту, а у випадку надання запитуваної інформації у друкованому вигляді розглянути питання щодо можливості в умовах воєнного стану звільнення запитувача від оплати відшкодування фактичних витрат на копіювання та друк;

– у разі неможливості надати відповідь на запит користуватись інструментом відстрочки у задоволенні запитів, що передбачено положеннями частини шостої статті 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації». При цьому у разі технічної можливості належного забезпечення роботи/ дистанційної роботи запитувач має бути поінформований про рішення розпорядника щодо відстрочки.

Обмеження доступу до інформації здійснюється із застосуванням «трискладового тесту», відповідно до положень статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», зокрема виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей [4, с. 21].

Можливість застосування інструменту відстрочки у задоволенні запиту залежить від характеру запитуваної

інформації та не може застосовуватись у всіх без винятку випадках.

Висновок: важливо не поширювати інформацію про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, оскільки за такі дії Законом України від 24 березня 2022 року № 2160-IX встановлено кримінальну відповідальність.

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 9 квітня 2015 року. № 319-VIII. С. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

2. Процких О. Ю. Інформаційна взаємодія Національної поліції України з органами публічної влади та громадськістю. *Право і безпека*. 2015. № 4 (59). С. 50–55.

3. Теорія держави і права: навч. посібник/ А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін.; за ред. В. В. Копейчикова. Київ: Юрінформ, 2014. 189 с.

4. Комплексна програма покращення координації та повсякденної (оперативної) діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку на території Хмельницької області на 2016–2020 роки. URL: file:///C:/Users/lenovo/Downloads/07060416_dod.pdf.

А. В. Вербіцька

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ, ЯКІ МАЮТЬ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Закони України проголошують, що справа має бути розглянута в розумний строк і порядок. Також зазначено, що розгляд справ судом має бути неупередженим і справедливим;

тому, що метою суду є захист прав, свобод чи інтересів учасників цивільних правовідносин. Ці учасники отримають користь лише тоді, коли буде встановлено об'єктивну істину у справі.

Окремі статті Цивільного кодексу України станом на сьогодні в повній мірі не досліджені, незважаючи на їх наукову необхідність. Ці статті стосуються встановлення фактів, які мають юридичне значення, і вимагають ретельного аналізу загальних правил, наприклад тих, що стосуються доказів і доказування.

Відповідно до закону, суд повинен застосувати фактичні обставини справи до закону під час здійснення правосуддя у цивільних справах. Це означає, що суди ефективно розглядають і вирішують справи шляхом: подробиці справи потребують уточнення; справа вимагає юридично кваліфікованого викладу вже доведених фактів; визначення норм права для певних правовідносин потребує доведення наявності чи відсутності фактів. Рішення суду має бути обґрунтованим та законним [1, с. 10]. Це положення також застосовується при встановленні обставин що мають юридичне значення.

Зокрема, ст. 57 ЦПК України встановлено, що сторони у справі повинні довести ті обставини, на які вони посилаються у своїх вимогах і запереченнях. Це має бути зроблено лише з використанням доказів, отриманих через суд або за допомогою відповідних засобів доказування. Ці інструменти вважаються інструментами доказової діяльності – або збирання доказів – учасниками цивільних справ. Однією з основних цілей доказової діяльності є встановлення фактів, які мають значення для вирішення справи, а також тих, що мають відношення до вимог і заперечень.

Також, у ст. 1 ч. 60 ЦПК України встановлено, що сторони зобов'язані доводити обставини, на які посилаються у своїх вимогах і запереченнях, доказами, отриманими виключно цим способом [2].

Завдяки незмагальним відносинам між сторонами докази мають особливу вагу в очах суду. Це пояснюється тим, що суд вимагає більше доказів, ніж учасники судового процесу. Крім

того, це зумовлено тим, що для встановлення фактів, які мають юридичне значення, необхідні докази.

Справи з фактами, що мають юридичне значення, не підсудні, якщо метою доказування є встановлення факту. Натомість сторона може лише відновити або отримати документ, що засвідчує факт, який має юридичне значення. Важливість доказів у цих справах оцінюється тим, чи підсудні справи суду. Це пояснюється тим, що юрисдикція визначає цінність фактів, що може бути корисним для подальшого визначення характеру факту. Суд розглядає докази в порядку окремого провадження. Докази можуть підтверджувати факт, але частіше вони спростовують існування цього факту. Якщо закон допускає їх використання судом, докази можуть бути подані двома способами; його необхідно подати та отримати відповідно до закону. Крім того, заявники повинні надати докази того, що вони запитували офіційний документ, який підтверджує їх вимогу, але отримали відмову. Причини відмови підтверджуються заявником і додаються до заяви до суду [3].

Зазначимо, що ЦПК України чітко зазначає конкретні обставини, коли суду надається активна ініціативна позиція в судовому процесі. В іншому випадку норми кодексу зберігають ідею, що докази збираються в окремому провадженні судом в активній ініціативній ролі.

Стосовно показання експерта, як доказу, то вони рідко потрібні в окремих провадженнях, наприклад у справах, які визначають факти, що мають юридичне значення. Однак його необхідність може бути виправдана з огляду на обставини конкретного випадку. Наприклад, ці докази можуть знадобитися для встановлення особи автора тексту або перевірки технічних деталей документа [4, с. 76].

Отже, зрозумілим стає що при встановленні об'єктивної істини по цивільній справі ключовим залишається визначення предмета доказування, який включає у себе матеріальні та процесуальні обставини, що містять доказову інформацію для вирішення цивільної справи і прийняття по ній об'єктивного, законного рішення.

Сама процедура доказування, як інструмент аргументування окремої позиції кожної зі сторін, для встановлення фактів, що мають юридичне значення, застосовуються сторонами для захисту або поновлення своїх прав. Тому для встановлення факту, що має юридичне значення, вагомим залишається повнота поданих доказів.

Як бачимо з аналізу Цивільного процесуального кодексу України, є ряд недоліків у формуванні законодавчих положень про докази, тому для усунення цих недоліків найперше є розуміння їх існування, що може бути здійснено шляхом подальшої судової практики та наукового розвитку.

1. Поліщук А. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2018 році. URL: [https:// court.gov.ua/userfiles/media/media/ogl_2018.pdf](https://court.gov.ua/userfiles/media/media/ogl_2018.pdf).

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1618-15> (Дата звернення: 26.09.2022).

3. Судова практика розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення : Лист Верховного Суду України від 01.01.2012 р. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 08. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VSS00037(Дата звернення: 26.09.2022).

4. Татулич І.Ю. Процесуальні особливості розгляду та вирішення справ окремого проваження. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Вип. 682. С. 76–80. URL: [http:// lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/682/14.pdf](http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/682/14.pdf).

М. Б. Вербіцька

*(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)*

РЕКРЕАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного часу перед багатьма людьми постає питання: «Чи маю право на відпочинок?» або «Як саме відновитися за даних обставин?». Цей період є складним не тільки в плані економічному, а й в багатьох інших аспектах. В тому числі і в питаннях здоров'я. Кожен має індивідуальний рівень

фізичної та нервово-психічної стійкості. Обидва аспекти важливі та взаємопов'язані. Тим паче частина людей перебували чи перебувають у різних умовах життєдіяльності. Багато вимушених переселенців з окупованих територій, які зазнали як фізичних, так і психічних травм, потребують якомога якісніших оздоровлення та відновлення.

Важливо усвідомлювати, що відпочинок в умовах воєнного стану – це не розваги, а принципова необхідність для усього населення. Тому слід навчитися приділяти цьому час. І також робити це правильно, якісно та максимально ефективно. Є різні способи відновлення. Наприклад, найбільш доступні та широко поширені групи рекреаційних занять – оздоровчі, спортивні, культурологічні та пізнавальні. До них входять наступні активні форми: прогулянки, риболовлі, пікніки, ігри, арт-терапія, акустична терапія, писемність, в'язання, сон, біг, фітнес, йога, будь-який командний вид спорту, відвідування музеїв, екскурсій тощо [2]. Більш спеціалізоване відновлення (рекреаційно-лікувальні заняття) забезпечують санаторії, інші реабілітаційно-лікувальні та рекреаційні заклади з конкретизованим переліком заходів щодо покращення та відновлення фізичного і психічного стану пацієнтів.

Слід також зазначити, що рекреація – процес, який повинен бути систематизованим комплексним та комбінованим, підібраний спеціально для конкретного рекреатора та умов, в яких буде відбуватися відновлювальна діяльність. Так вищезгадані рекреаційно-лікувальні заняття, що проводяться виключно в оздоровчих закладах, попри свою специфіку також можуть модернізуватися та бути удосконалені за рахунок додаткового застосування інших дозвільно-відпочинкових та культурологічних заходів, які не впливатимуть на його структуру, а доповнюватимуть і більш урізноманітнять буденність та дозвілля пацієнтів, що позитивно впливатиме не тільки на їх морально-психічний стан (настрій), а й на сприйняття на ефективність всього комплексу процедур. Це дозволить зробити своєрідний якісний крок у рекреації, так званий «відпочинок від відпочинку». Особливо корисним це буде для молодого

покоління, а саме для дітей, які набагато вразливіші до чинників зовнішнього середовища, через що потребують особливої уваги та допомоги не лише в плані відновлення, а й подальшому індивідуальному розвитку [3].

Рекреація як елемент адаптації/реадаптації відіграє не менш важливу роль. Людині потрібен ресурс, аби мати можливість продовжити свою діяльність. В тому числі й при пристосуванні до нових умов. Рекреація надає можливість це зробити набагато швидше за рахунок активного ознайомлення з обставинами життєдіяльності за сприятливого самопочуття. Людський мозок краще сприймає інформацію, коли не перебуває у стані постійного виснаження та фрустрації. Систематичний та якісно і професійно організований відпочинок – гарант уникнення вигорання та інших фізичних і ментальних захворювань.

При організації та проведенні рекреаційних заходів необхідно уникати інформаційного перенасичення, яке характерне для XXI століття. Бажано, для більш продуктивного відновлення, обмежувати кількість стресових інформаційних факторів. Попри свою необхідність, новини також несуть і руйнівний характер, коли подаються не своєчасно і в надто великій кількості. Цілодобово здійснювати процеси мислення є виснажливим для ЦНС, що негативно впливає на настрій, здібності, поведінку та й загалом на стан здоров'я людини і може нанівець звести всі пройдені попередньо рекреаційні заходи [1].

Отже, рекреація відіграє особливо важливу роль у життєдіяльності людини під час воєнного стану, головними ознаками якого є надмірне перенасичення стресорами та іншими негативними факторами зовнішнього і, як наслідок, внутрішнього середовищ. Вміння активно відпочивати значно покращує фізичний та психічний стани, а, отже, й збільшує працездатність та стресостійкість, разом з тим нормалізуючи й емоційний стан та допомагає подолати наслідки бойових психотравм (БПТ). Слід ураховувати, що заходи рекреаційної діяльності є доступними і не потребують значних витрат, особливо, враховуючи те, що сьогодні організаторами даних занять нерідко є волонтерами. Необхідно також пам'ятати, що результативність

занять значно зростає у разі, якщо вони проводяться під наглядом відповідних професіоналів, за попередньої консультації психолога, психотерапевта, фізіотерапевта, сімейного лікаря, соціолога, чії рекомендації забезпечать формування найбільш ефективних рекреаційних планів, програм та комплексів для гарантованої та якісної ментально-фізичної та психологічної реабілітації.

1. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг. URL: https://tourlib.net/books_ukr/velychko1-2.htm.

2. Рекреаційне середовище, як форма функції відпочинку населення. URL: <https://buklib.net/books/31948/>.

3. Чи маю я право на відпочинок, коли в моїй країні війна. *SPEKA*. URL: <https://speka.media/ci-mayu-ya-pravo-na-vidpocinok-koli-v-moyii-krayini-viina-py0okv>.

Х. І. Вітик

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОРЯДОК ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ ВНАСЛІДОК ЗНИЩЕННЯ МАЙНА

В такий важкий для нас час ми щодня стикаємось з безліччю проблем. Найбільш поширеною і гострою проблемою сьогодення є втрата і пошкодження житла на окупованих територіях, внаслідок повномасштабного вторгнення росії. Десятки, сотні, тисячі мешканців та громадян нашої держави залишилися без оселі, оскільки бойові дії тривають і досі, то кількість зруйнованих домівок зростає і надалі.

Дедалі частіше виникають у громадян нашої держави запитання цікавляться, як саме можна припинити право власності на нерухоме майно, яке знаходиться на тимчасово окупованій території та частково знищене або ж повністю зруйноване

внаслідок збройної агресії російської федерації. Загалом відомо, що правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб [1].

Погоджуємося із думкою Х.В. Войцеховської, котра зазначила, що конституційний принцип непорушності права власності проявляється насамперед як засада впевненості власника в незмінності його становища (забезпечення його прав), в якому він перебуває і яке йому гарантоване державою з усім комплексом відповідних засобів, які остання для цього застосує [2, с. 104].

З цього приводу зрозумілим є те, що становлення юридичного факту зруйнування нерухомого майна тягне за собою певні правові наслідки. Згідно зі ст. 349 ЦК України, право власності на майно припиняється в разі його знищення. При цьому, припинення права власності незалежно від волі власника може бути 2 різновидів: припинення права власності з об'єктивних причин; припинення права власності внаслідок волевиявлення інших суб'єктів права. При цьому має дотримуватися положення Конституції України: «Ніхто не може бути позбавлений права власності інакше, як за рішенням суду» [3].

Водночас, відповідно до ч. 1 ст. 182 ЦК України, припинення права власності на нерухомі речі підлягає державній реєстрації. Також, законодавством чітко визначено, що для державної реєстрації припинення права власності на закінчений будівництвом об'єкт або ж об'єкт незавершеного будівництва (тобто об'єкт нерухомості) у зв'язку з його знищенням до центру надання адміністративних послуг подаються: заява власника нерухомості, справжність підпису на якій засвідчується відповідно до ЗУ «Про нотаріат»; документ, який свідчить про право власності на об'єкт нерухомості (але крім випадків, коли право власності на такий об'єкт вже зареєстровано в Державному реєстрі прав або коли такий документ відсутній у зв'язку із втратою, пошкодженням чи псуванням нерухомого майна) [4]. Окрім цього, припинення права власності на нерухоме майно, яке знаходиться на тимчасово окупованій терито-

рії, здійснюється відповідно до законодавства України за межами тимчасово окупованої території. У разі неможливості здійснення державним реєстратором повноважень щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень на тимчасово окупованій території орган державної реєстрації визначається Кабінетом Міністрів України.

Громадяни України, які проживають на тимчасово окупованій території, також мають право на безоплатну вторинну правову допомогу з питань, пов'язаних із захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб (в тому числі про відшкодування шкоди, завданої внаслідок обмеження у здійсненні права власності на нерухоме майно або його знищення, пошкодження) у зв'язку із збройною агресією російської федерації та тимчасовою окупацією території України, в порядку, який встановлений ЗУ «Про безоплатну правову допомогу».

Варто засвідчити, що наша держава також вже взяла на себе зобов'язання про відшкодування за пошкоджене або знищене нерухоме майно, таким чином підтримуючи всіх, хто потребує такої допомоги зараз.

До того ж, необхідно звернути увагу, що державна реєстрація права власності на закінчений будівництвом об'єкт чи об'єкт незавершеного будівництва у зв'язку з його знищенням проводиться лише за наявності відомостей та підтвердження про факт знищення або часткового пошкодження, отриманих державним реєстратором з Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (ЄДЕССБ). Відомості про знищення об'єкта нерухомості до ЄДЕССБ вносяться представниками військової адміністрації, а також, на період дії воєнного стану сільським, селищним, міським головою територіальної громади, на території яка не вважається окупованою територією, та на якій не ведуться бойові дії, і не прийнято рішення про утворення військової адміністрації. Також, обов'язковим є внесення відомостей до Реєстру пошкодженого та знищеного майна.

Таким чином, нормативне закріплення припинення права власності на окупованій території України внаслідок

знищення майна має бути не лише нормативно закріплено але й реалізовано, і як результат буде відображати дотримання конституційного права щодо гарантування захисту права власності.

1. Цивільний кодекс України від 01.01.2004. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ru/ed20131011#Text> (Дата звернення: 10.10.2022).

2. Войцеховська Х.В. Об'єкти та суб'єкти гарантування вкладів фізичних осіб: ключові проблеми удосконалення нормативного врегулювання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С. 103–107

3. Припинення права власності на зруйноване майно. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/>

4. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 № 1127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 10.10.2022).

І. М. Вітюк

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО РЕАГУВАННЯ НА ПРАВОПОРУШЕННЯ АБО ПОДІЇ

У 2021 році Національна поліція здійснювала заходи щодо удосконалення взаємодії між територіальними органами поліції, підвищення оперативності та якості реагування на явища криміногенного характеру, а також подальшої інтеграції стратегічних проєктів структурної та функціональної розбудови поліції. Зокрема, продовжено реалізацію проєкту «Поліцейський офіцер громади», що покликаний забезпечити кожному територіальну громаду офіцером, який живе та працює на території цієї громади.

Основними цілями проєкту є побудова сталої співпраці з громадою для створення спільного безпечного середовища, інтеграція поліції у суспільство, задоволення безпекових

потреб громадян, залучення до партнерства усіх зацікавлених сторін, ефективно та консолідоване вирішення локальних проблем громади, оцінка роботи поліції на основі дослідження рівня задоволеності громадян.

Водночас, з метою надання якісних поліцейських послуг у територіальних громадах та створення належних умов праці поліцейських, Національною поліцією за сприяння місцевих органів самоврядування відкриваються «Поліцейські станції». Сьогодні в усіх областях держави функціонують 877 поліцейських станцій, з яких 26 – у центрах безпеки.

На виконання рішення Кабінету Міністрів України щодо створення єдиного аеромедичного простору здійснюється транспортування гелікоптерами Національної поліції пацієнтів, які перебувають в важкому стані та потребують екстреної медичної допомоги, а також доставка донорських органів.

Залишається питання ефективного реагування поліцією та прибуття поліції на місце події у максимально стислий строк. Початок такого реагування починається, як правило, з дзвінка громадян на спецлінію поліції «102». Загалом минулого року на таку спецлінію від громадян надійшло понад мільйон повідомлень, які потребували відповідного реагування на них з боку поліції. Найчастіше люди зверталися до поліції через вчинення домашнього насильства, виникнення конфліктних ситуацій, вчинення адміністративних правопорушень, крадіжок та дорожньо-транспортних подій.

Ураховуючи необхідність швидкого та якісного реагування на кримінальні та адміністративні правопорушення та інші події, в поліції запроваджено чотирирівневу систему реагування залежно від виду, ступеню загрози і часу, який минув з моменту скоєння правопорушення [1, с. 78].

Завдяки зазначеним змінам, час реагування поліції на повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або інші події скоротився. Національною поліцією у 2021 році здійснювалися масштабування системи «Custody Records» на територіальні підрозділи. Дана система передбачає електронну фіксацію всіх дій із затриманою особою з моменту її затримання, а саме: умови тримання, поводження та забезпечення прав

затриманих осіб, стан здоров'я під час їх перебування в підрозділі поліції. Минулого року пілотний проєкт було запроваджено в 16 підрозділах поліції Київської, Харківської, Тернопільської, Вінницької, Волинської, Сумської та Рівненської областей. За ініціативи Національної поліції, у регіонах розвивається система відеонагляду, заходи щодо її впровадження включено до більшості регіональних програм із забезпечення публічної безпеки і порядку [2, с. 56]. Загалом органи та підрозділи поліції мають доступ до понад 41,3 тис. камер відеоспостереження, у тому числі 4,2 тис. з функцією відеоаналітики.

З 24 лютого 2022 року життя кожного українця змінилось докорінно. Слід зазначити про кримінальні та адміністративні правопорушення, кількість яких збільшилася у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Проте, така динаміка спостерігається у зв'язку із війною. Фіксується велика кількість вбивств росіянами мирних мешканців України. Дещо зростають такі злочини, як шахрайство та викрадення автомобілів.

Злочинний світ адаптується під війну і структура злочинів дещо змінюється. Відповідно поліція реагує на усі звернення громадян.

Отже, з кожним роком ефективність роботи Національної поліції України, лише покращується. Ефективне виконання органами та підрозділами поліції завдань з протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав та свобод людини, а також інтересів суспільства і держави дозволить контролювати криміногенну ситуацію та не допустити її загострення.

1. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; [О. І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князев та ін.; передм. О. М. Бандурки] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр.справ. Харків: ХНУВС, 2019. 242 с.

2. Організаційно-правові основи охорони громадського порядку в сучасних умовах: наук.-практ. посібник / В. В. Новіков, Л. Г. Чистоклетов, М. В. Ковалів, Л.Д. Скиба. Львів, 2021. 136 с.

М. В. Войтановська

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб [1].

Згідно статті 41 Конституції України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, а примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану [2].

Правовий режим воєнного стану вніс ряд коректив в законодавстві, а зокрема й у галузі цивільного права. Важливим є те, що під час воєнного стану може примусово відчужуватися майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку.

Примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості.

Вилучення майна – позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного управління індивідуально визначеним державним майном з метою його передачі для потреб

держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану [3].

Примусове відчуження або вилучення майна може здійснюватись такими способами:

- з попереднім повним відшкодуванням його вартості;
- у разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості;
- без відшкодування вартості такого майна.

Примусове відчуження або вилучення майна здійснюється за рішенням військового командування, погодженим відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради.

Згідно п. 4 ст. 4 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17 травня 2012 року № 4765-VI, примусове відчуження або вилучення рухомого майна, що використовується чи може використовуватися для забезпечення діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу України і щодо якого існує ризик переривання його функціонування у зв'язку з перебуванням такого майна на території адміністративно-територіальної одиниці України, щодо якої існує загроза її тимчасової окупації та межі якої розташовані на відстані не більше 30 кілометрів від району ведення воєнних (бойових) дій або від тимчасово окупованої території, здійснюється на підставі рішення Ради національної безпеки і оборони України [3].

Право на відшкодування вартості вилученого майна мають юридичні особи комунальної і приватної форми власності та фізичні особи, у яких відчужені будівлі, споруди, транспортні засоби та інше майно для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану або для відвернення чи ліквідації ситуацій, що стали причиною введення правового

режиму надзвичайного стану, і відповідно їх правонаступники та спадкоємці [3].

Компенсація за примусово відчужене майно в умовах правового режиму воєнного стану з наступним повним відшкодуванням його вартості здійснюється протягом п'яти наступних бюджетних періодів, правового режиму надзвичайного стану – протягом одного наступного бюджетного періоду після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за рахунок коштів державного бюджету. Також, примусово відчужене майно можна повернути. У разі якщо після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану майно, яке було примусово відчужене, збереглося, а колишній власник або уповноважена ним особа наполягає на поверненні майна, таке повернення здійснюється в судовому порядку [3].

Ще однією цікавою зміною в законодавстві під час воєнного стану є обов'язок надавати під час мобілізації будівлі, споруди, транспортні та інші матеріально-технічні засоби Збройним Силам України та іншим військовим формуванням з наступним відшкодуванням їх вартості.

А це тому, що за умов воєнного стану виникає необхідність забезпечити Збройних Сил України, інші військові формування необхідними транспортними засобами і технікою для виконання завдань із захисту держави.

Тому згідно ст. 6 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 року № 3543-ХІІ передбачено, що підприємства, установи та організації, зокрема зобов'язані надавати під час мобілізації будівлі, споруди, транспортні та інші матеріально-технічні засоби Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, Оперативно-рятувальної службі цивільного захисту згідно з мобілізаційними планами з наступним відшкодуванням їх вартості в порядку, встановленому законом [4].

Цей обов'язок, поширюється на центральні та місцеві органи виконавчої влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації, у тому числі на залізниці, порти, пристані, аеропорти, нафтобази,

автозаправні станції дорожнього господарства та інші підприємства, установи і організації, які забезпечують експлуатацію транспортних засобів, а також на громадян – власників транспортних засобів.

Залучення транспортних засобів під час мобілізації здійснюється територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, Центральним управлінням або регіональними органами Служби безпеки України, відповідним підрозділом Служби зовнішньої розвідки України на підставі рішень місцевих державних адміністрацій, що оформлюються відповідними розпорядженнями. Повернення транспортних засобів власнику здійснюється протягом 30 календарних днів з моменту оголошення демобілізації [4].

Отже, визначивши незначну кількість відмінностей серед норм воєнного стану та мирного, слід розуміти і знати як правильно захистити свої права. В законодавстві передбачені певні обмеження прав власності, але лише за певних процесуальних вимог. Тому для захисту своїх прав слід стежити, щоб всіх цих вимог було дотримано.

До них відносимо насамперед законність, обґрунтованість і вмотивованість такого рішення, дотримання порядку здійснення всіх процесуальних дій. Дотримання цих вимог правоохоронними органами є незмінним і під час воєнного стану.

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.10.2022).

2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.10.2022).

3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України 17.05.2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17> (дата звернення: 12.10.2022).

4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України» від 21.10.1993. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12> (дата звернення: 12.10.2022).

А. В. Воропаєва

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЩОДО НАСТАННЯ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ,
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

В Україні адміністративне законодавство відіграє неабияку роль у протидії корупційним проявам. Подолання корупції є важливим аспектом діяльності нашої держави. Не менш важливим це питання є і в умовах воєнного стану.

Окрім Закону України «Про запобігання корупції», функціонують також інші нормативно-правові акти, які забезпечують настання відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, під час дії воєнного стану.

Серед них можна виділити Закон України від 8 липня 2022 року № 2381-IX «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану», Наказ Державної міграційної служби України від 18.01.2022 № 6 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», «Наказ Державної міграційної служби України від 26.09.2022 №178 «Про проведення оцінювання корупційних ризиків у діяльності ДМС».

Взагалі, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» корупційним правопорушенням визнається діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено

кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність; а у свою чергу, правопорушення, пов'язане з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [1]. Варто зазначити, що спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції: Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Вищий антикорупційний суд України продовжують свою діяльність без будь-яких суттєвих змін і в умовах дії воєнного стану, це вказує на те, що робота по запобіганню та протидії корупції не припиняється, в тому числі і щодо осіб, які вчиняють адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Відповідно до глави 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» Кодексу України про адміністративні правопорушення адміністративна відповідальність передбачена за: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків; порушення вимог фінансового контролю; порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень; невжиття заходів щодо протидії корупції [2].

Проте, зважаючи на введення на території країни воєнного стану, Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану», який звужив коло обмежень щодо діяльності певних посадових осіб. Відповідно до зазначеного Закону, зокрема, не є корупційним правопорушенням здійснення у встановленому законодавством порядку благодійних пожертв на користь Збройних Сил України; одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну

ринкову ціну, товарів, наданих як благодійна пожертва чи гуманітарна допомога особам, які постраждали внаслідок збройної агресії РФ проти України (за наявності підтвердження надання таких товарів у повному обсязі на зазначені цілі) тощо. Крім цього, обмеження щодо сумісництва з іншими видами діяльності не поширюється на державних службовців (крім державних службовців категорії «А»), посадових осіб місцевого самоврядування (крім посадових осіб, посади яких віднесені до першої – третьої категорій), якщо такі особи перебувають у відпустці без збереження заробітної плати або у разі простою [3].

Суттєвою зміною стало також те, що суб'єкти декларування або члени їх сім'ї, які відкрили валютний рахунок в установі банку-нерезидента, який використовувався виключно для отримання матеріальної допомоги, виплаченої за рахунок коштів іноземної держави або міжнародної організації, можуть не повідомляти про його відкриття.

Основною умовою є те, що іноземною державою може бути лише та, яка не визнана Верховною Радою України державою-агресором.

На жаль, з початку агресії РФ в Україні через нестабільну економічну ситуацію, деморалізацію державних службовців, недосконалістю організації контролю та низьким рівнем управлінської культури широке коло осіб зловживає своїми становищем заради отримання неправомірної вигоди. Прикладом може слугувати те, що за рахунок благодійних внесків та гуманітарної допомоги, які не є опублікованими, службові особи зловживають наданими їм повноваженнями, щоб «покращити своє матеріальне становище». На це також вплинув факт прийняття Верховною Радою України Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни». Згідно із цим документом у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення до фізичних осіб, фізичних осіб – підприємців, юридичних осіб не застосовується адміністративна та/або кримінальна відповідальність за

неподання чи несвоєчасне подання звітності та/або облікових, фінансових, бухгалтерських, розрахункових, аудиторських звітів та будь-яких інших документів, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі [4].

Аналізуючи ситуацію, що склалась, можна зробити такі висновки:

по-перше, суб'єкти фінансового контролю та моніторингу уповноважених осіб з питань виявлення та запобігання корупції наразі не можуть у повній мірі реалізовувати покладені на них завдання з перевірки декларацій та правильності їх заповнення і подання;

по-друге, у період воєнного стану як особливого правового режиму держави виникають високі ризики прояву корупційних правопорушень через послаблену підзвітність фізичних і юридичних осіб;

по-третє, система документування адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, потребує значного удосконалення нормативно-правової бази як єдиного можливого важеля впливу на посадовців та інших уповноважених осіб з метою зменшення випадків зловживання своїм становищем.

1. Про запобігання корупції: Закону України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 03.10.2022).

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення 03.10.2022).

3. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану: Закону України від 8 липня 2022 року № 2381-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text> (дата звернення 03.10.2022).

4. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 3 березня 2022 року № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (дата звернення 03.10.2022).

ПОКАЗИ З ЧУЖИХ СЛІВ ЯК ДОКАЗ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У цивільному судочинстві встановлено певний порядок в справах, цей порядок є єдиним і обов'язковим для всіх учасників процесу. Показаннями з чужих слів є висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи. Суд має право визнати допустимим доказом показання з чужих слів незалежно від можливості допитати особу, яка надала первинні пояснення, у виняткових випадках, якщо такі показання є допустимим доказом згідно з іншими правилами допустимості доказів.

В.В. Король і Т.В. Садова зазначають, що інститут показань із чужих слів є надто суперечливим і потребує вдосконалення [1, с. 434].

Проте ми хочемо відмітити, що для формування судового доказу в цивільній справі необхідно, щоб у ньому містилась інформація про обставини та факти, що мають значення для справи; така інформація повинна бути отримана лише в передбачений законом спосіб та визначеній у ст. 57 ЦПК України процесуальній формі. Частиною 2 ст. 57 ЦПК України визначено, що до доказів відноситься: – пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків; показання свідків; письмові докази; – речові докази (зокрема звуко- і відеозапис); – висновки експертів [2].

Насамперед, варто зазначити значення доказів в цивільному процесі загалом. У цивільному процесі потреба в показаннях свідка виникає в трьох випадках: для встановлення фактів, які не можна документально закріпити; для з'ясування обставин, які були у свій час документально оформлені, але документи втрачені і відновити їх неможливо; для дослідження вірогідності засобів доказування [3].

Сьогодні процесуальне законодавство базується на очевидному тлумаченні стосовно показань свідків, викладеному в ч. 1 ст. 69 ЦПК про те, що свідком може бути кожна особа, якій відомі будь-які обставини, що стосуються справи [4].

Характеризуючи свідка в цивільному процесі, Н. А. Новікова вказує на певні характеристики: 1) свідком може бути тільки фізична особа; 2) свідок може мати такий фізичний та психічний розвиток, що дає йому можливість правильно сприймати обставини та/або висловлюватись про них; 3) свідок повинен володіти інформацією необхідною для вирішення справи; 4) свідок не повинен мати юридичної заінтересованості у результатах розгляду справи; 5) свідок сприймає обставини справи безпосередньо або опосередковано; 6) сприйняття обставин справи свідком не пов'язано з її розглядом; 7) залучення особи в якості свідка у цивільну справу відбувається на підставі ухвали суду.

Аналізуючи процес отримання показань свідка в цивільному процесі, слід відзначити, що він складається з етапів ініціювання, підготовки, виконання.

Ініціювання процесу відбувається за активною участю учасника справи. Умовою ініціації процесу з ініціативи учасника справи або особи, що може набути статусу позивача, є подання відповідної заяви про виклик свідка або заяви про забезпечення доказів. Різні можливості долучення до справи свідків мають наслідком різні підстави та форми закріплення доказів, а також наслідки в цілому.

Окремі особливості встановлює ст. 232 ЦПК для допиту малолітніх та неповнолітніх свідків. Малолітні та неповнолітні свідки (до 16-ти років) про кримінальну відповідальність не попереджаються, до присяги не приводяться, допит проводиться в присутності батьків, осіб що їх замінюють, або органів опіки та піклування. У силу вікових особливостей батьки та інші особи, що супроводжують свідка, з дозволу суду можуть ставити йому запитання, висловлювати свою думку з приводу його особи та змісту його показань. У силу цих же обставин, що зумовлено психологічними особливостями розвитку людини, із зали судового засідання за ухвалою суду у виняткових випадках можуть видалятися учасники справи. Покази свідка

в цьому разі повідомляються цій особі після її повернення, та надається можливість ставити запитання [5].

Перешкодами для допиту свідка, відповідно до ст. 70 ЦПК, є положення осіб, котрі у зв'язку з фізичним станом не можуть допитуватись, особи певних професій щодо обставин, які стали їм відомі в ході професійної діяльності, інші особи (наприклад ті, що мають зберігати державну таємницю, тощо), які не можуть бути допитані в силу закону чи міжнародного договору. Особи, котрі мають дипломатичний імунітет, та сторони, треті особи та їх представники допитуються за їхньою згодою [6]. Також не можуть бути допитані свідки, які відмовились від дачі показань у силу ст. 63 Конституції України, що продубльовано в ст. 71 ЦПК, якою, у свою чергу, передбачено обов'язок повідомити суду причини відмови.

Отже, суд може визнати доказом показання з чужих слів незалежно від можливості допитати особу, яка надала первинні пояснення, у виняткових випадках, такі показання є допустимим доказом згідно з правилами допустимості доказів. Також варто зауважити, що докази загалом це процесуальна діяльність суду та інших учасників цивільного процесу, спрямована на встановлення істини у конкретній цивільній справі і вирішення спору між сторонами.

1. Король В. В., Садова Т. В. Показання як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 428–434.

2. Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В. Цивільний процесуальний кодекс України : науково – практичний коментар у 2 т. / за ред . С. Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С. Я.; КНТ. 2006.

3. Цивільний процес України: підручник / за загальною ред. д.ю.н., доцента М. М. Ясинка. К.: Алерта, 2014. 744 с.

4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Дата звернення: 11.09.2022).

5. Новікова Н. А. Поняття та ознаки свідка в цивільному процесі. *Право і суспільство*. 2016. № 6. С. 41–48.

6. Лезін Є. Особливості забезпечення показань свідків у цивільному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 24–34. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/6.pdf>

О. І. Гілецька

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

Захист прав людини в умовах війни є найбільш гострою проблемою сучасності, та однією з досліджуваних проблем у міжнародному праві.

Починаючи з 24.02.2022 росія здійснила повномасштабний наступ на територію України, серед цього ми спостерігаємо значні втрати населення, серед якого є: жінки, діти, люди похилого віку. За даними ООН України – «Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ ООН) зафіксувало 9585 випадків загибелі або поранення цивільних осіб в Україні: 4339 загиблих і 5246 поранених» станом на 10.06.2022 року [1].

Також характерним явищем військового конфлікту виступає вчинення великої кількості насильницьких злочинів щодо мирного населення країною-агресором.

Досліджуючи дану проблематику, слід наголосити, що вона лежить в площині не лише українського права, а також і в площині міжнародного гуманітарного права. Дана галузь міжнародного права регулює відносини, що пов'язані з ведення воєнних дій та полегшення страждань жертв війни, та застосовується в ситуаціях військових конфліктів. Основне завдання такого виду права є захист цивільного населення під час воєнних жорстоких, агресивних дій та регулює методи та способи ведення війни (інформаційної, гібридної, ідеологічної, збройна боротьба тощо).

Женевські конвенції являються міжнародним договором, в якому закріплені норми щодо гуманного ставлення під час війни, і на даний час вона складається із чотирьох угод та трьох додаткових протоколів. Проте, українці та міжнародна спільнота стає свідками численних обстрілів цивільної інфраструк-

тури на території України та, що саме головне – українського мирного населення з боку російських окупантів. І це неодноразово підтверджувалося офіційною українською владою та багатьма міжнародними експертами, які відвідують нашу державу.

Такі дії є воєнним злочином відповідно до:

– статті 51 Протоколу про захист жертв міжнародних збройних конфліктів – цивільне населення користується загальним захистом від небезпек, що виникають у зв'язку з воєнними операціями, вони не повинні бути об'єктами нападу. Зокрема, заборонені напади, спрямовані не на воєнні об'єкти [2];

– статті 3 Конвенції про захист цивільного населення під час війни, яка вказує, що з особами, які не беруть участі в активних бойових діях, слід поводитись гуманно та без будь-якої ворожої дискримінації [3];

– статті 32 Конвенції про захист цивільного населення під час війни – Заборона застосування будь-яких заходів, що можуть завдати фізичних страждань або призвести до знищення осіб [3].

Вищезгадані статті стосуються категоричної заборони обстрілів цивільної інфраструктури та цивільного мирного населення. Проте, на зважаючи на норми міжнародного права, яке в своїй основі містить положення природного-правового буття, існування та розвитку людини агресор-російська федерація ігноруючи міжнародні норми (які вона ратифікувала) підступно вчиняє чисельну кількість воєнних злочинів. Атака та захоплення об'єктів ядерної інфраструктури, а саме Чорнобильської атомної електростанції (ЧАЕС) та Запорізької атомної електростанції (ЗАЕС), що мали місце 24 лютого 2022 та 4 березня 2022, є прямим порушенням статті 56 Протоколу (I) до Женевських конвенцій 1949 року – захист установок і споруд, що містять небезпечні сили.

Крім цього, московська влада за цілком злочинними наказами здійснює регулярні обстріли мирного населення, використовуючи при цьому заборонені Женевською конвенцією озброєння та воєнні засоби [4].

Вважаємо за потрібне відмітити, що під час «воєнного стану» деякі з основних прав людини та громадянина «страждають» або піддаються значним порушенням.

Згідно Конвенції прав людини і основоположних свобод сюди можемо віднести: право на життя (ст. 2) – силове та навмисне позбавлення життя під час обстрілів та ракетних ударів, напад на територію, який супроводжується людськими втратами [5]: право свободу вираження поглядів (ст. 10) – примусово нав'язується політична воля та обмежується таке право у випадку вираження поглядів, які суперечать поглядам ворога, його пропаганда, як єдиний альтернативний інформаційний простір змушує та схиляє до «особливого» правового режиму на користь загарбників. Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що захист та відновлення прав людини та громадянина в умовах війни є найбільш гострою правовою, політичною та соціальною проблемою сучасного суспільства та більшості країн світу, і зокрема й України, яка так чи інакше впливає на всі послідовні процеси (економічні, демографічні, політичні, соціальні, правові тощо) функціонування та розвитку народу та держави.

1. Україна: втрати серед цивільних осіб: URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-06/Ukraine%20civilian%20casualty%20update%20as%20of%2024.00%209%20June%202022%20UKR.pdf>

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text.

3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

4. Женевські конвенції: як їх порушує росія, а звинувачує в цьому Україну? Пояснює Vox Check URL: <https://voxukraine.org/zhenevskikonventsiyi-yak-yih-porushuye-rosiya-a-zvynuvachuye-v-tsomu-ukrayinu/>.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дестабілізація соціальної, економічної та духовної сфер, що спричинені повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну, негативно вплинули на життя громадян. Зважаючи на різні чинники, держава не завжди може своєчасно допомогти людям, що потребують підтримку. У таких випадках, волонтерська діяльність стає головним регулятором у розв'язанні нагальних проблем.

Волонтерство – це діяльність, яка здійснюється добровільно без розрахунку на винагороду. Французьке слово *volontaire* («волонтер») походить від латинського *voluntarius* («добровільний») [1].

Волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [2].

Волонтер – це людина, яка добровільно надає безоплатну допомогу людям, які потребують особливої підтримки та соціального захисту, або державі, некомерційній чи громадській організації. Таким чином, волонтерами стають не з фінансових спонукань, а заради добровільної допомоги іншим та набуття безцінного життєвого досвіду. Адже регулярно та усвідомлено допомагаючи іншим людина дарує їм свій час, вміння та ресурси. І натомість отримує щось значуще: знання, навички, досвід, коло соратників, нові знайомства [1].

Наразі головними напрямками допомоги волонтерів та благодійних організацій є: забезпечення Збройних Сил амуніцією та військовими приладами; евакуація та перевезення біженців і переселенців; донорство; пошук дітей та їхніх батьків; пошук прихистку; забезпечення одягом, їжею, ліками; порятунк тварин; допомога самотнім людям похилого віку; інформаційна підтримка.

Волонтерські організації можна поділити на офіційні, що зареєстровані у державному реєстрі та мають документи які затверджують їхню діяльність, і неофіційні, які не мають офіційного статусу і діють як приватні особи [3].

Державну реєстрацію благодійних організацій проводять державні реєстратори за місцезнаходженням благодійних організацій відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». У свою чергу вони складають та подають фінансову, статистичну та іншу обов'язкову [4]. Зареєструвати благодійну організацію можливо і під час воєнного стану.

Загалом організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, мають право: отримувати кошти та інше майно для здійснення волонтерської діяльності; самостійно визначати напрями її здійснення; видавати волонтерам посвідчення, що засвідчують їхню особу та вид волонтерської діяльності; відшкодовувати волонтерам витрати; страхувати їх життя і здоров'я на період провадження ними волонтерської діяльності; запрошувати іноземців та осіб без громадянства для провадження даної діяльності на території України, направляти громадян України за кордон для провадження волонтерської діяльності [2].

Прикладом всеукраїнської благодійної організації може слугувати фонд «Повернись живим». Він закуповує тепловізійну оптику, квадрокоптери, автомобілі, системи захисту та розвідки. Інструктори займаються підготовкою саперів, операторів безпілотних літальних апаратів, артилеристів і снайперів, навчають домедичній допомозі. З 2014 року Фонд зібрав на потреби ЗСУ понад 3 мільярди гривень [5].

Варто зазначити, що волонтерство поширене й окремими регіональними осередками. Так у Сумській області волонтери займаються плетінням маскувальних сіток, перевезенням гуманітарної допомоги, збором коштів і відправкою у зону бойових дій ліків, одягу, тактичного обладнання.

Як приклад регіональної волонтерської організації є «Благодійний фонд добрі справи від щирого серця», головний

штаб якого знаходиться у смт Велика Писарівка Сумської області. Дана організація займається розповсюдженням гуманітарної допомоги для потребуючих у цьому людей, переданням медикаментів для місцевої лікарні, а також придбанням тактичного обладнання.

Створивши «Теплий фронт», де учасники даного руху в'яжуть шкарпетки для захисників, непересічні громадяни також долучилися до волонтерства.

1. Волонтерство. Реферативний огляд (2004–2022 рр.). URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/5963> (дата звернення: 15.10.2022).

2. Про волонтерську діяльність: Закон України від 5 березня 2015 р. № 246-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 13.10.2022).

3. Колесник О. Волонтерські організації, які зараз працюють в Україні. *Finance.ua*. URL: <https://finance.ua/ua/saving/volonterskie-organizacii-v-ukraine> (дата звернення: 15.10.2022).

4. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5073-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 14.10.2022).

5. Благодійний фонд. Повернись живим. 2014–2022. URL: <https://savelife.in.ua/about-foundation/> (дата звернення: 15.10.2022).

В. М. Глюз

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

БУЛІНГ ТА АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЙОГО ПРОЯВИ

Одна з проблем, яка стала актуальною – поширене цькування (булінг) серед здобувачів освіти.

Прийняття, 18 грудня 2018 року Верховною Радою України, Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу» тягне за собою ряд змін у вирішенні зазначеної проблеми.

Так, було визначено законодавчо поняття булінг, внесено зміни до Кодексу про адміністративні правопорушення України та Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про вищу освіту».

Булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1].

Король А. визначив спільні риси дій, які формують булінг:

1) дисбаланс влади, тобто кривдник та жертва обов'язково різні за соціальним статусом, фізичною чи психологічною адаптованістю до середовища, різної статі, раси, релігії, сексуальної орієнтації тощо;

2) намір нашкодити, тобто кривдник навмисно завдає емоційного або фізичного болю потерпілому і, спостерігаючи, насолоджується;

3) погроза подальшої агресії, тобто кривдник і жертва розуміють, що це не перший і не останній випадок знущання [2].

А також виділяють типові ознаки булінгу (цькування):

- систематичність (повторюваність) діяння;
- наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);
- дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Тобто, законодавчо визначене поняття булінгу не стосується виключно дітей, а охоплює всіх учасників освітнього процесу.

Л. Кішлі вважає, що основною характеристикою булінгу є емоційне приниження, образа почуттів людини, висловлювання принизливих оцінок щодо іншої людини, що призводить до виключення її з групи.

Дослідниця виділяє сім ознак булінгу:

- 1) емоційне приниження, що включає вербальні і невербальні способи вираження;
- 2) прояв емоційно образливої і принизливої поведінки впродовж тривалого періоду;
- 3) непривітна і недовірлива поведінка;
- 4) втручання у приватне життя людини;
- 5) погіршення психологічного і фізичного стану людини, на яку спрямована агресія;
- 6) намір завдати шкоду іншій людині, щоб ця людина пережила події, що завдають травму;
- 7) агресор займає вище становище, ніж його жертва, і, відповідно, дозволяє собі дії, що принижують гідність і завдають моральної або фізичної шкоди іншій людині [3].

Відтепер, такі дії вважаються адміністративним правопорушенням і тягнуть за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (850–1700 грн.) або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин.

Якщо булінг вчинено групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, штраф складає від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (1700–3400 грн.) або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Слід зазначити, що за адміністративні правопорушення вчинені особами, яким не виповнилось 16 років несуть адміністративну відповідальність їхні батьки або особи, які їх замінюють.

За свої дії громадяни від 16 років несуть відповідальність особисто. Також, чинним законодавством передбачено і відповідальність за приховування випадків булінгу, а це, в свою чергу, накладення на винних осіб, штрафу у розмірі

850–1700 грн. або виправні роботи до 1 місяця з відрахуванням 20% заробітку [4].

1. Булінг: поняття, ознаки, відповідальність. URL: <https://myrivska.otg.dp.gov.ua/nasha-gromad%D0%B0/novini-ta-podiyi/novini/buling-ponyattya-oznaki-vidpovidalnist>.

2. Король А. Причини та наслідки явища булінгу. *Відновне правосуддя в Україні*. 2009. № 1; 2 (13). С. 84-93.

3. Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення. URL : <http://kipt.sumdu.edu.ua/en/k2-listing/item/188>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення 16.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

Д. Б. Голдак

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН НЕПОВНОЛІТНИМИ ТА ПРОЦЕДУРА ПРИТЯГНЕННЯ ЇХ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Неповнолітня особа завжди є об'єктом посиленої уваги з боку держави та суспільства. Конституцією України та численними міжнародними договорами визначено, що з огляду на фізичну та розумову незрілість, дитина до набуття повноліття потребує спеціальної охорони і піклування. Неповнолітнім має надаватись відповідний захист і сприяння для забезпечення у майбутньому можливості у повній мірі виконувати зобов'язання перед суспільством.

Разом з тим, ані родина, ані держава не завжди мають змогу створити відповідні умови розвитку та виховання неповнолітнього члена соціуму. На сьогодні серед неповнолітніх досить поширеною є проблема вживання наркотичних речо-

вин. Наркоманія, як соціальна хвороба, спричинює різні загрози наслідки: від психосоціальних до медичних.

З огляду на вказане, актуальним є дослідження специфіки вжиття відповідних превентивних заходів працівниками поліції щодо вживання наркотичних речовин неповнолітніми та притягнення їх до відповідальності.

За даними офіційної статистики, «майже 90% українських наркоманів – люди у віці до 25 років. При цьому в українському суспільстві простежується чітка тенденція до омоложення наркоманії.

Вік першого прийому наркотиків сьогодні вважається на рівні 13–15 років, у деяких містах нашої країни – 9–12 років» [3, с. 256].

Особливе занепокоєння викликає збільшення наркоманів жіночої статі серед підлітків, адже з часом вони стають нездатні народити здорове покоління. Однак, погіршення стану здоров'я це не єдині наслідки, що викликає наркоманія. Вживання наркотичних речовин неминуче призводить до вчинення правопорушень.

Будь-яке правопорушення краще попередити, аніж потім мати справу з його суспільно-небезпечними наслідками. З огляду на це, чинним законодавством визначено систему превентивних заходів поліції, що застосовується для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку чи припинення їх порушення та мають чітке закріплення в ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» [5].

Аналіз інших законодавчих норм, зокрема Положень ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [6], ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [4] також дає змогу виділити і спеціальні превентивні заходи, що мають бути застосовані працівниками поліції до неповнолітніх, в тому числі й для попередження вживання ними наркотичних засобів.

Зокрема, до останніх слід віднести:

- превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень як неповнолітніми, так і стосовно них самих. Особливу увагу в даному випадку слід звертати на запобігання незаконного введення наркотичних засобів в організм неповнолітнього (ч. 3 ст. 314 КК України) та схиляння неповнолітніх до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 2 ст. 315 КК України) [2];

- вжиття заходів щодо виявлення протиправних діянь, які вчиняються безпосередньо дітьми або по відношенню до них, припиняти такі факти, а також виявляти причини та умови, що сприяють їх вчиненню. Особливу увагу в даному випадку слід звертати на виявлення та припинення діяльності місць для незаконного вживання наркотичних речовин (ч. 2 ст. 317 КК України) [2];

- вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю неповнолітніх осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального або адміністративного правопорушення;

- у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснювати контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживати заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі; вживати заходів для запобігання та припинення насильства в сім'ї тощо.

Однак, не завжди превентивні заходи вжиті поліцейськими повністю попереджує вживання наркотичних речовин неповнолітніми. Тому постає питання щодо притягнення неповнолітніх осіб до юридичної відповідальності. Остання визначається у положеннях ст. 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка передбачає притягнення особи за незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення,

пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах [1], а також в Розділі XIII Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти населення» [2]. Відзначимо, що неповнолітня особа може бути піддана адміністративній чи кримінальній відповідальності, лише за рішенням суду.

Підсумовуючи, слід зазначити, що для попередження вживання наркотичних речовин неповнолітніми, не лише поліцейські мають використовувати превентивні заходи. Повинні злагоджено взаємодіяти всі компетентні державні органи спрямовуючи свою діяльність у цій сфері на надання правової, консультативної й іншої інформаційної допомоги дітям, їхнім батькам та особам, які замінюють їх обов'язки, таким чином формуючи стійке розуміння шкідливих наслідків від наркотичних речовин.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 1 червня 1985 року № 80731-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Подолян В. М. Підліткова наркоманія в Україні: соціальний та психологічний аспекти. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2021. Том 6. № 3 (31). С. 256–262. URL: <https://jmbs.com.ua/pdf/6/3/jmbs0-2021-6-3-256.pdf>.

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

5. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

6. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

С. О. Горінь

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДОТРИМАННЯ ТА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Насамперед варто зазначити, що загальновизнані права людини завжди закріплюються в Основному законі держави (Конституція, Звід законів, Коран, Загальна Декларація тощо). І оскільки наша правова система належить до романо-германського типу правових систем, то відповідно основним законом нашої держави є Конституція України, яка й містить в собі другий розділ, який саме і присвячений правам та свободам людини та громадянина.

Права людини – це життєві, природні потреби, бажання та інтереси особистості в різних аспектах її життєдіяльності, що забезпечують людські цінності, людську гідність, моральні вимоги та культуру існування будь-якої її діяльності у численних сферах існування суспільства [1, с. 18].

Цю діяльність врегульовує також, окрім інших соціальних норм – правова норма, що є постулатом філософсько-правової природи, яку свідомо обирає індивід для своєї поведінки. А отже, завдяки цій діяльності людини й формується належне і потрібне в її житті бачення буття, правова рівність у суспільстві, формуються правові цінності та правова реальність.

24 лютого 2022 року, уряд та армія російської федерації здійснили агресивний військовий напад на державний кордон та територію незалежної, самостійної, демократичної держави – України. З цього моменту діючим та законним Президентом України, Зеленським Володимиром Олександровичем проголошено на всій території держави військовий стан [2].

У цей день кожна особистість, відчула усю біль та нескореність нашого народу. Безумовно війна несе за собою неймо-

вірну кількість людських фізичних втрат, розруху та економічну нестабільність країни та добробуту суспільства, негативні психологічні та психічні наслідки для соціуму. Тому, саме в такий (воєнний час) відбувається найбільша кількість й обмежень, й порушень (встановлених державою, тобто законних обмежень, в цілях безпеки та збереження громадського спокою, в мирних цілях, але є також і не законні обмеження зі сторони ворога) прав людини та громадянина.

Одним із найцінніших серед прав людини є право на життя. Варто зазначити, що життя людини є найвищою соціальною цінністю.

Також з цим правом тісно пов'язане міжнародне гуманітарне право [3, с. 112], тому що саме ця галузь міжнародного права встановлює відносини, що тісно взаємодіють з веденням воєнних дій та наслідків, які виникають, в першу чергу, для життя людини.

Основною функцією держави та державної влади, яка покликана забезпечити життя людини під час воєнних дій та в час війни є захист цивільного населення та врегулювання тактичних методів ведення війни [4, с. 30]. Тому поруч з основним та домінуючим правом на життя, хотілось б акцентувати також на забезпеченні права на свободу та особисту недоторканість.

Активізація порушення цього права розпочалась ще у 2014 році, адже через бойові дії на сході України, поширились насильницькі дії, збільшилась кількість злочинів та правопорушень, відбуваються безслідні зникнення осіб на тимчасово окупованих територіях. Тому, правоохоронна система нашої держави, й зокрема Національна поліція здійснює реагування на всі порушення прав людини та громадянина, особливо на окупованих територіях та територіях, які потерпають від бойових військових дій. Правоохоронна система держави повинна забезпечувати права громадян на свободу та особисту недоторканість, й тому у своїй роботі головним принципом її діяльності залишається принцип дотримання законності, прозорості та відкритості.

Неодмінно поліція повинна дотримуватись принципу законності у проведенні та процесі розслідування, збирання усіх потрібних доказів та документів для притягнення осіб до відповідальності. Особливо гостро постає це питання у військовий час.

Взаємодія поліції з населенням відіграє важливу роль в умовах сучасного світу. Сучасні працівники поліції використовують безліч методів для результативної взаємодії з населенням на засадах партнерства.

Завдяки не байдужим громадянам, котрі залучаються до активного патрулювання територій, поліція результативніше запобігає новим правопорушенням. Й тому, при спільній співпраці поліції та громадян (небайдужих та правосвідомих) підвищується обізнаність осіб, які позитивно ставляться до майбутнього нашої держави.

Отже, аналізуючи вищесказане, хотілось би узагальнити, що з боку держави, повинні надаватися активні передумови для комфортного та безпечного життя людей під час військових дій, і в цьому важливу роль відіграє поліція, яка на мою думку, є гарантом забезпечення громадянам їхніх прав та свобод.

1. Бисага Ю. М., Палінчак М. М., Белов Д. М., Данканич М. М. Права людини. Ужгород, 2003. 189 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5104/1>

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

3. Міжнародне гуманітарне право: посібник для юриста / М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, А. О. Кориневич, В. М. Лисик, О. Р. Поєдинок, Н. В. Хендель; за ред. Т. Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2017. 145 с. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/МНП-final.pdf>

4. Тищенко Т.А. Право на життя в умовах воєнних дій, збройної агресії або збройного конфлікту. Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавр спеціальності «Міжнародне право». Національний авіаційний університет. Київ, 2022, 61 с.

Є. А. Горобінська

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ, ЩО Є У ДЕРЖАВНІЙ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Держава як найбільший власник здійснює управління державними об'єктами та регулює процеси перетворення власності в Україні. Державна власність забезпечує безпеку країни, реалізацію загальнодержавних цілей та задоволення суспільних інтересів і потреб.

У сучасних умовах питання управління об'єктами державної власності в Україні є досить актуальним, адже держава почала називати себе не лише власником майна, тобто суб'єктом, який визначає та нормативно встановлює правила поведінки для всіх суб'єктів господарювання та як учасника, який здійснює повноваження регулятора господарських відносин.

Для забезпечення ефективного управління державною власністю, країна має відповідати ряду умов, а саме: здійснювати управління державними підприємствами з метою задоволення суспільних інтересів; виступати регулятором макроекономічних процесів; проводити справедливий перерозподіл коштів та підвищення рівня зайнятості населення.

Особливої уваги заслуговує вирішення проблеми управління державною власністю, насамперед через невідповідність законодавчого регулювання, що на практиці сприяє безліч проблем.

Так, прийнятий у 2006 р. Закон України «Про управління об'єктами державної власності» визначив основні правові основи управління об'єктами державної власності, відповідно до нього система управління державною власністю повинна орієнтуватись на становлення та захист державної власності в сучасних умовах [1, с. 23].

Управління об'єктами державної власності – здійснення Кабінетом Міністрів України та уповноваженими ним органами, іншими суб'єктами, визначеними Законом, повноважень щодо реалізації прав держави як власника таких об'єктів, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням ними, у межах, визначених законодавством України, з метою задоволення державних та суспільних потреб [2]. На даний момент через повномасштабне вторгнення країни агресора рф в Україну на нашій території діє воєнний стан. Через це багато нормативно-правових актів зазнали змін у своїх текстах. Так згідно Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» позбавлення майна може бути у двох формах, а саме: примусове відчуження майна, вилучення майна. Також коли здійснюється форма примусового відчуження майна, то воно повинно здійснюватися за рішенням військового командування.

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» військовим командуванням є: головнокомандувач Збройних сил України; командувач Об'єднаних сил Збройних сил України; командувачі видів та окремих родів військ (сил) Збройних сил України; командувачі (начальники) органів військового управління; командири з'єднань, військових частин Збройних сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань [3].

Також потрібно звернути увагу на документальне оформлення примусового відчуження майна. Коли здійснюється така форма позбавлення майна, то обов'язково складається акт, який виготовляється в єдиному екземплярі. Такий акт має містити в собі наступні відомості: назва військового командування та органу, що погодив рішення про примусове відчуження майна, або військового командування чи органу, що прийняв таке рішення; відомості про власника (власників) майна; відомості про документ, що встановлює право власності на майно (у разі наявності); опис майна, достатній для його ідентифікації; сума виплачених коштів (у разі попереднього повно-

го відшкодування вартості майна). В умовах воєнного стану майно іноді можуть примусово забрати навіть за відсутності власника. У цьому випадку акт складається без участі власника і в найкоротший термін передається особі, у якої відчужують майно.

Коли здійснюється процедура відчуження майна то до складеного акту разом йде і висновок про вартість такого майна. Тобто повинна здійснюватися оцінка, яку проводять професійні оцінювачі.

Але бувають випадки, коли неможливо залучити особу, яка оцінює, тоді для такого можуть залучити органи державної влади або місцевого самоврядування. У разі відмови власника майна органи які зазначені вище можуть проводити таке оцінювання самостійно. Також така оцінка може бути оскаржена судом.

Попереднє повне відшкодування вартості примусово відчуженого майна здійснюється на підставі висновку про вартість майна на дату його оцінки, яка проведена у зв'язку з прийняттям рішення про його примусове відчуження.

Отримання наступної повної компенсації за примусово відчужене майно можливе після скасування правового режиму воєнного стану.

Для цього колишній власник майна повинен звернутись до територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем відчуження майна із заявою, до якої додаються акт і документ, що містить висновок про вартість майна. Усі спори, пов'язані з відшкодуванням вартості примусово відчуженого майна, вирішуються в судовому порядку [4].

Розглянувши нові зміни під час воєнного стану можемо зробити такі висновки, що державна власність в Україні має залишатися важливою формою власності, оскільки вона відіграє ключову роль у реалізації економічної та соціальної політики держави.

В умовах воєнного стану можливе обмеження прав та законних інтересів осіб, але застосовувати заходи правового

режиму повинні здійснюватися відповідно до встановленої процедури, яка зазначена у законодавстві.

1. Шкільняк М. Необхідність впровадження системи управління державною власністю. *Державний інформаційний бюлетень про приватизацію*. 2008. № 2 (186). С. 23.

2. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21 березня 2006 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 08 березня 2022 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 28. Ст. 250.

4. Відчуження майна під час війни: інструкція для бізнесу. GOLAW. 2022. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/vidchuzhennya-majnapid-chas-vijni-instrukciya-dlya-biznesu/>.

Я. В. Гук

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Банківська система – є важливою ланкою економічної системи будь-якої країни. Від ефективності функціонування банківської системи, від здатності зберігати фінансову стійкість, адаптовуватись до зміни умов діяльності значною мірою залежать перспективи економічного розвитку країни в цілому. Банківські установи, як фінансові посередники акумулюють та перерозподіляють кошти в межах економічної системи, створюючи умови для стійкого зростання у всіх галузях і секторах економіки. Військові дії на території України стали потрясінням для вітчизняної банківської системи, яка функціонує в режимі стресу і невизначеності. Запровадження воєнного стану стало причиною трансформації банківської системи, яка вимушена оперативного підлаштовуватися до нових умов й максимально ефективно виконувати свої функції.

З першого дня Національний банк України визначив основні правила функціонування банків в умовах воєнного стану – прийнято Постанови НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 [2] та «Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану» № 22 [3] від 24 лютого 2022 року. Ці документи розпочали принципово інший порядок діяльності банківської системи. Зазначені документи покладають обов'язок на банки забезпечувати безперебійну роботу всіх відділень, за умови, що відсутня загроза життю та здоров'ю людей. Окрім того, банки повинні забезпечити вільний доступ клієнтів до скриньок, не обмежувати безготівкові розрахунки, а банкомати безперебійно підкріплювати готівковими коштами, в тому числі через безпосередню підтримку НБУ. Для підтримки банківської системи НБУ розроблено механізм бланкового рефінансування банківських установ для підтримки їх ліквідності. Суть нового механізму полягає у скасуванні обмежень рефінансування по сумі і по терміну, а також додаванні можливості його продовження ще на один рік.

Окрім того Постанова НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 запровадила низку обмежень. Для отримання контролю над панічними настроями населення та бізнесу щодо негайного вилучення з банківської системи готівкових коштів, одним із перших кроків НБУ стало встановлення обмежень на готівкові операції, в частині запровадження лімітів на зняття готівки з рахунків клієнтів у розмірі не більше ніж 100 тисяч гривень в день. Починаючи з 24 лютого 2022 року тимчасово призупинив свою роботу валютний ринок, крім операцій по обміну валюти на гривню. Було зафіксовано офіційний курс валют на цю ж дату та заборонено видачу іноземної валюти з рахунків клієнтів, крім тих підприємств, на які покладался обов'язок по виконанню мобілізаційних планів. Транскордонні валютні платежі були заборонені введенням мораторію.

Згідно проміжного звіту щодо функціонування фінансового сектору України після запровадження воєнного стану, опублікованого НБУ 3 березня, в період 24 до 28 лютого 2022 р.

обсяг коштів, наявних на рахунках населення збільшився. Причиною цього слугувало надходження на рахунки регулярних виплат, у тому числі заробітних плат. Окрім того, НБУ вдалось призупинити відтік депозитів, за рахунок безперебійної роботи системи безготівкових розрахунків. В свою чергу безперебійність роботи системи вдалось зберегти за рахунок наявності у банків великого запасу високоліквідних активів, якими за потреби можна покрити їх зобов'язання за строковими вкладками населення навіть у таких складних умовах. Додатковим підтримуючим фактором для банківської системи є запроваджене ще в перший день воєнного стану бланкове рефінансування.

Вжиті Національним банком України заходи ґрунтуються на таких принципах:

- захист інтересів клієнтів банківських установ. Банківські установи зобов'язані забезпечити клієнтам доступ до власних коштів та забезпечити можливість здійснювати розрахунки;

- підтримка ліквідності банків. Вплив воєнного стану на діяльність банків не повинен стати причиною неплатоспроможності банків;

- прозорість звітності банків. Банки повинні максимально чесно відображати у звітах реальний стан, щоб регулятор, за необхідності, вжив заходів підтримки.

Запроваджені заходи НБУ підтримали стабільність функціонування банківської системи. Попри вкрай негативні наслідки впливу воєнного стану на всі сфери життя країни, банківська система продовжує функціонувати та виконувати покладені на неї завдання. Незважаючи на важкі зовнішні умови, запас стабільності у фінансовому секторі все ще є, а збережена стабільна банківська система стане основою для відбудови України

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022>.

2. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова НБУ № 18 від 24.02.2022 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18.

3. Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану: Постанова НБУ № 22 від 24.02.2022 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_22.

4. Еркес О., Калита О., Сундук Т. Банківська система України в умовах війни. *Фінанси та банківська справа*. № 4. 2022. С. 122–133.

5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: bank.gov.ua.

О. Гуцуляк

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПОЛІЦІЇ У САМОВРЯДНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЯХ

Прагнення України до Європейської інтеграції вимагає широкомасштабних перетворень у багатьох сферах державного і суспільного життя. Однією із вимог є і реформаторські перетворення у сфері поліцейської діяльності, зокрема щодо якісного, заснованого на сучасних демократичних засадах, надання поліцейських послуг громаді. Вироблення новітніх підходів щодо цього, на наш погляд, є неможливим без опрацювання позитивного досвіду інших держав.

Україна вибрала шлях децентралізації, що залишається однією з основних рекомендацій міжнародних інституцій щодо досягнення демократичного та ефективного управління. Проблема децентралізації залишається ключовим питанням для подальшого формування стратегічного розвитку України, а визначення змісту функцій, повноважень, які будуть покладені на окремі місцеві територіальні одиниці в контексті децентралізації, визначатиме й вектор реформування «супутніх» змін у державному секторі. Децентралізація в широкому розумінні, розглядається у кількох основних аспектах: політична децентралізація передбачає передачу політичної влади на нижчий, місцевий рівень влади, фінансова децентралізація стосується децентралізації збору податків, а адміністративна **децентралі-**

зація спрямована на децентралізацію повноважень, відповідальності та фінансових ресурсів у наданні державних послуг [1, с. 6]. Іншими словами, визначення змісту адміністративної децентралізації повинно визначати і стратегію розвитку функцій та повноважень поліції на місцях, в той же час бути частиною одного державного механізму.

В даному контексті цікавим видається досвід децентралізації в Чеській Республіці. Так, спеціальними законами чітко визначені функції щодо вироблення політики, її реалізації та надання різного виду адміністративних послуг. Ці функції розмежовано в такий спосіб, що міністерства здійснюють лише функції з вироблення та реалізації державної політики у відповідних сферах діяльності, а самі послуги населенню надаються іншими органами виконавчої влади на місцях. Тобто, стратегія визначається на загальнодержавному рівні, а забезпечення безпосереднього виконання (сили, їх кількість, фінансування тощо) – на місцевому рівні.

Проведення чіткого розподілу функцій між центральними органами виконавчої влади, їх місцевими та державними адміністраціями в Чеській Республіці проходило за рівнем та доцільністю надання послуг населенню [2]. Це дозволило створити систему, за якої міністерства – виконують функцію розроблення державної політики, регулювання та контролю її впровадження, а безпосереднє надання послуг населенню, делегуються на місцевий рівень. Це дозволяє уніфіковано підходити до державної політики, виробляючи однаковий підхід та визначаючи засади, а вибір, як це робити, як забезпечити виконання – лежить на місцевому рівні. Вибір оперативного впливу на вибір інтенсивності діяльності окремих структур в тій чи іншій сфері, виділення додаткового фінансування, застосування необхідних форм впливу тощо – покладено на місцевий рівень.

Разом з тим, такий стан речей не залишений державою на призволяще. Державні адміністрації і місцеві центральні органи виконавчої влади безпосередньо чи опосередковано підпорядковані, підзвітні та підконтрольні уряду через відпо-

відні міністерства. Це створює систему належного контролю щодо забезпеченням прав та свобод громадян, зокрема належного забезпечення безпеки населення, надання безпекових послуг.

Така система, на наш погляд, варта уваги в контексті реформування надання поліцейських послуг, забезпечення безпеки громад в Україні. Згідно такої системи повинні бути дотримані основні її елементи:

- 1) держава визначає загальні засади, завдання діяльності поліції;
- 2) місцеві територіальні органи управління, в силу своїх повноважень, визначають з переліку завдань, ті додаткові до виконання поліцією, в яких виникла необхідність;
- 3) місцеві територіальні громади забезпечують виконання поліцією визначених додаткових завдань шляхом фінансування та матеріального забезпечення органів поліції;
- 4) за виконання таких завдань органи поліції підзвітні місцевим громадам;
- 5) контроль за законністю, дієвістю такої системи, лежить на відповідних міністерствах;

Звісно, окреслена нами система, є далеко не повною і потребує додаткового вивчення та обґрунтування. Але, на наш погляд, вона відображає поєднання державної політики із забезпечення інтересів громад на місці, шляхом самоврядування.

1. Бібік Н.В. Аналіз міжнародного досвіду розвитку територіальних громад та визначення напрямків його впровадження в Україні. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2019. № 2. С. 5-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dtssi_2019_2_3.

2. Петренко О. Формування системи органів публічного управління в Чеській республіці: досвід для України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2011. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnicтво/2011/2011_03\(10\)/11posrdu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnicтво/2011/2011_03(10)/11posrdu.pdf).

3. Ключкович А. Реформування територіального публічного управління Чеської республіки в контексті демократизації політичної системи та ступу до Європейського союзу (1990–2004 рр.). *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2010. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35917/1/Вісник%20УжНУ.%20Політологія.%20Соціологія.%20Філософія.%20В.%202014.pdf>.

4. Децентралізація влади на основі кращих іноземних практик та українських законодавчих ініціатив. *Український інститут міжнародної політики*. 2015. URL: <http://www.uuip.org.ua/wp-content/uploads/2015/05>.

5. Комісаров С. А. Перспектива створення місцевої поліції як напрям удосконалення діяльності щодо забезпечення публічного порядку органами внутрішніх справ на території громади. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2018. № 49. С. 108–111.

В. В. Дацків

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СУДДЯ ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ РІШЕНЬ СУДУ

Виходячи з практики Європейського суду з прав людини та, зокрема, рішення у справі «Шмалько проти України» від 20 липня 2004 року, виконання судового рішення є невід'ємним елементом права на судовий захист, передбаченого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, для цілей якої виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина судового розгляду [1].

Відповідно до ст. 129¹ Конституції України, судові рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд [2].

По суті, судовий контроль за виконанням судових рішень є засобом зміцнення законності, умовою, яка забезпечує виконання завдань судочинства, ефективною гарантією досягнення завдань судового виконання [3, с. 356].

Доречно наголошує Л.П. Сушко, що судовий контроль – це самостійна форма реалізації судової влади, так само, як і правосуддя [4, с. 15]. Особливість такого контролю виражається у тому, що він здійснюється не систематично чи постійно, а одноразово по конкретному судовому рішенні у цивільній справі.

Підтримуємо позицію С. Я. Фурси, котра зазначає, що незважаючи на те, що розділ VII ЦПК має назву «Судовий контроль за виконанням судових рішень», в самому розділі фактично йдеться про оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців. У даному разі слід розрізняти поняття «судовий контроль за виконанням судового рішення» та «оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців», оскільки вони не збігаються. Так, оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців є лише однією з форм судового контролю за виконанням судового рішення і не йдеться про те, що саме ця форма є основною з усіх можливих. Більше того, розділ VI ЦПК України «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)» фактично викладає контрольні повноваження суду за виконанням судових рішень: питання, пов'язані з поновленням пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання, відстрочкою та розстрочкою виконання, зміною чи встановленням способу і порядку виконання тощо [5, с. 824–825].

Позитивним є те, що згідно із ст. 447 ЦПК України, сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права чи свободи.

Сама скарга подається до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції. Про подання скарги суд повідомляє відповідний орган державної виконавчої служби, приватного виконавця не пізніше наступного дня після її надходження до суду [6].

Фактично виконання ухвали суду є кінцевим етапом судового контролю. У разі встановлення обґрунтованості скарги суд визнає оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність неправомірними і зобов'язує державного виконавця або іншу посадову особу органу державної виконавчої служби, приват-

ного виконавця усунути порушення (поновити порушене право заявника).

Якщо оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність були прийняті або вчинені відповідно до закону, в межах повноважень державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця і право заявника не було порушено, суд постановляє ухвалу про відмову в задоволенні скарги. Судові витрати, пов'язані з розглядом скарги, покладаються судом на заявника, якщо було постановлено рішення про відмову в задоволенні його скарги, або на орган державної виконавчої служби чи приватного виконавця, якщо було постановлено ухвалу про задоволення скарги заявника. Про виконання ухвали, постановленої за результатами розгляду скарги, відповідний орган державної виконавчої служби, приватний виконавець повідомляють суд і заявника не пізніше ніж у десятиденний строк з дня її одержання.

Таким чином, аналіз розділу 7 ЦПК України свідчить про необхідність уточнень та доповнень окремих положень ЦПК, що надалі сприятиме усуненню прогалин у реалізації судового контролю за виконанням судових рішень. Отже, виконання судового рішення та контроль суду за його виконанням є важливою складовою права на судовий захист, про що свідчить і практика Конституційного Суду України [7].

Отже, судовий контроль за виконанням рішень суду у цивільних справах є фактичним засобом реалізації судових актів через контроль суддів виконавчих дій та розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність приватних та державних виконавців.

1. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Шмалько проти України» (заява № 60750/00) від 20.07.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_226#Text.

2. Конституція України : Конституція України, Конституція, Закон. № 254к/96-ВР від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради, 1996, № 30. Ст. 141.

3. Щербак С. Виконавче провадження як одна з правозахисних функцій держави. *Право України*. 2002. № 11. С. 86–90.

4. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2009. 22 с.

5. Цивільний процес України: академічний курс: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.; за ред. С. Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. 848 с.

6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1618-15> (Дата звернення: 26.09.2022).

7. Рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2013 року № 5-рп/2013 року у справі за конституційним зверненням акціонерної компанії «Харківобленерго» щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 17, пункту 8 частини першої статті 26, частини першої статті 50 Закону України «Про виконавче провадження». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-13#Text>.

В. А. Дацко

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ НПУ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ

У зв'язку із повномасштабним вторгненням військових російської федерації на територію України відповідно до пункту 31 ч. 1 статті 85 Конституції України та статті 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Верховна Рада України постановила затвердити Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

Відповідно до пункту 6 даного Указу Президента України у всіх обласних, Київській міській державній адміністрації, органах місцевого самоврядування утворені ради оборони, які забезпечують сприяння військовому командуванню у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану.

У всіх областях України також починає діяти й комендантська година відповідно до пункту 5 ч. 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

На території, де запроваджено комендантську годину, забороняється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях осіб без виданих перепусток, а також рух транспортних засобів [2].

Для забезпечення контролю за здійсненням заходів під час запровадження комендантської години створюється система пропускнуго режиму та за рішенням коменданта (за погодженням з військовим командуванням) відповідним особам видаються перепустки.

Перевіряти документи і, відповідно, встановлювати правомірність перебування на вулицях та в інших громадських місцях під час комендантської години надано патрулям. Забезпечення діяльності поліції під час воєнного стану було доповнено рядом змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [3].

За порушення комендантської години передбачена адміністративна відповідальність за статтею 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Адміністративна відповідальність за цією статтею передбачає, накладення штрафу від 136 до 255 гривень, або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [4].

Протоколи про адміністративні правопорушення за вказаною статтею КУпАП щодо цивільних осіб, має право складати НПУ, а органи управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України щодо військовослужбовців.

Справа про адміністративне правопорушення розглядається районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами.

Ч. 2 ст. 268 КУпАП передбачено, що присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності на судовому процесі, є обов'язковою. У разі ухилення від явки на виклик органу внутрішніх справ або судді районного, районно-

го у місті, міського чи міськрайонного суду цю особу може бути Національною поліцією піддано приводу [4].

З 12 липня 2022 року у Верховній Раді України (ВРУ) перебуває на розгляді законопроект № 7553 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану». В даному законопроекті пропонується ввести зміни до КУпАП, а саме главу 15 доповнити статтею 210-2 «Порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану».

Закріпивши в цій статті: «Порушення комендантської години, тобто перебування у певний період доби, під час дії воєнного стану, на вулицях та в інших громадських місцях або рух транспортних засобів, без спеціально виданих перепусток чи посвідчень, – тягне за собою попередження або накладення штрафу від 510 до 850 грн. Ті ж дії, вчинені особою, яка протягом року була піддана адміністративному стягненню за таке саме порушення, – штраф від 1700 до 3400 грн» [5].

Також, раніше у ВРУ було зареєстровано законопроект № 7356 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення встановлених обмежень в умовах дії воєнного стану». Цей законопроект запроваджує адміністративну відповідальність за порушення комендантської години у межах прикордонної смуги, тобто перебування у певний період доби, у межах прикордонної смуги, без спеціально виданих перепусток або посвідчень, передбачено попередження або накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (1700–3400 грн) (стаття 202 КУпАП). А також запропоновано – за порушення комендантської години, тобто перебування у певний період доби, на вулицях та в інших громадських місцях або рух транспортних засобів, без спеціально виданих перепусток або посвідчень; порушення спеціального режиму світломаскування, передбачено попередження або накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (170 – 3400 грн) (нова стаття 210-2 КУпАП) [6].

Який із зазначених законопроектів дістане підтримку в ВРУ буде визначено з часом. А поки ці два документи доопрацьовуються у профільному Комітеті з питань правоохоронної діяльності.

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.

2. Постанова Кабінету Міністрів України. Порядок від 08.07.2020. № 573. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>.

3. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-%D0%86%D0%A5#Text>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення 16.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

5. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану № 7553 від 12.07.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39987>.

6. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення встановлених обмежень в умовах дії воєнного стану № 7356 від 09.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2557-IX#Text>.

А. В. Дашковська

(Національна академія внутрішніх справ)

РОЛЬ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

За роки війни з державою-агресором стало зрозуміло, що її головною стратегічною метою є знищення України як суве-

ренної держави, а військові дії ведуться як на землі, в повітрі, у морі, так і в інформаційному та кібернетичному просторі. Україна здобуває перемогу по всіх фронтах, в тому числі і в інформаційному. Ненависть українців до загарбника є всенародною, а будь-які проросійські елементи начисто відторгаються суспільством. Самовіддане протистояння українського суспільства державі-агресору, в тому числі її інформаційним загрозам є одним із важливих елементів на шляху до перемоги.

Інформаційна безпека посідає одне з провідних позицій в системі національної безпеки України. Рада національної безпеки і оборони України (надалі – РНБО) [1] як суб'єкт забезпечення національної безпеки з початку повномасштабного збройного вторгнення рф довела свою спроможність не лише витримати натиск з боку агресора але й всебічно протистояти йому.

Слід наголосити, що пріоритетним завданням Ради національної безпеки і оборони України є захист національного інформаційного середовища та забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері, особливо в умовах воєнного стану. Світ поглинається інформаційним середовищем, від недовготривалого перебування користувачів в мережі Інтернет, так і постійного, особливо в режимі онлайн.

Важливого значення для реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони набуває РНБО, не лише як координаційний орган з питань національної безпеки і оборони держави, а й орган, який приймає важливі рішення для держави, в тому числі в інформаційній сфері з подальшим затвердженням Президентом України. На сьогодні, саме рішення РНБО є особливо важливими у зв'язку з їх своєчасним виявленням, оперативним реагуванням на запобігання й нейтралізацію реальних і потенційних загроз національним інтересам та національній безпеці України шляхом застосування заборонних та обмежувальних заходів (санкцій).

Основні напрями забезпечення інформаційної безпеки України зазначені Стратегією інформаційної безпеки до 2025 року, серед них: підвищення рівня медіакультури та

медіаграмотності суспільства, яке повинне бути захищене від деструктивного впливу дезінформації та маніпулятивної інформації, а медіасередовище – бути соціально відповідальним і функціонувати стабільно. За таких умов українське суспільство зможе більш ефективно протистояти державі-агресору та залишатися стійким перед широким спектром загроз, зокрема в інформаційній сфері. А пріоритетна роль реалізації Стратегії відведена саме РНБО [2].

Розділяємо твердження Ткачук Н., що інструментом російської гібридної агресії проти України є кіберзлочинність, основними об'єктами кібератак є органи державної влади, ключові інформаційні системи держави, критична інфраструктура тощо [3].

Окрім нормотворчої діяльності, як от розробка та схвалення програмних документів в інформаційній сфері (доктрини, стратегії), РНБО вживає заходів цілеспрямованого індивідуального характеру з метою виявлення та своєчасної нейтралізації інформаційних загроз Україні шляхом застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), з 2015 року було прийнято понад 50 таких рішень.

З метою нейтралізації та запобіганню реальних і потенційних загроз національним інтересам та національній безпеці України, в тому числі компрометації державності, забезпечення інформаційної безпеки України, ефективного протистояння російській пропаганді та маніпулюванням у 2021 році було створено Центр протидії дезінформації як робочий орган РНБО [4]. Фахівцями Центру створено проект «Освітній Хаб» з метою оволодіння українців знаннями з інформаційної гігієни та формуванню в них імунітету до дезінформації («фейкових» новин). Отже, міф про непереможну та другу армію світу був зруйнований в інформаційному просторі.

Підсумовуючи слід зазначити, що РНБО як координаційний орган з питань національної безпеки і оборони при Президентові України приймає рішення щодо визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони,

а підпорядковані йому Інститут проблем національної безпеки, Національний інститут проблем міжнародної безпеки та власний Апарат є елементами системи забезпечення інформаційної безпеки України.

1. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.10.2022).

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: затв. Указом Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 07.10.2022).

3. У Києві відбувся Міжнародний форум з кібербезпеки, співорганізатором якого виступив НКЦК при РНБО України (22.11.2021). URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/5156.html>

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про створення Центру протидії дезінформації» при Раді національної безпеки і оборони України»: затв. Указом Президента України від 19.03.2021 р. №106/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106/2021#Text> (дата звернення: 07.10.2022).

А. Т. Джавадова

*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄКТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ВИКОНАННЯМ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

Законодавство України містить численні прогалини та суперечності у сфері регулювання прав інтелектуальної власності роботодавця на трудову інтелектуальну власність, тобто об'єкти інтелектуальної власності, створені працівниками у зв'язку з виконанням трудового договору. Це важливо пам'ятати при оформленні трудових відносин з відповідним працівником, адже брак уваги до цього питання на етапі вста-

новлення трудових відносин у подальшому може значним чином ускладнити використання роботодавцем об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками за його рахунок та у зв'язку з виконанням трудового договору, втягнути в обтяжливі переговори з працівниками та судові спори.

Дійсно, якщо роботодавець не має трудових або цивільно-правових договорів зі своїми працівниками, а процес створення об'єктів інтелектуальної власності не формалізований належним чином (відсутні робочі завдання, посадові інструкції й т.п.), працівники можуть претендувати:

- на спільне з роботодавцем використання об'єктів інтелектуальної власності, створеного їх творчою працею, якщо такий об'єкт буде віднесений до об'єктів інтелектуальної власності, створених у зв'язку з виконанням трудового договору,

- на всі виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, якщо він буде визначений як такий, що створений не у зв'язку з виконанням трудового договору.

Для уникнення спірних питань, вважаємо за необхідне з'ясувати, на які саме створені працівником об'єкти інтелектуальної власності може претендувати роботодавець, оскільки відповідно до законодавства України не всі створені працівником об'єкти інтелектуальної власності будуть вважатися створеними у зв'язку з виконанням трудового договору. Якщо, наприклад, розробник комп'ютерних програм намалює картину, роботодавець не буде мати ніяких прав на цей твір.

Комплексний аналіз норм загального та спеціального законодавства, а також відповідної судової практики дозволяє виділити такі основні ознаки, притаманні об'єкту інтелектуальної власності, створеному у зв'язку з виконанням трудового договору (спеціальні закони у сфері інтелектуальної власності в цьому контексті здебільшого оперують поняттями «службовий твір» або «службовий винахід»):

- працівник створив об'єкт інтелектуальної власності протягом строку дії трудового договору з роботодавцем та за його рахунок (в т.ч. наприклад, з використанням матеріалів та інформації роботодавця),

- створення об'єкту інтелектуальної власності входило до трудових обов'язків цього працівника, визначених трудовим договором посадовими інструкціями, або відповідно до письмового службового доручення (завдання) роботодавця, яке має безпосереднє відношення до специфіки діяльності роботодавця.

Певні додаткові ознаки прямо передбачені законодавством для службового винаходу. Так, службовий винахід повинен бути створений з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва та обладнання роботодавця.

Окремо варто нагадати, що результат праці працівника буде вважатися об'єктом інтелектуальної власності, якщо він є результатом саме творчої праці. Так, технічна або організаційна допомога працівника при створенні об'єктів інтелектуальної власності не буде вважатися творчою і, відповідно, не призведе до виникнення прав інтелектуальної власності на результат цієї роботи.

Цивільний кодекс України передбачає, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт інтелектуальної власності, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Проте особливості здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт інтелектуальної власності, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені законом.

У той же час, спеціальні закони у сфері інтелектуальної власності визначають, що виключне майнове право на об'єкти інтелектуальної власності належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між працівником і роботодавцем.

Таким чином, спеціальні закони та Цивільний кодекс дещо по-різному регулюють розподіл майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт інтелектуальної власності, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, між робото-

давцем та працівником. Та оскільки Цивільний кодекс є вищим актом в ієрархії законів порівняно з іншими законами, що регулюють цивільні відносини, та був прийнятий пізніше, на мою думку, ця колізія має вирішуватись на користь Цивільного кодексу відповідно до принципів *lexsuperior* та *lexposterior* з урахуванням особливих правил здійснення прав інтелектуальної власності для деяких категорій об'єктів інтелектуальної власності.

1. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

2. Жилінкова О. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності у сфері інформаційних технологій. *Право України*. 2018. № 1. С. 137–145.

3. Кодинець А. Засади цивільно-правового регулювання інформаційних зобов'язань: проблеми теорії та практики. *Право України*. 2018. № 1. С. 72–80.

А. І. Джаман

(Національна академія внутрішніх справ)

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА РОБОТУ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Через широкомасштабне вторгнення армії російської федерації проти України, в державі був введений воєнний стан Указом Президента України від 24.02.2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні», [1] що затверджений Законом України від 24.02.2022 р. «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [2].

Воєнний стан в Україні – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому

командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Зрозуміло, що людство переживає досить таки важкі часи, адже бойові дії на території нашої держави суттєво впливають на всі сфери життя, зокрема й на криміногенну ситуацію в країні.

Як свідчить практика, злочинці використовують такі стани в державі для вчинення злочинів, адже за таких обставин полегшується вчинення кримінально – протиправних діянь [4, с. 314].

Сьогодні, під час повномасштабної війни, коли злочинність ще більше порушує громадський спокій й викликає ще сильніший страх у суспільства, що призводить до підвищення емоційної напруги населення, а також намаганням громадян захистити себе та своїх близьких будь-якими способами, наприклад придбанням зброї, обладнанням сигналізації чи будівництвом високих парканів.

Тому, силові структури виконують щоденну, важку, зладжену роботу.

Боротьба зі злочинністю в умовах воєнного стану вимагає зладжених, комплексних системних заходів зі сторони правоохоронних органів держави. Тому, Національна поліція України цілодобово стоїть на варті правопорядку та несе службу заради безпеки громадян.

За півроку повномасштабної війни підрозділи поліції отримали та опрацювали майже 4,3 млн. звернень від громадян, розпочали понад 29,3 тис. кримінальних проваджень за фактами злочинів, вчинених військовослужбовцями російської федерації та їх пособниками. В середньому, лише поліція реєструвала по 160 воєнних злочинів за добу, відкрито більше

1200 кримінальних проваджень за колабораціонізм, з яких 204 особи – в статусі підозрюваних, 114 обвинувальних актів уже передано в суди [5].

Адже за час введення активних бойових дій та тимчасової окупації деяких територій України, населення таких територій почало виправдовувати збройну агресію проти України і починати співпрацювати із армією агресора. В результаті такої співпраці Верховна Рада України вирішила посилити кримінальну відповідальність за вчинення такого злочину в умовах або під час воєнного стану, тому внесла до Кримінального кодексу України нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність» [6].

Стаття 111-1 КК України передбачає відповідальність за основні типи (форми) колабораційної діяльності, які умовно можна класифікувати таким чином: 1) ідеологічний та культурно-освітній колабораціонізм: здійснення пропагандистської та іншої інформаційної діяльності, спрямованої на встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України тощо (частини 1, 3 і 6); 2) адміністративний та воєнополітичний колабораціонізм: участь у діяльності незаконних органів, підрозділів, формувань, що утворені державою-агресором (частини 2, 5 і 7); 3) господарський (економічний) колабораціонізм: матеріальне та інше забезпечення діяльності незаконних органів, підрозділів, формувань, що утворені державою-агресором (ч. 4) [7].

Згадаємо про майнові злочини, адже, як інформує голова Національної поліції України Ігор Клименко, – «Станом на 25 серпня 2022 р. Задokumentовано більше 34,3 тис. майнових злочинів, з яких понад 33 тис. – крадіжки. Більш як 8,6 тис. підозрюваних осіб встановлено. Оглянули більше 9 тис. га території в межах заходів із розмінування. Вилучили майже 107 тис. боєприпасів та понад 2,8 тонн вибухових речовин. Наші вибухотехніки знищили майже 28,5 тис. вибухонебезпечних предметів [5].

В такий нелегкий для нашої країни час, щодня українські правоохоронці продовжують служити та захищати, фіксують

воєнні злочини окупантів, затримують колаборантів та диверсантів, допомагають населенню України.

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

4. Вознюк А. А. Воєнний та надзвичайний стан як обставини, що впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення або призначення покарання. *Юридичний науковий журнал*. 2022. № 6. С. 314. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/69>.

5. Клименко І. 6 місяців Україна б'ється. URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid04CoAj9xL6UCn1bmHKwPTQjRDXtn5sHF3KsLAtQm5aLkuuY7ThaoFfA5T8YE89owCl&id=100063549430817.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 3 березня 2022 р. № 2108-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12>.

М. М. Джуфер

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Незважаючи на те, що людство не стоїть на місці, а постійно розвивається, всі ми можемо з сумом констатувати, що деякі надзвичайно неприємні явища все ще не покинули людське життя, і залишаються вкрай актуальними. До таких неприємних і навіть ганебних явищ можна з рішучістю віднести

і домашнє насильство. Проявами якого наповнені різні сфери людського буття: політичне, економічне, духовне та сімейно-побутове.

Домашнє насильство може починатися з таких «незначних дрібниць», як постійні прискіпування до якості прибирання вдома, до зовнішнього вигляду, і в результаті закінчитися побоями, а в деяких випадках – і смертю. Будь-яке домашнє насильство порушує права і свободи людини. Але кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам [1].

Для запобігання домашньому насильству, варто спершу з'ясувати, що таке в цілому домашнє насильство. Отже домашнє насильство це – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2].

В Україні фіксують збільшення випадків домашнього насильства. За минулий, 2021 рік, як повідомила заступниця Міністра внутрішніх справ Катерина Павліченко, у 2021 році до поліції про домашнє насильство заявили на 56% більше громадян, ніж у попередньому 2020 році. Складено на 10% більше адмінпротоколів, внесено на 19% більше термінових заборонних приписів щодо кривдників, на 11% кількість кривдників, які перебувають на обліку.

Вразі вчинення домашнього насильства винну особу буде піддано адміністративній відповідальність.

Якщо стосовно особи було здійснене домашнє насильство, варто викликати поліцію. За фактом Вашого виклику має

прибути екіпаж патрульної поліції, зафіксувати прояв домашнього насильства у будь-якій формі та вжити такі заходи [3]:

- скласти протокол про адміністративне правопорушення (що передбачене ст. 173-2 КУпАП – вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування).

Далі складений протокол про адміністративне правопорушення разом з матеріалами, що зібрані працівниками поліції на підтвердження факту домашнього насильства, надсилається до суду. І вже суд вирішує, чи притягнути кривдника до відповідальності, чи ні.

- за наявності для цього підстав, затримати кривдника максимум на 3 години

- застосувати терміновий заборонний припис стосовно кривдника (вноситься строком до 10 діб у разі у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи та має на меті обмежувальні заходи)

- зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи (така вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення) [4];

- заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;

- заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

В Україні Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» працює. Наскільки ефективно – поки що говорити зарано. Головне – не мовчати і не боятися, та вчасно повідомляти поліцію про прояви домашнього насильства.

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. №2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

3. Домашнє насильство в Україні. Як себе захистити?: URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=97692>.

4. Закон про посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T211604?an=1>.

І. В. Доголич

*(Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича)*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ

З перших днів повномасштабного вторгнення суспільство об'єдналось щоб дати відсіч ворогу, забезпечити воїнів необхідними речами та допомогти українцям, які постраждали внаслідок обстрілів і були вимушені покинути власні домівки. Внаслідок такої консолідації суспільства розвиток волонтерства та благодійництва досягнув безпрецедентного рівня. Але, в той час як деякі щиро та безкорисно жертвували на потреби армії та переселенців, інші відкрили новий спосіб отримання прибутку.

Так, в Україні гостро постало питання правової регламентації діянь з суспільно-небезпечними наслідками під час воєнного стану. З цією метою, Законом № 2155-IX від 24.03.2022 в Кримінальний кодекс України було внесено нову статтю – 201², що передбачає настання кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Дана норма набула чинності 3 квітня 2022 р [1].

Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201² КК, характеризується вчиненням діянь у таких формах, як продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги; використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги; укладання інших

правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, вчинені у значному розмірі.

Варто зазначити, що законодавець встановив мінімальну межу загальної вартості гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за наявності якої можна притягнути до кримінальної відповідальності. Ця межа становить 434 тис 175 грн і більше – до цієї суми кваліфікація, очевидно, відбуватиметься за іншими нормами (ст. 190, ст. 191). Також п. 2 Примітки до цієї статті встановлює розміри предмета кваліфікованого та особливо кваліфікованого складів даного правопорушення – великий чи особливо великий (1 млн 240 тис 500 грн і більше та 3 млн 721 тис 500 грн і більше, відповідно) [2, с. 187].

За визначенням науковців, основним безпосереднім об'єктом аналізованого кримінального правопорушення є підстави вважати відносини власності. Даний висновок підтверджується тим, що стаття 201² ККУ, виходячи з її безпосереднього змісту, спрямована на забезпечення дотримання встановленого порядку використання і розпорядження вже отриманої гуманітарної допомоги і благодійних пожертв.

На цей висновок, який є результатом застосування різних способів тлумачення ст. 201² ККУ, не може вплинути ані факт розміщення даної новели в розділі VII Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», ані належність благодійної діяльності і діяльності благодійних організацій до некомерційної господарської діяльності [3, с. 174].

Суб'єкт даного кримінального правопорушення є загальним, тобто ним може бути будь-яка особа, яка наділена усіма обов'язковими ознаками (шістнадцятирічний і більше вік, осудність та фізична особа).

У той же час, у ч. 2 ст. 201² виділено також і спеціального суб'єкта – службову особу, яка задля отримання прибутку використовує службове становище.

Щодо аналізу суб'єктивної сторони, вчинення даного кримінального правопорушення характеризується прямим умислом.

Ще однією ознакою, яка прямо визначена у змісті новели, є мета вчинення кримінального правопорушення – отримання прибутку.

Наостанок, необхідно звернути увагу на кваліфіковані і особливо кваліфіковані склади, передбачені ч.ч. 2–3 ст. 201² КК України, до яких також відносяться вчинення тих самих дій повторно, за попередньою змовою групою осіб або організованою групою.

Таким чином, можна дійти висновку що внесення статті 201² є своєчасною відповіддю законодавця на виклики та проблеми, які були спричинені воєнним станом.

За даними Національної поліції України, станом на 31 серпня в Україні зареєстровано понад 370 кримінальних проваджень щодо розкрадання гуманітарної і благодійної допомоги, а також пожертв [4].

Тобто, криміналізація незаконного використання гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку дала змогу правоохоронцям виявляти, реєструвати та розслідувати скоєння даного кримінального правопорушення з метою попередження скоєння нових правопорушень, а також притягувати до відповідальності винних осіб.

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

2. Шевчук А.В., Боднарчук О.М. Кримінальна відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2022. Вип. 72. Ч. 2. С. 184–191.

3. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан, С. С. Чернявський та ін. ; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ: Норма права, 2022. 278 с.

4. 30 000 справ щодо воєнних злочинів, арешт активів на 28 млрд грн та розкрадання гуманітарки. Велике інтерв'ю з головою Нацполіції. URL: <https://forbes.ua/inside/30-000-sprav-shchodo-voennikh-zlochyniv-aresht-aktiviv-na-28-mlrd-grn-ta-rozkradannya-gumanitarki-velike-intervyu-z-golovoyu-natpolitsii-31082022-7986?fbclid=IwAR13CjR6jzqB0f9RUtmBz8KuUY6yupMMe-V0sZBK-Aa5TKvjfQGs5yvbAxw>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 111-2 КК УКРАЇНИ

У зв'язку з початком повномасштабної війни на території України, українське суспільство повстало перед необхідністю реформування свого законодавства, в тому числі кримінального. Так, 14 квітня 2022 року в I Розділ Особливої частини Кримінального кодексу України (надалі – КК) було доповнено ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору» [1]. Пособництвом законодавець визначає умисні дії, спрямовані на допомогу державі-агресору, збройним формуванням, окупаційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора, з метою завдання шкоди Україні шляхом реалізації чи підтримки рішень, дій держави-агресора, збройних формувань, окупаційної адміністрації держави-агресора, добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням, окупаційній адміністрації держави-агресора.

Аналізуючи диспозицію цієї статті, відразу виникає питання її співвідношення зі статтею ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», ст. 109 «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, публічні заклики до таких дій», ст. 110 «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України», ст. 111 «Державна зрада».

Тож спробуємо зосередитись саме на тих ознаках складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору», який відмежовує це кримінальне правопорушення від вищенаведених, та на тих суспільних відносинах, захистити які було неможливо шляхом внесення змін до статей 109, 110, 111 КК України.

Безпосереднім об'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-2 КК України, є суспільні відносини у сфері забезпечення охорони національної безпеки. Національна безпека України передбачає відсутність загрози у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній та інформаційній сферах.

Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-2 КК України, полягає лише в активних діях:

- реалізація чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора з метою завдати шкоди Україні;

- добровільний збір, підготовка та/або передача матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора з метою завдати шкоди Україні.

Реалізація полягає у виконанні таких незаконних рішень та/або дій, а підтримка – у явно вираженій згоді на такі діяння, надання моральної, матеріальної чи іншої допомоги, висловлення їм симпатії, виступ на захист зазначених рішень чи дій.

Добровільний збір, підготовка та/або передача означає, що певні матеріальні ресурси (речові запаси, які можна використати в разі потреби) та активи (матеріальні цінності, кошти, що належать підприємству чи установі, зокрема гроші, інвентар, будівлі чи споруди, природні ресурси та інше) збирають чи хочуть передати та/або передають (шляхом передачі у користування чи у власність) державі-агресору, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора.

Допущена законодавцем стилістична помилка («добровільний збір, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам») не дозволяє визнавати збір, підготовку та передачу ресурсів та активів трьома окремими формами кримінального правопорушення. Таким чином, відповідальність може наставати лише за передачу матеріальних ресурсів чи активів, якій передують їх збір або підготовка, чи тільки за передачу таких активів [2]. Окремо збір таких ресурсів чи активів з метою передати державі-агресору, її збройним

формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора без самого факту передачі не буде утворювати складу кримінального правопорушення.

Ст. 111-2 КК України передбачено кримінальне правопорушення з формальним складом – для настання відповідальності за його вчинення не потрібне настання наслідків.

На відміну від статті 111-1 КК України, законодавець не конкретизує, за яких обставин може бути вчинено вказане кримінальне правопорушення: до тимчасової окупації чи вже під час такої окупації.

Суб'єкт складу кримінального правопорушення спеціальний: окрім обов'язкових загальних ознак (фізична осудна особа, яка досягла 16 років), законодавець вказує і на те, що громадяни держави-агресора не можуть нести кримінальну відповідальність за цим складом кримінального правопорушення.

Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення характеризується прямим або непрямим умислом та спеціальною метою. Законодавець зазначає мету, як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони цього складу кримінального правопорушення – завдання шкоди Україні. Оскільки у диспозиції статті 111-2 КК України не деталізовано сфери завдання такої шкоди державі, виходимо із найширшого тлумачення цієї частини норми – правопорушник хотів завдати шкоди обороноздатності, економічній, територіальній чи інформаційній безпеці, репутації чи іншій сфері/інституту держави Україна.

Тож, подальше дослідження статті 111-2 КК України дозволить органам досудового слідства правильно кваліфікувати наведені норми та притягати винних осіб до кримінальної відповідальності у разі завдання шкоди державі Україна.

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.10.2022).

2. Хавронюк М. І. Кримінальна відповідальність за пособництво державі-агресору. *Супільно-правовий портал «Ракурс»*. URL: <https://racs.ua/ua/b229-kriminalna-vidpovidalnist-za-posobnictvo-derjavi-agresoru.html> (дата звернення: 05.10.2022).

В. В. Дробишевська

*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)*

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА І СОЦІАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Розкриття теми доцільно почати з відповіді на питання: «що таке суспільство?».Адже прояв девіації неможливий поза соціумом. Будь-яке сучасне суспільство складається із сукупності індивідів та певних відносин,що утворюються між ними. Суспільні відносини розкривають зміст взаємодії різних індивідів та відображають функції, які індивіди здійснюють у соціумі. Питання функцій,що виконує індивід пов'язане з проявом девіації. Адже функція це певні дії,які виконує особистість для досягнення мети чи бажаного результату, а девіація є такою ж самою дією,але не стандартною,не шаблоною тобто такою ,що не відповідає загальним нормам.

Під девіантною поведінкою розуміють дії людини чи групи, що не відповідають офіційно встановленим чи фактично сформованим у даному суспільстві нормам (стандартам, шаблонам)) [1, с. 47]. Отже якщо суспільство визначає яка поведінка є відхиленою від норми,то саме суспільство і виконує певний контроль над індивідами ,що є реальними або потенційними девіантами.

Соціальні відхилення можуть мати для суспільства як позитивне, так і негативне значення. Позитивні відхилення (соціальна творчість) слугують засобом прогресивного розвитку соціальної системи, подолання застарілих моделей поведінки [1, с. 48]. Якщо ж розглядати девіацію у негативному значенні,то бачимо, що відхилення від встановлених стандартів викликає осуд, покарання,призводить до дестабілізації суспільства тощо.

Будучи багатогранним явищем, девіація ставить перед дослідником наступні питання:З яких елементів складається девіація? Які існують види девіації? Які причини виникнення девіантної поведінки? Чому люди поводять себе девіантно, знаючи, про

покарання, що на них чекає? Зосередимось на визначенні причин, що штовхають індивіда на вчинення девіантних дій.

Питання чому люди поводять себе девіантно може мати декілька відповідей і кожна з них має право на існування. Адже на поведінку особистості впливає безліч чинників. Зокрема виділяють наступні теорії, що пояснюють причини девіації: психологічні(злочинцем завжди є людина, якій притаманні патологічні зміни у психіці) соціальні (домінування антигромадських поглядів, настанов і пропозицій в групах в яких знаходиться індивід, веде до правопорушень) економічні (різний рівень багатства і бідності, призводить до правопорушень), спадкові (у генетичному коді людини закладається схильність до антисоціальної поведінки) та інші [2, с. 24–25]. Ще однією з причин девіації є соціокультурний контекст епохи. Адже періоди суспільних змін, відзначаються руйнуванням старих норм, стереотипів та принципів, саме тоді люди втрачають життєві орієнтири.

Вирішенням проблем регулювання поведінки, розробкою способів запобігання девіантній поведінці покликані займатися специфічні соціальні інститути [3, с. 57]. Основними інститутами соціального контролю у сфері правового виховання є: держава, система освіти, ЗМІ, релігія, родина та ін. Таким чином, суспільство за допомогою даних інститутів здійснює моніторинг за процесом виховання та аналізуючи отриману інформацію починає оцінювати індивіда, з метою визначення відповідності бажаному результату. За результатами моніторингу застосовуються певні санкції з метою регулювання та запобігання порушень закріплених суспільних норм і правил поведінки.

Виділяють позитивні і негативні, формальні і неформальні санкції. Вони дають чотири типи сполучень: 1. Формальні негативні санкції – покарання, передбачені законами, статутами і под. (штраф, ув'язнення); 2. Формальні позитивні санкції – заохочення, передбачені офіційними інстанціями (напр. вручення почесних грамот); 3. неформальні негативні санкції – покарання, що не передбачені офіційними інстанціями (насмійка, злий жарт); 4. Неформальні позитивні санкції – неофіційні заохочення (схвалення колег). Варто відзначити, що застосу-

вання негативних санкцій зазвичай веде тільки до тимчасового припинення небажаної соціальної поведінки. З точки зору регулювання соціальної взаємодії індивідів більш ефективно застосовувати моральні санкції (соціальне несхвалення, моральний осуд), які спрацьовують, якщо індивід цінує дану соціальну спільність. Застосування даних методів соціального контролю можливо в суспільстві з високим ступенем соціальної згуртованості.

Отже девіація є соціальним явищем, що впливає на сучасне суспільство, як з позитивного, так і з негативного боку. Існує безліч причин і чинників, що впливають на виникнення девіантної поведінки. Інститути соціального контролю відіграють важливу роль у вирішенні проблем пов'язаних з негативною девіацією. Завданнями ж соціології у даному аспекті є – встановлення загальних причин тих чи інших видів девіації, та допомога соціуму відновити контроль за поведінкою індивідів, запобігти розпаду суспільства.

1. Левін О. Л. Девіантна поведінка та соціальний контроль. *Соціологія*. Дніпро. 2019. С. 47–57.

2. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч. посібн. Київ. 2016. 195 с.

3. Горпинич О. В., Клименко О. Ю., Москаленко Л. М. Соціологія: навч. посібн. Київ, 2019. 235 с.

М. Я. Дуркота

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ

Причини злочинності є системою обставин, що виходять з існуючої дійсності (об'єктивні обставини), а також особливостей конкретної людини (суб'єктивні обставини), які породжують суспільно небезпечні діяння. Це діє і для жіночої злочинності.

Аналіз жіночої злочинності показує, що в основу її причин закладено певні процеси та явища. Кримінологи виділяють такі причини: активну участь жінок у виробництві, а також у громадському житті; ослаблення ролі соціально значущих інститутів, й у першу чергу сім'ї; збільшена напруженість у суспільстві, поява в ньому конфліктів та ворожості; збільшення числа антигромадських явищ [1, с. 60].

Причини жіночої злочинності тісно взаємопов'язані з особливостями жіночої психології та виходять із спотвореної вольової та моральної сфери особистості жінок. Для такої категорії осіб властиві певні якості особистості та потреби (наприклад, прагнення до досконалості, підвищена у відносинах з оточуючими чутливість, схильність до психопатії, конформізм).

Предметом кримінології жіночої злочинності є дослідження та запобігання злочинності та віктимізації жінок як конкретних соціальних процесів, які здійснюються як сукупність злочинів, вчинених жінками, та сукупність цих жінок та жертв злочинів у певному історичному періоді [1, с. 60].

Необхідно відзначити, що жінка велике значення надає пошуку додаткових доходів задоволення своїх потреб, який нерідко призводить до згасання уваги щодо таких соціально значущих інститутів, як сім'я, культура, спорт.

Останнім часом простежується тенденція, що після народження дитини жінка часто залишається одна, без підтримки близьких людей, без працевлаштування і постійного доходу. Саме ці обставини штовхають жінку на скоєння злочину.

Цікавими є роздуми Л. С. Білогриць-Котляревського про зв'язок між злочином та покаранням злочинниць та злочинців. Його висновок про покарання як тягар не лише для окремих осіб, ай для самої держави є достатньо актуальним і сьогодні. М. П. Чубинський ґрунтовно розглянув питання мотивів злочинів узагалі та жінок зокрема, пов'язуючи їх з цілою низкою окремих інститутів кримінального права. Як новий, далеко ще не визнаний елемент вчення про злочин, мотив, на його думку, має бути твердо обґрунтований на даних психологічних, моралі та юридичних. Мотив, вважав він, може бути лише там, де

є свідомість; інтелектуальний елемент необхідний та неминучий; але водночас він може бути елементом єдиним, без супроводу інших. Мотив, на його думку, це – «внутрішня сила, яка, породжуючи вольовий процес, рухає індивідом у його свідомій діяльності і призводить за сприяння всієї його психіки до результатів, що виявляються зовні». В залежності дії від мотиву, як він вважав, немає нічого фатального. При зіткненні мотивів не можна передбачити, який з них перемаже; у кожному разі ця колізія може бути вирішена інакше. Через що ж перемагає певний мотив, а не якийсь інший – задавався питанням вчений. Воля, як підкреслював він, цілком залежить від мотивів: волі як безпричинного прояву рушійної сили не може бути. Ясно, що вибір між мотивами має бути зроблений розумом; якщо ж цього немає, то має перемагати неминуче (фатально) мотив, суб'єктивно-сильніший [2, с. 12].

Найбільш поширеними кримінальними правопорушеннями, скоєними жінками, є кримінальні правопорушення з корисливих мотивів, зокрема, крадіжка та шахрайство. Найчастіше предметом кримінального правопорушення виступають різноманітні цінності: мобільні телефони, техніка, ювелірні прикраси, одяг та гроші. Варто зазначити, що вік при скоєнні кримінальних правопорушень є також важливою характеристикою. Відповідно, прослідковується тенденція до зниження середнього віку жінок, які вчинили кримінальні правопорушення з корисливих мотивів. Кримінальні правопорушення вчиняють переважно жінки віком від 21 до 30 років, що викликає занепокоєння, оскільки це період становлення особистості, життєвих позицій, освіти, створення сім'ї, просування по службі тощо [3, с. 134].

Нині значну роль у попередженні жіночої злочинності відіграє церква, проповідуючи гуманність, проголошуючи любов, взаємодопомогу, скромність.

Попередження жіночої злочинності є одним із найважливіших напрямків складної, багатогранної діяльності органів Національної поліції, органів та установ кримінально-виконавчої системи та інших правоохоронних органів щодо профі-

лактики правопорушень. Особливості особистості жінок, їх об'єктивного становища у системі соціальних відносин зумовлюють необхідність послідовної інтенсифікації заходів боротьби з цією формою злочинних проявів і перебувають у прямій залежності від наукової обґрунтованості відповідних загальних та індивідуальних профілактичних заходів, їх цілеспрямованості, послідовності та взаємної узгодженості. Робота з профілактики жіночої злочинності може бути успішною тільки в тому випадку, якщо вона базується на положеннях кримінології, педагогіки, психології, досягнень інших наук.

1. Кубальський В.Н. Жіноча злочинність: особливості та тенденції розвитку в Україні. *Судова апеляція*. 2018. № 4. С. 60-68.

2. Даньшин І.М. Кримінологія: загальна та особлива частина. Х.: Право, 2009. 288 с.

3. Шевченко Т. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності. *Національний юридичний журнал*. 2019. № 4. С. 134–137.

І. С. Ємельянова

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРУЧНИХ ЗАСОБІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ДЛЯ САМОЗАХИСТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Серед важливих структурних органів України під час введення воєнного стану, враховуючи специфіку виконання поставлених завдань, займає Національна поліція України. Ефективність роботи підрозділів поліції зумовлює безпосередньо забезпечення внутрішньої безпеки. Саме в цих цілях і необхідно уточнити компетенцію Національної поліції України, оскільки наявність чітких, зрозумілих та конкретних повноважень дає юридично обґрунтовані гарантії законності в реалізації поставлених функцій поліцейських.

Особливості діяльності працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану зумовили необхідність організаційного виділення спеціальних підрозділів, груп чи окремих працівників, які мають підвищену професійну, фізичну чи спеціальну підготовку і здатні успішно виконувати окремі види адміністративної діяльності. Це підрозділи поліції спеціального призначення, спеціальної поліції, спеціалісти з відеодокументування, зв'язкові тощо.

Вогнепальну зброю і спеціальні засоби дозволяється використовувати не всім, а тільки тим працівникам, які пройшли відповідну професійну підготовку, обізнані з нормативними актами, склали заліки і за своїм посадовим станом мають право на їх застосування. Спеціальними ці заходи називаються ще й тому, що всі вони спрямовані безпосередньо на особу правопорушника, здатні завдати йому певної фізичної шкоди і навіть позбавити життя.

Безсумнівно, що підготовка, навчання та оснащення зброєю, спеціальними засобами захисту, фінансами, розробка правових норм, які регламентують діяльність в екстремальних умовах, значною мірою впливають на бойову готовність спецпідрозділів, якість виконуваних завдань. Тож цілком справедливо, що спеціальна операція з визволення заручників, припинення масового безладу чи затримання озброєних злочинців – лише частина роботи, решта – організація і підготовка [2, с. 8].

Нещодавні зміни до Закону України «Про Національну поліцію» щодо права поліцейських використовувати підручні засоби викликали жваве обговорення та дискусію, оскільки чіткого і зрозумілого поняття, що саме слід розуміти під цим засобами, немає. Звичайно, можемо під цим поняття розуміти будь-які засоби, однак, враховуючи законність професійної діяльності поліції, важливо виокремити значення підручних засобів.

Важливо зазначити, що право на використання підручних засобів у поліцейського виникає виключно під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю

чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському. Тобто, на законодавчому рівні чітко зазначені умови, коли поліцейським може використати ці засоби.

Виконуючи обов'язки щодо охорони публічного порядку і безпеки в умовах воєнного стану, працівники поліції використовують такі методи соціального урегулювання, як переконання і примус, зокрема, адміністративне припинення. Роз'яснювальна робота як основний метод правоохоронної діяльності, переконання громадян у необхідності свідомого і добровільного виконання правових вимог, припинення антигромадської поведінки, профілактична робота в трудових колективах із окремими особами є необхідною умовою сприяння ефективному проведенню мобілізації [4].

В умовах воєнного стану поліцейські широко вживають заходи адміністративного припинення, спеціального призначення, їх застосування є переважно прерогативою поліції, що відрізняє їх від заходів припинення загального призначення, які використовуються в діяльності багатьох суб'єктів адміністративно-правової охорони [1].

Надзвичайні умови, які викликають необхідність застосування спеціальних засобів поліцейськими, як правило, це є виняткові, невідкладні випадки, коли виникає необхідність щодо припинення протиправних дій правопорушника. Крім того, засоби спеціального призначення застосовують тоді, коли були використані і не дали бажаних результатів всі інші можливі в цій ситуації форми попереднього впливу на правопорушників.

Під поняття «підручний засіб» можна розуміти певну спеціальну дію, яка дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось. Це є певні доступні елементи оточуючого середовища (предмети, речі, елементи спеціального спорядження, одягу), які за певних обставин працівник поліції може використати для реалізації своїх службових повноважень, за умови відсутності конструктивно призначених для цього спеціальних

засобів. Підручні засоби становлять різноманітні засоби впливу на особу, яка вчинила правопорушення, а в деяких окремих випадках – також на транспортні засоби, інші засоби та речі з метою усунення протиправної ситуації.

Всі спеціальні засоби, які застосовуються поліцейським в умовах воєнного стану, можна поділити на дві групи: засоби активної оборони та засоби забезпечення спеціальних операцій [3].

Засобами активної оборони визнаються гумові кийки, кайданки, засоби обмеження рухомості (зв'язування), ручні газові гранати, а також патрони з газовими гранатами, балончики та легка зброя із сльозогінним газом (газові пістолети і револьвери), електрошокові пристрої. До засобів забезпечення спеціальних операцій належать ранцеві апарати, світлозвуківі пристрої відволікаючої дії, патрони з гумовою кулею, водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби, пристрої для примусової зупинки автотранспорту, пристрої для відкриття приміщень, захоплених правопорушниками [5, с. 402].

В умовах війни поліцейські отримали додаткові повноваження щодо захисту свого життя та здоров'я, захисту інших осіб, а також діяти в умовах підвищеного ризику та значного емоційного хвилювання. Важливими питаннями, що виникли у загальній структурі правопорушень постали питання пов'язані із мародерством та інші правопорушення, що були неприйнятні у мирний час. Тому система підготовки працівників поліції повинна включати у себе не тільки елементи професійної готовності до дій у типових ситуаціях мирного часу але і включати ознайомлення із розробленими рекомендаціями, інструкціями і методичними матеріалами що до алгоритму дій в умовах частково-порушеної структури управління силами та засобами, відсутності достовірної інформації про загальну ситуацію на території відповідальності, проблемами зв'язку та комунікації між підрозділами. Працівник поліції повинен знати алгоритми дій в умовах автономної службової діяльності та застосувати увесь доступний підручний арсенал засобів для за-

безпечення завдань пов'язаних із виконання покладених на нього повноважень.

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

2. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія / О. Ф. Кобзар. Харків; Дніпропетровськ: Панов, 2015. 316 с.

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

4. Забезпечення публічного порядку та безпеки під час мирних зібрань громадян (скандинавська модель): навч. посібник / Ю. Р. Йосипів, Н. Д. Туз, В. М. Синенький, М. Д. Курляк. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 96 с.

І. С. Ємельянова,

М. О. Олейніченко

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

ЕВАКУАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ

Насамперед варто зазначити, що з початком повномасштабного вторгнення військ РФ на нашу територію по всій Україні був введений правовий режим воєнного стану. Відтак, діяльність Національної поліції зазнала певних змін та має особливе значення в протидії збройній агресії з боку країни-терориста, тобто Росії.

Евакуацію цивільного населення під час воєнних дій організовує та здійснює Національна поліція України разом з іншими суб'єктами, котрі також уповноважені законодавством на такі функції, згідно з порядком проведення евакуації у разі загрози або виникнення надзвичайної ситуації зважаючи на оперативну обстановку.

З-поміж іншого, хочу додати, що голова Верховної Ради України підписав ухвалений народними депутатами законопроект під номером 7255 про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів цивільного захисту та реалізації норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту, яким законодавчо закріплено евакуацію населення в безпечні зони з районів ведення бойових дій в умовах дії правового режиму воєнного стану та розширено перелік заходів під час дії воєнного стану [1].

Прийнятим законом, зокрема, внесено зміни до закону «Про правовий режим воєнного стану» та уточнено передумови евакуації населення. Згідно з новою редакцією пункту 19 статті 8 Закону евакуація населення у разі виникнення надзвичайної ситуації або загрози її виникнення, а також зони збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій) у безпечні райони здійснюється відповідно до закону. До цього евакуація передбачалася у разі «наявності загрози життю чи здоров'ю».

Також закон, серед іншого, регулює порядок встановлення особи загиблих з числа учасників воєнного конфлікту та цивільного населення та здійснення їх поховання. Зміни до закону про оборону, зокрема, створили правові підстави для залучення військових формувань і правоохоронних органів спеціального призначення, а також волонтерів до ліквідації наслідків воєнних (бойових) дій чи терористичних актів, надання гуманітарної допомоги мирному населенню, а також для реставраційних робіт.

Населення підлягає обов'язковій евакуації у разі загрози аварії з викидом радіоактивних і шкідливих хімічних речовин, катастрофічного затоплення місцевості та землетрусів, масових лісових і торф'яних пожеж, зсувів, інших геологічних і гідрогеологічних явищ і процесів, надзвичайних ситуацій на арсеналах, базах (складах) озброєння, ракет, боєприпасів і компонентів ракетного палива, інших вибухо – та пожежонебезпечних об'єктах Збройних Сил, збройних конфліктів (з районів можливих воєнних дій у безпечні райони).

Проводиться загальна евакуація населення із зон радіоактивного та хімічного зараження, катастрофічного затоплення

населених пунктів при руйнуванні гідротехнічних (гідрозахисних) споруд, хвиля прориву яких може досягти цих населених пунктів менш ніж за чотири години, можливі пошкодження у разі надзвичайних подій на арсеналах, базах (складах) озброєння, ракет, боєприпасів і компонентів ракетного палива, інших вибухонебезпечних та пожежонебезпечних об'єктів Збройних Сил.

Часткова евакуація населення проводиться на підставі рішення місцевої державної адміністрації або посадової особи, яка має повноваження приймати таке рішення.

Для загальної евакуації населення залучається автотранспорт відповідної адміністративної території, а у разі безпосередньої загрози життю чи здоров'ю населення – додатковий автотранспорт суб'єктів господарювання та громадян.

Евакуація цивільного населення з певної територіальної одиниці забезпечується:

- 1) створення органів евакуації на місцевому рівні, а також органів евакуації на об'єктах господарювання;
- 2) розроблення плану евакуації, прийняття та розміщення евакуйованого населення;
- 3) визначення безпечних районів, придатних для розміщення евакуйованого населення та матеріально-культурних цінностей;
- 4) організація оповіщення керівників суб'єктів господарювання та населення про початок евакуації;
- 5) організація управління евакуацією;
- 6) життєзабезпечення евакуйованого населення в місцях його безпечного розміщення;
- 7) участь у командно-штабних навчаннях і тренуваннях на місцях; навчання населення діям під час евакуації.

Для інформаційного забезпечення евакуйованого населення про порядок дій у різних ситуаціях і оперативних умовах використовуються засоби озвучення, радіомовлення і телебачення [2].

Підсумовуючи викладене, хотілось би наголосити на тому, що наша країна переживає тяжкий період свого функціону-

вання внаслідок збройної агресії та повномасштабної війни з боку рф.

Відтак, усі сфери суспільного життя зазнали вимушених змін. Відтак, на поліцейських в умовах воєнного стану покладено багато завдань та функцій із забезпечення охорони правопорядку, забезпечення прав і свобод людини, захисту життя і здоров'я кожного члена суспільства, зокрема на Національну поліцію України було покладено завдання щодо прийняття участі та безпосереднього здійснення евакуації цивільного населення з районів введення бойових дій.

1. Рада законодавчо закріпила евакуацію населення у безпечні зони з району бойових дій. 2022. URL: <https://i-ua.tv/news/50402-rada-zakonodavcho-zakripyla-evakuatsiiu-naselennia-u-bezpechni-zony-z-raionu-boiovykh-dii>

2. Заходи з евакуації. Безоплатна правова допомога. 2022. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Заходи_з_евакуації#:~:text=Евакуація%20%20організоване%20виведення%20чи%20вивезення,%20Кодекс%20цивільного%20захисту%20України).

Я. Р. Жеребецька

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року у зв'язку із вторгненням російських військ в Україну по всій території держави введено воєнний стан. Судова гілка влади як і інші правові інституції зазнала впливу війни, що, безумовно, внесло свої корективи в процес здійснення судочинства. Адже війна в країні не може не впливати на процес здійснення правосуддя. Проте, навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на судовий захист не може бути обмеженим.

Зміст і форма провадження в цивільних справах в умовах воєнного стану повинні відповідати завданням та основним засадам цивільного судочинства, але мають бути особливості здійснення такого провадження в умовах воєнного / надзвичайного стану. На жаль, сьогодні, як і раніше – від початку АТО, такі особливості в ЦПК України не внесені. А певних поодиноких змін недостатньо. Загальновідомо, що процесуальне право відповідає на питання, як саме захистити суб'єктивні права, визначені в матеріальному праві. Тобто воно забезпечує формалізацію і незаперечність конкретних суб'єктивних прав та обов'язків.

26 квітня 2022 року у Верховній Раді України зареєстровано законопроект про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану) №7316, яким передбачено: 1. Під час дії воєнного чи надзвичайного стану передбачається можливість дистанційної роботи секретаря та надання його повноважень іншим працівникам апарату суду; 2. Особливості судових викликів та повідомлень на період дії воєнного чи надзвичайного стану; 3. Передбачається, що підготовче провадження та/або судовий розгляд має бути проведений протягом розумного строку з урахуванням можливості учасників справи взяти участь у розгляді справи; 4. Розширити сферу застосування письмового провадження у судах всіх юрисдикцій; 5. Поширити особливості розгляду судових справ, які застосовувалися у зв'язку із введенням карантину через COVID-19, також і на період дії воєнного чи надзвичайного стану; 6. Особливість вручення копії судового рішення на період дії воєнного чи надзвичайного стану [1].

Пори все, сьогодні суди все ж таки, стикаються з проблемами відправлення правосуддя в умовах воєнного стану, постає багато питань, відповідей на які в процесуальному законодавстві немає. Доводиться виходити з логіки правозастосування та досвіду судді, не порушуючи при цьому вимоги ст. 6 ЄКПЛ щодо справедливого суду й основні засади судочинства.

Слід згадати, що дистанційна форма правосуддя в законодавстві не передбачена, але ще з весни 2020 року у зв'язку з COVID – 19 дозволено дистанційну участь у судовому процесі, тому суди встигли перелаштуватися на цей онлайн-процес і вміло його застосовують.

Відповідно до ч. 7 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» учасники судового процесу на підставі судового рішення можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відео конференції [2].

Окремо слід звернути увагу на реалізацію дії принципу процесуальної економії (пункти 71, 82 постанови ВП ВС від 26 січня 2021 року у справі № 522/1528/15-ц; п. 94 від 6 квітня 2021 року у справі № 910/10011/19). Під час війни він має бути задіяний у повному обсязі. Дія цього принципу в цивільному судочинстві дозволяє усунути все, що не є вкрай необхідним і що суттєво обтяжує процес та може бути замінене іншими, більш економними процесуальними засобами, які достатньо гарантують належне відправлення правосуддя.

Принцип процесуальної економії реалізується в нормах про своєчасний, швидкий і правильний розгляд справи через раціональне використання учасниками процесу наданих законом процесуальних прав, без зловживання ними та за умови дотримання основних засад цивільного судочинства.

Зокрема, цей принцип має бути розширений шляхом унесення змін до процесуального закону, щоб у суді апеляційної інстанції більшість справ розглядалися в письмовому провадженні [3].

Як висновок можна додати, що ситуація, яка сьогодні склалася в країні, потребує, нестандартних рішень та ідей для того, щоб налагодити доступ учасників цивільного процесу до суду. Зараз, як ніколи, всі виклики, які постали перед судовою системою на шляху до запровадження електронного судочинства, повинні вирішуватись рішуче і без зволікань.

Запроваджений в Україні карантин та військовий стан попри суттєві обмеження та негативні наслідки, стали поштовхом для діджиталізації правосуддя, запровадження прин-

ципово нових процедур, спрямованих на захист прав, свобод та дотримання безпеки учасників судового розгляду. Отже, на практиці норми законодавчих актів мають ефективно впроваджуватися для закріплення особливостей судового процесу в умовах в воєнного стану.

1. Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану): проєкт Закону України від 22 квітня 2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1279852>.

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 26.09.2022 р.

3. Цивільний процес в умовах воєнного стану у фокусі уваги юристів, які працюють у сфері БПД. *Верховний суд*. 21 червня 2022 р. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1286728/>.

А. В. Жук

(Сумський державний університет)

ПРАВОВА КУЛЬТУРА СТУДЕНТІВ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Розвиток України як правової держави, становлення громадянського суспільства, реформування соціальної структури, економічного устрою і політичної системи, ставить невідкладну задачу щодо необхідності формування нового, вищого рівня правової культури, правосвідомості та правової відповідальності молоді в різних сферах життєдіяльності.

Успішний розвиток держави неможливий поза правовою відповідальністю кожного з її громадян, що зумовлює загальну повагу до права в суспільстві, культивування принципу верховенства права [1, с. 35].

Сьогодні дослідження правової культури не зводиться лише до правосвідомості громадян суспільства, а визначається

як сукупність досягнень суспільства, його соціальних груп та громадян у галузі регулювання суспільних відносин, яке забезпечується верховенством права у суспільному житті, правових принципів справедливості і гуманізму, захисту прав і свобод людини, її честі і гідності, реальне забезпечення місця людини як вищої соціальної цінності [2, с. 124].

Важливим питанням у розрізі даної тематики є правова культура студентів, під якою розуміють поєднання інтелектуально-вольових і морально- психологічних інтегрованих складових, які узгоджено взаємодіють та проявляються у правосвідомості, розумінні та почуттях, навичках та звичках, що регулюють власну поведінку у визначенні правомірної мети, правомірних шляхів та засобів її досягнення, справедливості, нетерплячості до правопорушень, відповідальності, усвідомленій потребі у правовій самоосвіті.

Правова культура особистості студента, як сукупність компонентів культури людини, є цілісним утворенням, яке характеризується:

- постійним прагненням особи до розширення правових знань, які являють для неї соціально значиму цінність;
- переконаністю в необхідності здійснення професійної діяльності у суворій відповідності з законом;
- проявом усталених почуттів відповідальності і причетності до суб'єктів права, впевненості і самодостатності при відстоюванні і використанні суб'єктивних прав;
- потребою у правовому удосконаленні, прагненням до сприйняття правових установок і їх практичному втіленню в конкретних вчинках [3, с. 28].

Ефективність формування правової культури студентів залежить насамперед від змісту та методики викладання курсу правознавства та інших правових дисциплін. Обсяг і зміст обов'язкового курсу з правознавства визначається для вищих навчальних закладів потребою суспільства у вихованні правосвідомого громадянина, а крім того, ще й високими вимогами до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівня особи [3, с. 29].

Включення студентів у правову культуру колективу може відбуватися у двох напрямках:

по-перше, у навчально-виховному процесі, де вони отримують інформацію про право і правові відносини;

по-друге, шляхом особистої участі в соціально-правовій діяльності колективу.

Наприклад, Сумський державний університет до правового виховання студентів не тільки через теоретичні знання з дисциплін, а й численними заходами, а саме:

1. Волонтери Сумського державного університету активно допомагають ГО «СББ-Тил» у плетінні маскувальних сіток для Збройних сил України. Протягом двох тижнів, кожного четверга та неділі, студенти долучаються до створення надійного захисту для наших бійців.

2. Творчі колективи Сумського державного університету взяли участь у фінальному турі Всеукраїнського патріотичного фестивалю-конкурсу «Народ-герой героїв проявляє», організований Київським університетом імені Бориса Грінченка.

3. 2 вересня до Дня звільнення міста Суми від фашистських загарбників члени органів студентського самоврядування традиційно вшановують пам'ять загиблих за Україну студентів і випускників.

Отже, можна резюмувати, що правова культура молоді направлена на формування соціально-правової активності, що ґрунтується на повазі до правових принципів та цінностей.

1. Зубчевська С. В. Правова культура як запорука формування правової відповідальності молоді. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 67. Т. 1. С. 34–37.

2. Попадинець Г. Правова культура як важливий елемент правової системи України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2014. № 782. С. 123–128.

3. Гусенко А. А. Поняття та сутність правової культури студентів. *Педагогіка. Наукові праці*. 2016. Вип. 258. С. 27–30.

Д. А. Заверуха

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0

На сучасному етапі, наявність конкурентних переваг у підприємства виступає передумовою його виживання на ринку. Високий рівень конкурентоспроможності промислового підприємства повинен свідчити про ефективність його функціонування, гнучкість в адаптації до змін середовища, високу якість продукції та адекватну цінову політику, а також позитивне сприйняття споживачами бренду, торгової марки компанії.

З усіх викликів, які стоять перед підприємствами України сьогодні в умовах Індустрії 4.0, і потребують відповідного реагування від даних соціально-економічних систем, хочеться виділити наступні: постійний «відплив» інтелекту, внаслідок війни; потреба в підвищенні якості продукції та технологій, які йдуть на експорт; необхідність у виготовленні високотехнологічної продукції для армії. На них системі управління змінами промислового підприємства слід звернути увагу в першу чергу.

Слід зазначити, що одним з основних факторів конкурентоспроможності підприємства є будь-яка змінна, що впливає на її зростання чи зниження. До основних факторів конкурентоспроможності підприємства відносяться: сфера діяльності та її особливості, система управління змінами на підприємстві, ефективність діяльності, фінансовий стан, структура активів тощо. Важливо розуміти, що процес правильного реагування на ті чи інші виклики, повинно буде обов'язковим для будь-якого підприємства, яке хоче рости й розвиватися.

Підвищення конкурентоспроможності підприємств відбувається здебільшого за рахунок залучених (інвестованих) у підприємство коштів. Підприємства України на сьогодні відчувають гострий дефіцит таких джерел розвитку внаслідок

бойових дій в більшості регіонах країни. Сьогодні керівництву більшості підприємств України попросту важко уявити ефективну стратегію підвищення конкурентоспроможності підприємств, яка б була адекватна існуючому положенню. Саме тому, подальші дослідження слід приділити процесу формування ефективної стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємств в сучасних умовах.

-
1. Захаров О. М. Конкурентоспроможність підприємства: сутність, методи, оцінки та механізми збільшення. *Бізнес та банки*. 2004. № 1–2. С. 2–5.
 2. Балабанова І. В. Конкурентна компетенція підприємства. *Вісник ТНЕУ*. № 1. 2008. С. 79–86.
 3. Бочарова Ю. Г. Особливості конкуренції в економіці України. *Актуальні проблеми економіки*. № 9. 2016. С. 48–53.

А. К. Занфір

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДОПИТ НЕПОВНОЛІТНЬОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Допит – це процесуальна дія, яка є регламентованим кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть в ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини по справі. Допит є найбільш поширеним способом отримання доказів. У той же час допит – одна з найбільш складних слідчих (процесуальних) дій; його проведення вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, глибокого знання психології людини. Мета допиту полягає в отриманні повних та об'єктивно відображуючи дійсність показань. Ці показання є джерелом доказів, а фактичні дані, які в них містять-

ся, доказами. Перед допитом слідчий у разі необхідності упевнюється в особі допитуваного, роз'яснює йому його права та обов'язки, з'ясовує відомості анкетного характеру [1, с. 83].

Підготовка та проведення допиту обумовленні віковими особливостями особи, яку допитують. Знання особливостей відіграє велику роль, адже розуміти, який потрібно підібрати прийом для психологічного контакту, вибору режиму проведення даної дії, а також впливу на дану особу та здійснення оцінки свідчень.

Неповнолітнім вважається особа, яка не досягла 18 річного віку. Згідно з психологічної літератури вчені описують декілька груп неповнолітнього віку, а саме: 1) дитячий вік, сюди підпадають діти до 1 року. 2) раннє дитинство, визначаються особи від 1 до 3 років. 3) дошкільний вік від 3 до 7 років. 4) молодший шкільний вік, від 7 до 11 років. 5) підлітковий, сюди відносяться діти від 11 до 15 років. 6) старший шкільний вік, особи від 15 до 18 років.

Важливим для підготовки допиту неповнолітнього вважається, вибір місця, а також обстановки (вдома, у школі, кабінеті слідчого) . Від цього залежить психологічний контакт з особою, а також одержання необхідної інформації [2, с. 55; 3, с. 129]. Варто заздалегідь підготувати запитання, які потрібні з'ясувати. Питання мають бути складені просто, а також доступно для розуміння особи, з якою проводиться допит.

При допиті неповнолітнього підозрюваного або обвинуваченого слідчий повинен триматись спокійно, доброзичливо, але й достатньо твердо. Така манера поведінки сприяє встановленню необхідного контакту з підлітком, налаштовує його на відверту бесіду. Слідчий повинен допомогти сформуванню дачу правдивих показів, але у жодному разі не використовувати запитання, які можуть навіювати неповнолітньому його показання. Прийоми, які варто застосовувати при допиті особи, яка не досягла 18 років, це, в першу чергу, роз'яснити чому потрібно давати правдиві показання, у чому полягає їхня допомога слідству [4, с. 5]. Наступне – це варто поспілкуватися з особою, яку допитують, про його життя, потреби, а також про його ін-

тереси. Далі варто роз'яснити оголошені матеріали справи, доступно та просто для розуміння. Якщо є виникла проблема з впертістю особи або інших причин з яких допитуваний не бажає допомогти слідству, то потрібно пояснити чому зайнята позиція неповнолітнього не вірна, у чому полягає неправильність даного рішення. Чимало психологів вважають, що допит може тривати лиш 30-40 хв, адже неповнолітній може бути зосереджений лише цей час.

1. Коновалова В. О. Проблеми логіки і психології у сучасній тактиці. Харків, 1965. 140 с.

2. Шость Н. В. Процесуальні особливості розслідування справ злочинів щодо неповнолітніх. Харків: Константа, 1997. 106 с.

3. Шепітько Ю. В. Теорія криміналістичної тактики Харків: Гриф, 2002. 349 с.

4. Переверза О. Я. Формування неправдивих показань, система тактичних прийомів їх виявлення і подолання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика» Харків: Національна юридична академія ім. Я. Мудрого, 2000. 19 с.

А. К. Занфір

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ),*

Р. Б. Леськів

(НУ «Львівська політехніка»)

ЗМІНА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСУДНОСТІ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВОЄННИМИ ДІЯМИ В УКРАЇНІ

Повномасштабне російське вторгнення на територію України, зумовило відповідні зміни у законодавчому регулюванні, судовій практиці та територіальній юрисдикції судів. Протягом останніх місяців відбувається поступове відновлення діяльності судової системи України. Станом на сьогодні, попри

наявні ризики та виклики, суди в Україні продовжують активно здійснювати правосуддя.

З введенням на території України воєнного стану 24 лютого 2022 року, враховуючи неможливість здійснення правосуддя на окремих територіях держави, в оперативному порядку відбувались зміни територіальної підсудності судових справ. Навесні 2020 року Верховна Рада України прийняла закони, які надали можливість реалізувати право учасникам справи брати участь в судових засіданнях, тим самим реалізуючи своє право на справедливий судовий розгляд, дистанційно. У свою чергу, Державна судова адміністрація розробила порядок проведення відеоконференцз'язку під час судового засідання за участі сторін поза межами приміщення суду. Таким чином було передбачено використання системи EasyCon або інших доступних для суду та учасників судового процесу засобів, що забезпечують проведення судових засідань в режимі відеоконференцз'язку. Такий механізм проведення судових засідань в дистанційному форматі, без присутності учасника справи безпосередньо в залі судового засідання, допоміг значно нормалізувати здійснення правосуддя в умовах карантину [1].

Проте практика показує, що умови воєнного стану перешкоджають реалізувати права осіб на розгляд їх справи судом навіть у такий спосіб. Так, наразі в Україні відсутнє повністю безпечне місце і чи не щодня у кожній місцевості нашої держави лунають сирени, що в свою чергу передбачає необхідність особи (судді, учасника справи або працівника суду) переміститись в укриття.

Так, 03.03.2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яким передбачено, що у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами, робота суду може бути припинена з одночасним визначенням іншого суду, який буде здійснювати правосуддя на території суду, що припинив діяльність та який найбільш територіально наближений до суду, роботу якого припинено [2].

Також, наступною перешкодою є повітряні тривоги під час яких потрібно переривати судові засідання і перебувати в укритті. Кількість таких вимушених «переривань» за день може бути різна, як і різна їх тривалість, тому зазначена проблема потребує свого подальшого опрацювання та вирішення з урахуванням імперативних засад судочинства та необхідності забезпечення безпеки працівників суду та учасників справи.

Проте, щоб розвинути можливості дистанційного судочинства сьогодні є потреба у технічному забезпеченні судів та сторін цивільного судочинства, а також закріплення в законодавстві.

Сьогодні найдоступнішим у здійсненні правосуддя залишається використання ресурсів «Електронного суду». Вказана підсистема дозволяє учасникам справи та їх представникам подавати документи до суду, отримувати документи, знайомитись з матеріалами справи після того, як вони пройдуть реєстрацію у власному Електронному кабінеті.

Тим не менш, хочемо відмітити, що і ця підсистема не в повній мірі працює, через те, що не всі суди приєдналися до підсистеми «Електронний суд», а це своєю чергою, знижує та зменшує можливості як сторін так і учасників цивільного судочинства використовувати вказану підсистему.

Сьогодні через воєнний стан багато громадян нашої країни змінили місце проживання і це створило таку проблему, куди ж надсилати документи учасникам справи, якщо немає інформації про їх місцезнаходження чи перебування. Або якщо особа перебуває в місцевості де відсутній будь який зв'язок і відсутня будь-яка можливість отримати документи.

Водночас, сьогодні під час звернення до суду варто використовувати усі можливі і відомі засоби зв'язку, номери стаціонарних та мобільних телефонів, електронні адреси та ін. для подальшої можливості інформування про порядок розгляду та прийняті процесуальні рішення.

Для реалізації конституційного права особи на судовий захист, Верховний Суд змінив територіальну підсудність більше 100 національних судів, які під час воєнного стану не можуть працювати. Тому в будь-якому випадку не дивля-

чись на те, що суд, який мав розглядати справу припинив свою діяльність, розгляд справи буде здійснюватися іншим судом найбільш територіально наближеним. Як дізнатися чи змінено територіальну підсудність судової справи, що розглядалася судом, на території діяльності якого йдуть активні бойові дії? Інформацію про зміну територіальної підсудності судових справ можна дізнатися безпосередньо на сайті конкретного суду [3].

Таким чином, в період воєнного стану судочинство в Україні здійснюється, хоча і в ускладнених умовах. Головним залишається дотримання прав свобод та інтересів сторін та учасників цивільного судочинства, дотримання засад судочинства та конституційних принципів, а також забезпечити доступ громадян до правосуддя.

1. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu#.

2. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 27.07.2022 р. № 2461-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2461-20#Text>.

3. Судова влада України. Офіційний сайт. URL: <https://court.gov.ua>.

Н.-Л. Д. Йосифович

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

УЧАСТЬ СТОРІН ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ АДМІНІСТРАТИВНИМИ СУДАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Конституцією України у статті 55 задекларовано, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Поміж тим, у статті 66 Основного Закону закріплено положення про те, що в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції [1].

Таким чином, незважаючи на введення в Україні правового режиму воєнного стану (Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні» [2], Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 2102-IX від 24 лютого 2022 року [3]) конституційне право, передбачене статтею 55 Конституції України, не підлягає обмеженню.

Більше того, згідно з положеннями частини першої ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у період дії воєнного стану, з-поміж іншого, не можуть бути припинені повноваження судів. Поряд з цим, частина друга статті 26 цього ж Закону передбачає, що скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється [4].

Відтак, викладене вище означає не лише те, що конституційне право на захист своїх прав та свобод у судовому порядку не може бути обмежене, а й те, що розгляд відповідних справ, які перебувають у провадженні судів, зокрема й адміністративних, не може бути ані скорочений, ані пришвидшений.

В контексті досліджуваної проблематики варто взяти до уваги роз'яснення Верховного Суду щодо особливостей здійснення правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, що розміщене на його офіційному вебсайті. Так, Верховний Суд вказує, що якщо суд не припинив здійснювати судочинство, учасники судових процесів мають можливість подати заяву про відкладення розгляду справ у зв'язку з воєнними діями та/або про розгляд справ у режимі відеоконференції за допомогою будь-яких технічних засобів, зокрема власних [5].

Викладене вище свідчить про те, що найвищий суд у системі судоустрою України, з урахуванням усіх ризиків щодо

загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду та суддів внаслідок ведення бойових дій, заохочує сторони брати участь у справах у режимі відеоконференції шляхом використання власних технічних засобів.

Як відомо, можливість впровадження дистанційного правосуддя набуло своєї найбільшої популярності в лютому-березні 2020 року, коли не лише Україна, а й увесь світ постали перед новими викликами, внаслідок поширення коронавірусної хвороби COVID-19.

Разом з тим, збройна ескалація ситуації на сході нашої держави зі сторони країни-агресора, яка переросла у повномасштабну війну наприкінці лютого 2022 року, стала доказом своєчасності дій як Верховної Ради України, так і Державної судової адміністрації України щодо внесення змін у вітчизняне законодавство, пов'язане з можливістю учасників справи дистанційно брати участь у судовому засіданні.

Важливим кроком на шляху удосконалення Україною механізму доступу людини та громадянина до правосуддя є прийняття українським парламентом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» № 1416-IX від 27 квітня 2021 року [6] та Вищою радою правосуддя рішення «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» № 1845/0/15-21 від 17 серпня 2021 року.

Так, відповідно до підпункту 6.5 пункту 6 розділу II зазначеного вище Положення однією з основних функцій Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи є обмін документами та інформацією (надсилання та отримання документів та інформації, спільна робота з документами) в електронній формі між судами, іншими органами та установами в системі правосуддя, учасниками судового процесу, а також проведення відеоконференції в режимі реального часу [7].

Аналіз наведеного положення свідчить про якісну динаміку позитивних змін, що є ініціативою органів державної вла-

ди, в контексті розвитку шляхів та способів доступу людини та громадянина до правосуддя в Україні.

Враховуючи передбачену чинним законодавством процесуальну можливість дистанційної участі сторін у розгляді справи із використанням власних технічних засобів поза межами приміщення суду, схилиємось до висновку про необхідність реалізації такого права, оскільки наразі в Україні відсутнє повністю безпечне місце і чи не щодня у кожній місцевості нашої держави лунають сирени, що в свою чергу передбачає необхідність особи (судді, учасника справи або працівника суду) переміститись в укриття. Ігнорування зазначених вказівок може мати сумні наслідки, що, на жаль, мали місце в Миколаївській області, коли в результаті ракетного удару по Миколаївській ОДА, у якій був розміщений Господарський суд Миколаївської області, загинули працівники суду [8].

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>.

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

3. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

5. Особливості здійснення правосуддя на території, на якій введено воєнний стан. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1261727/>.

6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1416-20#Text>.

7. Рішення Вищої ради правосуддя «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.

8. Внаслідок ворожої атаки пошкоджено будівлю Господарського суду Миколаївської області. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1265499/>.

МЕХАНІЗМИ ЗВОРотної міграції молоді для відновлення повоєнної економіки

Сучасна міграційна ситуація в Україні характеризується стрімким зростанням еміграційних процесів, зокрема – це відтік як і інтелектуальних так і фізичних трудових ресурсів. Щасливе майбутнє кожної держави залежить від молодого покоління. Молоді люди забезпечують економічний та демографічний розвиток країни, рівень науки, культури, освіти та філософії суспільства. На масштаби та інтенсивність переміщення населення значною мірою вплинула російсько-українська війна, економічна нестабільність в країні, низький рівень зайнятості населення. Перебуваючи в умовах демографічної кризи більшість держав веде конкурентну боротьбу за людський потенціал, що підвищує його циркуляцію в сучасному світі, особливо в сферах освіти і працевлаштування [1]. Розвинуті держави будують міграційну політику залучення як висококваліфікованих фахівців, так і молоді як майбутньої еліти та носія інтелектуального потенціалу [2].

Повномасштабна російсько-українська війна спричинила посилення соціальної мобільності української молоді. За даними Міністерства молоді та спорту в Україні 40% молоді постраждало внаслідок збройної агресії Росії, понад 2 мільйони молодих людей стали внутрішньо переміщеними особами та ще близько 2 мільйонів виїхали за кордон.

Масштабна міграція української молоді негативно впливає на безпеку держави, адже знижується рівень населення та народжуваності, втрачається інтелектуальний потенціал, зменшуються надходження до бюджету, втрачається здорова робоча сила. За різними оцінками, ВВП України в 2022 році скоротиться на 35-50%. Зрозуміло, що такі втрати цього року зумовлені ефектами війни: прямими втратами інфраструктури,

руйнуванням підприємств, блокуванням морських портів, низьким попитом у більшості секторів, значною міграцією, суттєвою втратою людського потенціалу. Можливості відновлення економіки та соціально-трудової сфери потрібно вишукувати ще під час воєнних дій.

Найголовнішим задля швидкого відновлення економіки є стимулювання рееміграції молоді. Молодь України нині згуртована, як ніколи, проте потребує оновленої політики зайнятості повоєнної економіки, яка буде включати такі напрями:

- підтримка соціально вразливої молоді;
- створення умов щодо відновлення і реінтеграції місцевої економіки;
- можливість реалізації здібностей у межах України шляхом підвищення технічних та мовних навичок і ролі технічної й ІТ освіти в суспільстві;
- забезпечення зайнятості та доходів за умов стабілізації безпеки;
- створення та розвиток робочих місць на принципах концепції гідної праці;
- підтримка молоді через активну участь держави у реалізації проектів освітньої мобільності;
- забезпечення зростання кількості громадських активістів та публічних службовців серед молоді для реалізації молодіжної політики громад з локальних програм і проєктів;
- формування законодавчої бази зі створення власного бізнес-проєкту, розвитку фінансової та інформаційної грамотності, підвищення рівня довіри до держави та демонстрації економічної привабливості державних програм для молодих людей.

1. Біль М. М. Організаційно-економічні інструменти стимулювання рееміграції молоді України. *Економіка та суспільство*. Вип. № 41/2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1585/1525>.

2. Драпушко Р.Г., Горінов П. В., Філик Н.В. Формування молодіжної політики в умовах демографічних викликів сучасної України. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/6%20.pdf>

Ю. В. Карпенко

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВА ПРИРОДА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Активне впровадження концепції штучного інтелекту у сучасному інформаційному середовищі зумовлює нові виклики перед науковцями та практиками у галузі права інтелектуальної власності.

Станом на сьогодні штучний інтелект ще не набув широкомасштабного використання в суспільстві та практично залишився поза увагою наукової спільноти. Варто зазначити, що в Україні відсутнє нормативно-правове регулювання цього феномену.

Вперше концепцію штучного інтелекту висунув на науковому семінарі у 1956 році професор Дартмутського коледжу Дж. Маккарті. На його думку, штучний інтелект – це розділ комп'ютерної лінгвістики та інформатики, що формалізує завдання, які нагадають справи, що виконує людина [1, с. 207].

Натепер дослідження штучного інтелекту для цивілістів є доволі дискусійним та гострим питанням. Саме тому багато науковців пропонують своє розуміння поняття «штучний інтелект».

Так, Ю. О. Сидорчук зазначає, що «штучний інтелект – це визначення, за допомогою якого описують інтелектуальні можливості комп'ютерів під час прийняття ними рішень» [2, с. 17].

О. А. Баранов тлумачить його як «сукупність методів, способів, технологій і засобів, в тому числі, апаратних, та комп'ютерних програм, які реалізують одну, кілька або всі когнітивні функції еквівалентні когнітивним функціям людини» [3, с. 9].

Проаналізувавши доктринальні підходи до понятійного апарату цього феномену, сформулюємо авторську дефініцію терміну «штучний інтелект», під яким слід розуміти комп'ютерний продукт, що здатний отримувати та обробляти інформацію, що надходить до нього через заздалегідь запрограмований програмний код, і відповідно продукувати нові результати своєї діяльності.

У правовій доктрині відсутній уніфікований підхід до визначення правової природи штучного інтелекту. Конструкцію штучного інтелекту пропонують розглядати як об'єкт чи суб'єкт права.

На користь першого варіанту науковці наводять аргументи, що штучний інтелект виступає благом, з приводу якого суб'єкти права можуть вступати між собою у правові відносини; на користь другого – штучний інтелект може виступати суб'єктом права, оскільки він самостійно може аналізувати та обробляти інформацію, що до нього надходить та приймати відповідні рішення щодо неї, тобто виготовляти нові продукти.

Розглянемо обидва варіанти та визначимо суб'єктом чи об'єктом права виступає штучний інтелект.

Так, О. А. Баранов пропонує визначити штучний інтелект «правовим еквівалентом фізичної особи» [3, с. 10]. Аналізуючи у своїй праці процедуру визначення дієздатності фізичної особи, він доходить висновку, що в разі проявляння штучним інтелектом когнітивних здібностей, аналогічним людським, він може бути так званим еквівалентом фізичної особи.

На думку Є. О. Харитонов та О. І. Харитонова штучний інтелект слід визнавати квазі-юридичною особою. При цьому у своїй праці науковці пропонують ввести в науковий обіг такий термін як «кіберздатність» юридичної особи, під яким слід розуміти здатність суб'єкта виступати активним учасником правовідносин у ІТ-сфері [4].

Не підтримує підхід визначення штучного інтелекту суб'єктом А. Галон. На переконання науковця, штучний інте-

лект є майном, оскільки він був створений та запрограмований на виконання своїх функцій людиною [5].

Разом з тим не можемо погодитися з І. Маском, який зазначає, що станом на сьогодні в світі існує екзистенційна загроза людству від технологій штучного інтелекту, а тому визнання цього комп'ютерного продукту саме об'єктом права здебільшого унормує його існування та діяльність у сучасному інформаційному світі [6].

На основі проведеного аналізу доктринальних підходів щодо правової природи штучного інтелекту, хочемо солідаризуватися з точкою зору тих науковців, які вважають, що цей комп'ютерний продукт слід визнавати об'єктом права.

Оскільки на сьогодні в Україні відсутнє нормативне регулювання правового статусу штучного інтелекту, а в юридичній літературі й досі існують дискусії щодо його визначення, вважаємо доцільним та актуальним питання щодо подальшого дослідження та законодавчого регулювання цього феномену.

1. Левчук А. Штучний інтелект: лінгвістичні аспекти. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 4. С. 203–207.

2. Сидорчук Ю. М. Філософсько-правові проблеми використання штучного інтелекту. *Науковий журнал «Право і суспільство»*. 2017. № 3-2. С. 16–19.

3. Баранов О. А. Ідентифікація робота з штучним інтелектом як суб'єкта права. *Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження*: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 29 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 8–12.

4. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. До проблеми цивільної правосуб'єктності роботів. *Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 42–46.

5. Gaon A.-H. Artificially Intelligent Copyright: Rethinking Copyright Boundaries: dissertation ... PhD. Toronto: York University, 2019. 390 p.

6. Musk E. We need to Regulate AI before «it's too Late». URL: <http://thehill.com/policy/technology/342345-elon-musk-we-need-to-regulate-ai-before-its-too-late>

К. Я. Кевер

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОРЯДОК ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ТА БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ОПІКИ Й ПІКЛУВАННЯ

Опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки.

Опіка встановлюється над малолітніми особами (віком до 14 років, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування), та фізичними особами, які визнані недієздатними.

Піклування встановлюється над неповнолітніми особами (віком від 14 до 18 років, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування), та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена. Опіка або піклування встановлюються за місцем проживання фізичної особи, яка потребує опіки чи піклування, або за місцем проживання опікуна чи піклувальника.

Органами опіки та піклування є районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад [1]. Орган опіки та піклування контролює умови утримання, виховання, навчання дитини, над якою встановлено опіку або піклування.

Опіка та піклування встановлюється судом та органом опіки та піклування.

Опікун та піклувальник може призначається над недієздатною чи обмежено дієздатною особою – судом за поданням органів опіки та піклування; над малолітньою чи неповноліт-

ньою особою (якщо питання не стосується обмеження дієздатності) – органом опіки і піклування відповідно до ч. 1 ст. 61 Цивільного кодексу України.

Опікуна або піклувальника призначає орган опіки та піклування, крім випадків, встановлених ст. 60 ЦКУ і лише за її письмової згоди.

Опікун або піклувальник призначаються переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника (ч. 4 ст. 63 Цивільного кодексу України).

Також може бути призначено одного або кілька опікунів або піклувальників.

Якщо над фізичною особою, яка перебуває у навчальному закладі, закладі охорони здоров'я або закладі соціального захисту населення, не встановлено опіку чи піклування або не призначено опікуна чи піклувальника, опіку або піклування над нею здійснює цей заклад [2].

При виконанні своїх повноважень органи опіки та піклування припускаються багатьох помилок, що ведуть до порушення прав та законних інтересів громадян.

Перше, на що слід звернути увагу при розгляді порушень з боку органів опіки та піклування, є їхня бездіяльність. Вона зазвичай полягає у невиконанні цими органами покладених на них повноважень.

Слід зазначити, що розглядаючи судову практику, можна помітити, що зазвичай органи опіки та піклування не виконують цілий комплекс обов'язків, які вони повинні вчиняти відповідно до закону в кожному конкретному випадку, чим порушують права та законні інтереси осіб які потребують опіки чи піклування.

Як приклад можна навести окрему ухвалу Придніпровського районного суду м. Черкаси справа № 708/1300/17, в якій суд зауважує на бездіяльності органів опіки та піклування одразу щодо декількох повноважень, що покладені на них зако-

нодавством, а саме: не встановлення опіки та не призначення опікуна над недієздатною особою, не здійснення контролю за діяльністю опікуна, якістю, достатністю здійснених ним повноважень щодо підопічної з метою недопущення порушення її прав та інтересів, не вжиття заходів щодо збереження нерухомого та іншого майна, яке перебуває у власності недієздатної особи та ін.

Як свідчить судова практика, дуже часто трапляються випадки, коли органи опіки та піклування при здійсненні своїх повноважень нехтують встановленим законодавством порядком прийняття рішень.

Зокрема типовим порушенням порядку прийняття рішень є їх прийняття без присутності заінтересованих осіб, на яких може вплинути прийняте рішення. Так органи опіки та піклування не надають можливості заінтересованій особі вплинути на прийняття рішень та захистити свої законні права, надавши пояснення або докази, що є вагомими при врегулюванні спору [3].

Отже, ми можемо зробити такий висновок, що дії та рішення опікуна можуть бути оскаржені заінтересованою особою, в тому числі родичами підопічного, до органу опіки та піклування або до суду.

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Дата звернення: 16.09.2022)

2. Правила опіки та піклування: наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26 травня 1999 року № 34/166/131/88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text> (Дата звернення: 16.09.2022)

3. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>(Дата звернення: 16.09.2022)

К. І. Кирюха

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Питанням розуміння змісту поняття «механізм адміністративно-правового регулювання» присвячена значна кількість праць теоретиків права. Однак, не зважаючи на це, серед науковців триває дискусія щодо самого поняття, його елементів (складових) та стадій (етапів) реалізації.

Узагальнивши підходи науковців, І. А. Городецька робить висновок про те, що в науці адміністративного права «механізм адміністративно-правового регулювання» розглядається як сукупність чи комплекс правових (адміністративно-правових) засобів, система правових засобів, порядок певного роду діяльності, система (сукупність, комплекс) засобів, заходів, способів, методів у їх різному варіативному поєднанні, а дискусії з приводу його внутрішньої будови лежать у площині доцільності виокремлення тих чи інших елементів загалом у структурі розглядуваного механізму, або віднесення їх до основних (органічних) чи факультативних (функціональних) [1, с. 122].

І. М. Коросташова вважає, що механізм адміністративно-правового регулювання дослідники розглядають у чотирьох аспектах: функціональному, структурному, процесуальному та діяльнісному. У функціональному аспекті механізм адміністративно-правового регулювання є засобом (системою) регулювання правовідносин, за допомогою якого забезпечується ефективність такого регулювання. У структурному аспекті – це внутрішня будова механізму, його окремі елементи (частини), взяті у співвідношенні. У процесуальному аспекті – відображає стадійність (основні етапи) впливу права на суспільні відносини в кожній сфері суспільного життя. У діяльнісному – є право-

вими формами (організаційними сторонами) органів публічної влади, що надають публічні послуги та інших органів, що здійснюють правове регулювання у різних сферах суспільного життя [2, с. 55].

На думку О.А. Моргунова, механізм адміністративно-правового регулювання, об'єднуючи органічну (норми права, акти його реалізації, форми, методи, правові відносини) та функціональну (юридичні факти, правова свідомість, акти тлумачення права, акти застосування норм права) складові забезпечує втілення адміністративно-правового регулювання у правовій поведінці учасників адміністративних правовідносин на основі сприйняття та наступного відображення у соціально значущій діяльності адміністративних норм у формах дотримання та застосування [3, с. 277].

Ведучи мову про сферу запобігання та протидії корупції, варто погодитись із твердженням про те, що визначальна роль у подоланні негативних проявів корупції в органах Національної поліції відведена механізму адміністративно-правового регулювання запобігання корупції в даному правоохоронному органі.

Заслугує на увагу позиція О.О. Онищука, який визначає механізм адміністративно-правового запобігання та протидії корупції, як систему адміністративно-правових засобів, що спрямована на врегулювання суспільних відносин у процесі запобігання та протидії корупції, яка представляє собою процес, що містить визначені стадії реалізації реалізації та елементи [4, с. 686]. В цілому погоджуюсь із запропонованим загальним визначенням поняття «механізм адміністративно-правового запобігання та протидії корупції» вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що заходи і засоби, які будуть використовуватися у «механізмі запобігання корупції» будуть різнитися від заходів і засобів, які будуть використовуватися у «механізмі протидії корупції», оскільки запобігання корупції передбачає вжиття превентивних, попереджувальних заходів і дій, спрямованих на недопущення вчинення корупційних проявів, а протидія корупції включає арсенал заходів і дій, що

застосовуються для виявлення та розслідування корупційних правопорушень та притягнення осіб, винних у їх вчиненні до передбаченої законом відповідальності, тобто вже після факту вчинення конкретного корупційного правопорушення.

1. Городецька І. А. Механізм адміністративно-правового регулювання охорони, використання і відтворення тваринного світу: теоретичні аспекти. *Публічне право*. 2016. № 3. С. 117–124

2. Коросташова І. М. Механізм адміністративно-правового регулювання як права категорія та багатоаспектне явище. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 1. С. 52–61.

3. Моргунов О. А. Поняття та механізм адміністративно-правового регулювання публічного адміністрування сфер фізичної культури і спорту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 274–277.

4. Онищук О. О. Механізм адміністративно-правового запобігання та протидії корупції. *Форум права*. 2010. № 4. С. 686–689.

С. В. Кобець

(Національна академія внутрішніх справ)

ПРО ДЕЯКІ ЗМІНИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Після повномасштабного вторгнення рф на територію України виникла нагальна необхідність внесення змін до кримінального процесуального законодавства України, спрямованих на удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного стану. У зв'язку з цим до діючого законодавства України були внесені відповідні зміни. Так, Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [1]. Даний Закон покликаний максимально деталізувати механізм розширення повноважень слідчо-

го, прокурора, слідчого судді, керівника органу прокуратури під час здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Крім іншого, у даному Законі містяться положення щодо особливостей проведення окремих слідчих дій за згаданих умов. Зупинимось на деяких з них.

Закон, крім іншого, передбачає внесення змін до ст. 615 КПК України (Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану). Відповідно до нововведень, при проведенні *обшуку* або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться *без залучення понятих*. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення *безперервного відеозапису*.

За наявності випадків для *затримання особи* без ухвали слідчого судді, суду, визначених ст. 208 КПК України, або якщо виникли обґрунтовані обставини, які дають підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, – уповноважена службова особа має право *без ухвали слідчого судді, суду* або постанови керівника органу прокуратури затримати таку особу.

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду чи постанови керівника органу прокуратури під час дії воєнного стану не може перевищувати двохсот шістнадцяти годин з моменту затримання, який визначається згідно з вимогами ст. 209 КПК України.

Затримана без ухвали слідчого судді, суду чи постанови керівника органу прокуратури особа під час дії воєнного стану не пізніше двохсот шістнадцяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до слідчого судді, суду чи керівника органу прокуратури для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу [1].

Показання, отримані під час *допиту* свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів *відеофіксації*. А показання, отримані під час допиту підозрюваного (одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб) – крім обов'язкової відеофіксації, визнаються доказами в суді виключно у випадку, якщо у такому допиті брав участь *захисник*.

Крім згаданого Закону, особливий порядок санкціонування окремих слідчих дій під час введення воєнного стану регламентовано чинною Інструкцією про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції № 872/88/537 від 26.08.2014 р. [2].

Так, п. 3.4.2 Інструкції закріплює порядок надання дозволу для проведення *негласних слідчих (розшукових) дій*, відповідно до якого при неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею визначених законом повноважень, питання щодо негласних слідчих (розшукових) дій у порядку, передбаченому ст.ст. 247, 248 КПК України вирішує прокурор, отримавши клопотання слідчого щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій чи прийнявши таке рішення особисто.

За результатами розгляду клопотання слідчого або у разі прийняття такого рішення особисто прокурор виносить постанову з дотриманням вимог, передбачених для таких ухвал слідчого судді.

Також, відповідно до п. 3.2. Інструкції, прокурор, отримавши клопотання слідчого про *тимчасовий доступ до речей та документів* чи прийнявши таке рішення особисто, вирішує питання про надання згоди на тимчасовий доступ до речей та документів у порядку, передбаченому ст. 163, 164 КПК України. За результатами розгляду клопотання слідчого або у разі

прийняття такого рішення особисто прокурор виносить постанову з дотриманням вимог, передбачених для відповідних ухвал слідчого судді.

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-IX#Text>.

2. Наказ Про затвердження Інструкції про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції від 26.08.2014 р. № 872/88/537. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1038-14#Text>.

А. О. Козій

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ УЧАСТІ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА НЕПОВНОЛІТНЬОГО У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Участь неповнолітніх в цивільному процесі сьогодні набуває актуальності через те, що вони мають певні цивільні права та обов'язки, які потребують захисту чи визнання, чи оспорювання і все це породжує цивільні процесуальні правовідносини. Суб'єкти цивільного процесуального права наділені процесуальною правоздатністю й дієздатністю, що дає їм можливість захистити належні їм права та інтереси. Особи, що мають неповну цивільну дієздатність, так само повинні мати можливість звернутися до суду по їх захист, а відтак мають бути наділені цивільною процесуальною правосуб'єктністю в тому обсязі, який дав би змогу відновити порушене право або вимагати визнання його.

Цивільний процесуальний кодекс України містить норми щодо забезпечення захисту прав малолітніх та неповнолітніх осіб під час розгляду справи (ст. 45) та щодо порядку допиту малолітніх та неповнолітніх свідків (ст. 232). При наявності законодавчого закріплення права дитини бути заслуханою безпосереднього або через представника у цивільному процесі, залишається проблемним питання ефективної реалізації цього права, у розрізі статті 12 Конвенції про права дитини ратифікованою Україною 27.02.1991 року, зокрема у тих випадках коли законний представник дитини доручає ведення справи професійному представнику.

Згідно із Конвенцією про права дитини від 20 листопада 1989 року дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [1].

Загалом, участь неповнолітнього у цивільного процесі передбачає право суду залучити законного представника такої особи, який реалізує від імені і в інтересах неповнолітнього, якого представляє права та обов'язки передбачені ст. 43 Цивільного процесуального кодексу України[2].

За допомогою інституту представництва неповнолітній бере участь у цивільному процесі в якості суб'єкта процесуальних праввідносин. З одного боку, представництво дає можливість реалізовувати неповнолітньому суб'єктивні процесуальні права та обов'язки, з іншого боку – виступає гарантією захисту та реалізації прав неповнолітнього у цивільному процесі.

Комітет з прав дитини у Загальному коментарі № 12 (2009) до статті 12 Конвенції про права дитини [1], підкреслює, що так, як дитина, відповідно до ч. 2 цієї статті Конвенції може бути заслуханою безпосередньо через представника: батьків чи адвоката, чи відповідний орган, то у разі здійснення представництва дитини батьками, потрібно враховувати ризик виникнення конфлікту інтересів дитини та батьків, наслідком якого може стати перекручування слів дитини та недонесення її реальних поглядів на ситуацію, що склалася. У такому разі представником дитини має бути адвокат, який забезпечить право дитини передати свої погляди щодо предмета спору

суду. Комітет додає, що представники повинні мати достатні знання та розуміння різних аспектів процесуальних питань та досвід роботи з дітьми, тобто суд кожного разу при розгляді справ, які стосуються дитини (залишення з одним з батьків, встановлення опіки чи піклування, усиновлення та інше) має розв'язувати питання щодо можливості батьками здійснювати представництво дитини, зважаючи на ризик виникнення конфлікту інтересів.

Відповідно до ст. 45 ЦПК суд сприяє створенню належних умов для здійснення малолітньою або неповнолітньою особою її прав, визначених законом та передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Аналізуючи нормативне закріплення представництва дитини у цивільному процесі України, можна помітити відсутність спеціального нормативного правового регулювання представництва дітей адвокатами, які за ч. 3 ст. 59 ЦПК України можуть представляти законних представників дитини. Відсутність спеціального нормативного регулювання подібних ситуацій у ЦПК України не дає змогу у повній мірі звести до єдиної форми відповідні положення українського законодавства з міжнародними стандартами, які у своїй сукупності покликані наблизити процес цивільного судочинства у відповідність до європейського стандарту права на справедливий суд та зробити процес судочинства максимально доступним, швидким, ефективним та прозорим. Таким чином, питання правової регламентації процесуального статусу законного представника неповнолітнього потребують постійних змін, а їх належне законодавче закріплення позитивно вплине на забезпеченість цивільних процесуальних прав неповнолітніх.

1. Конвенція про права дитини від 20.11.1998 – Редакція від 20.11.2014, підстава – 995_160. Конвенція ратифіковано Постановою ВР від 27.09.91№ 789-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 01.09.2005. № 2345-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2345-20>.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Серед найважливіших проблем, що дискутуються протягом багатьох років у вітчизняній адміністративно-правовій літературі, є проблема розуміння юридичної сутності, структури та форм нормативної регламентації адміністративного процесу.

Адміністративне законодавство має розвиватися відповідно до конституційно-правових установ. Ухвалення додаткових законів щодо адміністративних процедур дозволило б мінімізувати розсуд чиновників.

Актуальним напрямом розвитку адміністративного законодавства є реформування Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Період з моменту прийняття КУпАП і до теперішнього часу характеризується внесенням численних поправок, що зумовлює існування думки про недосконалість такого масштабного нормативно-правового акту.

Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) закріпив судовий порядок вирішення публічно-правових спорів спеціалізованими судами.

З одного боку, КАСУ є новаторським, прогресивним законодавчим актом, що встановлює найефективніший, перевірений світовою практикою судовий спосіб вирішення спорів у формі позовного провадження. З іншого боку, він передбачає використання термінів, недостатньо розроблених адміністративно-правовою доктриною, а також не перевірені судовою практикою. На сьогоднішній день у правовій доктрині існують дискусійні положення щодо загальних та відмінних рис процесуального законодавства. Питання формування науки про судочинство є дуже перспективним, свідчить про значний потенціал розвитку відносин у сфері судової юрисдикції.

Сучасна правозастосовна діяльність адміністративних судів свідчить про наявність проблем, вирішення яких потребує якнайшвидшого вдосконалення доктринальних положень теорії адміністративного права та процесу. Існують труднощі у розмежуванні судової юрисдикції між адміністративними та господарськими судами [1].

До запровадження адміністративного судочинства справи, що виникають з майнових правовідносин, розглядались загальними та господарськими судами. Після набуття чинності КАСУ певну частину таких справ було переведено з інших видів юрисдикції до адміністративної. Позивачам часто важко визначити належну юрисдикцію, віднести такі відносини до публічних чи приватних. Бувають випадки, коли суди також порушували справи, які не належать до своєї юрисдикції або відмовлялися порушити справу, щодо якої вони мають відповідні повноваження [2, с. 62].

Серед найважливіших цілей, які мають бути реалізовані у правовій та ліберально-демократичній державі, дослідники окремо виділяють вимогу, звернену до судової та виконавчої гілок державної влади, що полягає у тому, аби повністю позбавити судовий процес, адміністративні провадження та систему прийняття управлінських рішень від будь-якого суб'єктивізму.

Варто зауважити, що від якості та однозначності адміністративних процедур безпосередньо залежить, наскільки ефективно суб'єкти здійснення державної влади забезпечуватимуть основні права, свободи та законні інтереси людини та громадянина. Адже адміністративно-правові процедури роблять зрозумілою та ефективною управлінську діяльність, здійснення якої надійно захищає вищезазначені фундаментальні цінності, а держава гарантує об'єктивну рівність та неупередженість для всіх суб'єктів цього процесу [3, с. 22].

Таким чином, вивчення актуальних проблем адміністративного права та процесу передбачає специфічні методологічні та методичні підходи у зв'язку з неймовірно великим обсягом відповідних правовідносин. Вирішення зазначених проблем

є обов'язковою та логічною стадією покращення норм вітчизняного законодавства.

1. Печенюк В. Актуальні проблеми адміністративного процесу. *Itta*. 2021. URL: <https://itta.info/aktualni-problemi-administrativnogo-procesu-2/>.

2. Ремесник Т. С., Єщенко М. Г. Сучасні проблеми адміністративно-права в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 1 (34). Т. 1. С. 61–64.

3. Кікінчук В. Ю. Щодо розуміння сутності та призначення адміністративних процедур. *Адміністративне право та процес: актуальні проблеми та шляхи вирішення: тези доп. учасників наук.-практ. семін.* (м. Харків, 21 лют. 2020 р.). Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц.наук. Харків: НДІ ППСН, 2020. С. 21–23.

А. В. Кравченко

*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ми живемо в дуже непростий час. Постійні економічні кризи, пандемія та найбільша незгода – війна. Зараз діяльність усіх державних органів є однією з найбільш актуальних та цікавих тем для обговорення та розуміння всіх її аспектів під час воєнного стану.

В умовах реальної військової агресії та захоплення території України Російською Федерацією проблема захисту Батьківщини, власної гідності, честі та майна стала, як ніколи актуальною.

Згідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання

відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії [1].

У час воєнного стану неодноразово, навіть систематично відбувається відчуження або вилучення майна у власників, хоча Конституцією України (стаття 41) визначено, що «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [2].

Відчуження може відбуватися на платній та безоплатній основі між фізичними та юридичними особами, але під час воєнного стану відчуження майна Державою відбувається тільки на платній основі, виплата ж може здійснюватися і після закінчення дії воєнного стану, або за попереднім відшкодуванням коштів. В умовах воєнного стану може бути застосована виключно процедура примусового відчуження приватної власності та комунального майна з подальшою компенсацією вартості, що теоретично порушує права власника.

Примусову реалізацію майна в умовах воєнного стану здійснюють із попереднім повним відшкодуванням його вартості, а в разі неможливості попереднього повного відшкодування таке майно примусово відчужують із наступним повним відшкодуванням його вартості.

Відповідний спосіб примусового відчуження має бути визначено в рішенні військового командування.

У разі попереднього відшкодування вартості майна власник майна отримує оплату на підставі висновку про оцінку майна до дати складання акта про примусове відчуження майна.

Виплату повної компенсації здійснюють у порядку черговості оформлення висновків за рахунок і в межах коштів,

передбачених у державному бюджеті для виплати наступної повної компенсації за примусово відчужене майно.

Вилучення майна відбувається ж на безоплатній основі і без відшкодування вартості та стосується державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного управління [3].

Ч. 2 ст. 353 Цивільного кодексу України встановлює, що в умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості, а у разі повернення майна особі у неї поновлюється право власності на це майно, одночасно вона зобов'язується повернути грошову суму або річ, яка була нею одержана у зв'язку з реквізицією, з вирахуванням розумної плати за використання цього майна [4].

Що ж до питання повернення майна, то у разі якщо після скасування правового режиму воєнного стану примусово відчужене майно збереглось, а колишній власник або вповноважена ним особа наполягає на його поверненні, таке повернення здійснюють у судовому порядку. У разі повернення майна особі в неї поновлюється право власності на це майно. Одночасно особа зобов'язується повернути грошову суму, одержану нею у зв'язку з відчуженням майна, з вирахуванням розумної плати за використання цього майна.

Крім того, колишній власник примусово відчуженого майна може вимагати взамін надання йому іншого майна, якщо це можливо. Це питання також вирішують у судовому порядку.

Отже, навіть в умовах чинності режиму воєнного стану питання захисту права власності забезпечується в рамках відповідних правових механізмів, як-то інституту вилучення та відчуження майна.

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 20.09.2022).

2. Конституція України від 28.06.1996 р. *Сайт Верховної Ради*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.09.2022).

3. Ясько І. Примусове вилучення майна під час війни: процедура та можливі ризики. 2022. The page UA. URL: <https://thepage.ua/ua/news/yak-viluchatimut-majno-pid-chas-vijni> (дата звернення: 20.09.2022).

4. Цивільний кодекс України від 16. 01. 2003 р. Сайт Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20.09.2022).

А. А. Крепчук

*(Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету
внутрішніх справ)*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ ЯК ОСНОВНА ІЗ ЗАСАД ЖЕНЕВСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ПОВОДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ

Зараз, коли минуло більш як півроку війни, тема з військовополоненими як ніколи актуальна. Зараз у росії приблизно 7200 українських військовополонених, з якими жорстоко поводяться, порушуючи усі закони та конвенції, тільки через те, що вони захищали кордони своєї Батьківщини [1]. Ще починаючи з 2014 року, наші військовослужбовці почали потрапляти у полон, де російська держава грубо і нахабно, порушувала усі їхні права, та усіма можливими діями знущалась над ними. Це триває і до тепер, і хто знає скільки ще буде тривати.

Загальна норма, яка захищає людину від катувань та інших проявів жорстокості, міститься у ст. 28 Конституції України, в якій вказано, що «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» [3].

Кримінальне законодавство України містить належні положення стосовно актів жорстокого поводження. Насамперед кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з військовополоненими передбачена статтями 434 та 438 Криміналь-

ного кодексу України. У випадку зі статтею 434, за погане поведження з військовополоненими, яке мало місце неодноразово, або пов'язане з особливою жорстокістю – карається позбавленням волі на строк до трьох років, що на мою думку є мізерно-крихітним покаранням [4].

Розглянемо Женевську конвенцію про поведження з військовополоненими. У статті 13 зазначено про гуманне ставлення та захист [5]. Прикладом порушення цієї статті є вбивство захоплених у полон в районі м. Іловайськ військовослужбовців 40 батальйону територіальної оборони «Кривбас» [2]. Також стаття 75 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року в якій зазначено про заборону вбивств, катувань усіх видів, каліцтво [6].

Тортури та жорстоке поведження, умисне спричинення сильних страждань чи серйозних тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю усе це є порушенням статті 13, статті 15, статті 17 Женевської Конвенції про поведження з військовополоненими, а також статті 11, статті 75 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій [5; 6].

Як приклад – нанесення захопленим у полон в районі м. Іловайськ військовослужбовцям побоїв, застосування до них електричного струму, здійснення пострілів із травматичної зброї, імітація розстрілу тощо. Окрім фізичного болю, до військових застосовували психологічний тиск, що теж порушує умови конвенції.

Картки з даними про особу військовополоненого для інформування своєї родини Центрального агентства розшуку міжнародного комітету червоного хреста, передбачені статтею 70 Женевської конвенції, які повинні надсилатися одразу після взяття в полон, були заповнені лише безпосередньо перед обміном.

Отже, росія, яка належить до держав-учасниць Женевських конвенцій про поведження з військовополоненими, продовжує систематично та зухвало порушувати норми міжнародного гуманітарного права в Україні, тим самим порушуючи права військовополонених.

Свого часу навіть Отто фон Бісмарк казав: «Угоди з Росією не варті й паперу, на якому написані» [7].

1. Кількість військовополонених в Україні (за даними колцентру з розшуку зниклих безвісти). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/3526568-ponad-7000-ukrainskih-vijskovih-znikli-bezvisti-upovnovazeni.html>.

2. Відомості про вбивство захоплених у полон в районі м. Іловайськ військовослужбовців (за даними офісу генерального прокурора). URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/zhorstoke-povodzhennya-z-polonenimi>

3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Кримінальний кодекс України: станом на 21 вересня 2022. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

5. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 27 липня 1929. № 995_153. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 12 серпня 1949. № 995_199. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

7. Цитата Отто фон Бісмарк. URL: https://gazeta.ua/articles/history-newspaper/_ugodi-z-rosiyeyu-ne-varti-j-paperu-na-yakomu-napisani/242730.

О. М. Кройтор

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЯК ЗАВДАННЯ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сутність завдань патрульної поліції України визначають як коло тих питань, що спрямовані на досягнення такої основної мети, як підтримання публічної безпеки і порядку, створення стану захищеності в суспільстві, і які окреслили необхідність створення і функціонування патрульної поліції

[1, с. 46]. Відповідно до Положення про Департамент патрульної поліції, затверджене наказом Національної поліції України від 6 листопада 2015 року № 73 (зі змінами) [2] основними завданнями цього департаменту є: участь у формуванні та забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку; надання, в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги; забезпечення безпеки дорожнього руху; своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події.

Деяко інші завдання передбачені у положеннях про управління патрульної поліції, які діють у відповідних адміністративно-територіальних одиницях. Так, у Положенні про управління патрульної поліції у Львівській області Департаменту патрульної поліції, затверджене наказом Департаменту патрульної поліції від 07 листопада 2015 року № 1/3 (зі змінами) [3] основні завдання сформульовані наступними чином: 1) забезпечення в межах своїх повноважень реалізації державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, безпеки дорожнього руху; 2) запобігання кримінальним, адміністративним правопорушенням; попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, випадків насильства у сім'ї, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню; 3) співпраця та взаємодія у межах повноважень з іншими органами (підрозділами) поліції, Міністерства внутрішніх справ України, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями з питань підтримання публічної безпеки і порядку, забезпечення безпеки дорожнього руху, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, протидії злочинності; 4) регулювання дорожнього руху та здійснення контролю за дотриманням

Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі, організація контролю за додержанням законів, інших нормативно-правових актів з питань безпеки дорожнього руху; 5) надання в межах компетенції допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Основними підставами для формування такого переліку завдань були законодавчо закріплені загальні завдання поліції та завдання, виконання яких зумовлене сферою функціонування патрульної поліції.

Оскільки стаття 2 Закону України «Про Національну поліцію» до завдань поліції відносить надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які потребують такої допомоги, то і в Положенні про Департамент патрульної поліції, і в положеннях про відповідні управління зазначається завдання участі у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики та безпосередньо її реалізації у відповідних сферах. Також, зважаючи на одне із призначень створення патрульної поліції та широке коло нормативно визначених повноважень, справедливо виокремлено завдання забезпечення безпеки дорожнього руху.

Завдання своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події також слід вважати таким, що розкриває сутнісні характеристики діяльності патрульної поліції. Адже однією з ключових вимог суспільства під час створення поліції було своєчасне прибуття патрульних поліцейських на місце події й адекватне та професійне реагування на вчинені делікти чи надзвичайні ситуації.

Це завдання доцільно закріпити не лише у Положенні про Департамент патрульної поліції, а й у положеннях про управління патрульної поліції кожної з областей та м. Києва.

Водночас завдання щодо профілактики правопорушень, яке знайшло своє відображення в положеннях про управління патрульної поліції варто виокремити й у Положенні про Департамент патрульної поліції. У чинній редакції цього положення як функції Департаменту, які згідно п. 1 розділу III виконуються відповідно до завдань, є здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення тощо. А самого завдання здійснення профілактики правопорушень не закріплено.

Таке завдання вважається одним із основних завдань функціонування поліцейських структур не лише в Україні, але й у більшості демократичних країни світу.

Зокрема, у США до основоположних завдань поліції відносять унеможливлення вчинення певних видів злочинів шляхом патрулювання і вжиття інших превентивних заходів, а також виявлення проблем, потенційно важливих для інтересів держави та охорони правопорядку; в ФРН – попередження (превенція) злочинів, у Греції – профілактика злочинів і захист держави та демократичного уряду в рамках конституційного поля, включаючи реалізацію політики у сфері громадської та державної безпеки; в Латвії – профілактика кримінальних злочинів та інших правопорушень, розслідування кримінальних злочинів і кримінальний розшук [4, с. 55, 56, 58].

На важливість профілактики правопорушень як завдання патрульної поліції наголошується й у наукових дослідженнях. В. В. Гаркуша констатує, що цей підрозділ увібрав у себе завдання із запобігання кримінальним, адміністративним правопорушенням, попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, випадків насильства у сім'ї, виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню [5, с. 86].

А. М. Сердюк відзначає, що діяльність патрульної поліції, яка є структурним підрозділом Національної поліції і забезпе-

чує безперервне та цілодобове виконання правоохоронних завдань, спрямована на надання поліцейських послуг у сфері протидії і профілактики правопорушень на вулицях, площах, в парках, на транспортних магістралях, портах, аеропортах та інших публічних місцях, а одним із чотирьох блоків норм, що складають правове регулювання функціонування патрульної поліції авторка пропонує вважати норми, спрямовані на попередження і профілактику правопорушень, надання сервісних послуг [1, с. 48].

Зважаючи на важливість профілактичної діяльності патрульної поліції та необхідність дотримуватися юридичної техніки та вимог теорії управління щодо співвідношення завдань і функцій, вважаємо доцільним закріпити у Положенні про Департамент патрульної поліції завдання профілактики правопорушень, доповнивши розділ II «Основні завдання Департаменту» п. 5 такого змісту: «Організація та здійснення превентивної і профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, виявлення і вжиття заходів для усунення причин та умов, що сприяють їх вчиненню».

1. Сердюк А. М. Щодо визначення поняття і змісту основних завдань та функцій патрульної поліції України в сучасних умовах: адміністративно-правові аспекти. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 3. С. 45–49.

2. Про затвердження Положення про Департамент патрульної поліції: наказ Національної поліції України від 6 листопада 2015 року № 73. URL : <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files>.

3. Про внесення змін до Положення про управління патрульної поліції у Львівській області: наказ Департаменту патрульної поліції від 10 квітня 2020 року № 675.

4. Проневич О. С. Завдання поліції (міліції) у юридичній поліцействі. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 4(2). С. 52–60.

5. Гаркуша В. В. Адміністративно-правовий статус патрульної поліції в системі Національної поліції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 86–88. URL: http://lsej.org.ua/3_2016/26.pdf.

**ДО ПИТАННЯ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ
МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА
ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ**

Незважаючи на те, що зараз початок XXI століття, вчиняються найтяжчі злочини, що порушують міжнародний мир та безпеку людства – геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини, збройна агресія. Ці злочини становлять небезпеку не лише національним інтересам, а й безпосередню загрозу міжнародній безпеці.

На даному етапі розвитку нашої держави особливо гострою залишається проблема протидії таким злочинам, оскільки незважаючи на численні реформи правоохоронної системи, внесення змін до законодавства, вона посилюється внаслідок певних факторів, зокрема: порушення територіальної цілісності України, загроза державному суверенітету, поширення антидержавних ідей, складне економічне становище та загальна зневіра громадян у світлому майбутньому.

Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку досліджувались вітчизняними фахівцями, зокрема П. П. Андрушком, В. О. Навроцьким, В. І. Осадчим, М. І. Пановим, О. С. Сотулою, В. В. Сташисом, Є. Л. Стрельцовим, М. І. Хавронюком, С. С. Яценком та іншими.

Незважаючи на те, що праці представлених авторів мають велике наукове та практичне значення, залишається багато невирішених питань стосовно оптимізації відповідальності за вчинення злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку [1, с. 155].

Закріплення системи злочинів проти миру та безпеки людства відбулося лише у КК України 2001 р. Виокремлення

миру та безпеки людства як об'єкта кримінально-правової охорони стало помітним показником все більшої інтегрованості нашої держави у світове співтовариство. Тому введення розділу XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» у КК відображає реалізацію нашою державою зобов'язань щодо протидії таким злочинам, які передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Усі кримінальні правопорушення, передбачені розділом XX Особливої частини КК України, що має назву Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, виходячи з їхніх безпосередніх об'єктів можна поділити на три групи:

1) кримінальні правопорушення проти миру. Це: пропаганда війни (ст. 436); виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436-1); планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437); найманство (ст. 447).

Згідно із Законом від 03 березня 2022 р. розділ XX Особливої частини КК доповнено ще однією статтею – ст. 436-2, яка передбачила кримінальну відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацію її учасників;

2) кримінальні правопорушення проти безпеки людства: застосування зброї масового знищення (ст. 439); розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440); екоцид (ст. 441); геноцид (ст. 442);

3) кримінальні правопорушення проти міжнародного правопорядку взагалі: порушення законів та звичаїв війни (ст. 438); посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443); злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (ст. 444); незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445); піратство (ст. 446).

Отже, криміналізація вищезазначених суспільно-небезпечних діянь має важливе значення не лише для національного законодавства, а й для усїєї світової спільноти.

1. Березніков О. В. Родовий об'єкт злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. *Юридичний вісник*. Одеса : Гельветика. 2019. № 3. С. 155–160.

С. А Кулібаба

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Домашнє насильство є серйозним порушенням прав людини, що вкорінене в нерівності між чоловіками та жінками й гендерній дискримінації. Домашнє насильство визначається як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Види домашнього насильства та їх ознаки:

- фізичне (заподіяння тілесних ушкоджень, незаконне позбавлення волі, мордування, залишення в небезпеці, ненадання допомоги, заподіяння смерті);
- сексуальне (будь-які діяння сексуального характеру, вчинені без згоди особи);
- психологічне (словесні образи, погрози, приниження, переслідування, залякування, обмеження волевиявлення

особи, контроль у репродуктивній сфері, що спричиняють невпевненість, нездатність захистити себе, шкоду психічному здоров'ю);

- економічне (умисне позбавлення житла, їжі, одягу, коштів чи документів, перешкоджання в отриманні лікування, заборона працювати, примушування до праці, заборона навчатися) [1].

Проблема насильства щодо жінок актуальна для всіх країн і суспільств без винятку. Домашнє насильство позначається на жінках і чоловіках, хлопцях і дівчатах. Однак світова статистика, а також статистичні дані з різних країн, включно з Україною, свідчать про те, що домашнє насильство нерозмірно зачіпає жінок.

Проведене 2019 року опитування під егідою ОБСЄ з питань насильства щодо жінок підтвердило масштаби, яких проблема насильства щодо жінок набула в Україні. Згідно з даними дослідження:

- 67% жінок стверджують, що з 15 років зазнавали психологічного, фізичного чи сексуального насильства з боку свого партнера чи іншої особи. Найчастіше кривдниками є колишні партнери.

Більшість жінок, що зазнавали насильства з боку свого нинішнього чи колишнього партнера або іншої особи, не зверталися до поліції з повідомленнями про найбільш серйозні випадки фізичного та/або сексуального насильства.

- 64% вважають насильство щодо жінок поширеним явищем, але 41% опитаних жінок вважає, що якщо чоловік проявляє насильство щодо дружини, то ця ситуація має вирішуватися всередині сім'ї. Крім того, майже кожна п'ята жінка вважає допустимим статевий акт без згоди між подружжям або партнерами, що проживають спільно.

У 2017 році в Україні прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2], яким встановлено кримінальну відповідальність за домашнє насильство. Також законом внесено низку поліпшень до заходів із протидії домашньому насильству, зокрема, вдосконалено порядок надання послуг постраждалим особам, передбачено створення

спеціальних підрозділи поліції для розгляду випадків домашнього насильства [3].

У разі вчинення будь якого виду домашнього насильства, необхідно негайно звернутись до районного відділу поліції для складання письмової заяви про вчинення домашнього насильства.

Закон також передбачає можливість відокремити кривдника від жертви. Для цього є: терміновий заборонний припис і обмежувальний припис.

Заборонний припис виноситься Національною поліцією як реакція на факт домашнього насильства, виноситься терміново, діє до 10 днів. Обмежувальний припис діє від 1 до 6 місяців, і його видає лише суд.

«Кривднику забороняють перебувати в місці спільного проживання, навіть якщо це його помешкання, обмежують спілкування із постраждалою дитиною, забороняють наблизитися на певну відстань до роботи, місця проживання» [4].

Наразі уряди багатьох країн світу приймають закони, розробляють державні програми, вживають спеціальних заходів, спрямованих на протидію тим формам насильства, які донедавна вважались приватною справою сім'ї або окремої людини. Серед загальносвітових акцій цього напрямку є систематичне проведення з 1999 р. Всесвітньої акції «16 днів протидії гендерному насильству». Проте, статистика свідчить, що у 79 країнах світу закони щодо протидії насильству в сім'ї або відсутні, або про них нічого невідомо. Для подолання проблеми домашнього насильства дуже важливими є саме профілактичні способи запобігання негативних наслідків. Необхідне подальше законодавче врегулювання питань захисту жертв домашнього насильства, проведення підвищення кваліфікації посадових осіб органів опіки та піклування й працівників інших компетентних органів, а також – узагальнення позитивної правової практики захисту прав жертв домашнього насильства [5].

1. Державний сайт України. Офіційний вебсайт Тернівської районної ради 2020. URL: https://trnkv.gov.ua/ua/news/pg/300420333844253_n/.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

3. Національна соціальна сервісна служба України. URL: <https://nssu.gov.ua/domashnye-nasilstvo>.

4. Ольга Комарова. Домашнє насильство: кого і за що карає закон?. URL: 2018 <https://www.radiosvoboda.org/a/details/29000805.html>

5. Домашнє насильство у сучасному світі: прояви та правові методи боротьби: збірник. 2020. ст. 112-113. URL: <http://surl.li/cbvху>.

Х. О. Курило

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Останніми роками спостерігається активізація розробки та впровадження інституційного і нормативно-правового забезпечення надання адміністративних послуг: відкриваються сучасні центри надання адміністративних послуг, запроваджується система «Єдиного вікна», де можна отримати широкий спектр послуг з багатьох напрямків. У той же час механізм надання адміністративних послуг в Україні потребує вдосконалення, адже є непрозорим, нераціональним і досить часто не враховує як інтереси громадян, так і органів влади.

Створення ефективного механізму надання адміністративних послуг на державному рівні розпочалося ще з 90-х років. Одним із документів, що заклав основи для формування сучасного механізму надання адміністративних послуг в Україні, стала Концепція адміністративної реформи, затверджена Указом Президента України 1998 року [1, с. 88].

Мета адміністративної реформи є поетапне створення такої системи державного управління, що забезпечить становлення України як високорозвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії, дозволить їй стати впливо-

вим чинником у світі та Європі. Її метою є також формування системи державного управління, яка стане близькою до потреб і запитів людей, а головним пріоритетом її діяльності буде служіння народові, національним інтересам.

Концепцією адміністративної реформи в Україні було закладено низку положень, що безпосередньо стосуються адміністративних послуг та є чинними й актуальними сьогодні:

- пріоритетність законодавчої регламентації функцій, повноважень та порядку діяльності органів виконавчої влади;

- незалежність здійснення функцій та повноважень виконавчої влади від органів законодавчої і судової влади у межах, визначених Конституцією і законами України;

- здійснення внутрішнього та судового контролю за діяльністю органів виконавчої влади та їх посадових осіб, насамперед, з позиції забезпечення поваги до особи та справедливості, а також постійного підвищення ефективності державного управління;

- відповідальність органів виконавчої влади, їх посадових осіб за свої рішення, дії чи бездіяльність перед громадянами, права яких були порушені;

- запровадження механізму контролю за функціонуванням виконавчої влади з боку суспільства через інститути парламентської і прямої демократії, передбачаючи, що вищі посади в ключових органах виконавчої влади є політичними посадами;

- принципи ефективності, відкритості та доброчесності в роботі уряду та інших органів виконавчої влади [2, 1 розділ].

Аналізуючи Закон України «Про адміністративні послуги» від 06 вересня 2012 № 5203-VI, можна побачити що там міститься визначення категорій «адміністративна послуга», «суб'єкт звернення», «суб'єкт надання адміністративної послуги», принципи, на яких повинна ґрунтуватися державна політика у зазначеній сфері та вимоги до її регулювання. Також зустрічаємо порядок та строки надання послуг, питання про плату (так званий адміністративний збір). Окремі статті закону присвячені основам функціонування центрів надання адмініс-

тративних послуг, а також основні завдання, які стоять перед адміністратором (посадової особи, що займається організацією надання адміністративних послуг). Одним з елементів процесу децентралізації саме визначається створення центрів надання адміністративних послуг, котрі виступають об'єднаними офісами до яких можуть звертатись споживачі для забезпечення власних прав [3].

Активний пошук ефективних механізмів надання адміністративних послуг в нашій державі спричинений дисбалансом поетапності впровадження реформ, втратою у громадян довіри до владних структур всіх рівнів, корумпованістю в державному управлінні тощо. Трансформація системи надання адміністративних послуг органами влади може відбуватися за допомогою різних підходів (комплексного, процесного, ресурсного, клієнтоорієнтованого тощо) [4].

Отже, можна констатувати, що з формальної точки зору механізм надання адміністративних послуг забезпечено відповідними нормативно-правовими актами, однак чисельні теоретичні дослідження вказують на наявність достатньої великої кількості проблемних питань. Значна частка цих питань залежить від фінансової складової, оскільки формування бюджетів та зміни у фіскальній політиці є дуже складною та актуальною проблемою.

Не меншою проблемою є врахування людського фактора як в плані формування професійного кадрового складу самоврядних органів, так і спонукання громади до співпраці з органами влади, прийняття безпосередньої участі у розробці та реалізації управлінських рішень [3].

1. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу : тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. Конф. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмін. права і процесу ф-ту № 3. Харків, 2017. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/P7GtpD-KCwbt2eOgP1GC49rVyFF3ZRRt.pdf>.

2. Указ Президента України про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні від 22 липня 1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>.

3. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» Н. І. Ільчанинова. Механізм надання адміністративних послуг в контексті децентралізації влади в Україні. 2019. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1158>.

4. Електронний журнал «Державне управління : удосконалення та розвиток». П. В. Лілікович Актуальні механізми у сфері надання адміністративних послуг в Україні. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/103.pdf.

Є. О. Курінний

*(Кременчуцький льотний коледж
Харківського національного університету
внутрішніх справ)*

ІСТОРИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ЯК ПРЕДМЕТ ХУДОЖНЬОГО УЗАГАЛЬНЕННЯ Й ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ ПОЕМИ В ПРОЗІ ОСИПА ТУРЯНСЬКОГО «ПОЗА МЕЖАМИ БОЛЮ»

Осип Турянський – західноукраїнський письменник, літературний критик, перекладач, педагог, чия прозова спадщина нині мало відома. Водночас його твір «Поза межами болю», уперше виданий у Відні 1921 році німецькою, приніс світове визнання. Тодішні європейські критики оцінювали його вище, ніж «Вогонь» А. Барбюса, Е. М. Ремарка «На Західному фронті без змін», у яких також зображено події Першої світової війни [1, с. 51].

Справді, творча доля цього талановитого українського майстра художнього слова була трагічною, як і шлях до читача його найкращого твору. Як згадує Р. Федорів, у 1967 році видавництво «Каменярь» збиралося видрукувати повість, навіть уже було підготовлено рукопис. Однак несподівано пішов поголос, що Осип Турянський під час Першої світової війни перебував у лавах Українських січових стрільців і націоналістична ідеологія позначилася на його творі [3, с. 7]. Цей твір могла написати лише людина, яка сама пережила межовий стан між життям

і смертю, насправді побачила ту смерть зблизька. Однак конкретний історичний епізод Першої світової війни, учасником якого судилося бути й авторові, використаний ним для художнього узагальнення, для створення іншої, художньої реальності, у якій його голос є визначальним.

У повісті О. Турянського повсякчас жахливі, вражаючі сцени перериваються надривним голосом оповідача – Оглядівського, одного з семи полонених. Він передає свої страшні фізичні відчуття, думки про цю критичну ситуацію, а також про саму війну як найбільше зло проти людства, про відповідальність кожного за участь у ній [2, с. 26].

Експресія вираження нелюдського жаху перед неминучістю смерті, зневіри, страшних фізичних мук од холоду й голоду, стан збайдужіння й напівбожевілля також є вражаючими. Така картина посилює відчуття незахисності й стану безвиході. Спершу узагальнено, укрупненими мазками автор передає гнітючу атмосферу смерті й жаху – утворює своєрідний «образ людського горя».

Першим чітко змальований 24-річний Штранцінгер, він осліплий та онімілий од горя й душевного болю – втрати матері й коханої дівчини. Через ці фізичні недуги здається, що саме він збайдужів найбільше. Його не чути зовсім, він не бачить жахливого стану своїх товаришів, чорних хмар над головою й страшною безоднію обіч їхнього шляху, тому начебто постійно перебуває десь. Але він людина мистецтва – скрипку не випускає з рук – вона стала його очима. Отже, він якийсь особливий серед цих семи, недарма вони вважають його за святого й усіляко оберігають, постійно піклуються про нього [2, с. 27].

Загалом у творі особливо акцентовано на гуманістичних ідеалах і вселюдських мотивах. Ці полонені, доведені жорсткими обставинами до відчаю й божевілля, усе ж залишаються людьми, вони не втрачають здатності співчувати й допомагати один одному. Звернімо увагу: майже кожен пробує покінчити життя самогубством, підходить до краю прірви, але товариші не дають зробити цей останній крок. Коли Бояні, найслабший із-поміж них, зовсім утрачає сили, падає, вони його усіляко

підбадьорюють, намагаючись зменшити передсмертні страждання.

Алегоричним є епізод із грішми, які насправді не мають ніякої цінності. Вони тут не потрібні, зайві, бо нагадують про залишений у минулому брудний і жорстокий світ. Сабо витягнув із лахміття кількадесят тисяч крон, які колись брутально відібрав у капітана, тепер він їх розкидає, рве, топче, ніби хоче назавжди позбутися однієї з найбільших облуд сучасності – жадоби грошей. Цей умовний епізод розкриває глибоку істину про їх примарну вартість [2, с. 27].

Звернімо увагу на символічний танець довкола багаття сімох товаришів. Добровський, який настирливо закликає їх уявити себе в романтичній обстановці, у фраках, поряд із розкішними придворними дамами, він жартує, насміхається, іронізує, спонукає уважно прислухатися до музики, рухатися ритмічно й бадьоро. Танцюють усі, їхні очі мерехтять дивним вогнем і безмежним бажанням життя. Це був танець життя, бо він збуджував надію, був уособленням їхнього прагнення залишитися тут, на землі. Але то був якийсь могутній короткочасний порив для всіх. Згодом прагнення вижити не виявили поляк Пшилуський, якого зрадила дружина, і німий Штранцінгер, дух якого мовби ширяв десь далеко, поза межами болю [2, с. 27].

Шестеро украй зголоднілих людей, які корчилися від страшного болю в шлунках, постали перед ще страшнішим вибором – у повісті детально передано їхні сумніви, розпач, роздуми про те, що чужою волею всі вони ось тепер стали вбивцями. Однак вони не перетворилися у звироднілих людоїдів, за всіх зробив вибір Ніколич і цим звільнив їх від страшного гріха – вбивства людини.

Це була перемога духовної волі до життя над біологічними інстинктами, перемога духа над потребами тіла. Такий життєствердний пафос поеми в прозі контрастує з останніми годинами життя, які позначаються зневірою, божевіллям, голодом та холодом [2, с. 28].

Отже, поема в прозі Осипа Турянського «Поза межами болю» має вселюдську, гуманістичну значимість. В умовній

модерністській формі поза конкретним часом і простором у ній порушено чимало важливих уселюдських проблем. Ці проблеми й мотиви зрозумілі й близькі кожній людині, яка має чутливе серце, щедру на добро й співчуття душу, проникливий розум, щоб розгадати символи, підтекст цього високохудожнього твору.

-
1. Лебедівна Л. Українське обличчя війни. *Слово і час*. 2005. № 12. С. 50–56.
 2. Печарський А. Поетика творчості Осипа Турянського «Поза межами болю». *Слово і час*. 1999. С. 25–29.
 3. Федорів Р. Повернення Осипа Турянського. Турянський О. Поза межами болю; Син землі. К., 1989. С. 5–16.

А. Я. Лазар

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЖЕРТВА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Однією із актуальних проблем України у 21 столітті є домашнє насильство. Домашнє насильство торкається осіб обох статей, але здебільшого від такого посягання страждають саме жінки. В 2020 році поліцією було отримано 101 584 повідомлень про випадки насилля в сім'ї, в 2019 році – 68 490. В умовах карантину ця тема стала ще більш очевидною та видимою. І така ситуація не лише в Україні, а й у багатьох країнах Європи та світу.

За оцінками громадських організацій, кожна друга жінка у світі потерпає від одного з видів насильства. Становище з домашнім насиллям в Україні викликає стурбованість і міжнародних інституцій, які діють у сфері ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок.

У рейтингу безпеки для жінок, який склав відомий американський журнал National Geographic, Україна опинилася на 105 місці з 167, незважаючи навіть на криміналізацію домашнього насильства та деякі інші позитивні зміни у цій сфері. Українські правозахисні організації, які діють у сфері захисту прав жінок, також фіксують значну кількість звернень з приводу домашнього насильства.

За даними ГО «Ла Страда-Україна», на «гарячу лінію» організації з приводу домашнього насильства у 77 відсотків випадків телефонують саме жінки.

Жоден підручник чи нормативно-правовий акт не може дати чіткого переліку тих ознак, які характеризували б особу, як жертву, але є низка факторів, які свідчать про те, що особа є в колі ризику набуття статусу жертви домашнього насильства. Існує доволі великий перелік тих факторів, які формують особу злочинця та жертви.

Вони стосуються як самої жертви, її самооцінки та сприйняття себе, так і оточення, в якому вона проживає, коло людей її формують її погляд на світ.

Першим елементом, який впливає на особу і її місце в суспільстві – це виховання батьків та їх ставлення до дитини як особистості. Ще з перших років життя дитини батьки є прикладом «як треба» і «як не можна» робити. Саме їх поведінка, яка принижує дитину, цькування, обезцінення її досягнень, гіперопіка, оберігання від будь-яких труднощів стає одним із ключових факторів впливу на формування особи. Дитина стає закритою від зовнішнього світу, зазвичай немає особистих кордонів, страждає від апатії і немає особистої думки. Такі діти в майбутньому мають більше шансів стати жертвою насильства з боку майбутнього чоловіка/дружини чи навіть дітей, проявляючи лояльність до свого кривдника і готовність самопожертви, не маючи уявлення про те, що таке «правильне ставлення» до особи [1].

Іншим фактором, який підвищує віктимність жертви є проживання з особою, яка зловживає алкоголем, наркотиками

та немає постійного місця праці. Існує думка про те, що пияцтво напряму зв'язано з домашнім насильством, оскільки в стані сп'яніння особа не може правильно оцінювати свої дії. Також варто зазначити, що однією з причин, яка призводить до насильства є й зловживання різними речовинами й самими жертвами [2].

Серед всіх факторів впливу на формування рівня віктимності у осіб є вплив засобів масової інформації, які пропагують насильство, низький рівень морального розвитку суспільства, нестабільне економічне життя і низький дохід сім'ї, який спричиняє матеріальну залежність членів сім'ї одне від одного. Це питання в своїй праці досліджував А. А. Бова [3].

В багатьох випадках жінки є «провокаторами» прояву до них різних форм насильства. Своєю хворобливою поведінкою, яка спричинена психічним станом особи, жінка доводить кривдника до гніву, роздратування, тим самим створюючи сприятливе середовище для вчинення кримінально-протиправних дій. Під віктимною (віктимогенною) розуміють таку поведінку, при якій жертва певним чином сприяє скоєнню кримінального правопорушення, свідомо чи несвідомо створює об'єктивні та суб'єктивні умови для криміналізації, зневажаючи запобіжними заходами.

Отже, зважаючи на вище наведені твердження, можна сказати, що немає чітко визначеного кола осіб, які можуть стати жертвою домашнього насильства. Набуттю такого статусу сприяють велика кількість факторів впливу. Незважаючи на те, що особа є у колі ризику, не у всіх випадках вона стане жертвою домашнього насильства.

1. Кузнецов М. Г. Віктимологічний портрет жертви домашнього насильства, що є небезпечним для життя. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 1 (7). С. 13–140.

2. Flury M., Nyberg E. Domestic violence against women: definitions, epidemiology, risk factors and consequences. URL: <https://smw.ch/article/doi/smw.2010.13099>.

3. Бова А. А. Модель факторів, що обумовлюють насильство в сім'ї. *Український соціум*. 2005. № 1. С. 15–25.

С. С. Легкодух

*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)*

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ВОЄННИЙ ЧАС

Актуальність проблеми, висвітленої у тезах, полягає у тому, що на сьогоднішній день, в умовах збройної агресії РФ проти нашої держави, особливо важливим є застосування ефективних способів захисту конституційного ладу в Україні, у тому числі шляхом застосування заборони партій проросійського спрямування як таких, чиї програмні цілі і діяльність спрямовані на порушення територіальної цілісності, політичної незалежності, загрозу державному суверенітету України, а також підтримку і пропаганду військової агресії.

Проблема функціонування політичних партій у виборчому процесі не є новою для вітчизняної та зарубіжної юридичної науки, і, зважаючи на її складність та багатоаспектність, висвітлена у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних представників історико- правової, загальнотеоретичної та галузевих юридичних наук, зокрема: М. Дюверже, В. С. Журавського, В. І. Кафарського, О. Б. Ковальчук, В. В. Лапаєвої, М. В. Примуша, А. С. Романюка, Дж. Сарторі, В. М. Шаповала, Ю. Р. Шведи, О. П. Шумельди, Ю. А. Юдіна та ін..

У процесі переходу до демократичної моделі політичного устрою перед суспільством постають завдання пошуку та реалізації оптимальної моделі функціонування інститутів демократичної влади та громадянського суспільства. Одним із головних чинників структуризації соціально-політичної взаємодії, розвитку політичної системи виступає діяльність політичних партій. Політичні партії відіграють визначальну роль у процесах державотворення, формування політичних еліт та лідерства, виборчих кампаніях, інституціоналізації політичної діяльності, розвитку парламентаризму, модернізації суспільства. В умовах представницької демократії політичні партії

виконують функції артикуляції та репрезентації інтересів груп та спільнот, формування політичної еліти, легітимізації політичної влади.

Усе це актуалізує проблему дослідження політичних партій у сучасній системі представницької демократії, їх ролі у процесі формування паритетної демократії. Дослідженню діяльності політичних партій присвячено роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних авторів. Суспільна роль політичних партій виступає предметом міждисциплінарних досліджень, її аналізують представники політичної науки, конституційного права, історії, економіки, соціологічної науки та інших суспільних та гуманітарних дисциплін.

Статутні положення існування даних юридичних осіб, будучи наслідком цілей та завдань цих партій, визначають сутність і соціальне призначення цього політичного інституту та реалізуються в закріплених чинним законодавством формах і методах [1, с. 69]. Як вважає В. М. Висоцький, опосередкований характер регламентації функцій політичних партій відображується у не досить повному їх закріпленні чи у відсутності визначення функціонального призначення партій. Інколи існує неповна чи часткова регламентація, тобто визначаються лише деякі функції політичних партій, але не дається повний їх перелік [2, с. 136].

Як правило, у чинному законодавстві закріплені положення, в яких визначаються мета та основні напрямки діяльності політичних партій, які є юридичним вираженням найбільш значимих функцій політичних партій. Так у ч. 2 ст. 36 Конституції України встановлено, що «політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах» [3], а в ст. 2 Закону України «Про політичні партії України» 2001 р. – «політична партія... має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах» [4].

В Україні підстави для обмеження утворення і діяльності політичних партій, окрім Конституції України, передбачені

у ст. 5 Закону України «Про політичні партії в Україні». Проте дана стаття була змінена Законом України № 2243-IX від 03 травня 2022 та Законом України № 2265-IX від 22 травня 2022, і безпосереднім поштовхом до таких змін став початок 24 лютого 2022 року активної фази російсько-української війни.

Принциповим стало нововведення, яке доповнювало конституційно встановлений перелік підстав обмеження створення і діяльності політичних партій принципово новими.

Ураховуючи пряму військову агресію з боку російської федерації, зважаючи на антиукраїнську політичну та організаційну діяльність, пропаганду війни, публічні заяви та заклики до зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, реальні загрози порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, з метою забезпечення національної безпеки та громадського порядку в період дії в Україні правового режиму воєнного стану, ураховуючи вимоги законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про політичні партії», відповідно до статті 107 Конституції Рада національної безпеки і оборони України вирішила призупинити на період дії воєнного стану будь-яку діяльність в Україні політичних партій.

Таким чином, можна дійти висновку, що сьогодні в Україні правова регламентація діяльності політичних партій є актуальним питанням, а відповідний механізм потребує подальшого вдосконалення задля підвищення ефективності паритету інтересів суспільства у важкий для нього час.

1. Політико-правова система України: курс лекцій: навч. посіб / за заг. ред. В.М. Кириченка. Запоріжжя: ЗНТУ, 2016. 204 с.

2. Висоцький В.М. Функції політичних партій: правовий зміст поняття, ознаки, правова регламентація. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Київ, 2010. Вип. 49. С. 134-140.

3. Конституція України: станом на 4 травня 2017 р.: відповідає офіц. тексту. Київ: Алерта, 2017. 80 с.

4. Закон України «Про політичні партії України». *Урядовий кур'єр*. Київ, 2001. 28 квіт. № 77.

ЕЛЕКТРОННА ПЕТИЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕМОКРАТІЇ¹

Демократичні перетворення, які відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, створюють новий вектор взаємодії між державою та громадянами через інструменти демократії. В Україні рівень свідомості громадян проходить ряд трансформацій, які, на жаль, мають трагічне підґрунтя. Повномасштабне вторгнення російської федерації дало зрозуміти, що тільки в єдності та взаємоузгодженості дій можна протистояти ворогу. Особливе значення у даному аспекті мають електронні інструменти демократії, які дозволяють вирішувати нагальні питання громади без фізичної присутності.

Важливим інструментом демократії є петиції. Етимологічно «петиція» означає прохання. У латинській мові це слово походить від *petere*, що означає запитувати. Петиція – це звернення до органу державної влади чи місцевого самоврядування з проблемою чи пропозицією.

Зауважимо, що з розвитком тенденцій інформаційних технологій з'являється інститут електронної петиції як однієї з видів звернень громадян. Ще з часів пандемії електронні петиції набули ширшого значення. Під час запровадження воєнного стану актуальність такої форми зв'язку з державними органами чи органами місцевого самоврядування стала більш затребуваною через те, що громадяни прагнуть привернути увагу до

¹ Дослідження проведено на виконання міжнародного проєкту в сфері освіти ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH-101047645 — «EULOCDEM: Локальна демократія: кращі європейські практики для України» (спільний проєкт СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

розв'язання важливих питань, а також реагують на ідеї тих чи інших органів управління.

Закон України «Про звернення громадян» визначає електронну петицію як особливу форм колективного звернення громадян до Президента України, органів виконавчої, законодавчої або місцевої влади [1]. Зазначимо, що електронні петиції є інструментом розвитку демократії, оскільки привертають увагу влади до вирішення важливих питань та можуть бути інструментом для оцінювання підтримки ідей представниками влади.

Подати петицію можна на електронній платформі E-DEM, яка має на меті надати громадянам легкий і зручний доступ до використання кількох інструментів електронної демократії. Ці інструменти покликані налагодити кращий взаємозв'язок громадян та влади у вирішенні різних питань.

Звертаючись до інформації про підсумки роботи зі зверненнями громадян за 2022 рік першого півріччя в Сумах, до Сумської міської ради надійшло 1495 звернень громадян, що на 22% (420 звернень) менше, ніж у минулому році. Нарховано 1509 питань різної тематики. У звітному періоді позитивно вирішено 45 % порушених питань. Найбільша частка питань стосується комунального господарства, що становить 47.8% від загальної кількості. Досить часто порушувалося питання житлових умов. Також громадяни доволі зацікавлені в питаннях соціального захисту населення. Питання щодо транспорту та перевезень в цьому році (88) залишилося на тому ж рівні що й в минулому (87). Особливу увагу місцева влада приділяє вирішенню проблем з найменш захищеними категоріями населення (такі, як люди з інвалідністю, багатодітні сім'ї, ветерани війни та праці, пенсіонери, одинокі матері) [2].

Що стосується окремих країн ЄС, то слід зазначити, що практика подання електронної петиції, наприклад в Німеччині сформувалась з 2005 року. Правовою передумовою для цього є ст. 17 Основного закону Федеративної Республіки Німеччини, яка визначає право на звернення до Бундестагу з особистою чи колективною петицією [3]. Публічні петиції до Бундестагу

Німеччини підлягають спеціальній процедурі оцінки прийнятності. Петиційна комісія при Бундестазі аналізує формальні ознаки петиції та приймає рішення про можливість опублікування петиції на сайті парламенту. Цікавою є статистика, яка вказує, що 60% опитаних осіб, які подали публічні петиції не змогли зрозуміти причину їх недопущення [3].

Отже, електронні петиції є важливим інструментом демократії завдяки якому громадяни взаємодіють з владою – інформують про наявні проблеми, подають ініціативи та пропозиції. Зрозуміло, що петиції не відображають загальну соціальну думку чи настрої, але можуть бути індикатором та сигналом для влади про наявні проблеми чи потреби громадян.

1. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.09.2022).

2. Про підсумки роботи по розгляду звернень громадян у першому півріччі 2022 році : Рішення виконавчого комітету Сумської міської ради. URL: <https://smr.gov.ua/uk/zvortnij-zv-yazok/zvernennya-gromadyan> (дата звернення 07.10.2022 р.).

3. Riehm, U. Electronic petitioning and modernization of petitioning systems in Europe. Final report. 2020. Vol. 21. URL: <https://www.isi.fraunhofer.de/content/dam/isi/dokumente/cct/2014/Electronic-petitioning-2014.pdf>.

О. В. Ленда

(Національна академія внутрішніх справ)

ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 407 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Положення ст. 407 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачають відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поваж-

них причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю понад три доби, але не більше місяця.

Об'єктом даного кримінального правопорушення визнається установлений порядок проходження військової служби, який зобов'язує військовослужбовців строкової служби постійно перебувати в розташуванні військової частини або місця несення служби. Залишення військовослужбовцем без відповідного дозволу території розташування військової частини або місця служби, нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу є грубим порушенням військової дисципліни, оскільки військовослужбовець не може виконувати свої обов'язки і тягне кримінальну відповідальність. Порядок проходження військової служби регулюється нормами Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 р. [1], Положення «Про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України», затвердженого Указом Президента України від 10.12.2008 р. № 1153/2008 [2] та іншими нормативно-правовими актами.

Положеннями ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» зазначається, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України. Військовий обов'язок устанавлюється з метою підготовки громадян України до захисту Вітчизни, забезпечення особовим складом Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення, посади в яких комплектуються військовослужбовцями. Військовий обов'язок включає ряд дій, в тому числі – і проходження військової служби.

Встановлений законодавством порядок проходження військової служби – це сукупність таких, що виникають у процесі життя і бойової діяльності військ, суспільних відносин, закріплених у законах, військових статутах, положеннях про проходження служби різними категоріями військовослужбов-

ців та інших актах законодавства. До складу цього порядку належать:

- порядок підлеглих та військової честі;
- порядок проходження військової служби;
- порядок експлуатації озброєння і військової техніки та користування військовим майном;
- порядок несення спеціальних служб;
- порядок зберігання військової таємниці;
- порядок здійснення своїх повноважень військовими службовими особами Збройних Сил України та інших військових формувань;
- порядок виконання військового обов'язку в бою та в інших особливих умовах;
- порядок дотримання звичаїв та правил ведення війни.

Для того, щоб зрозуміти, чи було посягання на порядок проходження саме військової служби, необхідно встановити, чи було покладено відповідними актами законодавства на військовослужбовця обов'язок діяти певним чином, або, навпаки, утримуватися від певної поведінки.

Вчиняючи кримінальне правопорушення, передбачене ст. 407 КК, винний посягає на суспільні відносини, які виникають з приводу проходження військової служби. Однак, порядок проходження військової служби за своїм змістом включає в себе порядок виникнення відносин військової служби, строки служби, визначену систему військових звань, порядок їх присвоєння, правила атестації військовослужбовців, порядок переміщення за посадою і пересування по службі, переміщення, відрядження та відпустки військовослужбовців, умови і порядок припинення військової служби та інші дії.

При скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 КК, винний має на меті виключити себе з існуючих між ним та державою правовідносин, з приводу встановленого порядку перебування у військовій частині чи на місці служби. Саме тому військовослужбовець не може виконувати накази командування та свої обов'язки щодо несення військової служби, передбачені статутами Збройних Сил України та іншими

нормативно-правовими актами. Вказані дії у своїй сукупності завдають шкоди боєздатності та боєготовності підрозділу, що і ототожнюється з рівнем суспільної небезпеки, кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 КК.

1. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.

2. Положення «Про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України», затверджене Указом Президента України від 10.12.2008 р. № 1153/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text>.

Е. П. Литвин

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

САМОЗАХИСТ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Згідно статті 19 Цивільного кодексу України передбачено, що особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Окрім цього, відповідно до ч. 5 ст. 55 Конституції України зазначено, що не виключається право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Отож, кожен має право на самозахист.

Система самозахисту прав у демократичній і правовій державі повинна мати чіткі правові підстави. Ми вважаємо, що на сьогодні недостатній розвиток цього правового інституту обумовлений недосконалістю вітчизняного законодавства. Значною мірою це пов'язано з тим, що існуючі регламентації самозахисту прав на галузевому рівні носять мінімалістичний і суперечливий характер. Тому самозахист цивільних прав

людини є одним із пріоритетних напрямів розвитку цивільного законодавства демократичної, правової держави.

Дослідженням даної теми займалися багато науковців, таких як: Антонюк О. І., Баулін Ю. В., Берестова І. Є., Брагінський М. І., Вітрянський В. В., Зуєв В. Є., Катков М. М., Матишевський П. С., Мейер Д. І., Новицький І. Б., Пахман С. В., Шершеневич Г. Ф. та інші науковці.

Антонюк О. І. самозахистом називає можливість особи у разі порушення свого цивільного права або інтересу, цивільного права чи інтересу іншої особи, виникнення реальної загрози такого порушення застосувати доцільну та адекватну протидію, яка не заборонена законом і не суперечить моральним засадам суспільства та спрямована на попередження або припинення цього порушення чи ліквідацію його наслідків [1, с. 5].

Самозахист цивільних прав – це здійснення уповноваженою особою дій, дозволених законом, які направлені на охорону прав або інтересів.

Щодо проведення заходів охорони свого майна, вони не визнаються самозахистом. Також до такої категорії належать послуги щодо забезпечення схоронності майна, які надаються третіми особами. Тобто самозахистом вважається тільки перешкодження третім особам, які посягають на цивільні права, заподіяння шкоди цивільним правам та інтересам інших осіб. Самозахист здійснюється як фізичною, так і юридичною особою.

Цивільний кодекс виділяє дві форми захисту: юрисдикційна і неюрисдикційна. Юрисдикційна форма захисту – це діяльність уповноважених державою органів щодо захисту порушених або оспорюваних прав. Юрисдикційна форма захисту має такі різновиди: 1) судовий захист – кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу; 2) адміністративний захист – здійснюється Президентом України, органами державної влади України, Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених Конституцією, законом; 3) нотаріальний захист здійснюється шляхом

вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку, установлених законом.

Неюрисдикційна – це застосування особою засобів протидії, які повинні бути не заборонені законом та не суперечити моральним засадам громадянського суспільства. Ці протидії здійснюються самостійно без звернення до компетентних державних органів, тому забезпечується швидка та дуже економна охорона права. Неюрисдикційний захист у свою чергу поділяється на: 1) самозахист; 2) застосування мір оперативного впливу щодо порушника цивільних прав, наприклад, припинення, зміна правовідносин [2].

Берестова І.Є. пропонує умовну класифікацію способів самозахисту, що полягають у вчиненні уповноваженою особою дозволених законом дій фактичного характеру, спрямованих на захист її суб'єктивних цивільних прав на чотири групи:

- право кредитора самостійно стягувати з боржника належні йому платежі;

- відмова у задоволенні до отримання зустрічного задоволення;

- дії кредитора, спрямовані на виконання невиконаного зобов'язання за рахунок боржника;

- заходи, пов'язані з відмовою вчинити певні дії в інтересах недобросовісної сторони [3, с. 13].

Отож, підсумовуючи вищесказане можна зробити висновок, що кожна особа в нашій державі має право на захист своїх цивільних прав. Взагалі закріплення в законодавчих актах основних особливостей прав, хоча і є однією з їх гарантій, але разом з тим є недостатнім для дійсної реалізації цих прав.

1. Антонюк О. І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.03. Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2004. 22 с.

2. Форми захисту цивільних прав. URL: <http://article.leschishin.org/art035.php#gsc.tab=0>.

3. Берестова І. Е. Способи самозахисту цивільних прав (окремі аспекти). *Приватне право і підприємництво*. Вип. 9, 2010 р.; редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2010. С. 10–14.

УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність у Кримінальному кодексі України (далі – КК) встановлена 03.03.2022 р. після прийняття Верховною Радою України Закону України № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [1]. Але робота з удосконалення норм КК не зупиняється.

Так, 08.08.2022 р. був зареєстрований законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність», реєстр. № 7647, який було розроблено з метою приведення норм КК до виконання завдань держави зі збереження контролю над фактично окупованими після 24.02.2022 р. територіями [2]. Законопроектом пропонувалося внести зміни до ч. 4 ст. 111-1 КК для уточнення факту добровільності провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі, окупаційною адміністрацією держави-агресора, за винятком випадків, визначених законом.

На перший погляд, пропозиція щодо доцільності уточнення у диспозиції ч. 4 ст. 111-1 КК факту добровільності провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі, окупаційною адміністрацією держави-агресора, за винятком випадків, визначених законом, є логічною. Це пояснюється тим, що такий законодавчий крок обумовлений необхідністю виведення з-під кримінально караної заборони тієї частини господарської діяльності, яка має провадитись для забезпечення життєдіяльності тимча-

сово окупованих територій України. Але, на думку фахівців Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України, запропонований у проекті підхід не вирішує усіх проблемних питань, які виникли у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 р., яким КК було доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність». Адже у нині чинній редакції ст. 111-1 КК серед ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1, використовуються занадто оціночні мовні конструкції, як-от «публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України», використання яких, з огляду на їх універсальність, може призвести до їх широкого тлумачення та застосування [2].

Вважаємо, що посилення на «добровільність провадження господарської діяльності» є зайвою деталізацією, адже, згідно ст. 3 Господарського кодексу України, господарська діяльність – це діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [3]. Така діяльність за визначенням є добровільною, тому кримінально-правова оцінка будь-яких дій особи (у тому числі провадження господарської діяльності) поза її власним волевиявленням (зокрема, у зв'язку із застосуванням до неї фізичного або психічного примусу) повинна здійснюватись з урахуванням положень ст. 40 КК.

Законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність» системно пов'язаний з іншим законопроектом «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово

окупованій території України» щодо особливостей діяльності на тимчасово окупованій території України», реєстр. № 7646 від 08.08.2022 р. [4]. Останнім саме і пропонується доповнити Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» ст. 9-2, що визначатиме особливості діяльності суб'єктів господарювання на тимчасово окупованій території України. Серед іншого вона містить перелік видів господарської діяльності, дозволених (з урахуванням відповідних обмежень) на тимчасово окупованій території України. Оскільки жоден інший закон ці суспільні відносини не регулює, при внесенні змін до КК слід посылатись саме на згаданий вище закон.

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України № 2108-IX від 03.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12>

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність: Проект Закону України, реєстр. № 7647, 08.08.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40205>

3. Господарський кодекс України від 16.03.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

4. Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» щодо особливостей діяльності на тимчасово окупованій території України: Проект Закону України, реєстр. № 7646 від 08.08.2022 р.

Ю. О. Літвінова

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РОЛЬ ВОЄННОГО СТАНУ У ЖИТТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність дослідження теми впливу воєнного стану на українське суспільство полягає у тому, що останніми рока-

ми, на тлі російської збройної агресії проти нашої держави, певними українськими політиками, громадськими діячами, у засобах масової інформації час від часу порушуються питання щодо необхідності введення в Україні правового режиму воєнного стану. Водночас, як показала практика, законодавче врегулювання питання введення правового режиму воєнного стану не відповідало умовам, що склались під час російської збройної агресії проти України. Через це керівництвом держави було ініційоване внесення суттєвих змін до законодавства для правового забезпечення протидії збройній агресії РФ, зокрема й у питанні запровадження правового режиму воєнного стану.

Згідно статті 1 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Автор Лобко М. М. зазначає, що досліджуючи сутність та зміст правового режиму воєнного стану слід зазначити, що воєнний стан це особливий правовий режим, який встановлюється в державі або в окремих її територіях. Уведення правового режиму надає особливі повноваження, тобто особливі права, органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування щодо повноважень, встановлених їм законодавством для мирного часу і створює необхідні умови для здійснення наданих їм цих особливих повноважень, а також концентрації необхідних ресурсів для забезпечення оборони держави [2, с. 7].

Цікавою є позиція автора наукової статті Мельничук О.Ф., де зазначено, що в умовах воєнного стану застосування дистанційної роботи набуло особливого значення, адже стало одним із способів збереження трудових відносин та організації праці у відносній безпеці. Важливо, що режим дистанційної роботи не обмежує працівників територією і робочим місцем, тому дає можливість працювати будь-де, навіть із-за кордону, головне, щоб був доступ до інформаційно-комунікаційних технологій. Під час війни інколи й укриття слугує робочим місцем [3, с. 243].

Також важливо зазначити, що правовий режим воєнного стану зумовив внесення тимчасових змін в організацію трудових відносин, що позначилося і на порядку запровадження дистанційної роботи. Передусім, це стосується можливості її застосування за наказом (розпорядженням) роботодавця, без укладення письмового трудового договору та без повідомлення працівника про зміну істотних умов праці, як того вимагає законодавство в мирний час. Відбулася трансформація правового регулювання робочого часу та часу відпочинку працівника [3, с. 246].

За автором Данилишиним Б., сьогоднішні історичні виклики, з якими стикнулася Україна, дають можливість вибудувати нову систему взаємовідносин науки і суспільства, підвищити її значимість як у науково-технічному прогресі та інноваціях, так і в посиленні обороноздатності країни, прийнятті суспільно-значущих рішень, формулюванні національних стратегій розвитку, воєнних доктрин тощо [4].

Останні геополітичні виклики для людської цивілізації посилити актуальність розвитку національної наукової системи підтримки знань та інновацій. Загострення питань обороноздатності країни, охорони здоров'я, інклюзивного розвитку – потребують наявності розвинених національних наукових інституцій, здатних бути центрами спеціальних глибоких знань та генерувати адекватні відповіді на нові виклики в контексті національних пріоритетів. Ніхто в світі не буде формувати українцям їх національний добробут [4].

В умовах воєнних дій першочерговим завданням українського аграрного сектора стало надійне забезпечення населення сільськогосподарською продукцією та продовольством – і тут фермери й особисті селянські господарства продемонстрували свою ключову роль у збереженні та розвитку локальних ринків і ланцюгів постачань продовольства [5].

Організація освітнього процесу залежить від безпекової ситуації в кожному населеному пункті. Структура та тривалість навчального тижня, дня, занять і відпочинку, а також форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною (вченою) радою закладу освіти в межах часу, передбаченого освітньою програмою (відповідно до обсягу навчального навантаження та з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, особливостей регіону тощо) [5].

Якщо потужності споруд цивільного захисту є недостатніми для укриття всіх учасників освітнього процесу, то освітній процес може бути організований шляхом розподілу навчального часу в межах годин (змін) упродовж дня, тижня, місяця або семестру [6].

Отже підвищення ролі та значимості науки в українському суспільстві нерозривно пов'язується з відповідною державною політикою. Відбудова потужного наукового сектора економіки – це шлях який необхідно пройти, якщо ми хочемо збудувати самодостатню економіку, здатну до постійної технологічної модернізації, здатну витримувати міжнародну конкуренцію, а також обслуговувати потреби Збройних Сил України.

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

2. Лобко М.М. Деякі аспекти правового режиму воєнного стану в Україні: порядок введення та припинення дії. Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. Київ. 2019. С. 6–13.

3. Мельничук О.Ф. Правове регулювання та особливості застосування дистанційної роботи в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Уж-*

городського Національного Університету. Серія «Право». № 70. 2022. С. 242–247.

4. Данилишин Б. Про роль національної науки у відродженні України. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/515894_pro_rol_natsionalnoi_nauki.html.

5. Сільське господарство України в умовах воєнного стану: уроки для суспільства і політиків. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=9288>.

6. Новий навчальний рік під час правового режиму воєнного стану в Україні. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9721-novyι-navchalnyi-rik-pid-chas-dii-pravovogo-rezhymu-voennogo-stanu-v-ukraini.html>.

О. С. Лукаш

(Сумський державний університет)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ²

Характерною рисою демократії є прийняття рішень за участю всього населення, що в переважній більшості випадків, закріплюється нормативно [1, с. 30]. Демократія вважається найбільш ефективним політичним режимом, який є універсальним і може приймати різну форму, як, наприклад, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, електронну.

Електронна демократія є однією зі стратегій підтримки демократії, демократичних інститутів та процесів, поширення демократичних цінностей [2, с. 24]. Вона доповнює традиційні інструменти демократії і є взаємопов'язаною з ними та виступає перспективною формою інтерактивної взаємодії населення

² Дослідження проведено на виконання міжнародного проєкту в сфері освіти ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH -101047645 – «EULOCDEM: Локальна демократія: кращі європейські практики для України» (спільний проєкт СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

та влади в політичному процесі. Важливим компонентом електронної демократії є комп'ютерна мережа, яка є невід'ємним інструментом у роботі демократичної політичної системи.

Громадянин, що має доступ до комп'ютера та модему, має можливість реалізувати свої права на активну участь у прийнятті рішень [3, с. 35]. Кожного разу, коли інформаційно-комунікаційні технології застосовуються для забезпечення участі громадян у державному управлінні та місцевому самоврядуванні, має місце електронна демократія.

Рекомендації Комітету міністрів країн-членів Ради Європи визначають електронну демократію як використання інформаційно-комунікаційних технологій урядами, політичними партіями, громадянами та іншими учасниками політичних процесів на місцях, у регіонах, на національному або міжнародному рівнях з метою розширення участі громадян у процесах прийняття державних рішень. Інформаційно-комунікаційні технології можуть використовуватися в різних формах, а не тільки для голосування [4, с. 23].

Наразі в Україні широкого застосування набули електронні петиції. Закон України «Про звернення громадян» визначає електронну петицію як особливу форм колективного звернення громадян до Президента України, органів виконавчої, законодавчої або місцевої влади [5]. Зазначимо, що електронні петиції є інструментом розвитку демократії, оскільки привертають увагу влади до вирішення важливих питань та можуть бути інструментом для оцінювання підтримки ідей представниками влади.

Одним із напрямів електронної демократії є електронні вибори. З досвіду країн ЄС, можна зробити високо, що наразі даний інструмент активно та успішно застосовується в Естонії. Такі країни, як Франція, ФРН, Нідерланди свого часу відмовились від електронних виборів, зокрема через сумнів щодо їх прозорості та безпеку персональних даних.

Не дивлячись на наявність численних переваг електронної демократії, зокрема, зниження рівня витрат на проведення виборів, залучення суспільних груп громадян з обмеженими

можливостями, простота та зручність процесу тощо, є й багато сумнівів щодо використання таких інструментів.

Серед існуючих перепон варто виділити наступні:

- невизначеність публічної політики у сфері електронної демократії, а також перспективних шляхів її реалізації;

- недосконалість правового забезпечення сфери електронної демократії, насамперед, недосконалість системи нормативно-правового регулювання;

- низький рівень залучення суб'єктів громадянського суспільства до процесів вдосконалення публічної політики у сфері електронної демократії, а також до імплементації її окремих інструментів;

- недостатність мотиваційних важелів, рівня знань та навичок у державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, громадян щодо розвитку електронної демократії [1, с. 34].

Отже, електронна демократія є формою суспільних відносин між населенням і владою, за яких перше залучається до вирішення питань державного управління та місцевого самоврядування за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій у державотворчих процесах. Тематика розвитку електронної демократії в Україні та подолання її системних бар'єрів є надзвичайно актуальною та потребує подальшого дослідження з вирішенням практичних проблем.

1. Баранов О. А. Правові проблеми «електронної демократії». *Інформація і право*. 2017. № 1 (20). С. 28–38. URL: <http://ippi.org.ua/baranov-oa-pravovi-problemi-elektronnoi-demokratii-s-28-38> (дата звернення: 13.10.2022).

2. Акімов А. В. Електронна демократія як альтернативна форма управління в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2018. Т. 29 (68). № 3. С. 23–27. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/7.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

3. Митко А. М. Інформаційна демократія: реалії та виклики часу : монографія. Луцьк : Вежа-Друк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. 400 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9067/1/монографія%20Митко.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

4. Грицяк Н. В., Семенченко А. І., Жиляєв І. Б. Електронна демократія: основи та стратегії реалізації. Електронне урядування та електронна демократія : навч. посіб. у 15 ч. / ред.: А. І. Семенченко, В. М. Дрешпак. Київ, 2017. С. 20–26. URL: https://old.suitt.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/Part_003_Feb_2018.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

5. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.09.2022).

С. В. Лучкевич

*(Львівський національний університет
імені Івана Франка)*

«ГРУМІНГ» ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Сексуальна експлуатація та сексуальне насильство є одними із найпоширеніших форм насильства стосовно дітей. Вважається, що приблизно кожна п'ята дитина в Європі стає жертвою тієї чи іншої форми сексуального насильства; у чотирьох із п'яти випадків такого насильства кривдником дитини є особа, яку ця дитина знає.

Відповідно до ст. 16 Конвенції про права дитини, схваленої резолюцією Генеральної Асамблеї ООН: «Жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання у здійснення її права на особисте життя» [1].

Окрім цього, згідно зі ст. 22 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (також відомої як Ланцаротська конвенція): «Розбещенням дітей визнається умисне спонукання дитини, яка не досягала відповідного віку, спостерігати за сексуальним насильством або діяльністю сексуального характеру, навіть якщо вона не бере в цьому участі» [2].

У 2020 році Міжнародна благодійна організація «Служба порятунку дітей» у партнерстві із Уповноваженим Президента України з прав дитини провела дослідження серед дітей на

тему «Сексуальне насильство над дітьми та сексуальна експлуатація дітей в Інтернеті в Україні» [3]. У проєкті взяло участь 4700 респондентів, з них – абсолютна більшість (95,1%) мають доступ до Інтернету вдома. Серед опитаних дітей, що зустрілись хоча б з однією із ситуацій сексуального насильства чи експлуатації за останній рік, майже половина дітей (44,8%) не поділились ситуацією, що з ними трапилась. Більшість (77,6%) з тих, хто розповідав про ситуацію, що трапилась з ним, ділились з другом або подругою. Однак, лише третина розповіли про це батькам або іншим дорослим родичам.

18 лютого 2021 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)» № 1256-IX [4]. Відповідно, однією з новел національного законодавства стала ст. 156-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України), якою встановлюється кримінальна відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей, тобто «грумінг».

Нововведена норма частково відтворює ст. 23 вищезгаданої Ланцаротської конвенції, відповідно до якої: «Кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення криміналізації умисної пропозиції, зробленої дорослою людиною за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, зустрітися з дитиною, яка не досягла віку, передбаченого пунктом 2 статті 18 цієї Конвенції, для скоєння проти неї одного з правопорушень, передбачених пп. «а» п. 1 ст. 18 або пп. «а» п. 1 ст. 20 цієї Конвенції, якщо після цієї пропозиції відбулись істотні дії, що призвели до такої зустрічі» [2].

У статті 156-1 КК України є два основні склади кримінального правопорушення. Під домаганням дитини для сексуальних цілей відповідно до ч. 1 ст. 156-1 розуміється пропозиція зустрічі, зроблена повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, особі, яка не досягла шістнадцятирічного віку, з метою вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру

або розпусних дій, у разі якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася. У ч. 2 вищезгаданої статті йдеться про пропозицію зустрічі, зроблену повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, неповнолітній особі з метою втягнення її у виготовлення дитячої порнографії, якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася.

При цьому, під зустріччю в цій статті слід розуміти, у тому числі, зустріч, проведення якої передбачає використання інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій [5].

Основним безпосереднім об'єктом домагання дитини для сексуальних цілей є статева недоторканість особи. Додатковим обов'язковим об'єктом виступає нормальний фізичний, психічний і духовний розвиток дітей.

Обов'язковою ознакою є потерпілий – фізична особа віком до 16 років – за ч. 1, неповнолітня особа – за ч. 2, малолітня особа – за ч. 3.

Об'єктивна сторона домагання дитини для сексуальних цілей об'єднує кілька активних дій: 1) пропозицію зустрічі; 2) вчинення після такої пропозиції хоча б однієї дії, спрямованої на те, щоб така зустріч відбулася.

Власне, під вчиненням хоча б однієї дії, щоб така зустріч відбулася, розуміється здійснення однієї або більше дій, вчиненням якої (яких) створюються умови для здійснення наміру зустрітися із дитиною і які наближують до безпосереднього вчинення будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій щодо неї. До прикладу, це може бути придбання квитків на транспорт, пересилання грошей дитині задля того, щоб вона прибула у домовлене місце, створення персональної віртуальної кімнати на базі платформ Skype, ZOOM тощо.

Склад кримінальних правопорушень – формальний. Таким чином, домагання дитини для сексуальних цілей вважається закінченим із моменту вчинення дії, спрямованої на те, щоб зустріч з дитиною для вчинення стосовно неї будь-яких

дій сексуального характеру або розпусних дій чи втягнення її у виготовлення дитячої порнографії відбулася.

Суб'єктом є фізична осудна повнолітня особа.

Суб'єктивна сторона – прямий умисел. Окрім цього, обов'язковою ознакою є мета: найближча та кінцева. Перша – це домогтися зустрічі з дитиною, друга – вчинення щодо неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій за ч. 1 ст. 156-1 КК України чи втягнення неповнолітньої особи у виготовлення дитячої порнографії за ч. 2 ст. 156-1 КК України.

На завершення, варто наголосити, що протягом останніх років, у зв'язку з пандемією коронавірусу та повномасштабним вторгненням росії на територію України діти навчаються переважно дистанційно та проводять в Інтернеті багато часу. Відповідно, новела законодавства стосовно встановлення кримінальної відповідальності за «грумінг» є безумовно актуальною та важливою.

1. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 13.10.2022).

2. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення: 13.10.2022).

3. Аналітичний звіт за результатами кількісного дослідження на тему «Сексуальне насильство над дітьми та сексуальна експлуатація дітей в Інтернеті в Україні». URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Zvit-Seksualne-nasylstvo-nad-ditmy-ta-seksualna-ekspluatatsiya-ditej-v-Interneti-v-Ukrayini.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції) : Закон України від 18.02.2021 № 1256-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text> (дата звернення: 13.10.2022).

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n831> (дата звернення: 13.10.2022).

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» по всій території країни було введено воєнний стан. Україна почала жити по-новому – у стані війни, що значною мірою вплинуло на кожну сферу нашої життєдіяльності. Проблема забезпечення національної безпеки стала центральною і стратегічно значимою для країни.

Національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [1].

Злочини проти основ національної безпеки України є найбільш небезпечними посяганнями на суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку, обороноздатність, незалежність країни, її конституційний лад [2].

Саме завдяки своєму особливому значенню злочини проти основ національної безпеки України й розміщені в розділі I Особливої частини Кримінального кодексу, який визначає першочерговість і важливість кримінальної відповідальності за них. Крім того, через високу ступінь суспільної небезпечності майже всі ці злочини класифікуються як тяжкі і особливо тяжкі та передбачають жорстке покарання. До таких злочинів належать: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади; посягання на територіальну цілісність і недоторканність України; фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної

влади, зміни меж території або державного кордону України; державна зрада; колабораційна діяльність; пособництво державі-агресору; посягання на життя державного чи громадського діяча; диверсія; шпигунство; перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань; несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану [3].

В умовах сьогодення законодавство України створило умови задля можливості притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, у разі вчинення ними будь-яких злочинів проти національної безпеки нашої держави. Так, 07.03.2022 набули чинності законодавчі зміни щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану, Президент України Володимир Зеленський підписав Закон України № 2113-IX. Зокрема, Кримінальний кодекс України було доповнено положеннями, які передбачають максимальне покарання за вчинення державної зради в умовах воєнного стану та диверсії в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, а саме: позбавлення волі на строк до 15 років або довічне позбавлення волі, з конфіскацією майна. Відтепер, також заборонено повне звільнення законом про амністію від відбування покарання осіб, які скоїли державну зраду чи диверсію [4].

Крім цього, було доповнено чинний Кримінальний кодекс статтею 114-2, яка в змісті своїх положень передбачає той факт, що розповсюдження інформації: про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану – карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років; відповідна інформація про переміщення, рух або розташування ЗСУ чи інших військових формувань України, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану – карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. Варто зазначити, що частина 3 цієї

статті передбачає вчинення таких дій за попередньою змовою групою осіб або з корисливих мотивів, чи передання такої інформації країні-агресору, чи якщо дані дії спричинили тяжкі наслідки, за відсутності ознак державної зради або шпигунства – караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років. Відповідні зміни важливі, тому що оприлюднення зазначеної вище інформації може тягти за собою тяжкі наслідки, в тому числі може коштувати людям життя.

15 березня 2022 року набрав чинності Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», який спрямований на врегулювання одного з найважливіших питань, яке наразі гостро постало перед Україною – питання заборони колабораціонізму. Змінами, внесеними до статті 55 Кримінального кодексу України передбачено покарання, яке полягає у позбавленні права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Також, Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1, якою визначено поняття колабораціонізму та його форми, а також відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, визначеного цією статтею.

Отже, можна зробити висновок, що посилюється кримінальна відповідальність та справедливе покарання тим особам, які вчиняють чи вже вчинили державну зраду або диверсію на території України у воєнний час, що матимуть тяжкі наслідки для народу України. Війна продемонструвала, як важливо мати дієві важелі впливу на тих, хто порушує букву закону та підриває безпеку держави. Кожен, хто вчинив злочин, повинен бути притягнутий до відповідальності.

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246919>.

2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text).

3. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 року № 2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#n7>.

О. В. Малчак

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СУЧАСНІ ТРЕНДИ НАРКОМАНІЇ В УКРАЇНІ

Наркоманія є хронічним захворюванням, яке викликається вживанням наркотичних засобів та характеризується виникненням патологічного потягу до наркотику залежності від нього. Вона включає дві форми залежності: психічну і фізичну.

Причиною наркоманії вважається вживання наркотику, тобто речовини, здатної викликати хворобливий потяг і прагнення до збільшення прийнятих доз. Але питання, чому не всі люди приймають наркотики, і більш того, чому не всі люди, які вживали коли-небудь наркотичні засоби, стають наркоманами, залишається відкритим.

Найбільш популярними в молодіжному середовищі є наркотики на основі коноплі. Цей вид наркоманії називається гашишизмом. При вживанні препаратів коноплі поведінка різко не змінюється. Пацієнт відчуває почуття захоплення від поживлення зовнішніх образів, у нього підвищується апетит, сексуальний потяг, буває шум у вухах. Можливі агресивні дії. Іноді, навпаки, спостерігається сонливість, апатія. При тривалому вживанні конопель наростає байдужість до навколишнього, пасивність, знижується інтелект. Втрачаються мораль, совість, сором, що часто спричиняє за собою протиправні вчинки пацієнта. Ще одним «модним» і популярним у молодіжному

середовищі наркотиком є кокаїн. Це наркотик рослинного походження, але його навчилися синтезувати. Штучно вироблений аналог кокаїну називається «крек». Він володіє більш токсичною дією на організм. Людина, що зловживає кокаїном, зазвичай бліда, виснажена, дратівлива. Її зіниці в стані «кайфу» розширені, вона часто кашляє, пульс прискорений, артеріальний тиск підвищений. Людину часто мучить безсоння, депресія. При тривалому зловживанні розвиваються специфічні галюцинації, людині здається, що під її шкірою повзає безліч комах. Також можлива поява судомних нападів.

Найбільш важким видом наркоманії є зловживання опіатами. Найбільш відомі наркотики цієї групи – героїн, морфін, кодеїн і синтетичний препарат метадон. Опіати використовуються в медицині для лікування кашлю (кодеїн) і діареї (імодіум), а також для знеболювання (промедол, трамадол). Після прийому опіатів з'являється благодушний марноподібний стан. Людина розслаблена, загальмована. При тривалому вживанні опіатів навпаки може спостерігатися приплив сил після введення наркотику. Зіниці вузькі, шкіра бліда і суха, часто спостерігаються запори. Артеріальний тиск у таких наркоманів знижений, пульс уповільнений. При вживанні наркотиків цієї групи нерідко трапляється пригнічення дихання, що поряд з передозуванням є частою причиною смерті пацієнтів. Особливо важка «ломка» при цьому виді наркоманії – виражений біль, що викручує все тіло, підвищується температура, пацієнта мучить тривога, безсоння. Під час «ломки» велика ймовірність розвитку виснаження і зневоднення, тому що знижується апетит, при спробі прийняти їжу або випити води в шлунку починаються спазми [2].

Слід відзначити, що означена проблематика потребує глибокого вивчення та всебічного аналізу спеціалістами і науковцями з урахуванням як позитивних зрушень, так і вірогідності настання шкідливих наслідків.

Кримінально-правова політика України у цій сфері повинна бути виваженою та послідовною, має спиратися на міжнародний досвід та передбачати безперервний пошук нових

підходів до якого не повного приборкання, то хоча б до зменшення руйнівного впливу наркотизму на суспільство [3, с. 67].

Безумовно, що у нашому суспільстві ведеться наполегливий пошук, вдосконалення і реалізація широкомасштабної системи боротьби з наркотизмом, зокрема її поставлено на міцну законодавчу та нормативну основу. Україна як член Єдиної конвенції про наркотичні речовини 1961 р. бере активну участь у міжнародних акціях з припинення поширення наркотичних засобів. Все, що зроблено українською державою в цій галузі, є незначною частиною того, що необхідно зробити. На жаль, соціальною політикою вищий законодавчий орган країни займається здебільшого на папері, а питання наркоманії обходить взагалі, хоч проблема набуває дедалі більшої гостроти і особливо актуалізується, адже відбувається швидке омолодження віку наркозалежних осіб.

1. Конституція України. Відомості верховної ради України: веб-сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр> (дата звернення: 08.08.2022).

2. Медичне вживання наркотиків. Аптека 9-1-1: веб-сайт. URL: <https://ua/medical-uses/narkomaniya-s20789> (дата звернення: 09.08.2022).

3. Луцак О. Легалізація наркотичних засобів: кримінально-правові проблеми. *Право України*. 2006. № 6. С. 65–68.

О. П. Матвійчук

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЮРИДИЧНО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Національна поліція – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1].

Національна поліція України у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, нормативно-правовими актами тощо. Для забезпечення законності та прозорості такої діяльності під час війни виникає необхідність у якісному підборі кадрів, удосконаленні вже існуючого законодавства та використання на практиці досвіду країни ЄС, НАТО.

Серед додаткових повноважень поліцейських під час воєнного стану можемо розглядати такі:

- за письмовим запитом безоплатно одержує від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформацію, необхідну для виконання завдань і повноважень поліції, зокрема про військовополонених;

- конвоювання осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охорона їх у залі суду;

- може утримувати в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, щодо яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених;

- оперативне розмінування: виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів;

- техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, у тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху;

- збір біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання [2].

Закон також передбачає, що на час воєнного стану атестування поліцейських не проводиться. Поліцейські призовного віку на весь період їх служби в поліції отримують відстрочку від призову. Також під час воєнного стану поліцейським гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я будь-якої форми власності [2].

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

З березня 2022 року на всій території України у зв'язку із введенням воєнного стану у осіб, які керують транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, здійснюється примусове відчуження транспортних засобів. Також не менш важливим є факт знаходження водія у стані сп'яніння, адже саме від цього залежить чи буде здійснене примусове відчуження транспортного засобу чи ні [4, с. 15].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17.05.2012 року № 4765-VI, примусовим відчуженням майна вважається позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості [5].

Ще одним засобом впливу та контролю за населенням поліції є юридичне явище комендантської години. Комендантська година – заборона військовим комендантом в певний час доби і на певний час перебувати на вулицях та в громадських місцях мешканцям певного населеного пункту, де встановлено Президентом України воєнний (надзвичайний) стан з метою

встановлення і підтримки громадського порядку, зменшення кількості жертв, ліквідації наслідків техногенної катастрофи, епідемії на час оголошеного у даній місцевості надзвичайного стану [6, с. 28].

На Урядовому порталі виконавчої влади України відображений результат роботи Національної поліції. На Інтернет-сайті зазначається, що від початку введення воєнного стану Національна поліція України забезпечує виявлення та документування понад 95% кримінальних правопорушень, учинених під час війни РФ проти України. На цьому наголосив заступник Міністра внутрішніх справ України Богдан Драп'ятий під час спільного виїзного засідання парламентських комітетів – Комітету з питань правоохоронної діяльності, Комітет ВРУ з питань національної безпеки, оборони та розвідки та Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва [7].

Починаючи з 24 лютого 2022 року розпочато понад 12 500 кримінальних проваджень. З них:

- Ст. 438 ККУ (Порушення законів та звичаїв війни) – 4561 провадження;
- Ст. 110 ККУ (Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України) – 1431 провадження;
- Ст. 111-1 ККУ (Колабораційна діяльність) – 188 проваджень;
- Ст. 113 ККУ (Диверсія) – 36 проваджень;
- Ст. 437 ККУ (Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни) – 8 проваджень;
- Ст. 258 ККУ (Терористичний акт) – 10 проваджень;
- Ст. 111 ККУ (Державна зрада) – 12 проваджень [7].

Надзвичайна складність забезпечення публічного порядку та безпеки в умовах воєнного стану вимагає високої професійної підготовки працівників Національної поліції України. Дії поліцейських в умовах воєнного стану повинні бути юридично грамотними, сприйматись громадянами, чії права та свободи обмежуються, як справедливі і законні.

Працівники поліції у період воєнного стану виконують дуже важливі функції щодо реалізації національних інтересів

(забезпечення конституційних прав і свобод громадян, участь у забезпеченні соціальної стабільності суспільства, екологічної безпеки, захисті суспільства від тероризму та ін.) з протидії воєнним загрозам. Ефективність форм і методів забезпечення режиму воєнного стану багато в чому залежить від гнучкості та динамічності використання сил і засобів поліцейськими. При цьому важливе значення має поліпшення форм і методів взаємодії поліції та громадськості у справі забезпечення режиму воєнного стану [8, с. 246].

Отже, Національна поліція України в період воєнного стану відіграє одну із ключових ролей у сфері забезпечення закону та прав людини, й спокою та захисту громадян, а тому важливими є повноваження, які повинні бути як грамотно націленими для виконання поставлених задач, так і зберігати принцип законності, верховенства права, гласності, прозорості та взаємної роботи з населенням.

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

2. Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» від 15.03.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

4. Атаманенко Ю. Вчинення правопорушення, передбаченого ст. 130 КУпАП, як підстава для примусового відчуження транспортного засобу в умовах воєнного стану. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару (в авторській редакції)*, (м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року). Кривий Ріг, 2022. С. 15–16.

5. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17.05.2012 року № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>.

6. Джантіміров М. Комендантська година, її забезпечення та права основа. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару (в ав-*

торській редакції), (м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року). Кривий Ріг, 2022. С. 28–32.

7. Нацполіція забезпечує виявлення та документування понад 95% кримінальних правопорушень, учинених під час війни. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nacpoliciya-zabezpechuye-viyavlennya-ta-dokumentuvannya-ponad-95-kriminalnih-pravoporushen-uchinenih-pid-chas-vijni>.

8. Синенький В. М. Застосування поліцейськими підручних засобів в стані необхідної оборони або крайньої необхідності в умовах воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Вип. № 32. 2022. С. 242–248.

І. І. Мацелюх

*(Львівський національний університет
імені Івана Франка)*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ми живемо в епоху інформаційного суспільства, де володіння інформацією є ключем до влади. Саме журналісти здатні запобігти фальсифікації та замовчуванню суспільно важливої інформації. Але законна професійна журналістська діяльність буде ефективною лише тоді, коли самі журналісти будуть захищеними від протиправних посягань у зв'язку із здійсненням своєї діяльності. Тому наукове дослідження дієвих способів кримінально-правового захисту журналістської діяльності сьогодні, а саме у час повномасштабної війни, є надзвичайно важливим та актуальним.

Саме з метою детальнішої регламентації охорони професійної діяльності журналістів та посилення захисту гарантій гласності, свободи слова, вільного вираження думок у 2015 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» від 14.05.2015, яким Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено ст. 345-1 «Погроза або насильство

щодо журналіста», 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста», 348-1 «Посягання на життя журналіста», 349-1 «Захоплення журналіста як заручника» [1]. Дані статті законодавець розмістив у розділі XV Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів» [2], таким чином, визначивши родовим об'єктом даних кримінальних правопорушень суспільні відносини, які забезпечують авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, та встановлений порядок здійснення журналістами законної професійної діяльності.

Варто зазначити, що таке розміщення даних норм викликало багато дискусій серед науковців. На думку В. І. Павликівського, розміщення ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 у розділі XV Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів» порушують систему структурної побудови Особливої частини Кримінального кодексу [3, с. 29].

Є. О. Гладкова вважає, що розміщення зазначених статей у розділі XV Особливої частини КК України та доповнення назви зазначеного розділу вказівкою на «кримінальні правопорушення проти журналістів» не відповідає не тільки характеру кримінально протиправних посягань, що містяться в даному розділі, але й взагалі нівелює систему критеріїв, за допомогою яких формувалися розділи Особливої частини КК України. Авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування не пов'язаний з діяльністю журналіста. Журналіст діє завжди від власного імені, від імені засобу масової інформації, від імені професійної чи творчої спілки журналістів (про що прямо зазначено в примітці до ст. 345-1 КК України). Зазначене рішення законодавця можна пояснити тільки однією обставиною. Відповідно до ч. 1 ст. 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист

журналістів» відповідальність за скоєння кримінального правопорушення проти журналіста у зв'язку з виконанням ним професійних обов'язків або перешкоджання його службовій діяльності прирівнюється до відповідальності за скоєння таких же дій проти працівника правоохоронного органу [4]. Однак зазначена вимога закону не вимагає механічного дублювання норм про відповідальність за посягання на працівника правоохоронного органу та порушення структури формування Особливої частини КК України [5, с. 9].

Враховуючи, що безпосереднім об'єктом складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують законну професійну діяльність журналістів як складову свободи слова, проголошеної ст. 34 Конституції України, на нашу думку, даними статтями потрібно було доповнити розділ V Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових, та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». Тоді родовим об'єктом даних кримінальних правопорушень визначалися б суспільні відносини, що забезпечують конституційні права та свободи людини і громадянина, і безпосередній об'єкт зазначених кримінальних правопорушень охоплювався б родовим об'єктом V розділу Особливої частини КК України.

Також варто звернути увагу на те, що в зазначеному розділі міститься ст. 171 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, а безпосереднім об'єктом даного складу кримінального правопорушення, як і складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують здійснення законної професійної діяльності журналістів. Тому при розміщенні законодавцем зазначених норм в одному розділі, а саме V розділі Особливої частини КК України, вдалося б створити ефективну систему норм, які спрямовані на охорону законної професійної діяльності журналістів.

Отже, журналістська діяльність як один із способів реалізації конституційного права на свободу думки і слова потребує

ефективної кримінально-правової охорони, яка одночасно не буде суперечити критеріям формування розділів Особливої частини КК України.

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів: Закон України від 14.05.2015 № 421-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421-19#Text> (дата звернення: 12.09.2022).

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.09.2022).

3. Павликівський В. І. Кримінально-правове забезпечення свободи слова та професійної діяльності журналістів: автореф. дис. ... док. юрид. наук :12.00.08. Харків, 2017. 39 с.

4. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997 № 540/97-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#top> (дата звернення: 15.09.2022).

5. Гладкова Є. О. Кримінально-правовий аналіз злочинних посягань на свободу слова та перешкоджання професійній діяльності журналістів : науково-методичні рекомендації. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016. 68 с.

Н. В. Мекелита

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема активізації громадянського суспільства є вкрай актуальною для України, особливо, в умовах сьогодення, адже без нього неможлива побудова правової демократичної держави. Тільки небайдужі та активні громадяни здатні як спільно контролювати владу та стримувати її від прагнення

до розширення власних повноважень за рахунок наступу на громадянські права та бізнес, так і взаємодіяти, пропонуючи кращі варіанти вирішення тих чи інших питань [1].

Активність і ступінь залучення громадянського суспільства у діяльність, пов'язану із подоланням наслідків війни, прямо залежить від того, в якому стані знаходиться держава, чи може вона виконувати свої функції, чи була готова до війни і чи мала відповідні відпрацьовані алгоритми реагування на кризи, викликані її наслідками.

Першим наслідком війни стало масове внутрішнє переміщення. Тоді солідарність і готовність українців допомагати один одному стали дуже помітними у вирішенні питань евакуації, розміщення переселенців, надання їм першої гуманітарної допомоги.

Через певний час держава «отямилася» і почала реалізувати більш активно покладені на неї функції. Втім, численні волонтерські ініціативи, що виникли в перші місяці війни, в подальшому вирости у великі громадські організації, благодійні фонди, які і зараз допомагають постраждалим [2].

Одна із сфер діяльності громадських організацій в цих умовах також стала юридична допомога та інформування суспільства, багато правозахисних організацій почали фіксувати злочини, вчинені в ході воєнних дій. Не вибіркові обстріли, вбивства цивільних, позасудові страти тощо – до документування всіх жахів, які вчинялися під час війни, долучилося чимало організацій.

Бойові дії – це не лише фізичні руйнування і вбивства, це ще й численні проблеми із втраченими документами, порушеними процедурами. Організації громадянського суспільства започаткували роботу багатьох гарячих ліній правової допомоги, де проводили консультації. Вони відкривали приймальні, щоб надавати вторинну правову допомогу, складати процесуальні документи, допомагати в судах.

Саме через ці ресурси організацій громадянського суспільства внутрішньо переміщені особи і ті, хто залишився на

окупованій території, мали змогу отримати необхідну актуальну інформацію.

Коли держава бачить в представниках громадянського суспільства партнерів, можна говорити про перехід на інший рівень – вплив на державну політику. Так сталося і в нас, бо експертів громадських організацій почали залучати до різних процесів з підготовки проектів законів. Наприклад, профільний Закон України «Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб» був написаний, зокрема експертами громадських організацій [2].

Війна – це часто привід для звуження прав та свобод. В таких умовах дуже легко намагатися маніпулювати громадською думкою, нехтувати необхідними процедурами і просувати потрібні рішення чи дії. Тому, безумовно, в період війни залишається актуальним завдання з постійного моніторингу ситуації і сигналізування суспільству про те, що відбувається щось неправильне.

Є ще одна надважлива роль, яку відіграють організації громадянського суспільства під час війни. Це – сприяння системним реформам. В ситуації з Україною мова йде про реформи, що наблизатимуть євроінтеграцію та забезпечуватимуть сталість всіх важливих інститутів правової демократичної держави.

Таким чином, можемо з впевненістю сказати, що без належного розвитку ініціативного громадянського суспільства та сприяння різним формам його організації Україні не вдалося б стримати ті позиції та досягнути тих результатів, які ми можемо спостерігати сьогодні [2].

1. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку: аналіт. доповідь / Яблонський В. М., Андріученко Т.В., Бекешкіна І. Е. та ін.; за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонського. К. : НІСД, 2018. 128 с.

2. Альона Луньова. Роль громадянського суспільства під час війни росії проти України. URL: <https://zmina.info/columns/rol-gromadyanskogo-suspilstva-pid-chas-vijny-rosiyi-proty-ukrayiny>.

СУЧАСНИЙ СТАН ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ В УКРАЇНІ

Почнемо з того, що воєнні злочини являє собою міжнародний злочин (злочини проти міжнародного права), що вирізняється з поміж інших специфічними характерними ознаками. Насамперед, це збройний конфлікт як контекстуальний елемент злочину, про що ми зауважували вище. Такий збройний конфлікт може бути частиною плану або провадження політики держави. Але на відміну від злочинів проти людяності така складова контекстуального елемента (широкомасштабність, зв'язок з планом чи політикою) не обов'язкова для воєнного злочину. Обов'язковим же є причинно-наслідковий зв'язок діяння та збройного конфлікту, як і обізнаність суб'єкту злочину щодо існування збройного конфлікту міжнародного чи не міжнародного характеру (усвідомлення його існування).

Зазначимо, що контекстуальний елемент воєнного злочину передбачає 1) наявність збройного конфлікту міжнародного чи не міжнародного характеру; 2) усвідомлення його існування суб'єктом злочину; 3) зв'язок діяння та збройного конфлікту, який можливо доводити через виконання чи сприяння виконанню цілей певного збройного формування, спрямованість проти захищених об'єктів, осіб, які не приймають участь в конфлікті тощо [1, с.129].

Якщо провести зв'язок із нормами кримінального права України, проаналізувавши матеріальний елемент воєнного злочину, то можна умовно говорити, що воєнний злочин – це загально кримінальний (загальний, ординарний) злочин за КК України з контекстуальним елементом у вигляді збройного конфлікту.

Як пояснює А. О. Кориневич, «воєнний злочин є порушенням законів і звичаїв ведення війни, тобто норм міжнарод-

ного гуманітарного права, яке передбачає кримінальну відповідальність індивіда як за національним кримінальним, так і за міжнародним правом. Воєнними вважають злочини, учинені лише під час збройного конфлікту» [2, с. 15].

Родовий об'єкт воєнного злочину – це мир, безпека людства, міжнародний правопорядок. Безпосередній основний об'єкт воєнного злочину – це як раз та складова матеріального елементу згідно трактування складу злочину МКС, що має назву об'єкт посягань і міститься у другому пункті в Елементах злочинів. Акти завжди описуються в першому пункті відповідного складу воєнного злочину в Елементах злочинів. Ними можуть бути, наприклад: напад, депортація, позбавлення свободи, захоплення тощо. Об'єкти посягань описуються у другому пункті відповідного складу воєнного злочину в Елементах злочинів. Такими об'єктами є захищені МГП будівлі, споруди, цивільні особи, природа, військовополонені чи комбатанти, що склали зброю та беззастережно здалися тощо [2, с. 16].

Повертаючись до зв'язку елементів злочинів із кримінальним законодавством України, суб'єктивну сторону завжди характеризує умисел як втілення ментального елементу воєнного злочину, а суб'єкти – учасники збройного конфлікту.

Ментальний елемент воєнного злочину складається з «вольового та інтелектуального компонентів ментального елементу. Вольовий компонент (умисел) присутній тоді, коли: а) стосовно до діяння – особа збирається скоїти його; б) стосовно до наслідків – ця особа збирається досягнути цих наслідків чи усвідомлює, що вони наступлять за звичайного перебігу подій. Інтелектуальний компонент потрібно розуміти так, що у виконавця злочину (у широкому значенні останнього слова) існувало усвідомлення існування обставин (наприклад, такої обставини як захищений за МГП статус об'єкту атаки) чи усвідомлення того, що наслідки настануть у разі звичайного ходу подій [3, с. 441].

Притягнення до відповідальності за воєнні злочини є компонентою перехідного правосуддя, цілісна концепція якого є передумовою відновлення суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення національної безпеки, реінте-

границі тимчасово окупованих територій і повинна включати: а) встановлення істини; б) репарації; в) притягнення до відповідальності; г) інституційну перебудову, д) утворення судових та позасудових механізмів національного, міжнародного, гібридного характеру. В свою чергу, встановлення істини має включати 1) документування фактів, 2) створення комісії по встановленню істини задля фіксації історичної правди, 3) забезпечення доступу до повної, об'єктивної та достовірної інформації про збройний конфлікт. Репарації повинні вирішувати завдання матеріальної компенсації шкоди; моральної сатисфакції та відновлення прав, які були порушені [3, с. 443].

Отже, притягнення до відповідальності повинно охоплювати:

1) законодавчі зміни в частині регулювання відповідальності за міжнародні злочини, завершення ратифікації РС МКС;

2) підвищення кваліфікації уповноважених суб'єктів;

3) інформаційну компанію щодо положень міжнародного гуманітарного права, сутності міжнародних та воєнних злочинів, їх суб'єктів, об'єктів, порядку фіксації і передачі доказів тощо. Інституційна перебудова повинна сприяти розбудові механізму, здатному в сучасних умовах вирішувати стратегічні, тактичні та оперативні задачі припинення збройного конфлікту, реінтеграції, застосування міжнародних норм у національній практиці при притягненні до відповідальності. Новоутворені інституції гібридного, національного чи міжнародного характеру можуть стати основою для виконання тих задач, які існуючі елементи механізму держави не здатні виконати чи виконують не в повному обсязі.

Також варто зауважити, що окремим напрямком діяльності в контексті відновлення суверенітету та безпеки України повинно бути підвищення кваліфікації правоохоронців та суддів, уповноважених на притягнення відповідальності за міжнародні злочини в Україні, взаємодію з МКС з цих питань.

1. Мохончук С. М. Місце злочинів проти миру та безпеки людства в системі міжнародних правопорушень. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 4 (29). Том 1. С. 129–134.

2. Кориневич А. О. Поняття міжнародного злочину в контексті подій на сході України. *Формування правових позицій щодо розслідування міжнародних злочинів: Міжвідомчий круглий стіл*. 2016. С. 14– 18.

3. Михайленко В. Воєнні злочини в міжнародному праві: Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. К.: РУМЕС, 2017. 592 с.

В. В. Мойса

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КРИЗОВИМИ СИТУАЦІЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У будь-якій структурі, організації, у взаємодіях між людьми через економічні, психологічні, політичні чи соціальні причини можуть виникнути складності. При запізнілому виявленні чи затягуванні їх вирішення можуть перерости в кризи.

Кризи бувають різних масштабів: глобальні, регіональні, локальні, міжособистісні. Вони можуть бути викликані різними причинами і можуть виявлятися в різних сферах суспільних відносин. Залежно від цього у їхньому вирішенні братимуть участь ті чи інші служби та фахівці (конфліктологи, психологи, політологи, юристи та ін.).

У великих компаніях антикризовий менеджмент або управління кризовими ситуаціями можуть виділятися як окремий напрямок у роботі, що призводить до створення спеціальних підрозділів чи штатних одиниць. Управління кризовими ситуаціями на підприємстві може принести позитивні результати, якщо спиратиметься на аналіз причин та виявлення механізмів кризи. Отже, наукову розробку проблем управління кризовими ситуаціями на підприємстві необхідно здійснювати одночасно з аналізом причинно-наслідкових зв'язків та механізмів кризових явищ [1–3].

В умовах ринкової економіки діяльність кожного підприємства пов'язана з ризиком виникнення кризових ситуацій, тому антикризове управління є невід'ємною та важливою сферою менеджменту підприємства. Управління кризовими ситуаціями на підприємстві є особливий тип менеджменту розвитку науки управління. Воно обумовлено циклічним характером функціонування економіки, виникненням кризових ситуацій у розвитку соціально-економічних систем на макро- та мікрорівнях.

Управління кризовими ситуаціями на підприємстві – це управління, здатне, передусім, запобігати виникненню кризи з урахуванням застосування системи передкризової підготовки, реалізації внутрішніх резервів стабілізації, а за виникнення кризової ситуації – управляти виходом підприємства з становища з мінімальними втратами.

-
1. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством. К.: ЦУЛ, 2003. 504 с.
 2. Іванюта С. М. Антикризове управління. К.: ЦУЛ, 2007. 288 с.
 3. Шершньова З. Є. Антикризове управління підприємством. К.: КНЕУ, 2004. 196 с.

Т. В. Мойса

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛОГІСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інноваційна діяльність як основа стабільності функціонування підприємства спрямована на підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається, шляхом поліпшення якості, сервісного обслуговування тощо. У зв'язку з цим здійснення інноваційної діяльності потребує системного підходу та комплексності у розвитку підприємства.

Інновація – поняття, яке є результатом, сукупністю певних заходів, наукомістким об'єктом, процесом створення нових продуктів, послуг, технологій. Інноваційний розвиток слід розглядати як діяльність зі створення інновацій та як процес змін у певній сфері. Досягнення мети інноваційного розвитку спричиняє одержання низки ефектів, серед яких основними є ефекти в економіці в цілому, у соціальній сфері та у сфері екології, які у свою чергу породжують синергетичний та мультиплікаційний ефекти інноваційного розвитку [1–3].

Нині інновації розглядаються як головне джерело світового економічного зростання. Натомість сучасні глобальні тренди інноваційного розвитку характеризуються структурною перебудовою економіки на основі проникнення інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери господарської діяльності. У промисловості ці зміни прийнято пов'язувати з початком четвертої промислової революції, що отримала назву «Індустрія 4.0». Ця концепція передбачає цифровізацію активів підприємств із застосуванням у виробництво і споживання про кіберфізичних систем – інженерних конструкцій, керованих віддалено у вигляді інформаційно-комунікаційних технологій.

На сучасному етапі інноваційного розвитку логістичної сфери діяльності України позитивною його характеристикою є висока інноваційна активність логістичних підприємств. Разом з тим як перспективу розвитку слід зазначити необхідність інтенсифікації зростання даних видів економічної діяльності, їх інноваційної активності, збільшення їх частки, підвищення інвестиційної привабливості інноваційних проектів, зростання внутрішніх витрат організацій на придбання нових та високих технологій, комп'ютерних програм та баз даних.

1. Ілляшенко С. М. Інноваційний менеджмент: підручник. Суми: Університетська книга, 2010. 334 с.

2. Заблоцький Б. Ф. Економіка й організація інноваційної діяльності: навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2008. 456 с.

3. Блауг М. Управління інноваціям: Україна та зарубіжний досвід: Монографія. К.: Вікторія, 2011. 312 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Щоденне запровадження інформаційних технологій в суспільне життя в будь-яких формах вираження, є позитивним відголоском на шляху прогресивної еволюції суспільства. Не винятком являється й криміналістична цифрова експертиза, котру вивели на нову ступінь розвитку як окремої галузі та правового інституту, сучасні виклики та навколишні процеси інтеграції інформаційних технологій в державне управління.

Дослідження інституту цифрової криміналістики в Україні, займає не передове місце в сфері пошуку засобів та способів щодо покращення криміналістичних засад. Зокрема, серед авторів, котрі внесли певний вклад в розгляд даної проблеми, є: Бутузов В.М., Власова С.В., Іщенко Є.П. та зарубіжний дослідник Marie-Helen Maras.

Отже, доцільно розглянути поняття цифрової криміналістики. Таким чином, звертаючись до тлумачення Колодіна А. С., Федорової Т. С., відмітимо, що вони розглядають цифрову криміналістику як прикладну науку про розкриття злочинів, пов'язаних з комп'ютерною інформацією, про дослідження цифрових доказів, методи пошуку, отримання і закріплення таких доказів [1, с. 379]. Доцільно погодитись з науковим поглядом Marie-Helen Maras, котра відзначає, що цифрова криміналістика в сучасному часі є однією з провідних галузей криміналістики, котра зосереджена на кримінальному процесуальному праві та доказах стосовно комп'ютерної техніки і пов'язаних з ними пристроїв [2, с. 29].

Розвиток цифрової криміналістики відбувається в декілька етапів: формування відокремленої галузі в криміналістиці, провадження судових експертиз, з урахуванням комп'ютерно-технічної експертизи, використання спеціальних знань

під час роботи з цифровими доказами [3, с. 21]. Особливої уваги інформаційно-криміналістичний аспект набирає в рамках активної боротьби з агресією російської держави. В умовах воєнного стану, цифрова криміналістика спрямована на подолання певного кола дій, що містять в собі суттєві наслідки для української сторони.

До таких дій слід віднести: боротьба з кібератаками на інформаційно-телекомунікаційний простір державних органів, отримання прихованого доступу чи контролю, здійснення розвідувальної та розвідувально-підривної діяльності, інформаційні маніпуляції населення окупованих територій [4, с. 32].

Оскільки, більшість інформаційних слідів залишається у відкритих мережах, це надає можливість застосувати цифровим криміналістам такі інструменти, як: аналіз геолокаційних міток, дослідження фото- відео матеріалів та надання їх слідству, аналіз супутникових знімків, дослідження телефонних розмов, систему розпізнавання обличчя та інші. Проте, на нашу думку, в рамках імплементації європейських стандартів в галузі криміналістичних засад, доцільним кроком є доповнення такими інструментами як: відокремлення інформації в єдину систему «Big Data Base», адаптація слідчих інформаційних систем до роботи в соціальних мережах з швидкісними пошуками даних по ключовим словам, поєднання з системою моніторингу авіаційних та судових радарних мереж, формування доступу до інформаційних баз даних на митницях та прикордонних службах.

Запровадження зазначених інструментів надають змоги забезпечувати безпеку в будь-якому просторі, вчасно відслідковувати та оброблювати достовірність інформації, сприяти пришвидшеному подоланню ворога, зокрема підтримувати суспільну та інформаційну безпеку держави.

Доцільно проаналізувати наявні статистичні дані щодо ефективності цифрової криміналістики в рамках військової агресії з боку російської держави. Отже, за наявності даних станом на серпень 2022 року, було зафіксовано 28 мільйонів

751 тисяча 942 кібератак з-боку росії. Зокрема, зареєстровано 977 тисяч 785 випадків фітінгових атак. Включно, під час моніторингу інформаційного поля України, було зафіксовано: 133 випадки поширення дезінформації, 1003 спроби блокування доступу до інформації, судами відкрито 75 кримінальних проваджень за статтями 111-1, 114-2, 435-1, 436-2 [5].

Підсумовуючи вище викладене та виходячи з наявних статистичних даних, ми можемо сказати, що галузь цифрової криміналістики є однією з найважливіших засад для боротьби з ворогом та способом забезпечення безпеки інформаційного поля держави.

Постійні процеси діджиталізації сучасного світу та неупинний розвиток інформаційних технологій, збільшує вагомість ролі цифрової криміналістики як сучасного інструмента щодо розслідування кримінальних правопорушень. Зокрема, в рамках військових дій, де агресія ведеться не лише на полі бою, але й на інформаційному фронті.

Саме тому, розвиток інституції цифрової криміналістики займає одне з передових місць на шляху до всебічного покращення України як країни європейського рівня та потребує особливої уваги.

1. Колодіна А. С., Федорова Т. С. Цифрова криміналістика: проблеми теорії і практики. *Київський часопис права*. №4 . 2022. С. 378–380.

2. Maras M.-H. Computer forensics: cybercriminals, laws, and evidence, Jones & Bartlett Learning; 2 edition (2014). URL: https://www.academia.edu/43510314/COMPUTER_FORENSICS_Cybercriminals_Laws_and_Evidence?from_sitemaps=true&version=2.

3. Шепітько В., Шепітько М. Доктрина кримшалютики та судової експертизи: формування, сучасний стан і розвиток в Україні. *Право України*. 2021. С. 12–27.

4. Латиш К. Цифрова криміналістика у період війни в Україні: можливості використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій. Materials of International scientific and practical conference. *MRU. Vilnius*. 2022. С. 31–37.

5. Презентація аналітичного звіту «Війна у цифровому вимірі» за серпень 2022. *Офіційний портал новинного видання Громадський простір*. URL: <https://bit.ly/3CvVb9T>.

ЗМІНИ В УКРАЇНСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ, ВИКЛИКАНІ ВІЙНОЮ

24 лютого 2022 року Україна стикнулася з безпрецедентним викликом в новітній історії – повномасштабною російською агресією. Вже понад півроку триває війна за свободу, незалежність та загальнолюдські цінності. Мільйони людей втратили житло або ж, рятуючись від війни, перетворились на внутрішніх переселенців та біженців. Через військові дії в багатьох регіонах країни зруйновано не лише критичну інфраструктуру, а й підприємства соціальної сфери, серед яких чимало закладів освіти. Станом на 4 жовтня 2022 року 2601 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, 309 з них зруйновано повністю [1].

Задля контролю та відстеження за станом закладів освіти Міністерство освіти та науки України запустило інтерактивну мапу зруйнованих і пошкоджених закладів освіти. Підраховано, що втрати економіки України становлять приблизно 564-600 млрд. дол. США, в тому числі сфера освіти – 1, 128 млрд. доларів США [2] Згідно з оцінкою глави Європейського інвестиційного банку Вернера Хойера, Україні може знадобитися 1,1 трлн доларів (близько трильйона євро) зовнішньої допомоги для відшкодування збитку, нанесеного вторгненням [3].

Щодня держава витрачає колосальні кошти задля підтримання життєздатності тисяч підприємств з різних сфер економіки, в тому числі, і навчальних закладів, які на жаль, залишилися сам на сам перед серйозними викликами втрати платоспроможності та ризику невиконання інших важливих зобов'язань.

Освітні заклади та наукові установи, виконуючи свою соціальну місію, з перших днів спротиву агресії виявили неймовірний патріотизм, згуртованість, працездатність й ініціатив-

ність. Чимало викладачів і студентів із зброєю в руках захищають свою країну безпосередньо на фронті, колективи завзято допомагають волонтерському руху, здійснюють інформаційну діяльність, надають психологічну підтримку [4].

Саме тому актуальним постає питання впровадження змін до принципів управління освітніми закладами в умовах війни. Освітній менеджмент має бути як відповідним до перехідного періоду розвитку країни, так і своєрідною ланкою у переході від державного до державно-громадського управління в освітній сфері. Результатом діяльності освітнього комплексу є новий обсяг знань – додатковий продукт економіки знань. У цьому полягає соціально-економічна сутність освітнього комплексу в інформаційному суспільстві.

Системний підхід до державного управління освітнім комплексом країни дає можливість розкрити зміст основних складових освітніх, педагогічних та дидактичних систем. Це необхідно для визначення змістовно-цільового алгоритму державної політики, освітньої стратегії, а також для інтерпретації конкретних модулів, що мають педагогічне та дидактичне навантаження, та механізмів управління ними [5].

Наразі освітній менеджмент має бути спрямований на збереження наявного потенціалу та гарантій подальшого стійкого розвитку, адже кожен вітчизняний освітній заклад – це потужний освітньо-науковий, культурнопросвітницький, інформаційний та інноваційний хаб, діяльність якого націлена на гармонізацію із сучасними імперативами глобального освітнього та інформаційного простору.

Нові виклики, які виникли перед українською вищою освітою у 2022 році, одночасно можуть стати і потенціалом до розвитку, зокрема:

- переміщення слід розглядати як унікальний історичний шанс і, одночасно, стратегічний виклик;
- система нових стратегічних цілей, можливості реалізації вдалих конкурентних стратегій, модернізації організаційно-управлінських структур;
- позиціонування у новому конкурентному середовищі.

Для успішного розвитку потенціалу держава та суспільство повинні пам'ятати та підтримувати освітню сферу, що дасть змогу зберегти та відновити людські ресурси, втрачені через військові дії, зробити необхідні інвестиції в розбудову освітньої та соціальної інфраструктури, розробити та реалізувати нові диверсифікаційні та інноваційні проекти в галузі освіти і науки, створити нові робочі місця тощо, й тим самим сприяти відродженню повоєнної економіки України та формуванню нової генерації молоді, яка творитиме майбутнє.

1. Освіта під загрозою. Освіта під загрозою. URL: <https://saveschools.in.ua> (дата звернення: 14.10.2022).

2. Україна втратила понад 560 мільярдів доларів через війну. Бізнес. Район. Ділові новини. URL: <https://business.rayon.in.ua/news/500975-ukraina-vtratile-ponad-560-milyardiv-dolariv-cherez-viynu> (дата звернення: 14.10.2022).

3. Slovo і Dilo. Глава ЄІВ оцінив відновлення України після війни у більш ніж трильйон доларів. Слово і Діло. URL: <https://www.slovo.idilo.ua/2022/06/21/novyna/finansy/hlava-yeib-oczinyv-vidnovlennya-ukrayiny-pislya-vijny-bilsh-nizh-tryljon-dolariv> (дата звернення: 14.10.2022).

4. Штулер І. Ю. Менеджмент освіти та науки в умовах війни РФ з Україною. *Менеджмент і безпека в умовах війни: теоретичні та прикладні аспекти*: матеріали науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів, 13 травня 2022 року) / упоряд. В.С. Бліхар. Львів: ЛьвДУВС, 2022. с. 130.

Домбровська С. М. Теоретичні аспекти формування механізмів державного управління у реформуванні вищої освіти України. *Державне будівництво*. 2010. № 2. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.

В. Р. Музика

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ПРО ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ

Згідно зі статтею 162 КУпАП: незаконні скуповування, продаж, обмін, використання валютних цінностей як засобу платежу або як застави – тягнуть за собою попередження

або накладення штрафу від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією валютних цінностей [1].

Валютні цінності (кошти) – це матеріальні об'єкти, визначені законодавством України про валютне регулювання як засоби валютно-фінансових відносин [2].

До валютних цінностей належать:

Національна валюта (гривня):

– грошові знаки грошової одиниці України – гривні у вигляді банкнот, монет, у тому числі обігових, пам'ятних та ювілейних монет, і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу;

– кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у гривні;

– електронні гроші, номіновані у гривні.

Іноземна валюта:

– грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу;

– кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті;

– електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах.

До валютної операції відноситься операція, що має хоча б одну з таких ознак, а саме: операція, пов'язана з переходом права власності на валютні цінності та (або) права вимоги і пов'язаних з цим зобов'язань, предметом яких є валютні цінності, між резидентами, нерезидентами, а також резидентами

і нерезидентами, крім операцій, що здійснюються між резидентами, якщо такими валютними цінностями є національна валюта; торгівля валютними цінностями; транскордонний переказ валютних цінностей та транскордонне переміщення валютних цінностей [2].

Правові засади здійснення валютних операцій, валютного регулювання та валютного нагляду, права та обов'язки суб'єктів валютних операцій і уповноважених установ та встановлює відповідальність за порушення ними валютного законодавства визначає Закон України «Про валюту і валютні операції». Метою цього Закону є забезпечення єдиної державної політики у сфері валютних операцій та вільного здійснення валютних операцій на території України. Валютні операції здійснюються без обмежень відповідно до законодавства України, крім випадків, встановлених законами України, що регулюють відносини у сферах забезпечення національної безпеки, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, виконання взятих Україною зобов'язань за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також випадків запровадження Національним банком України відповідно до цього Закону заходів захисту [3].

Адміністративну відповідальність за незаконні валютні операції передбачено статтею 162 Кодексу України про адміністративні правопорушення. У ній визначено, що незаконна скупка, продаж, обмін, використання валютних цінностей як засобу платежу або застави, якщо вартість предмета незаконної операції не перевищує 18 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері обігу валютних цінностей. Об'єктивна сторона правопорушення виражається в здійсненні незаконних скуповування, продажу, обміну, використання валютних цінностей як засобу платежу або як застави. Суб'єктами правопорушення можуть бути особи, яким виповнилося 16 років. Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставлен-

ням до наслідків і характеризується наявністю вини у формі прямого або непрямого умислу [1]. В разі притягнення до адміністративної відповідальності на правопорушника може бути накладено штраф від 30 до 44 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (510-748 грн) із конфіскацією валютних цінностей.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення 16.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

2. Про затвердження Інструкції з організації інкасації коштів та перевезення валютних цінностей банків в Україні. Постанова Національного банку України від 31.03.2017 № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0029500-17#Text>

3. Про валюту і валютні операції. Закон України . 21.06.2018. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.

С. М. Мундяк

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВИЩА ОСВІТА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Масштабна війна стала великим викликом та суттєвою перешкодою для галузі освіти. Більш ніж пів року не зважаючи на боротьбу, викладачі та студенти працюють на освітньому фронті. Війна не тільки пошкодила понад дві тисячі навчальних закладів, але й ввела нові фактори впливу, такі як особливий психологічний стан, бойові дії, повітряні тривоги, укриття, мобілізація та евакуація. Але незважаючи на ці зміни, всупереч трагічним подіям студенти продовжують навчатись, чим забезпечують щасливе майбутнє держави.

Війна змінила плани більшості студентів та й не тільки. Після довготривалого карантину, що також ввів свої корективи в життя і освіти людей, виявилось бажання нарешті повноцінно відновити навчання. Проте більш ніж 26000 викладачів виїхали

за кордон, деякі з них проводять навчання дистанційно. Але ще більша кількість студентів покинула країну у пошуках безпечного життя та спробувала здобути вищу освіту у іноземних вишах.

З початку повномасштабного вторгнення Міністерство освіти і науки видали ряд постанов та наказів, щодо освітнього процесу в Україні. 24 лютого Міністерство освіти і науки рекомендувало зупинити навчальний процес і відправити здобувачів на 2 тижневі канікули. Протягом цього часу частина територій України опинилась у тимчасовій окупації. 14 березня навчання продовжилось в тих містах, де безпекова ситуація це дозволила. Обласні адміністрації та заклади освіти самостійно вирішували у якому форматі проводитимуться заняття. 24 березня Верховна Рада ухвалила закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері освіти», який передбачає скасування ЗНО, ЄВІ та ЄФВВ для здобувачів освіти у 2022 році. Мультипредметний тест, мотиваційний лист та фаховий іспит стали альтернативою тестуванню. По рекомендаціях МОН заклади вищої освіти продовжили дистанційне або змішане навчання у новому навчальному році 2022-2023 з урахуванням безпекової ситуації. Також встановити особливі умови навчання, такі як академічні відпустки та індивідуальні графіки для студентів, які перебувають у лавах ЗСУ та територіальній обороні [1].

З 14 березня було відновлено навчання у 15 областях України, у 4 студенти перебували на канікулах та лише в одній області виші не працюють. Також такі країни як Польща, Латвія, Литва та Естонія запропонували здобувачам залучатись до проєкту Ukrainian Global University, який надає можливість українським студентам та викладачам приєднуватись до закордонних університетів. Окрім цього, для виплат академічних і соціальних стипендій Світовий банк виділив 100 млн. гривень.

Для того щоб почати навчальний рік 2022-2023 Міністерство науки і освіти України запровадили особливі організації навчальних закладів. Першим кроком стало призначення комісії з обстеження закладів освіти на предмет готовності до

організації навчання та забезпечення безпеки учасників освітнього процесу. Другим кроком стало визначення форми організації освітнього процесу. Важливими факторами стали пункти населення, а саме їх безпекова ситуація, наявність шляхів евакуації, обладнаність та готовність укриття. Так у закладах вищої освіти доручено самостійно вирішувати дату початку та завершення навчального року. Останнім кроком стало забезпечення безпеки всіх учасників освітнього процесу впродовж навчання. Насамперед його переривання у разі включення сигналу Повітряної тривоги.

Для подальшого забезпечення життєдіяльності та розвитку українці успішно співпрацюють, діляться ідеями та навичками. Щоденно в режимі онлайн проходять семінари психологів, тренінги спеціалістів для опрацювання проблемних питань, психологічної підтримки під час війни. В сьогоднішній надзвичайно важливе не лише фізичне, але й психологічне здоров'я, для протистояння ворогу. Кожен студент переживає стрес, який впливає на концентрацію його уваги, логіки, швидкості мислення, пам'яті та контролю своїх дій. Багато людей відчуло панічні атаки, спустошення, та тривогу [2].

Майбутнє будь-якої країни – це, насамперед, компетентні та освічені люди. Ті, які незважаючи на теперішнє скрутне становище, продовжують поглиблювати свій фах та продовжують навчання, навіть в дистанційних умовах. Для цього Державна служба якості освіти України розробила низку статей з вказівками організації якісного дистанційного навчання в умовах війни.

Також українці успішно співпрацюють не лише між собою, але й з іншими країнами. Одною з таких країн став Ізраїль, який має військові та терористичні загрози ядерної та хімічної зброї з боку Ірану та Іраку уже більше ніж 70 років. Тому ця країна ділиться своїм досвідом та навиками у поточній ситуації у всіх сферах, включно з освітньою. З 1951 року в Ізраїлі діє закон про цивільну оборону, в якому зазначено облаштування всіх типів будівель укриттями й бомбосховищами. Держава проводить внутрішні навчання та рекламні кампанії, щодо необхід-

ної інформації, такої як звуки сирен, що свідчать про потенційну загрозу, час добирання до укриття, облаштування бомбосховищ. Такі навчання дають можливість самотужки найти найближче укриття та вміти надавати першу медичну допомогу [3].

29 липня 2022 року Верховна Рада України прийняла новий закон, який передбачає зміну підходів до формування системи споруд цивільного захисту. Зокрема, при плануванні та забудові на рівні містобудівної документації на регіональному та місцевому рівнях. Тепер документація має обов'язково містити розділ інженерно-технічних заходів цивільного захисту, який визначає план розвитку укриттів і забезпечення безперешкодного доступу до них [4].

Закон містить такі ініціативи:

- врахування заходів цивільного захисту ще на стадії розробки будівельної документації;
- спрощення процедури передачі земельних ділянок для будівництва бомбосховищ;
- обов'язкове розміщення споруд цивільного захисту (укриттів ,сховищ, бомбосховищ) при будівництві об'єктів, на яких будуть постійно перебувати понад 50 осіб або періодично перебувати понад 100 осіб;
- необхідність утримання укриттів в постійній готовності [5].

В теперішній час першочерговим є питання наявності та готовності бомбосховищ у всіх закладах освіти надійного рівня. Вивчення мапи зі сховищами та наявність додатку на телефоні, що сповіщає про тривогу – є обов'язковим задля безпеки.

Причиною більшості поранень і смертей внаслідок ракетних ударів є враження уламками. Саме тому ізраїльські школи, зупинки та громадські місця мають спеціальні укріплення (армовані стінки, аркові навіси над дахами, дитячі майданчики з тунелями для прихистку тощо).

На жаль, такі загрози не враховували під час проектування громадського простору в українських містах, тож, поки що доведеться працювати з тим, що є. Обов'язкове є обговорення особливості урбаністичного ландшафту районів. Які місця

можуть тимчасово стати сховищем, як діяти в тому випадку, якщо обстріл застав на вулиці (як тримати руки, швидко впасти на землю, запобігти пошкодженню барабанних перетинок, добігти до бетонного об'єкта) тощо [3].

Отже, організація освітнього процесу під час війни потребує швидкої реакції, вчасних рішень на державному рівні та тісної комунікації з усіма учасниками. Попри наявні складнощі потрібно сфокусуватись на позитивних здобутках держави в сфері освіти та перспективах, які матимемо після перемоги [6].

1. Назаренко Ю., Когут І., Жерьобкіна Т. Освіта і війна в Україні. URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/osvita-i-vijna-v-ukra%D1%97ni.pdf>.

2. Складановська М. Г. Психологічні проблеми студента та викладача в умовах воєнного стану. URL: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2022/07/Skladanovska-M.G.-Psychologichni-problemy-studenta-ta-vykladacha-v-umovah-voennogo-stanu.pdf>.

3. Освіта Нова Досвід Ізраїлю: навчання під час війни. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5567-dosvid-izrailiu-navchannia-pid-chas-viiny>.

4. Про бомбосховища в кожній новобудові: Закон України. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/23/zakon-pro-bomboshovyshha-v-kozhnij-novobudovi-pidpysanyj-prezydentom-ukrayiny>.

5. Гришанова Н. Президент підписав Закон про обов'язкові бомбосховища у новобудовах. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/213415_prezident-pdpisav-zakon-pro-obovyazkov-bomboskhovishcha-u-novobudovakh.

6. Мамка Г. Попри війну: 5 причин пишатись українською освітою. URL: <https://mind.ua/openmind/20246747-popri-vijnu-5-prichin-pishatis-ukrayinskoyu-osvitoyu>.

М. О. Нестеренко

*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМИ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ АНАТОМІЧНИХ ОРГАНІВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Неозброєним оком можна побачити взаємозв'язок між цивільним правом та необхідністю здійснення трансплантації органів та тканин. Підтверженням цього є норма права, яка

закріплена в ст. 290 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України), що регламентує право кожної людини на донорство. Таким чином, від цивільного права вимагається конкретне правове регулювання цього питання, що забезпечить захист конституційного права людини на охорону здоров'я та життя, на особисту недоторканність у разі здійснення трансплантології донорських органів від різного роду зловживань у цій сфері [1].

В Україні щороку потребують трансплантації близько 5000 людей, але з них понад 3400 помирають, так і не дочекавшись операції... Ті, кому це потрібно за життєвими показаннями – досі їдуть робити пересадку за кордон, в країни, які ніколи не були серед «медичних лідерів» – Індію, Туреччину, Білорусь... Туди ж «їдуть» і гроші, часто – бюджетні. Хіба ж у нас гірші хірурги і зовсім немає обладнання? Чому не залишити в Україні ці кошти, як і людей, які потребують допомоги? [2].

Трансплантація в Україні регламентується низкою нормативно-правових актів. Так, відповідно до ст. 290 ЦК України [3], повнолітня дієздатна фізична особа має право бути донором органів та інших анатомічних матеріалів. Фізична особа може дати письмову згоду на донорство її органів та інших анатомічних матеріалів на випадок своєї смерті або заборонити його. Особа донора не повинна бути відомою реципієнту, а особа реципієнта – родині донора, крім випадків, коли реципієнт і донор перебувають у шлюбі або є близькими родичами. Згідно статті 47 Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801-XII, [4] застосування методу пересадки від донора до реципієнта органів та інших анатомічних матеріалів здійснюється у визначеному законом порядку при наявності їх згоди або згоди їх законних представників за умови, якщо використання інших засобів і методів для підтримання життя, відновлення або поліпшення здоров'я не дає бажаних результатів, а завдана при цьому шкода донору є меншою, ніж та, що загрожувала реципієнту. Взяття органів та інших анатомічних матеріалів з тіла фізичної особи, яка померла, не допускається, крім випадків і в порядку, встановлених зако-

ном. Таким спеціальним законом є діючий Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» 2018 року [5].

Виходячи з вищезазначеного, варто зауважити, що правовідносини щодо донорства регулюються, перш за все, нормами цивільного права. Ч. 1 ст. 1 ЦК України закріплює, що цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Ст. 201 ЦК України встановлює, що особистими немайновими благами, які охороняються цивільним законодавством, є: здоров'я, життя; честь, гідність і ділова репутація; ім'я; авторство; свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, а також інші блага, які охороняються цивільним законодавством [6].

Проаналізувавши Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», можна дійти висновку, що він набагато кращий, ніж законодавство про трансплантацію, прийняте перед ним. Однак у зв'язку з набранням ним чинності простежуються такі проблеми:

– для його реалізації не прийнято цілу низку підзаконних нормативно-правових актів; – не прописано програмне забезпечення для Єдиної державної інформаційної системи трансплантації; не визначений порядок доступу до інформації та не відомі електронні ресурси, за допомогою яких вона буде функціонувати; – не визначений правове положення органу, що має реалізувати державну політику у сфері надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації та здійснювати діяльність, пов'язану з трансплантацією, його склад, порядок формування, підпорядкування тощо. У зв'язку з цим варто говорити про подальшу роботу з удосконалення законодавства у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людині.

1. Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України: автореф. дис. кандидата юридичних наук: 12.00.03: цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне

приватне право. Одеська національна юридична академія. Одеса, 2004. 37 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1897?locale-attribute=uk> (дата звернення: 01.09.2022).

2. Новицька М. М. Ключові зміни до законодавства України про трансплантацію. *Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20–21 липня 2018 р). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 56–59. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/9/25.pdf> (дата звернення: 01.09.2022).

3. Цивільний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003, №№ 40–44, ст. 356). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.09.2022).

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 01.09.2022).

5. Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018, № 28, ст. 232) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text> (дата звернення: 01.09.2022).

6. Трансплантація. Новації законодавця у цій сфері: перший погляд. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/transplantatsiya-novatsiyiza-konodavtsya-u-tsiy-sferi-pershyj-poglyad/> (дата звернення: 01.09.2022).

К. А. Оганесян

(Національна академія Служби безпеки України)

ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ

З початком збройного конфлікту в Україні розпочалися значні зміни у секторі безпеки і оборони. Значно вагомішими стають юридичні функції державного контролю, що є обов'язковою ознакою цілісної системи державного управління та важливим напрямом державної політики. Визначення проблем розвитку та вдосконалення державного контролю в Україні є важливим для майбутньої реформи всієї системи управління [1, с. 63].

Дотримання організаційної діяльності суб'єктів, забезпечення умов захисту та реалізації прав і свобод людини є одним

з основних завдань державного контролю. Адміністративна реформа, яка була проведена в державі, внесла певні зміни до процесу здійснення державного контролю. Після закінчення збройного конфлікту знову постане питання щодо вдосконалення системи управління, аналізу, розвитку й державного контролю у секторі безпеки і оборони.

Зміна політичного курсу України та її зближення з ЄС викликали з боку РФ агресію, до якої сектор безпеки і оборони не був готовий, загрози національним інтересам України різко загострилися в усіх сферах та набули комплексного масштабного характеру. Дії суб'єктів забезпечення національної безпеки України на початку загострення воєнно-політичної ситуації були не ефективними. Оперативність прийняття управлінських рішень у сфері національної безпеки була низькою, що не забезпечувало своєчасного реагування на нові загрози. Законодавство у сфері національної безпеки і оборони не відповідає загрозам національній безпеці України, та потребує переопрацювання або уточнення [2, с. 40].

Закон України «Про Кабінет Міністрів України», схвалений парламентом 21 грудня 2006 року, визначає основні повноваження Уряду, в тому числі у сфері національної безпеки і обороноздатності, а також встановлює відносини Кабінету Міністрів з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та об'єднаннями громадян. Проте залишаються численні проблеми щодо вдосконалення структури і уточнення функцій суб'єктів системи державного контролю, насамперед Президента, парламенту, уряду, судової влади і громадськості.

Варто зауважити, що політичне управління сектором безпеки і оборони, а також його реформування проводилось безсистемно, без створення цілісної системи взаємопов'язаних нормативно-правових актів, програм розвитку, планів та відповідного фінансового і матеріально-технічного забезпечення, у зв'язку з цим виникає доцільність розгляду конкретних повноважень органів публічної адміністрації у сфері національної безпеки і оборони [3, с. 68].

Ключова роль у вирішенні цього питання належить Верховній Раді України, яка забезпечує законодавче врегулювання діяльності всіх складових сектору безпеки і оборони. Проблемним питанням народних депутатів залишається визначення та розмежування функцій, перш за все, СБУ, МВС та інших правоохоронних органів у секторі безпеки і оборони й безпосередньо під час збройного конфлікту. Наступною проблемою є організація державного контролю за діяльністю спеціальних служб. Це пов'язано з закритим характером їх функціонування, що потребує впровадження відповідних механізмів спостереження та прийняття рішень. Важливою також залишається проблема вдосконалення бюджетного контролю над сектором безпеки і оборони.

На окрему увагу заслуговує формування видатків для фінансування програм закупівлі основних видів озброєння і техніки та, що найголовніше, їх обов'язкове виділення протягом відповідного бюджетного періоду. Мова йде про так звані «захищені» статті у державному бюджеті країни. Не знято з порядку денного і таке важливе питання, як гармонізація цивільно-військових відносин у суспільстві з відновленням позитивного іміджу військових та вдосконалення системи зв'язків з громадськістю [4, с. 21–22].

Україна потребує реалізації системного підходу в організації державного контролю у сфері національної безпеки заснованого на єдиних, у тому числі і міжнародних принципах. Через відсутність єдиного законодавчого закріплення державного контролю у цій сфері і постійне внесення змін до нормативно-правових актів, якими регулюються питання державного контролю, неможливо простежити та проконтролювати доцільний розподіл та використання бюджетних коштів та ресурсів держави.

Державний контроль у сфері національної безпеки повинен більш системно охоплювати і бюджетну сферу (удосконалення процесу забезпечення фінансування сектору безпеки і оборони), військово-технічне співробітництво і виконання міжнародних зобов'язань України у військово-політичній сфері,

забезпечення й дотримання прав людини і громадянина в цій сфері.

1. Ремесник Т. С., Єщенко М. Г. Сучасні проблеми адміністративного права в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 1(34). С. 61–64.

2. Аналіз державної політики у сфері національної безпеки і оборони України. URL: <https://gpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/Analiz-polityky-NB-pravl-final.pdf> (дата звернення 28.09.2022 р.).

3. Муза О.В. Проблеми розвитку адміністративного права України: ревізія системи галузі. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 1. С. 65–70.

4. Демократичний контроль за організаціями внутрішньої та зовнішньої безпеки. URL: <https://npu.edu.ua/media/kunena/attachments/legacy/files/04.pdf> (дата звернення 28.09.2022 р.).

М-А. І. Огорілко

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сьогодні для встановлення об'єктивної істини у справі сучасна судова практика жодним чином обходиться без судової експертизи. Для захисту порушених, невизнаних та оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, а також інтересів держави суд визнає застосування спеціальних знань експерта, а його висновок відносить до засобу доказування.

Значення експертизи в цивільному судочинстві вбачається у тому, що саме висновок експерта є джерелом доказової інформації; за допомогою експертизи з'ясовуються ознаки, походження і причинні зв'язки окремих фактів та механізми їх утворення; експертиза дозволяє визначити час початку та перебіг окремих явищ; експертиза дозволяє вирішити питання про тотожність осіб, предметів, речовин, їх групову належність;

експертиза дозволяє виявити склад речовини, дати якісну й кількісну характеристику його елементів; експертиза дає можливість встановити факти, які мають юридичне значення; експертиза допомагає дати правильну юридичну оцінку факту, явищу; експертиза є засобом запобігання правопорушень, а також слугує меті уникнення окремих судових помилок [1, с. 327].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про судову експертизу», судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [2].

Судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження. Як правило, судова експертиза призначається за бажанням осіб, які беруть участь у справі. Проте, закон встановлює випадки, коли її призначення є обов'язковим.

Законодавством чітко встановлено, що експертиза може бути призначена судом за заявою осіб, які беруть участь у справі, тобто сторін, третіх осіб, а також представниками сторін та третіх осіб. Відповідно до цього, щоб у справі була призначена експертиза, необхідно подати в судовому процесі необхідну заяву (клопотання). У такій заяві доцільно викласти питання, на які потрібна відповідь експерта. Кількість і зміст питань, за якими має бути проведена експертиза, остаточно визначається судом.

Підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб [2].

Призначення судової експертизи у цивільному процесі можливе у двох випадках:

1. За ухвалою суду про призначення експертизи (ст. 104 ЦПК України). Вона повинна бути складена як окремий процесуальний документ з наведенням у ній мотивів прийнятого рішення про призначення експертизи та чітким викладенням

питань, що стосуються предмета останньої. В ухвалі має бути зазначено, які питання подані учасниками судового розгляду і з яких мотивів їх відхилено. Якщо суд доручає проведення експертизи кільком експертам чи експертним установам, суд в ухвалі призначає провідного експерта або експертну установу; в ухвалі суд попереджає експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

2. На замовлення учасника справи (ст. 106 ЦПК України), відповідно, експерт, який склав висновок за зверненням учасника справи, має ті самі права і обов'язки, що й експерт, який здійснює експертизу на підставі ухвали суду [3].

Призначення експертизи судом є обов'язковим у разі з'явлення клопотання про призначення експертизи обома сторонами. Призначення експертизи судом є обов'язковим також за клопотанням хоча б однієї із сторін, якщо у справі необхідно встановити: характер і ступінь ушкодження здоров'я; психічний стан особи; вік особи, якщо про це немає відповідних документів і неможливо їх одержати.

Експертиза проводиться у судовому засіданні або поза межами суду, якщо це потрібно у зв'язку з характером досліджень, або якщо об'єкт досліджень неможливо доставити до суду, або якщо експертиза проводиться за замовленням учасника справи.

У цивільному процесі проводяться комісійні, комплексні, додаткові і повторні експертизи. Комісійна експертиза проводиться не менш як двома експертами одного напрямку знань. Комплексна експертиза проводиться не менш як двома експертами різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань. Якщо висновок експерта буде визнано неповним або неясним, судом може бути призначена додаткова експертиза, яка доручається тому самому або іншому експерту (експертам). Якщо висновок експерта буде визнано необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи або викликає сумніви в його правильності, судом може бути приз-

начена повторна експертиза, яка доручається іншому експертові (експертам).

Отже, судова експертиза займає важливе місце у процесі доказування під час здійснення правосуддя у цивільній справі.

1. Ходанович В. О. Судові експертизи в цивільному судочинстві України. *Сучасні проблеми криміналістики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора В. П. Колмакова*. Одеса : Юридична література, 2013. С. 326–329.

2. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (Дата звернення: 10.09.2022).

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Дата звернення: 11.09.2022).

С. Б. Олексин

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Введення воєнного стану внесло корективи в багато державних процесів та багато сфер суспільного життя. Відповідно до статті 64 Конституції України в умовах воєнного стану можуть встановлюватись окремі обмеження щодо прав і свобод громадян [3]. Саме тому виникає необхідність дослідження особливостей захисту цивільних прав в Україні в умовах війни.

Статтею.16 Цивільного кодексу України встановлюється вичерпний перелік способів захисту цивільних прав, зокрема: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкоду-

вання збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб [4].

Особа може здійснювати захист своїх цивільних прав на власний розсуд, зокрема, шляхом самозахисту, шляхом звернення до нотаріуса або до суду. При цьому, варто зауважити, що реалізація захисту цивільних прав на тимчасово окупованих територіях України є суттєво обмеженою. Відтак, особи можуть здійснювати захист своїх цивільних прав, проте з урахуванням певних особливостей.

Говорячи про такі способи захисту цивільних прав як примусове виконання обов'язку в натурі, відшкодування збитків, варто зауважити, що Постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2022 № 206 під час дії воєнного стану заборонено нараховувати та стягувати неустойку (штраф/пеню) інфляційних нарахувань, процентів річних, нарахованих на заборгованість, утворену за несвоєчасне та/або неповне внесення населенням плати за житлово-комунальні послуги [2]. Таким чином юридичні особи, що надають житлово-комунальні послуги, не зможуть реалізувати захист свого порушеного права повною мірою.

Крім того, є важлива особливість, що встановлена у постанові КМУ від 28.02.2022 № 164 [1], відповідно до якої нотаріуси не можуть вчиняти нотаріальні дії за зверненням громадян російської федерації або юридичної особи, яка створена та зареєстрована відповідно до законодавства країни агресора. Зокрема, якщо в юридичної особи кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку у статутному капіталі 10 і більше відсотків, є громадянин російської федерації, нотаріус не має права вчиняти нотаріальну дію.

Одже, в умовах війни певна категорія фізичних та юридичних осіб, що пов'язана з країною-агресором не зможе реалізувати захист своїх цивільних прав в Україні. Такий крок уряду

є виправданим, на мою думку, в умовах війни на території України.

Захист цивільних прав у судах в умовах війни в Україні є теж ускладненим внаслідок нестабільності роботи судів, зокрема і на тимчасово окупованих територіях. Наприклад, якщо на тимчасово окупованих територіях на майно особи відбулось певне посягання, то така особа не зможе скористатись своїм правом на припинення дії, яка порушує право, відновлення становища, яке існувало до порушення, припинення праводношення, відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Оскільки на окупованих територіях не зрозуміло яким чином буде працювати той чи інший суд. Також окупаційна «влада» може здійснювати незаконні рішення, дії чи бездіяльності, які теж буде складно визнати такими в судовому порядку.

Підсумовуючи, зазначимо, що в умовах війни існують певні труднощі у захисті цивільних прав в Україні, зокрема щодо використання усіх способів їх захисту. Проте держава максимально сприяє для створення можливостей такого захисту видаючи ряд згаданих вище нормативних актів, які запобігатимуть різного роду маніпуляціям з боку недобросовісних осіб. Крім того, є ряд труднощів щодо реалізації захисту цивільних прав на тимчасово окупованих територіях, у зв'язку відсутністю правового регулювання таких випадків.

1. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text> (Дата звернення 19.09.2022)

2. Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 березня 2022 р. № 206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/206-2022-%D0%BF#Text> (Дата звернення 19.09.2022)

3. Конституція України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D1%80#Text>

4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Дата звернення 19.09.2022).

Б. П. Ониськів

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах воєнного стану доступ до публічної інформації є надзвичайно важливим правовим інструментом, здатним врятувати життя та вберегти здоров'я людини. Завчасне інформування громадян про загрозу нападу, окупації може сприяти своєчасній евакуації населення, запобігти гуманітарним катастрофам та вчиненню злочинів проти людяності, геноциду російськими військами.

У 2011 році почав діяти Закон України «Про доступ до публічної інформації» [1], над яким працювали громадські організації та активісти.

Завдяки цьому Закону українці отримали право вимагати від органів влади публічну інформацію, а розпорядники таких відомостей, у свою чергу, повинні у встановлені терміни відповідати на запити осіб та оприлюднювати публічну інформацію на своїх ресурсах.

Внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, інформація також стала зброєю і її поширення на загал може загрожувати небезпеці людей. Щоб уникнути ризиків, під час дії правового режиму воєнного стану органи влади повинні діяти в значно відмінних від мирного часу умовах. Саме тому, вони тимчасово призупинили доступ до низки державних реєстрів, на веб-сайтах деяких розпорядників інформації викладають обмежений перелік відомостей, а окремі установи й організації навіть оголосили про відтермінування надання відповідей на інформаційні запити до завершення війни.

Сьогодні в умовах воєнного стану важливим є якісний та оперативний доступ до публічної інформації для забезпечення належного функціонування правової системи. Так, право на доступ до публічної інформації громадян гарантована статтями 34, 50 Конституції України, Конвенцією Ради Європи про

доступ до офіційних документів, Законом України «Про доступ до публічної інформації та іншими законами.

Це право є конституційним правом людини, яке передбачене і гарантоване частиною другою статті 34 Конституції України, а саме, право кожного на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір [2].

Водночас, згідно з ч. 3 ст. 34 Конституції України здійснення прав на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [2].

Також, згідно із п. 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» №64/2022 у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені Конституцією України, в також вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану [4].

Конституційне обмеження права особи збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію узгоджується з положеннями пункту 2 статті 29 Загальної декларації прав людини 1948 року, в яких зазначено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [5].

Отже, в умовах воєнного стану державною можуть бути запроваджені такі заходи інформаційної безпеки:

– впроваджено контроль за змістом і поширенням інформації з метою обмеження або недопущення неправдивої інформації, або такої, яка може завдати шкоду життю та здоров'ю людини, національній безпеці держави;

– обмежено інтернет-провайдерами доступ до інформаційно-пропагандистських ресурсів ворога на території України;

– врегульовано роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництва, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використання місцевих радіостанцій, телевізійних центрів та друкарень для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення;

– заборонено роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі.

Даний перелік обмежень не є вичерпним та може бути доповнений окремими законами України. Зазначені обмеження можуть істотно ускладнювати та впливати на можливість громадян в реалізації свого права на доступ до публічної інформації.

1. Про доступ до публічної інформації : Закон України. №2939-VI від 13.01.2011. *Відомості Верховної Ради*. 2011. №32, ст. 314.

2. Конституція України : Конституція України, Конституція, Закон. №254к/96-ВР від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради*. 1996. №30, ст. 141.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Дата звернення: 16.09.2022)

4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України. №64/2022 від 24.02.2022. Указ затверджено Законом №2102-IX від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

5. Загальна декларація прав людини ООН. Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. ВРУ. Офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

6. Логінова Н. І., Дробожур Р. Р. Правовий захист інформації: навчальний посібник. Одеса: Фенікс, 2015. 264 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/>

А. О. Опалькова

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ І ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасний етап становлення України, як демократичної держави, супроводжується багатогранными процесами у різних сферах життя, як соціально-економічній, так і політичній. Зміни залишають відбиток у житті кожного громадянина і неодмінно руйнують усталенні стереотипи, які за роки закарбувались у пам'яті багатьох. Одним із нагальних питань, яке турбує суспільство сьогодні, є не тільки захист себе та свого оточення від зухвалості, неправомірних вчинків інших, але, також, взаємодія та порозуміння з органам, які мають це робити. У даних умовах, особливо великий спектр найрізноманітніших рішень, обов'язків покладається на правоохоронну систему, оскільки саме поліція, є одним із органів турботи держави про своїх громадян, та на неї покладаються такі завдання, як забезпечення законності, правопорядку, охорона прав, свобод і законних інтересів громадян

Беззаперечно, здійснення функції забезпечення громадської безпеки поліцією неможлива без її тісної взаємодії із населенням. Унаслідок взаємодії поліцейських структур із населенням певною мірою відбувається їхнє зближення, що характеризується, з одного боку, соціалізацією поліції, а з іншого – підвищенням довіри громадянського суспільства до неї [1, с. 63].

Довіра виступає умовою та компонентом формування усіх видів і форм відносин людини до світу і до самої себе [2]. Рівень довіри населення до правоохоронних органів є ключовим елементом у механізмі захисту прав людини, оскільки людина звикла довіряти тим, хто вірить в неї. Довіра набуває

великого значення для вирішення конкретних питань чи ситуацій.

Також, до основних причин виникнення проблем забезпечення прав і свобод людини є неефективне налагодження комунікації між органами поліції та особою. Зокрема, до цього призводить, з одного боку, небажання вислухати та зрозуміти особу, яка звертається, а з іншого, невпевненість особи в тому, що їй допоможуть, тобто недовіра до існуючого правоохоронного апарату.

Однією зі складових демократичного розвитку в Україні є новий етап модернізації суспільства, пов'язаний із процесом зміни громадської свідомості. Цей процес складний і суперечливий, оскільки ще не сформувалися надійні механізми практичної реалізації громадянських прав і свобод [1].

На сучасному етапі нагальною проблемою є низький рівень довіри населення до діяльності поліції, відсутність самоорганізації громад, подекуди й байдужість щодо питань забезпечення правопорядку та безпеки, а також значний некомплект підрозділів поліції. Це, звісно, призводить до зростання кількості адміністративних правопорушень, тому проблема взаємодії суспільства з підрозділами поліції залишається актуальною.

Органи поліції – це одна із можливостей держави встановити взаємозв'язок з населенням через правозахисний механізм. Не дотримуючись його, влада приречена бути розкритикованою, незрозумілою та ворожою, оскільки органи, які насамперед повинні захистити, порушують інтереси та права людини.

Слід зазначити, що головною метою діяльності Національної поліції України, що закріплено у Законі, є служіння суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Відповідно, основоположними принципами функціонування поліції, з-поміж іншого є відкритість та прозорість, взаємодія з суспільством на засадах партнерства, що в свою чергу створює передумови для повернення довіри до цього

правоохоронного органу та його діяльності, що повинна бути спрямована, насамперед, на обслуговування інтересів населення у правоохоронній сфері [2, с. 5].

Для більшості поліцейських структур Європи є звичайною практикою налагодження ефективної співпраці з громадськістю по розгляді актуальних проблем і шляхів вдосконалення механізмів захисту та дотримання права людини в умовах діяльності правоохоронних органів. Зокрема, саме поліція для держави є одним із інструментів по підтримці прав людини в суспільстві.

Модель, до якої прагне кожне цивілізоване та демократичне суспільство, є модель поліцейської служби «служіння народу», в якій поліція займає активну позицію як по запобіганню вчинення правопорушення, так і моніторингу актуальних соціальних проблем у контексті реалізації програм партнерства з населенням. Дана модель направлена, насамперед, на те, щоб наблизити поліцію та суспільство, підвищити рівень захисту прав на етапі можливого вчинення злочину.

Правове регулювання полягає в цілеспрямованому правовому впливі на певні сфери суспільних відносин. Змістом є спеціальна юридична діяльність наділених державно-владними повноваженнями суб'єктів з упорядкування (організації) суспільних відносин, шляхом встановлення правових норм і прийняття в необхідних випадках регламентуючих рішень відповідно до цих норм по юридично значущих питань, які виникають в рамках таких відносин (загальне правове регулювання і індивідуально-правове регулювання).

Адміністративно-правові відносини як дуже велика частина (сегмент) загального правового є об'єктом і вельми об'ємної, складної і неоднорідної областю адміністративно-правового регулювання суспільних відносин.

На думку О.Ф. Скакун і М.В. Цвіка, до елементів механізму правового регулювання належать: принципи права, юридичні норми, нормативно-правові акти, акти офіційного тлумачення, юридичні факти, правовідносини, акти правореалізації, правосвідомість та режим законності та правопорядку [3]. Інші

науковці, зокрема О. М. Куракін, розрізняють вузький та широкий підхід до структури механізму правового регулювання. До широкого поняття відносять норми права, нормативно-правові акти, юридичні факти, правові відносини, тлумачення права, реалізацію права, законність, правосвідомість, правову культуру, а до вузького – норми права, нормативно-правові акти, правовідносини, реалізацію права та законність [4].

Взаємодія державних правоохоронних органів із громадською є також важливою частиною процесу демократизації суспільства, побудови в Україні правової держави, забезпечення законності. Спільна діяльність поліції та формувань громадськості, які беруть участь у протидії правопорушенням та охороні громадського порядку, формує у свідомості громадян потребу рахуватись із загальними інтересами, шанобливо ставитися до правових приписів, із гідністю виконувати свої громадянські обов'язки [5, с. 147–155]. До форм, які найчастіше зустрічаються у спільній правоохоронній діяльності працівників поліції та населення у сфері охорони громадського порядку і боротьби із правопорушеннями, відносять: спільне патрулювання, рейди, обходи, огляди; спільне планування заходів із охорони громадського порядку та боротьби із правопорушеннями; узгодження самостійно проведених заходів; інструктування працівниками поліції членів громадських об'єднань; спільний аналіз оперативної обстановки; обмін інформацією про оперативну обстановку (вчинення порушень, викрадення речей, масові заворушення тощо); проведення спільних нарад, семінарів і зборів із правоохоронної тематики; спеціальна і правова підготовка громадян, які бажають виконувати правоохоронні функції, та інші [5, с. 147–155].

Окремим сектором удосконалення зовнішньо-партнерської взаємодії Національної поліції із громадською слід вважати принцип партисипативності як напрям активного залучення населення до попередження і запобігання гендерно-обумовленому насильству із формуванням методів заохочення до індивідуальної участі населення.

Отже, створення і функціонування дієвого адміністративно-правового механізму сприяє забезпеченню належної реалі-

зації взаємодії поліції та громадянського суспільства, здійсненню дієвого впливу на суспільні відносини, які виникають у правоохоронній сфері, налагодженню ефективної взаємодії між державою і громадянами, що є загальноприйнятим стандартом публічного адміністрування в усіх демократичних країнах.

1. Гладун З. С. Адміністративне право України : навчальний посібник-довідник для підготовки до іспиту. Тернопіль : ТНЕУ, 2008. 172 с.

2. Адміністративна діяльність Національної поліції: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В. А. Глуховець. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с.

3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.

4. Куракін О. М. Структура механізму правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* (35-II). Т. 1: С. 41–44.

5. Комзюк А. В. Взаємодія з громадськими об'єднаннями як принцип діяльності Національної поліції. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2016. Вип. 4. С. 147–155.

**О. В. Падагуц,
М. С. Палійчук**

*(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)*

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Адміністративні правопорушення – одні з найпоширеніших протиправних дій. Недосконала система профілактики є однією з головних причин збільшення кількості злочинів в Україні. За плечима неповнолітніх (з 16 до 18 років) тягнеться особлива адміністративна відповідальність. За ст. 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) особи, котрим на момент вчинення злочину виповнилося шістнадцять років, тягнуть за собою адміністративну відповідальність [1].

З Кодексу України про адміністративні правопорушення нам відомо, що до осіб від 16 до 18 років, які здійснили злочин, застосовуються певні заходи впливу, наприклад, такі:

- їм надано обов'язок публічно або іншою формою попросити вибачення в постраждалого;
- попередження;
- догана або суворая догана;
- передача неповнолітнього під нагляд батькам або опікунам, чи під нагляд вихователям чи педагогам, або іншому трудовому колективу за їхньою згодою, а також будь-яким іншим громадянам за їх проханням [1, ст. 24-1].

Кодекс про адміністративні правопорушення також містить певні правила застосування адміністративної відповідальності до неповнолітніх. Наприклад, обов'язок відшкодувати шкоду покладається на особу, яка досягла 16-річного віку й має незалежний дохід, якщо сума збитку не перевищує одного неоподаткованого мінімуму доходу [1, ч. 2 ст. 40]. Також термін громадських робіт для неповнолітніх обчислюється по дві години на день [1, ч. 2 ст. 321-2].

Тому Кодекс про адміністративні правопорушення викликає лише вищезазначені особливості застосування адміністративної відповідальності до осіб у віці від 16 до 18 років. На наш розсуд, більше уваги слід приділяти злочинам, вчиненим неповнолітнім, оскільки їм відведено колосальну роль серед інших незаконних дій. Заходи, що застосовуються державою, як показує практика, не дають бажаних результатів [2, с. 14].

Така ситуація зумовлена тим, що правовий статус неповнолітньої особи як суб'єкта адміністративних відносин мало досліджений і фрагментований. Особливий статус цього конкретного суб'єкта визначається тим, що неповнолітні, «з одного боку, повинні знати й розуміти, що, як і всі громадяни, вони зобов'язані дотримуватися закону, оскільки в разі його порушення вони будуть нести відповідальність згідно із законодавством; з іншого боку, застосування адміністративного впливу на неповнолітніх повинно базуватися на суворому дотриманні процесуальних норм, гуманному ставленні до їх духовного

стану, забезпеченні їх права на захист, надійній оцінці злочину й неминучому застосуванні відповідних адміністративних примусових заходів» [3, с. 2].

Як зазначають Т.М. Іванова й А. В. Братусь, вікові особливості суттєво впливають на мотивацію неповнолітніх. Такими особливостями є:

- недостатній життєвий досвід;
- тенденція до наслідування;
- вплив навколишнього середовища, особливо дорослих;
- готовність проявити себе самостійно й спробувати звільнитися від контролю та піклування батьків і вихователів;
- специфічне тлумачення таких понять, як мужність, чесність;
- неправильне оцінювання конкретних умов життя;
- нерозвиненість, іноді повністю позбавлена критичного ставлення до власної поведінки й поведінки інших [4, с. 163].

Л.Л. Савранчук стверджує, що заходи адміністративного впливу на неповнолітніх – це вид заходів адміністративної відповідальності держави за протиправну поведінку особи, який має виховний характер, призначений для обмеження її особистих благ.

Ознаками таких заходів є:

- застосовуються відповідно до законодавства;
- є заходом зв'язків із громадськістю у сфері державного управління;
- застосовується органами адміністративної юрисдикції лише в разі порушення вимог адміністративного законодавства (лише для неповнолітніх у віці від 16 до 18 років);
- спричиняють несприятливі правові наслідки для винного, які полягають у засудження поведінки й обмеженні його особистих благ [5, с. 247].

Отже, притягнення до відповідальності неповнолітніх має низку особливостей, які насамперед визначаються їх віком, несформованою психікою, особистістю та, звісно, видом певного адміністративного правопорушення. Суть таких особливостей пов'язана передусім з існуванням заходів впливу, які

можуть застосуватися до неповнолітніх під час вчинення ними адміністративних правопорушень. Єдиним виключенням із цього правила є правопорушення, вчинене особою від 16 до 18 років, передбачене ст. 185 КУпАП.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1984. № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

2. Лесько Н.В. Правова природа адміністративної відповідальності неповнолітніх. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2014. № 801. С. 14–18.

3. Ковальчук Ю.І. Неповнолітній як суб'єкт адміністративної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2007. 20 с.

4. Іванова Т.М., Братусь А.В. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. 2015. № 2. С. 162–166.

5. Савранчук Л.Л. Відповідальність неповнолітніх за адміністративним законодавством: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 245–248.

А. М. Пашко

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО: ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» був введений воєнний стан на території України у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. В умовах воєнного стану як особливого правового режиму можливе тимчасове (із зазначенням строку дії) обмеження прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [1].

Правосуддя – це основоположна категорія і кінцева мета у реалізації конституційного права кожної особи на судовий захист. В Конституції України закріплюється право на судовий захист (ст. 55), яке не може бути обмежене навіть в умовах воєнного стану (ст. 64) [2]. Правосуддя як виключна судова компетенція реалізується через спеціальну процесуальну форму при розгляді і вирішенні справи. Відповідно до завдання цивільного судочинства, яке визначено в ст. 2 ЦПК України, можна констатувати, що здійснення правосуддя в рамках цивільного судочинства полягає у справедливому, неупередженому та своєчасному розгляді і вирішенні цивільних справ з метою ефективного захисту прав, свобод чи інтересів фізичних та юридичних осіб, а також держави [3].

Незважаючи на динамічні зміни у налагодженій системі функціонування держави, система судових органів повинна виконувати основну покладену на неї функцію – здійснення правосуддя. В ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII закріплено положення щодо здійснення судочинства в період воєнного стану, а саме:

- суди діють виключно на підставі та в спосіб, які визначені законами України та Конституцією України;
- заборона обмежень повноваження судів, які визначені чинним законодавством України;
- повторно закріплене виключне повноваження судів на здійснення правосуддя;
- забороняється створювати надзвичайні та особливі суди;
- збороняється прискорення та скорочення будь-яких форм судочинства;
- передбачена в законний спосіб зміна територіальної підсудності справ у разі неможливості здійснення правосуддя, а також можливість зміни місцезнаходження судів [4].

Розглядаючи питання про зміни, які відбулись в судочинстві після 24 лютого 2022 року варто зазначити, що досить суттєва зміна відбулась щодо територіальної юрисдикції судів.

Розпорядженням Голови Верховного Суду «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану» від 08 березня 2022 року № 2/0/9-22., враховуючи неможливість судами здійснювати правосуддя під час воєнного стану, територіальну підсудність судових справ, що розглядались в цих судах, було змінено [5].

Реалізація таких повноважень Головою Верховного Суду стала можлива завдяки прийнятими на початку березня законодавчими змінами до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [6]. Дана стаття в редакції чинній станом на сьогодні передбачає, що у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебували на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється [7].

Наступний пункт в якому відбулись зміни це дистанційна участь в судовому засіданні. Для кожного буде очевидним факт, що наразі в Україні відсутнє повністю безпечне місце і чи не щодня у кожній місцевості нашої держави лунають сирени, що в свою чергу передбачає необхідність особи (судді, учасника справи або працівника суду) переміститись в укриття. Ігнорування зазначених вказівок може мати сумні наслідки, що, на жаль, мали місце в Миколаївській області, коли в результаті ракетного удару по Миколаївській ОДА, у якій був розміщений Господарський суд Миколаївської області, загинули працівники суду.

Таким чином, під час повітряних тривог потрібно переривати судові засідання для перебування в укритті. Кількість таких вимушених «переривань» за день може бути різною, як і різною їх тривалість, тому зазначена проблема потребує свого подальшого опрацювання та вирішення з урахуванням засад судочинства та необхідності забезпечення безпеки працівників суду та учасників справи [7].

Поки розширення застосування онлайн-процедур судового розгляду перебуває на стадії розробки та доопрацювання варто активно використовувати ресурси «Електронного суду».

Так, зазначена підсистема після реєстрації у власному Електронному кабінеті дозволяє учасникам справи та їх представникам подавати документи до суду, отримувати документи, знайомитись з матеріалами справи тощо.

На підставі викладеного можна констатувати, що незважаючи на складність здійснення правосуддя в умовах воєнного часу судочинство продовжує здійснюватися. Судді працюють, справи розглядаються, адже навіть в умовах воєнного стану робота судів не може бути припинена задля недопущення обмеження конституційного права особи на судовий захист.

Формат роботи судів та суддів зазнав змін, зумовлених особливостями воєнного стану, але все більше і більше судів адаптуються до функціонування в умовах воєнного стану. Судді продовжують працювати задля ефективної роботи судочинства і держава максимально сприяє їм в здійсненні правосуддя та забезпеченні конституційного права кожної особи на судовий захист.

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> (дата звернення: 11.10.2022).

2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 11.10.2022).

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 11.10.2022).

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 11.10.2022).

5. Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану: Розпорядження Верховного суду від 08.03.2022 р. № 2/0/9-22. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00824?an=1> (дата звернення: 11.10.2022).

6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 12.10.2022).

7. Чернілевська К. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu

К. Б. Пелех

(Національна академія внутрішніх справ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабного збройного вторгнення росії на територію нашої країни виникла необхідність вироблення нових підходів до відправлення правосуддя на територіях, де через пряму військову протидію екстремістам відбулося розширення застосування непрямих (завуальованих) форм протидії розслідуванню, порушення (відсутність) транспортного сполучення (залізниць), поштового та інших видів зв'язку, виконання завдань, покладених на правоохоронні органи, знаходилося під загрозою. Така ситуація вимагає вибору оптимального шляху розвитку процесу, пошуку нових та вдосконалення існуючих кримінально-процесуальних норм.

На нашу думку, запроваджені зміни, безумовно, впливатимуть на хід кримінального провадження, особливо досудового розслідування, в умовах воєнного стану. Беззаперечним є те, що внесені зміни розширяють повноваження сторони обвинувачення та зачіпають процесуальні гарантії прав особи в кримінальному провадженні [1]. На стадії прийняття законопро-

екту, він був підданий критиці зі сторони правничої спільноти, проте, доцільність та ефективність таких змін буде підтверджена або спростована виключно правозастосовною практикою.

Законодавцем продовж березня-квітня активно вносились зміни та доповнення до законодавства України. Зокрема, зазнавала уточнень, доповнень та змін згідно із Законом України № 2125-IX від 15.03.2022 р. та № 2201-IX від 14.04.2022 р. назва розділу IX-1 КПК України на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» {Назва розділу IX-1 із змінами, внесеними}. Було доповнено статтею 615 «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану» КПК України, зокрема:

- особливості внесення інформації до ЄРДР;
- повноваження керівника органу прокуратури під час застосування ст. 615 КПК України;
- повідомлення суду про рішення прокурора та порядок їх оскарження;
- особливості використання показань, отриманих під час допиту;
- особливості проведення слідчих(розшукових) дії;
- зупинення строків досудового розслідування [2].

Досліджені нормативні положення та роз'яснення мають забезпечити стабільне функціонування системи кримінальної юстиції у сучасних умовах, разом з тим, вони є обмеженими по часу дії та діють лише на строк в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України.

Зауважимо, що законодавець запроваджує три ланки захисту прав особи, якщо вона вважає, що її права були порушені:

- прокурор ухвалює відповідні рішення, вчиняє дії, бездіяльність;
- його рішення, дії чи бездіяльність можуть бути оскаржені до слідчого судді;

- ухвали слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність прокурора може бути оскаржена в апеляційному порядку [3].

Слід зазначити, що дискусійним лишається питання про спеціальне судове провадження і повідомлення обвинуваченого, щодо якого воно здійснюється, особливості судового провадження за відсутності обвинуваченого. Загалом залишається достатньо проблематичних питань, які потребують подальшого наукового дослідження та практичного досвіду. З огляду на складність застосування статті 615 КПК України правова визначеність у питанні щодо особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану дуже важлива й актуальна.

Аналіз кримінальних процесуальних норм та теоретичних уявлень щодо правового регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану свідчить, що положення КПК України у цій частині правової регламентації мають недоліки. Удосконалення потребує законодавче положення щодо фіксування початку досудового розслідування в період правового режиму воєнного стану. У нормативних приписах п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України початок досудового розслідування має ототожнюватися з моментом початку першої кримінальної процесуальної дії у зв'язку із надходженням (виявленням) відомостей про вчинене кримінальне правопорушення [2]. Причому КПК України не повинен містити норм щодо будь якої формальної (паперової, електронної) фіксації рішення про початок кримінального провадження в умовах дії воєнного стану.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що необхідно доопрацювати нормативне положення, що регулює фіксування кримінальних процесуальних дій під час правового режиму воєнного стану. Зокрема, доцільно унормувати у КПК України змішану форму фіксації зі значним спрощенням процедури складання письмових документів. Це, в першу чергу, спростить формальну «паперову» роботу співробітників органів досудового розслідування та сприятиме

підвищенню ефективності безпосереднього збирання та перевірки відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення.

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів у складних умовах воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2111-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2111-20#Text> (дата звернення: 07.10.2022).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 07.10.2022).

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.08.2022).

С. Ю. Петрів

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ЛІСІВ

Україна, як учасник європейського процесу захисту лісів Європи, підписала, як і низка інших держав, Страсбурзьку Резолюцію S1 (1990) щодо обов'язкового проведення моніторингу лісових екосистем згідно з вимогами Міжнародної програми оцінки та моніторингу впливу атмосферного забруднення на ліси в регіоні Європейської Економічної Комісії ООН (далі – Програма ICP Forests). Показово, що Програмою ICP Forests користуються понад 41 країна. [1, с.7]

Здійснення екологічного моніторингу лісів передбачене і на національному рівні.

На сьогоднішній день лісовий моніторинг в Україні перебуває на етапі формування. За результатами спостережень за 2021 рік, стан лісів України оцінюється як задовільний. Норма-

тивно-законодавчою базою моніторингу лісів є Лісовий кодекс України [2], Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3], «Про рослинний світ» [4] та Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля» [5].

Під терміном «моніторинг лісів» потрібно розуміти багаторівневу систему спостережень. Проводиться цей моніторинг шляхом збирання і передавання, збереження і аналізу певної інформації про стан лісів. Також моніторинг має здатність прогнозування змін, які відбуваються у лісах. До того у системі моніторингу розробляється низка науково обґрунтованих рекомендацій, які застосовуються для інформаційно-аналітичного забезпечення управління лісами. Також ці рекомендації застосовуються для прийняття певних рішень, які здатні запобігати негативним змінам стану лісів, дотриманню вимог екологічної безпеки та принципів ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку.

В статті 55 Лісового кодексу України встановлено, що моніторингом лісів є система регулярного спостереження, оцінки і прогнозу динаміки кількісного і якісного стану лісів [2].

Основними завданнями суб'єктів системи моніторингу лісів виступають: 1. довгострокові систематичні спостереження за станом довкілля; 2. аналіз екологічного стану довкілля та прогнозування його змін; 3. інформаційно-аналітична підтримка прийняття рішень у галузі охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки; 4. інформаційне обслуговування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також забезпечення інформацією про стан довкілля (екологічною інформацією) населення країни і міжнародних організацій [5].

Виділяють два види моніторингу лісів: перший – екстенсивний або широкомаштабний моніторинг лісів. Він забезпечує систематичний збір інформації про зміни стану лісів у часі та просторі; другий вид моніторингу – інтенсивний, що забезпечує поглиблене вивчення ефектів впливу стрес-чинників на стан лісових екосистем.

Моніторинг лісів в Україні проводиться узгоджено з вимогами Міжнародної Спільної Програми оцінки та моніторингу впливу забруднення повітря на ліси в регіоні Європейської Економічної Комісії ООН.

Суб'єктами системи моніторингу є центральні органи виконавчої влади, які погоджуються Міндовкіллям розроблені ними проекти нормативно-правових актів та нормативних документів з питань проведення моніторингу довкілля.

Запровадження моніторингу лісів в Україні, на мою думку, було цілком доречним, оскільки система регулярного спостереження та динаміка вирубки лісів буде контрольована та, відповідно, скорочена в декілька раз. Також моніторинг лісів на сьогоднішній день є базовим компонентом системи спостережень за екологічним станом лісів України – це також зменшить захворюваність лісів. Тому впровадження моніторингу на території України є новим кроком для входження нашої країни в ЄС та водночас досить складним процесом, який знаходиться лише на початковій стадії розробки і потребує значних зусиль і інвестиції в систему моніторингу лісів.

Система моніторингу лісів має в першу чергу задовольняти національні потреби, тому для точності потрібно чітко сформулювати ці потреби.

На мою думку, система моніторингу лісів має бути гнучкою і водночас стабільною. Гнучкою для того, щоб давати змогу періодично моделювати методика моніторингу, а стабільною – для порівняння та оцінювання в подальшому.

1. Гульчак В. Державний облік лісів України – підсумки та прогнози. *Лісовий і мисливський журнал*. 2012. № 2. С. 6–8.

2. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. в ред. від 06.02.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.

3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.

4. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>.

5. Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.98 р. № 391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF#Text>.

О. Б. Поліщук

*(Львівський державний університет
внутрішніх справи)*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні наявні лише окремі напрацювання, в яких обґрунтовується сутність інформаційно-аналітичного забезпечення в межах системи управління економічною безпекою підприємства (СУЕБП). Зазначене є позитивним через існування певного фундаменту, але потребує суттєвого поступу для формування належного методичного забезпечення для широкої реалізації в умовах кожного підприємства. У відповідності до зазначеного доцільно відзначити й те, що окремі практичні рекомендації в сфері інформаційного забезпечення дій суб'єктів безпеки обґрунтовуються в публікаціях членів Львівської безпекової школи. С. Шинкар розглядає обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства (УЕБП) як «...процес підготовки обліково-аналітичної інформації, яка відповідає встановленим критеріям та використовується для задоволення інформаційних потреб у сфері економічної безпеки підприємства» [2, с. 593]. Авторка також розробила механізм, що регламентує послідовність виконання дій в межах підсистем обліку, аудиту та аналізу. Загалом високо оцінюючи напрацювання С. Шинкар, вважаємо, що орієнтація на внутрішні джерела інформації все таки обмежує інформаційне поле такої системи.

С. Мельник ретельно розглядає сутність та обґрунтовує практичні рекомендації щодо організації «...інформаційного забезпечення діагностування процесу управління фінансовою безпекою підприємства» [1, с. 292], при цьому виділяючи структуровану й неструктуровану інформацію стосовно фінансової безпеки, тобто йдеться все таки про внутрішні джерела. Наша позиція відрізняється перш за все необхідністю формулювання

інформаційного поля за рахунок використання внутрішніх й зовнішніх джерел інформації. Інші особливості авторського підходу продемонстровані у графічному вигляді на рис.

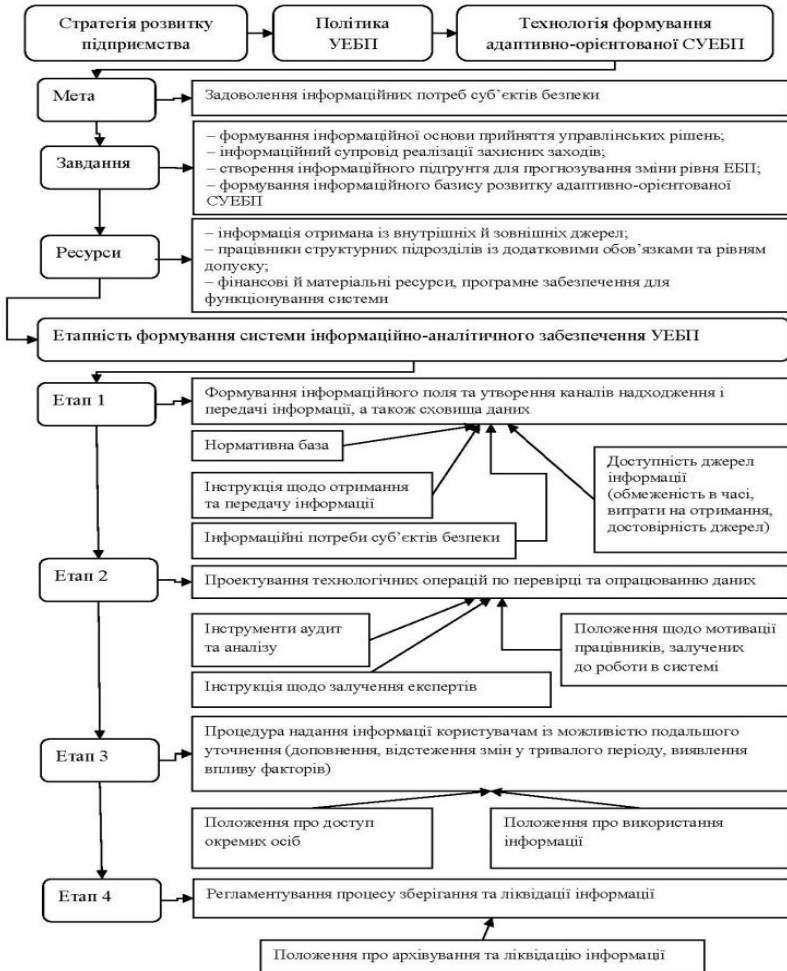

Рис. Модування процесу формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення УББП, сформовано автором

Як основу формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення УЕБП визначено стратегію розвитку підприємства, ключові параметри якої є орієнтирами для дій суб'єктів безпеки.

Нами виділено чотири етапи, в межах кожного з яких визначено базові умови реалізації та необхідні зміни у внутрішній організації.

Для прикладу, масштаби інформаційного поля визначаються трьома параметрами: інформаційними потребами суб'єктів безпеки; законодавчими обмеженнями стосовно доступу до окремих видів інформації; доступністю джерел інформації.

Узагальнюючи доцільно ще раз підкреслити, що інформація є визначальною в процесі управління підприємством, адже виступає основою розроблення, прийняття й реалізації кожного рішення. Формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення УЕБП здійснюється із використанням наявного ресурсного й організаційного забезпечення, але вимагає ретельної роботи щодо вибудовування процедури отримання відомостей й даних, їх перевірки й опрацювання у відповідності до критеріїв, які актуальні для безпекової діяльності.

Закладена гнучкість у функціонуванні такої системи дозволяє в максимальній мірі задовольнити інформаційні інтереси суб'єктів безпеки. В подальших дослідженнях доцільно приділити увагу проблематиці створення інформаційних каналів та покращенню обміну в межах підсистем обліку, аудиту та аналізу.

1. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: «Растр-7», 2020. 384 с.

2. Шинка С. М. Обліково-аналітичне забезпечення як складова управління економічної безпекою підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 592–595. URL: <http://global-national.in.ua/> issue-22-2018 (дата звернення 08.07.2022).

В. Р. Порцін

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ, ЯКІ ВТРАТИЛИ БАТЬКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні ми всі знаємо, що в нашій країні настав важкий час для нас всіх. Багато людей страждає від вторгнення з боку країни агресора, також багато жителів залишилися без домівок, без роботи, без членів родини, підтримки та турботи, а найбільше страждають в цьому діти. Їм, на даний момент є дуже важко морально та фізично. Морально тому що, кожного дня вони бачать все те, що відбувається в країні, а замість того, вони мали б ходити в садочок чи школу, мріяти про майбутнє, а не про те, як пережити ще один день.

Війна росії проти України зробила сотні українських дітей сиротами. До початку повномасштабної війни щороку сиротами, позбавленими батьківського піклування, ставали від 10 до 12 тис. дітей в Україні. Зараз ця цифра буде значно більшою. Упродовж першого місяця після початку повномасштабного воєнного вторгнення Росії в Україну усиновлення було призупинено, точніше, його було неможливо здійснювати.

Від початку повномасштабної війни в Україні 3182 дитини залишилися без батьківського піклування. Про це повідомив заступник директора департаменту з питань захисту прав дітей та забезпечення стандартів рівності Національної соціальної сервісної служби Володимир Вовк в ефірі всеукраїнського телемарафону. При цьому 541 дитина втратила батьківське піклування безпосередньо через війну. Батьки 106 з них – загинули. Станом на 12 серпня, за даними Офісу генерального прокурора, понад 1067 дітей постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну: 361 дитина загинула, а понад 706 зазнали поранень. Крім того, станом на 1 серпня 2022 року 203 дитини вважаються зниклими безвісти і щонайменше 5754 дитини нелегально депортовані до Росії. Також

в Україні запрацювала державна інформаційна платформа «Діти війни», за допомогою якої батьки та правоохоронні органи зможуть збирати інформацію про дітей, які постраждали під час війни, зникли безвісти або були незаконно депортовані до РФ [1].

Ще є діти, які залишаються на окупованих територіях, – ми не знаємо, що там відбувається з батьками. Є випадки, коли дітей було вивезено родичами, а в них тут загинули батьки і факт смерті не зафіксовано. Наприклад, багато такої інформації щодо Маріуполя. Ось, скажімо, конкретна ситуація: батько вийшов по воду, його немає і немає. За кілька днів мама вирішила його шукати, вийшла і теж не повернулася. Дитина просиділа із сусідами ще кілька днів, вони виїхали до іншого міста, потім далі, і далі, а батьки на зв'язок так і не вийшли. Таких історій від 24 лютого 2022 року дуже багато. Видати свідоцтво про смерть буває неможливо, бо нема кому фіксувати такі випадки. У Маріуполі, наприклад, начальник служби у справах дітей загинула зі своїми дітьми. Відомі також і випадки, коли дітей було вивезено з Маріуполя або з Рубіжного на окуповані території, а зв'язку з їхніми батьками немає. Діти кажуть, що батьки загинули, але це не зафіксовано[2].

Зазвичай, дітей, які втратили батьків, вивозять або сусіди, або якісь знайомі. Часто діти потім і живуть разом із цими людьми. Дуже важливо звернутися до служби у справах дітей, щоб ідентифікувати, що це за дитина, та спробувати знайти родичів. Якщо діти старше десяти років, то потрібно знайти родичів на території України, які готові приїхати, забрати їх та оформити опіку. Звичайно, дітям молодшого віку складніше, якщо немає жодних документів. Для дитини, яка втратила своїх батьків, дуже важливо перебувати в оточенні рідних людей, а не в установах, як, наприклад, притулок чи лікарня.

Також в Законі України «Про соціальний захист дітей війни» в статті 5 дітям війни надаються такі пільги:

1. право на переважне залишення на роботі при скороченні чисельності або штату працівників;
2. використання чергової відпустки в зручний для них час;
- одержання додаткової

відпустки без збереження заробітної плати строком до двох тижнів на рік; 3. виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи; 4. першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва та городництва [3].

Під час війни опіку над дитиною можуть взяти на себе її родичі або хрещені батьки. Для цього потенційний опікун/піклувальник має подати до служби у справах дітей заяву, копію паспорта, документи, що підтверджують сімейні, родинні зв'язки або інший зв'язок особи з дитиною (свідоцтво про хрещення або інший документ, виданий релігійною організацією), довідку від нарколога та психіатра про можливість виховання дитини, довідку або заяву опікуна щодо відсутності судимості [4].

Отже, під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану діти, які залишилися без батьківського піклування, у тому числі діти, розлучені із сім'єю, тимчасово влаштовуються до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. У разі загибелі батьків або їх зникнення, дитину влаштовують до прийомної родини та дитячих будинків сімейного типу на загальних підставах з призначенням виплати державної соціальної допомоги. У разі, коли свідоцтво про смерть або загибель батьків відсутнє або смерть чи загибель батьків не зареєстрована, дитина отримує статус дитини, позбавленої батьківського піклування, до моменту документального підтвердження смерті або загибелі батьків. Після припинення або скасування надзвичайного або воєнного стану статус дитини повинен бути підтвердженим чи спростованим за процедурами та на підставі документів, передбачених законодавством.

1. Війна позбавила батьківського піклування понад 3 тисячі дітей – соціальна сервісна служба. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/08/12/249998/>

2. «Це будуть серйозні цифри». Як багато дітей втратили батьків у зв'язку з війною в Україні та хто зможе їх усиновити. URL:

<https://life.nv.ua/ukr/lyudi/skilki-ditey-vtratili-batkiv-cherez-vyynu-v-ukraji-ni-i-dozvolyat-jih-usinoviti-50246791.html>

3. Про соціальний захист дітей війни: Закон України від 18.11.2004 . № 2195-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2195-15#Text> .(Дата звернення: 13.09.2022).

4. Соціальний захист дітей, які постраждали через агресію рф: експерти U-LEAD надали роз'яснення. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14897>

В. Р. Порцін,

Є. А. Горобінська

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОБМЕЖЕННЯ ТА ЗАБОРОНИ, ЩО ВСТАНОВЛЕНІ ДЛЯ СУДДІВ В УКРАЇНІ, ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЇХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

З набуттям адміністративно-правового статусу судді в особи з'являються неабиякі можливості для його використання неналежним і навіть протизаконним чином: в політичних цілях, в інтересах третіх осіб, з метою особистого збагачення тощо. А тому, з метою недопущення випадків зловживання наданою владою та спрямувати її виключно на виконання службових завдань, законодавець закріплює систему правообмежень, тобто певних заборон і обов'язків, які обмежують свободу вибору поведінки судді в певній сфері правовідносин. Іншими словами, правообмеження, встановлені для суддів адміністративних судів, виступають своєрідною противагою наданим їм винятковим повноваженням [1].

У випадку із суддями обмеження професійної діяльності судді полягає у виконанні ними встановлених законом службових повноважень із здійснення правосуддя на засадах верховенства права, забезпечуючи кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих

Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, за порушення яких з боку держави наступають негативні наслідки, що ведуть притягнення до адміністративної, дисциплінарної або кримінальної відповідальності [2].

Відповідно до ст. 127 Конституції України встановлено ряд обмежень та заборон, що гарантують заняття посад кандидатами, які відповідають закріпленим у нормативних актах критеріям. До них належать наступні обмеження: 1) суддя не може належати до політичних партій, профспілок; 2) брати участь у будь-якій політичній діяльності; 3) мати представницький мандат; 4) обіймати будь-які інші оплачувані посади; 5) виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької чи творчої.

Стаття 172-4 «Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності» (порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю).

Стаття 172-5 «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків» (порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків).

Стаття 172-6 «Порушення вимог фінансового контролю» (несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування).

Стаття 172-7 «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» (неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів).

Стаття 172-8 «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень» (незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень).

Стаття 172-9 «Невжиття заходів щодо протидії корупції» (невжиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення) [3].

Декларація доброчесності судді полягає в необхідності надання відвертої інформації судді щодо наступних запитань:

1) відповідність рівня життя судді наявному в нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам;

2) своєчасне та повне подання декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та достовірність задекларованих у них відомостей;

3) невчинення корупційних правопорушень;

4) відсутність підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;

5) сумлінне виконання обов'язків судді та дотримання ним присяги;

6) невтручання у правосуддя, яке здійснюється іншими суддями;

7) проходження перевірки суддів відповідно до Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» та її результати;

8) відсутність заборон, визначених Законом України «Про очищення влади» (ст. 62 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів»).

1. Борко А. Л. Правові гарантії професійної діяльності суддів в Україні. *Форум права*. 2013. № 4. С. 24–30 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_4_6.

2. Бабенко К. А. Особливості правового статусу адміністративних судів. *Форум права*. 2016. № 3. С. 16–18. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_3_5/pdf.

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

Ю. М. Походжай

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогоднішній день дуже актуальною є тема воєнного стану на території України. Внаслідок загострення військової агресії з боку росії, у зв'язку із вторгненням її на територію нашої держави, з 24 лютого в Україні введено воєнний стан.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у випадках збройної агресії проти України, нападу на неї, а також якщо існує небезпека для незалежності та територіальної цілісності держави. Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, Законом України «Про правовий режим воєнного стану», а також Указ Президента №64\2002 «Про введення воєнного стану в Україні». Відповідно до означених нормативних актів, військово командування під час воєнного стану має право запроваджувати комендантську годину, встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду в населені пункти, обмежувати свободу пересування громадян, а також рух транспортних засобів [6].

Комендантська година — це заборона перебування людей у визначений час на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень. Її запроваджують лише за наявності реальної загрози життю і безпеці осіб, інтересам суспільства або держави, а також для забезпечення громадського порядку [1, 2].

Запровадження комендантської години врегульовано «Порядком здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 р. № 573 [3].

Комендантська година та встановлення спеціального режиму світломаскування встановлюється шляхом видання наказу військовим командуванням або військовою адміністрацією. Зазначеним наказом призначається комендант, визначаються час, протягом якого діють комендантська година та спеціальний режим світломаскування, межі території їх запровадження, способи здійснення заходів щодо підтримання правопорядку, порядок руху залізничного, автомобільного, морського, річкового, повітряного транспорту, порядок створення, функціонування і місцезнаходження комендатури та її склад [2].

Під час дії комендантської години на території, де її запроваджено, треба мати перепустки та посвідчення, які видає військова комендатура (військова адміністрація) для правомірного перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях.

Таку перепустку необхідно пред'являти:

1. громадянину України разом із документом, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України або її спеціальний статус;

2. військовослужбовцям Збройних Сил, Держспецтрансслужби, Національної гвардії, Держприкордонслужби, поліцейським Національної поліції, військовослужбовцям та працівникам СБУ, працівникам ДФС, ДМС, ДСНС разом із службовим посвідченням;

3. іноземцям або особам без громадянства разом із паспортним документом іноземця та документом, що підтверджує законність перебування на території України.

Перепустки діють лише в межах території, де запроваджено комендантську годину, їхній облік також здійснюється комендатурою (військовою адміністрацією) на території, де запроваджено дану комендантську годину, тобто такі перепустки не є універсальними для переміщення у будь-якому іншому місті чи регіоні.

Контроль дотримання комендантської години мешканцями населеного пункту покладається військовим комендантом на спеціально виділені для цієї мети комендантські

патрулі, до складу яких входять поліцейські Національної поліції України та військовослужбовці Збройних Сил України, і можуть залучатися військовослужбовці Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України [3].

В разі порушення комендантської години, комендантський патруль має право:

- затримувати осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення;
- перевірити документи, що посвідчують особу та з'ясувати, чи може людина перебувати на вулиці в цей час;
- здійснити огляд речей, транспортного засобу, багажу та вантажів, службових приміщень і житла затриманої особи;
- вилучати предмети, що є знаряддям, засобом або предметом правопорушення;
- у разі необхідності та згоди використовувати засоби зв'язку і транспортні засоби, що належать особам, підприємствам, установам і організаціям (за винятком іноземних) для запобігання вчиненню кримінального правопорушення;
- застосовувати фізичну силу та спецзасоби до правопорушників.

За наявності правових підстав особу, яка здійснила порушення режиму встановленої комендантської години, може бути затримано та притягнуто до адміністративної чи кримінальної відповідальності [4].

Незважаючи на всю суворість встановлених на час дії комендантської години обмежень та надання поліції та військовим права затримувати порушників комендантської години, проникати до них у житло, вилучати транспортні засоби порушників і навіть застосовувати до них фізичну силу та вогнепальну зброю, питання юридичної відповідальності за порушення комендантської години видається досить непростим.

Річ у тім, що ні Кримінальний кодекс, ні Кодекс про адміністративні правопорушення не передбачають прямої кримінальної чи адміністративної відповідальності за порушення комендантської години [7].

Як наслідок, якщо особа порушила комендантську годину поліцейські складають на неї протокол за ст. 185 (злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку та державного кордону, військовослужбовця) КУпАП.

Ця стаття передбачає штраф у розмірі від 136 до 255 гривень або громадські роботи терміном від 40 до 60 годин, а також можливість залучення до виправних робіт строком від 1 до 2 місяців. Крім того, за порушення цієї статті можливе й застосування адміністративного арешту на строк до 15 діб.

«Статтею 8 Закону «Про правовий режим військового стану» від 12.05.2015 року закріплено заходи правового режиму військового стану, серед яких передбачено можливість запроваджувати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, комендантську годину.

На виконання зазначеного Закону Кабінетом Міністрів було прийнято постанову від 08.07.2020 № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму військового стану», якою затверджено Порядок здійснення заходів при введенні комендантської години та встановленні спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де запроваджено військовий стан.

Відповідно до п. 4 Порядку запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування здійснюється лише за наявності реальної загрози життю та безпеці осіб, інтересам суспільства чи держави, а також для забезпечення громадського порядку. Враховуючи, що режим комендантської години в умовах воєнного стану до 24.02.2022 року не було запроваджено на території України, відповідальність за порушення відповідних обмежень відсутня у чинних нормативно-правових актах.

Метою законопроекту є запровадження адміністративно-делікатних підстав притягнення до адміністративної відповідальності за порушення комендантської години.

Законопроектом пропонується запровадити притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які вчинили пору-

шення комендантської години, що охоплюватиметься складом правопорушення за ст. 210-2 КУпАП (Порушення комендантської години в умовах дії військового стану).

Законопроект також містить процесуальні норми, якими визначаються суб'єкти складання протоколів про адміністративні правопорушення (Національна поліція, Державна прикордонна служба України) та суб'єкти розгляду справ та винесення ухвал (ст. ст. 222, 222-1 КУпАП)», – повідомляють автори законопроекту – Ганна Скороход, Олександр Юрченко та ін. [5].

Отже, комендантська година є необхідною під час воєнного стану, вона слугує забезпечення безпеки цивільного населення від дій незаконно сформованих групувань. Адже дії агресора можуть бути вчинені вночі, коли люди до цього не готові.

Роль поліції це виявлення диверсій груп та забезпечення спокою населення. Патрульні мають перевіряти документи у тих хто порушує комендантську годину, щоб не допустити наявність підозрілих осіб на територію нашої держави.

1. Комендантська година: визначення, контроль та відповідальність за порушення. URL: <https://kadrovik.isu.net.ua/news/544651-komendantska-hodyna-vyznachennya-kontrol-ta-vidpovidalnist-za-porushenny>.

2. Постанова кабінету Міністрів України від 08.07.2020. № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану». URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Комендантська_година:_порядок_введення_та_обмеження,_які_встановлюються.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. URL: <http://jurfem.com.ua/komendantska-hodyna-ta-vidpovidalnist-za-ii-porushenny/>.

4. Повноваження патрулів під час комендантської години. URL: <https://www.yurfact.com.ua/praktyka/iaki-povnovazhennia-patruviv-pid-chas-komendantskoi-hodyny/amp>.

5. У КУпАП прописано штрафи за порушення комендантської години: внесено законопроект. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/244297-v-koap-propishut-shtrafy-za-narushenie-komendantskogo-chasa-vnesen-zakonoproekt-3a4858>.

6. Воєнний стан та наслідки його введення. URL: <https://news.dtkk.ua/society/politics/51867-shho-take-vojennii-stand-ta-yaki-naslidki-yogo-vvedenny>.

7. Судова практика столичних судів. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/243654-chto-budet-esli-narushit-komendantskiy-chas-sudebnaya-praktika-stolichnih-sudov>.

В. Ю. Приймак,

К. І. Райта

*(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДИТИНИ

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон) визначає домашнє насильство як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року стала основоположним європейським нормативно-правовим актом щодо захисту прав дитини, яку ратифікували майже всі держави, включно з Україною. За її положеннями в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Відповідно до ст. 19 Конвенції Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалою і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з

боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину. Такі заходи захисту мають включати ефективні процедури для розроблення соціальних програм з метою надання необхідної підтримки дитині й особам, які турбуються про неї, а також здійснення інших форм запобігання, виявлення, повідомлення, передачі на розгляд, розслідування, лікування та інших заходів у зв'язку з випадками жорстокого поводження з дитиною, зазначеними вище, а також, у випадку необхідності, для порушення початку судової процедури [2].

Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за вчинення домашнього насильства у ст. 173-2 «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування», зокрема за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисного вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого [3].

З набранням чинності у 2018 році Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у національне законодавство була введена концепція «дитина свідок – дитина постраждала від домашнього насильства». Така концепція передбачає, що дитина яка стала очевидцем домашнього насильства повинна бути визнана правоохоронними органами потерпілою від домашнього насильства [4].

Такі зміни у законодавство, зокрема, були пов'язані з імплементацією норм Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». До 2018 року діти, які були очевидцями домашнього насильства не визнавались потерпілими від домашньо-

го насильства, а тому і не могли отримати належний захист від нього.

Отже, враховуючи позитивні зрушення в запобіганні та протидії домашньому насильству стосовно дітей, все ж залишаються питання, від вирішення яких буде залежати статистика випадків домашнього насильства. Зокрема, це питання ідентифікації дитини-очевидця домашнього насильства як потерпілого; питання обов'язкового призначення психологічної експертизи у справах, де дитина стала очевидцем домашнього насильства чи безпосередньо жертвою домашнього насильства та врахування її результатів.

Вкрай важливим є питання застосування санкцій за домашнє насильство. Серед найпоширеніших видів, що застосовується у 70–80% справ за вчинення домашнього насильства є штраф. Застосування такого виду покарання є вкрай неефективним, в тому числі, зважаючи на розмір штрафу. Така санкція впливає одночасно як на кривдника, так і на постраждалу особу, оскільки може сплачуватись із сімейного бюджету чи з активів самої постраждалої особи.

Більш ефективними в даному разі могли б бути виправні та громадські роботи, які б сприяли перевихованню та виправленню кривдника, запобіганню повторного вчиненню домашнього насильства.

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 01.10.2022).

2. Конвенція про права дитини: міжнародний документ від 20 листопада 1989 року. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР. № 789-XII від 27 лютого 1991 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 03.10.2022).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 03.10.2022).

4. Звіт за результатами моніторингу судової практики про вчинення домашнього насильства щодо дитини (стаття 173-2 КУпАП): веб-сайт. URL: <http://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2021/05/.pdf> (дата звернення: 11.10.2022).

М. Р. Пришляк

*(Львівський національний університет
імені Івана Франка)*

СМЕРТНА КАРА: ЗА ЧИ ПРОТИ?

Покарання за вчинення кримінального правопорушення має вагоме значення для боротьби із злочинністю, а також запобігання подальших порушень встановленого державою порядку. Питанню необхідності застосування смертної кари приділяється дуже багато уваги у юридичній науці, моралі та релігії. Ця проблема не втратила актуальності і у наші часи. Дотепер тривають дискусії щодо того, чи є довічне позбавлення волі як альтернатива смертній карі достатнім покаранням за вчинення окремих особливо тяжких злочинів, оскільки, незважаючи на те, що більшість держав світу вже відмовилась від цього виду покарання, є низка держав, які продовжують застосовувати смертну кару у боротьбі із злочинністю.

Смертна кара – це винятковий та найсуворіший вид покарання, який полягає у примусовому позбавленні життя засудженого, який вчинив злочин, за вироком суду. На сьогоднішній день близько 56 держав світу застосовують смертну кару як вид покарання, проте 109 держав вже скасували її в своєму законодавстві, а кількість держав, які відмовляються від цього виду покарання поступово збільшується [1, с. 152].

Смертна кара з давніх часів була одним з найпоширеніших видів покарань з найдавнішою світовою історією, який існував в Україні аж до початку XXI століття. Потрібно зазначити, що на скасування смертної кари в Україні безпосередньо вплинула Рада Європи, адже Україна, вступаючи в Раду Європи, зобов'язалась у 1995 році запровадити мораторій на усі страти та протягом трьох років відмінити їх. Після довгих дискусій Конституційний Суд України у 2000 році визнав положення кримінального законодавства, яке закріплювало смертну кару як вид покарання неконституційним, тим

самим скасувавши її. Кримінальний кодекс України від 2001 року вже не передбачав такого покарання як смертна кара. Таке рішення було прийняте не безпідставно, оскільки стаття третя Конституції України проголосила життя людини найвищою соціальною цінністю, а смертна кара за своєю природою прямо суперечила цьому конституційному положенню. Смертну кару замінили довічним позбавленням волі, що, на думку багатьох правників, було передчасним [2, с. 208].

Прихильники збереження смертної кари як покарання дотримуються позиції, що скасовувати смертну кару не варто, оскільки наше суспільство ще не досягло справжнього рівня цивілізованості та гуманності. Так, аргументом за збереження смертної кари наводиться виключення можливості повторного вчинення злочину шляхом виконання смертного вироку. Багато дослідників переконані, що смертна кара є більш ефективним превентивним засобом порівняно з іншими видами покарання.

Також наголошується і на економічному аспекті. Зокрема, тримання засуджених до позбавлення волі у колоніях вимагає від держави створення нових колоній та вдосконалення існуючих, забезпечення максимального рівня безпеки [3, с. 172].

На противагу прихильникам збереження смертної кари, багато науковців підтримують позицію скасування смертної кари, зазначаючи про неприпустимість її застосування у сучасному цивілізованому світі, що вона давним давно втратила свою актуальність.

Більш переконливою видається позиція противників збереження смертної кари. Адже, по-перше, одне з основних завдань, яке має на меті покарання відповідно до чинного Кримінального кодексу України – це виправлення засуджених. Безсумнівно, застосування смертної кари прямо суперечить цьому завданню, оскільки смертний вирок вже не зможе виправити засудженого. По-друге, цей вид покарання не є ефективним засобом запобігання злочинності. Як свідчать

численні кримінологічні дослідження: зі збільшенням смертних вироків кількість вчинених злочинів не зменшується, тобто смертна кара не належить до чинників, що стримують злочинність.

Крім того, найважливішим аргументом неприпустимості відновлення цього виду покарання є те, що смертна кара порушує невід'ємне та абсолютне право кожного на життя, яке закріплене не лише в Конституції України, а й в Загальній декларації прав людини та інших загальноновизнаних міжнародних актах. Також, не потрібно відкидати і ймовірність наявності судової помилки. Наприклад, у США протягом ХХ століття було страчено близько тридцяти невинних людей.

Отже, на нинішньому етапі розвитку цивілізації смертну кару як виключний вид покарання відновлювати в Україні не потрібно. Насамперед через те, що кожна людина має невід'ємне право на життя, яке ніхто не вправі відібрати, в тому числі держава.

Крім того, це неприпустимо з огляду на інтегрування України до міжнародного простору, де життя людини захищається як найвища соціальна цінність. А для того, щоб довічне позбавлення волі як реальна альтернатива смертній карі ефективно виконувало функцію покарання, потрібно створити належні умови для відбуття засудженим покарання, переглядати та удосконалювати пенітенціарну політику в державі.

1. Тимчук О. Л. Смертна кара як вид покарання в сучасному світі: законодавство й практика (кримінологічний аналіз). *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 20. С. 151–159.

2. Бурда С.Я. Покарання у виді довічного позбавлення волі за КК України як альтернатива смертної кари. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 207 – 215.

3. Мухай А. А., Соболев О. І. Смертна кара як найсуворіший вид покарання. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики ХХІ століття: тези доп. учасників ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 грудня 2019 р.)*. Харків, 2019. С. 170–173.

ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Проблеми спрямовані на методику вивчення фізичної підготовки працівників поліції досить широко розглядається в науковій та спеціальній літературі. Дане коло питань знайшло відображення і в нормативно-правових документах, що свідчить про важливість і актуальність фізичної підготовки працівників для держави в цілому.

Як відомо, в усіх правоохоронних органах здійснюється фізична підготовка працівників.

Дана необхідність обумовлена специфікою роботи: ймовірністю застосування примусових заходів до порушників закону, запобігання насильству щодо працівників поліції та інше [1, с. 97].

У зв'язку з цим забезпечення особистої безпеки є пріоритетним напрямком при навчанні працівників, що вперше надійшли на службу в МВС.

Даний факт стосується працівників всіх підрозділів поліції і пов'язаний з особливостями виконання службових завдань.

Так, наприклад, в функції працівника патрульної служби входить патрулювання маршруту, в тому числі і в нічний час, що само по собі становить загрозу життю чи здоров'ю.

Працівник зобов'язаний запобігти насильству по відношенню до інших громадян, а також не забуваючи при цьому про власну безпеку.

Результати діяльності патрульних нарядів найбільш красномовно говорять про ефективність роботи із забезпечення громадського порядку [2, с. 157].

Оскільки однією з найважливіших задач працівників поліції є затримання правопорушників, високі вимоги пред'явля-

ються до рівня індивідуальної бойової готовності, а значить, і до фізичної підготовленості.

Основи фізичної підготовки в освітніх установах системи МВС включають в себе елементи загальної фізичної підготовки і спеціальної фізичної підготовки. При цьому приділяється увага теоретичним основам фізичної підготовки, які виражаються, як правило, в лекціях.

В курс загальної фізичної підготовки включені такі види вправ, як легка атлетика, біг, подолання перешкод, плавання, лижна підготовка, гімнастика, спортивні ігри. Однак зміст цих розділів реалізується лише в університетах. В інших навчальних закладах, реалізуються основи спеціальної фізичної підготовки. Даний курс включає в себе рукопашний бій і смуги перешкод.

Існують певні недоліки в освітніх програмах з фізичної підготовки, розроблених для працівників, які вперше прийшли на службу в МВС. Так, на мій погляд, вимагає певної корекції розділ «Бойові прийоми боротьби», що включає прийоми боротьби стоячи і лежачи, задушливі прийоми, звільнення від захватів, обхватів, освоєння ударної техніки та захистів, припинення дій озброєного злочинця, дії з автоматом, із засобами індивідуального захисту та інше. Крім того, вважаємо за доцільне переробити курс по прийомам рукопашного бою працівників МВС – жінок [3, с. 125].

Далі, в програмах з фізичної підготовки не приділено достатньої уваги оволодінню навичкам захисту проти каменю, при тому що кількість нападів із зазначеним предметом досить значне. Як правило, щодо високого рівня фізичної підготовки досягають працівники підрозділів спеціального призначення. Пов'язано це з тим, що в навчальних закладах, що займаються навчанням зазначеної категорії майбутніх працівників, достатню увагу приділено прикладним навичкам, прийомів рукопашного бою, крім того, тренується силова витривалість.

Тут важливо також відзначити вплив принципів спортивного тренування, на яких ґрунтується фізична підготовка. Обґрунтовано той факт, що принципи спортивного тренування

до фізичної підготовки співробітників МВС мають відношення переважно опосередковане.

Пояснюється це тим, що під час фізичної підготовки працівники не переслідують мету досягнення вищих спортивних результатів або поглибленої спеціалізації (за винятком окремих спортсменів).

Метою фізичної підготовки в даному ракурсі є формування прикладних навичок і спеціальних якостей, розвитку витривалості і поліпшення загального стану здоров'я [4, с. 232].

Тут необхідно зазначити, що одним з основних принципів фізичної підготовки є принцип доступності. Ігнорування зазначеного принципу загрожує перевтомою, погіршенням функціонального стану і навіть розвитком патології. Це дуже важливо враховувати на заняттях фізичної підготовки з співробітниками старшої вікової групи. В даному випадку існує небезпека розвитку патології при застосуванні навантажень без урахування перенесених працівником захворювань.

Отже, проблеми фізичної підготовки осіб, які вперше прийшли на службу в поліцію, в даний час будується на основі теорії фізичного виховання, відповідної стадії освітньої культури, що значно обмежує його можливості в області освіти персоналу, здатного і мотивованого на активне виконання своїх службових завдань.

1. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є., Гіда О. Ф., Решко С. М. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ. Київ, 2003. 336 с.

2. Біліченко В. В. Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпропетровськ, 2016. С. 390–393.

3. Долгополова М. М., Кравченко І. С. Окремі питання професійної підготовки поліцейських: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпропетровськ, 2016. С. 178–180.

4. Жевага С. І. Фізична підготовка викладацького складу вищих навчальних закладів МВС України: навч. -метод. посібник. Житомир: ЖВІ НАУ, 2013. 232 с.

Я. С. Романюк

*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ СУДОВИХ ДОРУЧЕНЬ

Інтенсифікація економічних процесів, динаміка розвитку суспільства, загальна інтеграція і глобалізація мають своїм закономірним наслідком те, що відносини учасників цивільного обороту не обмежуються територією одного міста чи району, а складаються на міжрегіональному, а часом і на міжнародному рівні. Це неминуче призводить до того, що судам доводиться розглядати суперечки, докази по яким знаходяться поза територією їх юрисдикції. В таких умовах особливого значення набувають процесуальні засоби та інструменти, за допомогою яких стає можливим судове дослідження подібних доказів в регіоні їх місцезнаходження. Згідно з нормами процесуальних кодексів України таким інструментом є судове доручення про вчинення певних процесуальних дій, цінність якого для судочинства є безсумнівним.

Судове доручення є одним з видів процесуальних актів. Хоча деякі науковці розглядають судове доручення як правовий акт правореалізаційного характеру.

Необхідно відзначити, що поняття «судове доручення» досліджувалося багатьма авторами. Переважна більшість тлумачень цього терміну дає підстави вести мову про наявність традиційного підходу в процесуальному праві, за яким судове доручення варто визначати як звернення одного суду до іншого суду за необхідності отримання доказів, які перебувають на території іншого регіону, що є обов'язковою до виконання вимогою вчинення певних процесуальних дій.

В чинному законодавстві універсального визначення судового доручення немає – воно дається через визначення окремих видів судових доручень. Так, на думку Л.О. Мамчур законодавчі формулювання не дають змоги повною мірою ося-

гнути всі ознаки, сутність і зміст судового доручення. І якщо така нормативна вказівка, як його походження від імені суду, не потребує додаткових роз'яснень, то відсутність чітких характеристик щодо інших ознак судового доручення (адресність судового доручення відповідному суду, вимога вчинення певних процесуальних дій як зміст судового доручення, отримання доказів та іншої процесуально значущої інформації як мета судового доручення, строк виконання судового доручення) перешкоджає його коректному застосуванню та розумінню [3, с. 63].

О. С. Рибак зазначає, що судові доручення можна класифікувати на підставі переліку випадків звернення суду однієї держави до суду іншої держави про надання правової допомоги. В цьому випадку можна виокремити такі види судових доручень: судові доручення про вручення документів; судові доручення про отримання доказів; судові доручення про проведення окремих процесуальних дій на території іншої держави [4, с. 42].

В цьому контексті слід відзначити, що в даний час склалася наступна практика відносин держав щодо обміну дорученнями:

1) дипломатичні відносини, коли суд звертається до відомства з питань закордонних справ своєї країни і питання вирішується через направлення документів по дипломатичних каналах;

2) змішаний, коли після звернення суду до дипломатичного відомства, судові доручення пересилається їм безпосередньо до компетентного органу іншої країни;

3) консульський, коли доручення судів щодо громадян країни, які знаходяться за її межами, виконуються безпосередньо консулами даної держави.

О.С. Рибак пропонує виокремлювати судові доручення за іншими критеріями. Наприклад:

1) за суб'єктами: щодо сторін, які беруть участь у вже порушеному процесі – тобто зазначені у проханні процесуальні дії будуть вчинятися по відношенню до сторони/сторін процесу

(наприклад, відповідача); щодо інших осіб, які не є основними сторонами процесу (позивачем та відповідачем);

2) за строком виконання: з визначеним строком виконання; без зазначення такого строку;

3) за об'єктом: судове доручення, що стосується питання доказів (щодо одержання доказів, які знаходяться на території іноземної держави та інші дії пов'язані з цим); судове доручення, що стосується осіб (вручення судових документів відповідчу, допит свідків та ін.) [4, с. 57].

Слід відзначити, що якщо виходити з положень Господарського процесуального кодексу України, то на офіційному рівні закріплено два види судових доручень:

перший вид – це судове доручення щодо збирання доказів;

другий вид – це судове доручення про надання правової допомоги.

Судове доручення є засобом, за допомогою якого здійснюється надання правової допомоги. Як документ процесуальної форми, судове доручення відіграє роль засобу, за допомогою якого стає можливим належним чином здійснення цивільного судочинства, ефективний та швидкий розгляд цивільної справи.

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

2. Коротенко Т. Судові витрати, пов'язані з виконанням судових доручень, звернених до компетентних органів іноземних держав. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2020. Вип. 1 (112). С. 23–26

3. Мамчур Л. О. Інститут судового доручення в цивільному процесі України: поняття та зміст. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 1. С. 62–66.

4. Рибак О.С. Інститут іноземного судового доручення у цивільному процесі України: монографія. К. 2017. 206 с.

**ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ
РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ
ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ
ЗАХИСНИКА ЧИ ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ**

В умовах воєнних дій, пріоритетність захисту як правового інституту важко перебільшити, адже саме завдяки його реалізації забезпечується всебічний розвиток демократії, дотримання прав та свобод особи, рівноправність, змагальність, справедливе правосуддя та досягнення істини у провадженні.

Не зважаючи на військову агресію російської федерації, України робить усе можливе для забезпечення права на захист, який є пріоритетним напрямком державної політики України. Тому, сьогодні, перед правоохоронними органами стоїть завдання підвищення ефективності боротьби зі злочинністю, в тому числі з посяганнями на правомірну діяльність захисника чи представника особи, пов'язаної з наданням правової допомоги або встановлених гарантій їх діяльності й професійної таємниці від вчинення перешкод у будь-якій формі. Водночас, доводиться стикатися із частими порушення прав захисників, яке проявляється у незаконному втручанні у їхню професійну діяльність.

Проте, варто зазначити, що причина описаної проблеми полягає не лише у недоліках практики розслідування цієї категорії кримінальних проваджень та їх судового розгляду. В основі зазначеного явища лежать недоліки українського законодавства, яке встановлює невеликі покарання за вчинення вказаних правопорушень. Звідси впливає й інша проблема – недобросовісне відношення до процесу розслідування вказаних фактів та стислі строки притягнення до кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені щодо захисника чи представника особи. Узагальнення практики

правоохоронних органів, судів та аналіз матеріалів з опитування респондентів свідчить про те, що при розслідуванні зустрічаються певні труднощі, які в першу чергу полягають у застосуванні норм про кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, передбачені ст. 397 КК України. Це зумовлено низкою факторів, до яких належать недоліки в конструюванні норм, передбачених ст. 397 КК України [1], відсутність роз'яснення із застосування зазначеної статті. Низка проблем продовжують залишатися дискусійними.

Зокрема, приймаючи рішення про визнання підсудного винуватим у вчиненні кримінального правопорушення пов'язаного з втручанням в діяльність захисника чи представника особи, суди застосовують покарання не пов'язані із позбавленням волі. Більшість кримінальних проваджень завершилась призначенням штрафів у розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Лише у двох кримінальних провадженнях штраф становив 200 та 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. П'ять кримінальних проваджень завершилися ухваленням вироків, якими призначено покарання у вигляді обмеження волі. Проте, і тут підсудних було звільнено від відбування покарання із призначенням випробувального терміну.

Позбавлення волі застосовано лише у кількох кримінальних провадженнях, де окрім кримінального правопорушення проти захисника чи представника особи обвинувачений вчинив й інші кримінальні правопорушення чи не відбув раніше призначене судом покарання.

Відповідно, виправлення цієї ситуації та подолання або зниження рівня безкарності можливе лише у разі врахування зарубіжного позитивного досвіду й застосування комплексного підходу до вирішення описаної проблеми. З одного боку, необхідно посилити покарання за вчинення кримінально карних діянь, які спрямовані на порушення професійних прав захисника чи представника особи, а із іншого – удосконалювати практику досудового розслідування та судового розгляду таких кримінальних проваджень.

З метою подолання зазначених проблем і недоліків рекомендуємо:

- врахувати висновки з питань правової кваліфікації правопорушень, вчинених щодо захисника чи представника особи; збору та оцінки доказів, що підтверджують їх статус, законність діяльності, а також умисел на втручання;

- змінити практику визначення законності дій захисника чи представника особи в залежності від наявності та змісту редакційних задач, привівши її у відповідність до вимог ст. 10 Європейської Конвенції [2], ст. 34 Конституції України [3] та чинних нормативно-правових актів України;

- досудове розслідування та судовий розгляд кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення вчинені відносно захисника чи представника особи, проводити у розумні строки, які не повинні перевищувати строки давності притягнення до кримінальної відповідальності;

- переглянути практику звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили такі кримінальні правопорушення з мотивів зміни обстановки;

- посилити прокурорський контроль за дотриманням строків досудового слідства у зазначеній категорії кримінальних проваджень та законністю рішень слідчого з метою вчасного усунення порушень прав захисника чи представника особи як потерпілих, у кримінальному провадженні;

- розглянути питання про можливість посилення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень передбачених ст. 397 КК України.

Тому, враховуючи вищевикладене пропонуємо посилити санкції ст. 397 КК України, зокрема: ч. 1 «...караються штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк»; ч. 2 «...караються штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на той самий строк, або позбавленням

волі на строк до п'яти років з конфіскацією майна або без такої», що позитивно відобразиться і на процесі розслідування.

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Європейська конвенція з прав людини від 04 листоп. 10950 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

М.-Т. Р. Сабадаш

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВІДВІД СУДДІ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Забезпечення права на справедливий суд виступає одним з основоположних завдань сучасних демократичних держав. Дане право демонструє кінцеву мету та призначення правосуддя, яке проявляється у винесенні справедливого, своєчасного та індивідуального рішення до кожної конкретної справи.

Чинний Цивільний процесуальний кодекс України (в редакції від 07.08.2022) зазначає наступне: «Завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави» [1]. Також, слід зазначити, що відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, гарантують кожному право на справедливий і публіч-

ний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [2].

Проаналізувавши вище зазначені статті, безперечно можна сказати, що фундаментальну основу у здійсненні судочинства відіграє саме принцип «справедливості». Дана засада містить у собі багато елементів, серед яких особливе місце посідає інститут відводу судді від участі у розгляді справи.

Цивільний процесуальний кодекс України не дає визначення поняття «відвід», однак в юридичній доктрині закріплено, що «відвід» – це усунення від участі в цивільному, кримінальному, господарському або адміністративному процесі окремих його учасників, якщо хтось із них особисто (прямо чи непрямо) заінтересований у справі, але не є стороною, чи третьою стороною у цивільному процесі [3, с. 293].

Інститут відводу судді виступає важливою процесуальною гарантією, яка забезпечує справедливість судового розгляду цивільної справи. Він відноситься до міжгалузевого принципу, адже використовуються у всіх видах судочинства. Інститут відводу судді покликаний забезпечити реалізацію права на справедливий суд.

Він має на меті усунення підозр стосовно того, що суддя зацікавлений у результатах справи, що розглядається, навіть якщо такої зацікавленості немає, адже тут головне – суспільний інтерес. Задля досягнення цієї мети існують норми права, які покликані перешкоджати виникненню будь-яких підозр. Суддям забороняється брати участь у розгляді справи за наявності обставин, що викликають або можуть викликати сумнів у її об'єктивності [4, с. 130].

Що стосується Цивільного процесуального кодексу України, то в ньому прямо передбачені підстави для відводу судді, порядок вирішення заявленого відводу, їх наслідки та обставини, що можуть свідчити про зацікавленість у результатах розгляду справи та упередженість судді. Дані підстави, а саме передбачені для відводу судді, закріплені у ст. 36 ЦПК України.

До них, зокрема, відносяться такі умови для відводу судді: 1) якщо суддя є членом сім'ї або близьким родичем сторони або інших учасників судового процесу; 2) він надавав стороні чи іншим учасникам справи правничу допомогу в цій чи іншій справі; 3) він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи; 4) було порушено порядок визначення судді для розгляду справи; 5) інші обставини, що викликають сумнів в неупередженості або об'єктивності судді [1].

Дана стаття містить лише певний перелік підстав, який за своєю структурою не є вичерпним. Це можна пояснити тим, що в житті існують безліч різноманітних ситуацій, які дуже важко, або навіть неможливо передбачити, тому закон містить в собі невичерпний перелік, який за певних умов може бути доповнений. Також слід зазначити, що дане положення розповсюджується на суддів усіх інстанцій. Закріплення даного інституту перш за все спрямоване на ухвалення законного і справедливого рішення, а також виключення упередженості судді під час вирішення справи.

Отже, головною метою відводу судді виступає гарантія на справедливий захист конституційних прав і свобод людини і громадянина. Крім того, інститут відводу суді надає впевненість учасникам цивільного процесу, а також іншим особам, які присутні у залі судового засідання на те, що їхня справа буде розглядатися неупереджено та об'єктивно. Адже, закріплення у цивільному процесуальному законодавстві інституту відводу судді, перш за все, спрямоване на виключення упередженості судді, а також винесення справедливого і законного рішення під час вирішення справи.

1. Цивільно процесуальний кодекс від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

3. Бабич О.М. Відвід судді в цивільному процесі. *Сучасна цивілістика: матеріали 9-ої Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених* (Одеса, 28 березня 2014 р.). 2014. 516 с. С. 293–296.

4. Колісник О.В. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних право-відносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків. 2008. 224 с.

ЕКСТРАДИЦІЙНА ПРОЦЕДУРА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Поняття екстрадиції закріплено на законодавчому рівні як в національних, так і міжнародних правових актах. Так, відповідно до статті 541 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) екстрадиція – це видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку [1].

У статті 1 Європейської конвенції про видачу правопорушників зазначено, що договірні сторони зобов'язуються видавати одна одній, з урахуванням положень та умов, викладених в цій Конвенції, всіх осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої сторони за вчинення правопорушення або які розшукуються зазначеними органами з метою виконання вироку або постанови про утримання під вартою [2].

Бадалова Т., Федченко В. слушно зазначають, що основною метою екстрадиції є вироблення спільної стратегії та координація дій держав у запобіганні та безпосередній боротьбі зі злочинністю, а також під час виконання вироків [3, с. 145].

Попри воєнний стан, правоохоронні органи України повинні продовжувати роботу щодо екстрадиції правопорушників та реагувати на нові виклики.

Президент України Володимир Зеленський 29 червня 2022 року вніс до Верховної Ради законопроект про приєднання України до Конвенції про екстрадицію. Документом пропонується приєднатись до зазначеної Конвенції, укладеної в Монтевідео, Республіка Уругвай, 26 грудня 1933 р.

Під час приєднання до Конвенції пропонується затвердити наступні приписи:

1) Україна не видаватиме іншій державі громадян України;

2) Україна може відмовити у видачі особи у випадку, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що екстрадиція суперечить інтересам національної безпеки України;

3) запити про екстрадицію складає та отримує Офіс Генерального прокурора (під час досудового розслідування) та Міністерство юстиції України (під час судового провадження або виконання вироку).

У пояснювальній записці до законопроекту зазначається, що Ратифікація Конвенції створить правові підстави для співробітництва з компетентними органами держав-учасниць щодо видачі з метою притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку осіб, які, намагаючись ухилитися від відповідальності за вчинені злочини, переховуються на території однієї з них [4].

Зазначена конвенція необхідна для України, адже особливність інституту екстрадиції полягає в досить тісному взаємозв'язку міжнародно-правових механізмів та дипломатичних відносин між державами, а за умовами конвенції така видача буде вже не правом, а міжнародним зобов'язанням держави.

Варто окремо дослідити питання щодо відносин з росією в питаннях екстрадиції. До початку широкомасштабного вторгнення Україна продовжувала взаємодіяти в питанні екстрадиції з росією найбільше з-поміж інших держав.

За статистичними даними Міністерства юстиції України з 2014 по жовтень 2019 року:

- надійшло 46 запитів компетентного органу російської федерації про екстрадицію, 26 з яких задоволено нашою стороною;

- направлено до компетентного органу російської федерації 165 запитів українських судів про видачу осіб, 45 з яких задоволено російською стороною [5].

Ситуацію по втікачах до росії, тимчасово окупованого Криму та окупованих територій Донецької і Луганської областей законодавці вирішили шляхом внесення відповідних змін у КПК.

Відтепер слідству дозволили проводити заочне розслідування та заочно судити осіб, не оголошуючи їх в міжнародний

розшук, для цього достатньо лише підтвердження, що особа перебуває в росії або ж на тимчасово окупованих територіях України [1].

Починаючи з 2020 року після внесення змін до закону України «Про захист персональних даних» правоохоронні органи України зіткнулися з проблемою отримання відомостей щодо належності особи до громадянства України. На теперішній час в період воєнного часу проблематику отримання доступу до документів вирішено застосуванням п. 20-7 перехідних положень КПК (Під час дії надзвичайного або воєнного стану на території України тимчасовий доступ до речей і документів, визначених у пунктах 2, 5, 7, 8 частини першої статті 162 цього Кодексу, здійснюється на підставі постанови прокурора, погодженої з керівником прокуратури) що значно полегшує процес отримання відомостей з Державної міграційної служби України, але не вирішує вказану проблему повністю [6].

З урахуванням викладено можемо зазначити, що зараз найбільш гостро постане питання притягнення російських військових злочинців до кримінальної відповідальності і їх екстрадицію в Україну. В подібних випадках екстрадиція буде суттєво ускладнена міжнародними обмеженнями у взаємодії країн щодо переслідування військових злочинців, а особливо щодо здійснення міжнародного розшуку каналами Інтерполу. В цьому випадку, єдиним рішенням буде, якщо таких осіб ідентифікують на території європейських країн де вони постануть перед їхніми національними судами за злочини в Україні.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 13.09.2022).

2. Європейська конвенція про видачу правопорушників: від 20.09.2012 р. № 995_033. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення: 15.09.2022).

3. Бадалова Т., Федченко В. Сутність екстрадиції як різновиду міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні (на прикладі Дніпропетровської області). *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 3. С. 144–151.

4. Проект Закону про приєднання України до Конвенції про екстрадицію. *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39884> (дата звернення: 15.09.2022).

5. Богатир В. 7 цікавих фактів про екстрадицію в Україні. Закон і Бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/150184.html> (дата звернення: 15.09.2022).

6. Перехідні положення Кримінального процесуального кодексу України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 08.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.09.2022).

Р. А. Саган

*(Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)*

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ПОРЯТУНОК ЧИ ЗАГРОЗА

Міграція – це історичне явище, яке бере початок ще з давніх часів, коли не було державних кордонів і населення переміщалося з місця на місце у пошуку кращого життя. І сьогодні питання міграції є дуже важливим, адже близько 3 % населення живуть поза межами своєї країни. Міграція може виникати через низку причин: люди шукають кращого життя, кращу роботу чи навчання, змушені емігрувати через стихійні явища, кризові ситуації, війни та інше [1].

До війни громадяни України теж намагались знайти роботу за кордоном і основною мотивацією українців було поліпшення низького матеріального рівня. У часи пандемії циркулярна міграція, тобто періодичні виїзди за кордон, припинилась. Це посилило тенденцію щодо перетворення частини тимчасової трудової міграції на постійну. Негативним явищем трудової міграції є відтік кадрів за кордон всередині країни, у такому випадку роботодавці змушені збільшувати зарплати на аналогічні вакансії.

Найбільше до міграції вдаються жителі прикордонних областей, де люди виїжджають цілими селами. Відкритий кордон з Європейським Союзом відкрив можливості для

українських громадян працевлаштуватися за кордоном. В українському суспільстві сформувався прошарок людей, які регулярно виїжджають за кордон і через кілька років перетворюються на емігрантів. Тим не менш заробітчани є найбільшим інвестором в Україну, вони перераховують кошти своїм родинам чим збільшують ВВП усієї країни. З іншого боку, виїзд певної частини людей знижує напругу на ринку праці. Ті люди, які не можуть знайти роботи, можуть розраховувати на робоче місце за кордоном. Безвізовий режим дав змогу підняти заробітчанами заробітну плату та офіційно працевлаштувати працівників. Також українці можуть легше інтегруватися в суспільство країн-сусідів, ніж населення з Азії. Якщо українці виїжджають до Польщі, то їм там легко пристосуватись, адже їхня мова, культура, традиції дещо схожі на українські.

Негативним явищем трудової міграції є те, що трудові мігранти у віці 18-20 років не бажають повертатись назад в Україну. Великим є відтік молоді-студентів. Молоді люди після закінчення школи розраховують на безкоштовне навчання за кордоном, низку грантових стипендій та майбутнє працевлаштування.

Не завжди міграція є негативним явищем, адже люди з бідних країн працюють у країнах з високим розвитком і своїми заробітками піднімають економіку країни, з якої прибули. Окрім цього, міграційні процеси сприяють культурному обміну, покращенню розуміння між народами, а це полегшує туризм, люди перестають боятись їхати в іншу країну, збільшується толерантність між різними народами. Саме тому з економічного і соціального погляду для світового розвитку міграційні процеси є корисним явищем.

Нині важко зупинити трудову міграцію, адже інтеграція в Європейський Союз передбачає вільне пересування товарів і продуктів, трудових ресурсів. З огляду на це потрібно налагоджувати економіку держави, створювати умови для відкриття своєї справи, бізнесу, зменшувати податки в країні, зупиняти тінізовану економіку, зменшувати різницю у заробітній платі державних чиновників та простих громадян.

Також не менш важливим напрямком зменшення трудової міграції є створення належних умов для наукового потенціалу в Україні, тоді зменшиться науковий відтік кадрів за кордон. Необхідно підняти імідж науки, якість освіти в Україні, збільшити бюджетні місця та підвищити якість викладання наукового матеріалу у вищих навчальних закладах для кращої підготовки майбутніх фахівців. Підняття рівня оплати праці науковим працівникам також є шляхом для досягнення розвитку інтелектуального потенціалу в нашій країні.

Зараз міграційний процес змінився, але зберіг свою сутність, тому на питання, чи несе міграція користь чи збитки, важко відповісти. Цей процес бажано врегульовувати, держава має піклуватись про громадян, щоб вони самі не хотіли виїжджати.

1. Права та обов'язки трудових мігрантів. URL: <http://minjust.gov.ua/m/prava-ta-obovyazki-trudovih-migrantiv> (дата звернення: 16.09.2022).

С. В. Самойленко

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МЕТОДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ОСНОВ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ

Застосування методів наукового пізнання під час проведення досліджень є запорукою досягнення його позитивного результату. Адже, достовірність отриманих результатів дисертаційного дослідження у значній мірі залежить від правильного використання методів, які в сукупності становлять його методологію.

Науково-теоретичним підґрунтям наукового дослідження є праці вітчизняних і закордонних фахівців із кримінального

права та процесу, криміналістики, кримінології, а саме: Ю. П. Аленіна, І. В. Басистої, В. Д. Берназа, В. І. Галагана, Н. В. Глинської, І. В. Глов'юк, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, М. Л. Грібова, Ю. М. Грошевого, О. О. Дудорова, В. А. Журавля, О. В. Капліної, В. А. Колесника, О. М. Костенка, О. П. Кучинської, Л. М. Лобойка, Є. Д. Лук'янчикова, М. І. Мельника, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, С. М. Стахівського, М. С. Строговича, О. Ю. Татарова, Л. Д. Удалової, М. І. Хавронюка, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, С. А. Шейфера, В. Ю. Шепітька, М. В. Шепітька, М. Є. Шумила, О. Г. Шило, О. Г. Яновської та інших.

Так, на думку одних науковців, що методологія – це вчення про структуру, логічну організацію, методи, засоби і форми діяльності дослідника в процесі пізнання ним досліджуваних явищ [1, с. 42], інші трактують це поняття, як цілісну теорію з поняттями й категоріями, світогляд, через призму яких і здійснюється пізнання за допомогою методів у відповідності з технологією їх застосування – методикою [2, с. 6].

З урахуванням цього, ми силаємося до думки, про те, що діалектичний метод дав змогу встановити базовий підхід до вивчення проблем, які виникають під час розслідування провокації підкупу, та дозволив розглядати предмет дослідження з урахуванням суперечливості, цілісності та динаміки його розвитку. Методи дедукції та індукції також слід використовувати у всіх підрозділах дисертаційного дослідження, оскільки кожний із них являє собою перехід від загального до конкретного.

За допомогою методів аналізу та синтезу слід розглянути основні наукові підходи до розуміння змісту, сутності та структури криміналістичної характеристики, класифікації та розкриття змісту основних її елементів, з'ясування наукових поглядів до поняття слідчих ситуацій, версій та на їх основі висловлення авторської класифікацію слідчих ситуацій, версій та вироблені на підставі судової практики рекомендацій, щодо здійснення розслідування провокації підкупу, зокрема, проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Метод узагальнення, за допомогою якого фіксуються загальні ознаки та властивості певного класу об'єктів та здійс-

нюється перехід від одиничного до особливого та загального, від менш загального до більш загального, буде використано при формуванні висновків до роботи.

Метод класифікації, який представляє собою сукупність правил створення системи класифікаційних угруповань та зв'язки між ними, використано під час класифікації елементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, типових слідчих ситуацій, типових слідчих версій та обставин, що підлягають встановленню під час розслідування провокації підкупу. В ході цього, також слід використати метод порівняння, зокрема при дослідженні наукових позицій щодо теоретичних та практичних аспектів формування криміналістичної характеристики, слідчих ситуацій, версій та алгоритмів дій під час розслідування провокації підкупу. Соціологічний та статистичний методи використано під час збирання, аналізу та узагальнення емпіричних матеріалів дослідження, серед яких рішення національних судів України, матеріали кримінальних проваджень, анкетування респондентів.

Також, в ході наукового пізнання варто зробити акцент на використанні спеціально-наукових методів, серед яких більшою мірою, системно-структурний та формально-логічний, зокрема при дослідженні поняття підкупу, кримінальної відповідальності за підкуп в Україні, виділенні ознак типових протиправних дій, які спрямовані на вчинення провокацію підкупу, розробленні пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства.

Таким чином, викладені вище методологічні підходи, напрями та методи дослідження не є вичерпними, власне вони склали методологічну основу дисертаційного дослідження та дозволять всебічно та комплексно запропонувати наукові рекомендації з розслідування провокації підкупу. Адже, якісне здійснення будь-якого наукового дослідження потребує визначення його методології. Тому саме метод, є складовим та базовим для методології наукового пізнання. Вирішення питання про вибір методів дослідження завжди повинно відповідати специфіці теми, його предмета, мети і завдань. Виходячи з цього, методами наукового дослідження питань розслідування

провокації підкупу стали: філософські методи (діалектичний); загальнонаукові методи (формальної логіки – аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, класифікація, історико-еволюційний; порівняння); міждисциплінарні методи (соціологічний та статистичний); спеціально-наукові методи (системно-структурний та формально-юридичний).

1. Кельман М. С. Юридична наука: проблеми методології: монографія. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Т.: Тернограф, 2011. 492 с.

2. Костицький М. В. Деякі питання методології юридичної науки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 3–11.

Я. М. Сачко

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО У ВОЄННИЙ ЧАС

Як основний метод роботи поліцейських, переконувати громадян у необхідності свідомого та добровільного виконання вимог законодавства, припинення антигромадської поведінки, робота в трудових колективах та індивідуальні профілактичні заходи є необхідною умовою сприяння ефективному проведенню мобілізації [1, с. 7–8].

Під час воєнного стану набули чинності зміни до Закону «Про Національну поліцію», які передбачають розширення повноважень поліції. Доповнення стосуються:

Щодо взаємодії органів та підрозділів національної поліції з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, державними юридичними особами, у тому числі пов'язаними з військовополоненими, забезпечення конвоювання та утримання затриманих осіб, розмінування та надання можливості поліції здійснювати спеціальні вибухотехнічні роботи.

Конвоювання осіб, затриманих за підозрою у вчиненні злочину, затриманих, обвинувачених чи засуджених до позбавлення волі та їх охорона в залі суду.

Надана можливість затримувати осіб, які утримуються в ізоляторах за кримінальні чи адміністративні правопорушення, осіб, заарештованих у рамках запобіжних заходів, осіб, які перебувають під адміністративним арештом, а також осіб, обвинувачених і засуджених.

Поліцейські спроможні оперативному розмінуванню: виявленню, ліквідації та знищенню вибухових речовин, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень. Проведення техніко-криміналістичних обстежень місць аварій, у тому числі пожежних та спеціальних інженерно-технічних робіт у сфері вибухотехніки у разі вибуху, отримання звітів про виявлення ймовірних вибухонебезпечних речовин, вибухонебезпеки, входять до нових повноважень правоохоронців.

Поліція має право збирати біометричні дані осіб, у тому числі шляхом дактилоскопії, у випадках, передбачених Кримінально-процесуальним кодексом.

Під час війни поліція може використовувати такі технічні засоби:

1) фото- та відеобладнання можна встановити на уніформі, дронах, службових автомобілях, суднах, та зовнішні краї доріг і будівель, тощо;

2) фото- та відеотехніку, а також техніку, що працює в автоматичному режимі, технічні прилади та технічні засоби з виявлення та/або фіксації правопорушень;

3) технічні засоби та засоби виявлення радіоактивних, хімічних, біологічних та ядерних загроз;

4) безпілотні літальні апарати та спеціальні технічні засоби для їх використання;

5) спеціальні методики перевірки на наявність алкоголізму;

6) спеціалізоване програмне забезпечення для аналітичної обробки фото- та відеоінформації, включаючи ідентифікацію людей і номерних знаків транспортних засобів;

7) поліція має право використовувати інформацію, отриману за допомогою засобів фото- та відеозапису інших осіб [2].

Під час воєнного стану поліцейський має право застосовувати примусові заходи та засоби тимчасового характеру, коли це необхідно для відбиття нападу або затримання особи, яка вчиняє злочин та/або чинить опір поліції [3, с. 22].

Поліція також має право застосовувати заходи примусу до осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, незалежно від певних обмежень і законодавчих заборон (зокрема, дозволяти застосування заходів примусу без попередження, застосуванням спеціальних заходів без обмежень щодо місця нанесення ударів та використання вогнепальної зброї).

В умовах воєнного стану змін у повноваженнях, компетенції, правах та обов'язках Національної поліції, під час виконання своїх завдань і обов'язків поліцейські неухильно дотримуються законності, ввічливого ставлення до громадян, надають необхідну допомогу особам, які її потребують.

Правильні та своєчасні дії поліцейських щодо захисту життя і здоров'я громадян, власності приводять до підвищення авторитету поліції серед населення України [4, с. 44].

1. Поліцейська діяльність: навчальний посібник / Мукоїда Р. В., Любчик В. Б., Пишна А. Г., Берендєєва А. І., Афонін Д. С.; за ред. Корнієнка М. В. Одеса: ОДУВС, 2021. 349 с. (Дата звернення: 06.09.2022).

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (Дата звернення: 20.02.2022).

3. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / Калюк О. М., Константинов С. Ф., Куліков В. А. та ін. / за ред. Кулікова В. А. К.: Освіта України, 2016. 230 с. (Дата звернення: 06.02.2022).

4. Тактико-спеціальна підготовка: навч. посіб. / О. Г. Комісаров, А. О. Собакарь, Е. Ю. Соболев, О. С. Юнін та ін.; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 277 с. (Дата звернення: 06.09.2022).

Д. В. Свінціцька

*(Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)*

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

24 лютого 2022 року росія розпочала військові дії та агресію в Україні, що призвело до помітного погіршення ситуації з правами людини на всій території України. Росія вела і веде бойові дії Збройними силами за допомогою використання зброї вибухової дії з широкою зоною ураження в населених пунктах, включно з обстрілами з важкої артилерії та реактивних систем залпового вогню та ракетними і повітряними ударами. З 24 лютого Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні зафіксувала великі руйнування та пошкодження цивільних об'єктів, включаючи, приватні будинки, багатопверхівки, адміністративні будівлі, медичні і освітні заклади. Є переконуючі факти того, що під час збройної агресії мали місце масштабні порушення міжнародного гуманітарного права та серйозні порушення міжнародного права прав людини [3].

Нині актуальність і важливість права на життя людини, його виконання, дотримання і захист є безсумнівними, оскільки без цього основоположного права всі інші права не мають ніякого значення. Життя це – основа для реалізації всіх прав і свобод людини. Проте, нажаль право на життя в умовах збройної агресії та війни практично незахищене.

Права людини і Європейська конвенція з прав людини продовжують діяти в умовах війни, саме тому права людини зберігають своє значення. Країни зобов'язані дотримуватись права людини під час війни і збройного конфлікту. Кожна людина має можливість настоювати на тому, щоб її права дотримувалися і має змогу звернутися до ЄСПЛ із заявою про ймовірне порушення країною її зобов'язань в умовах війни [1].

ЄСПЛ достатньо серйозно змінюється після вторгнення РФ в Україну, як і в цілому змінюється Рада Європи, інші міжнародні організації та загалом вся Європа. ЄСПЛ знаходиться нині в процесі втрати країни стосовно якої надходить найбільше число заяв про порушення нею Європейської Конвенції з прав людини – Росією. Суду прийдеться вирішити, яким чином діяти щодо тих приблизно 18 тисяч заяв, які зараз є нерозглянутими проти РФ, буде обрана певна стратегія. Інакше кажучи є всі підстави сподіватися, що Європейський суд з прав людини буде зменшувати відставання і скоріше ухвалювати провідні рішення.

Зрозуміло, що більша частина заявників, які зазнали збитків через пошкоджене / зруйноване житло, майно, бізнес, звертатимуться до міжнародних судових інстанцій (в тому числі, ЄСПЛ) з метою отримання справедливої сатисфакції за спричинену майнову та моральну шкоду. При цьому, потрібно розуміти, що навіть за умови, якщо Суд встановить порушення Конвенції, саме держава-відповідач зобов'язана буде виробити умови, за яких схожі порушення більше не повторяться, поновити права заявника і виплатити йому компенсацію (чого росія ніколи не зробить, принаймні за панування нинішнього режиму). Так, 13 червня державна дума РФ ухвалила закон, що дозволяє не виконувати рішення ЄСПЛ, які вступають в силу після 15 березня 2022 року. Тим паче, за статистикою Комітету Міністрів Ради Європи, нині РФ не виконала рішень у більш ніж 2000 справах, і це перше місце серед усіх держав-членів Ради Європи [2].

Таким чином, злочин агресії РФ, заподіяні збитки державою-агресором не повинні залишатися безкараними, усе ж заявникам, мабуть, не варто покладати занадто великі надії і сподіванки на відшкодування усіх заподіяних збитків у ЄСПЛ. Це пояснюється, насамперед, спрощеною практикою Суду, відповідно до якої держава не несе відповідальності за порушення прав, що мали місце під час активної фази бойових дій на території іншої держави, якщо не було встановлено контролю над територією.

У разі, якщо з огляду на фактичні обставини справи, надані докази, буде ухвалено рішення на користь заявника, воно, вірогідно, не буде виконано допоки існує в РФ режим, який заперечує юрисдикцію будь-яких міжнародних судових інстанцій та правила цивілізованого світу. Проте, спостерігаючи за тривалістю розгляду справ, та незначну утім ймовірність зміни політичного керівництва росії, є можливість виконання такого рішення в майбутньому, а отже звернення до Суду, сьогодні є роботою на перспективу.

1. Право на життя в умовах війни: веб-сайт. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/> (дата звернення: 25.09.2022).

2. Харитонов О. Відшкодування збитків від війни в ЄСПЛ: захмарні очікування чи ефективний інструмент притягнення росії до відповідальності: веб-сайт. URL: https://lb.ua/blog/alexei_kharitonov/523957_vidshko_duvannya_zbitkiv_vid_viyni.html (дата звернення: 25.09.2022).

3. Оновлена інформація щодо ситуації у сфері прав людини в Україні: веб-сайт. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/HRMMU_Update_2022-03-26_UA.pdf (дата звернення: 25.09.2022).

І. О. Серафимчук

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ЗОКРЕМА В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Насамперед, зазначимо, що основним обов'язок в діяльності правоохоронних органів є відповідне забезпечення належного рівня безпеки громадян в суспільстві, здійснюючи, при цьому, захист та охорону життя та здоров'я громадян нашої країни. Відповідно до змісту статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю,

а у твердження і забезпечення зазначених прав та свобод є головним обов'язком держави [1]. Так, як правоохоронні органи входять до органів державної влади, то зазначене вище положення Конституції також визначають головне спрямування їх професійної діяльності в цілому.

Чинне законодавство України також закріплює і порядок застосування заходів примусу, які самі по собі спрямовані на забезпечення гарантії захисту громадян нашої держави від протиправних дій осіб. Зауважимо, що більшої актуальності набуває питання застосування вогнепальної зброї, а саме в умовах сучасності, адже відповідні дії можуть забезпечити не тільки захист осіб та самого поліцейського, а також і призвести до летальних випадків.

Беручи до уваги положення Закону України «Про Національну поліцію України», зауважимо на тому, що до одного із елементів примусових заходів належить використання та застосування вогнепальної зброї, а також чітко визначаються випадки та умови при яких відповідні дії визнаються законними та не будуть порушувати основоположні права, свободи та законні інтереси людини та громадянина. Так, у положеннях статті 46 зазначеного вище Закону України, поліцейський, пройшовши відповідну підготовку може застосовувати вогнепальну зброю лише у випадках, які визначаються у змісті даної статті (з попередженням та без попередження). Також, необхідно пам'ятати той факт, що до повноважень правоохоронних органів входить використання зброї, у випадках, коли необхідним є подача сигналу тривоги, виклику допоміжних сил чи знешкодження травин, які можуть своїми діями створити загрозу життю чи здоров'ю людей чи самого поліцейського [2].

У свою чергу, зміст Інструкції із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю № 70, на відмінну від вищезазначеного Закону України, регламентує окремі аспекти, зокрема: категоричної заборони застосування вогнепальної зброї; дії поліцейського під час несення служби із вогнепальною зброєю; порядок отримання та здачі вогнепальної зброї тощо [3]. Дані положення оснащують поліцейського не тільки

теоретичними знаннями відносно досліджуваної теми, а також і визначають чіткий порядок поводження із нею, що дії і на практиці.

У зв'язку із вторгненням російських військ на територію нашої держави та введенням Президентом України правового режиму воєнного стану, в національному законодавстві були впровадженні певні зміни та доповнення, до вже діючих нормативно-правових актів. Так, Верховна Рада схвалила Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» від 15.03.2022 року № 2123-IX [4].

Зазначимо, що вищезазначеним Законом, поліцейським також представлено право застосовувати заходи примусу до осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без урахування окремих обмежень та заборон, визначених законом. Зокрема, маються на увазі: дозволяється застосування заходів примусу без попередження, нанесення ударів спеціальними засобами без обмежень щодо локації їх нанесення, а також застосування вогнепальної зброї.

Отже, можна зробити висновок, що застосування вогнепальної зброї поліцейськими охоплює не тільки теоретичні знання в даній сфері, а також великої ролі відіграє саме вміння правильно та законно застосовувати її відносно правопорушників. У свою чергу, при дії правового режиму воєнного стану, певним чином змінилися підстави застосування вогнепальної зброї поліцейськими, адже в умовах сучасності необхідним, як ніколи, виступає захист громадян нашої країни від посягань на їх життя, збоку окупаційних військ.

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 року №580-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

3. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю: Наказ МВС України від 01.02.2016 року № 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16#Text>.

4. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 року № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>.

А. І. Середня

(Державний податковий університет)

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Використання сучасних можливостей спеціальних знань шляхом участі обізнаних осіб та застосування техніко-криміналістичних засобів, є одним із чинників підвищення ефективності у боротьбі зі злочинністю.

Ознайомлюючись із процесом зміни форм та методів застосування спеціальних знань в історичному огляді, можна сказати, що поступово, враховуючи складність досліджень та розширення кола завдань, вирішення яких необхідне в ході дослідження основними учасниками застосування спеціальних знань стали експерти та спеціалісти.

Працівників експертно-криміналістичних підрозділів залучають як спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій, до їх компетенції також входять експертні дослідження виявлених слідів злочину. Завдяки потужному науково-практичному потенціалу експертно-криміналістичних підрозділів, оснащених сучасними технічними засобами й укомплектованих кваліфікованими фахівцями, часом дуже вузького профілю, з'являється можливість проводити найбільш складні експертні дослідження, забезпечувати на високому технічному рівні слідчі (розшукові) дії, використовувати новітні наукові розробки

для швидкого розкриття кримінальних правопорушень за вилученими на місці події слідами тощо [2, с. 112].

Останніми роками, під час спільної роботи та взаємодії НДЕКЦ МВС зі слідчими підрозділами Національної поліції, виникли певні проблеми (низька якість слідів, що вилучаються під час огляду місця події; вкрай стислий опис слідів у протоколах огляду місця події; зниження якості порівняльного матеріалу, що надходить для експертних досліджень; тощо). Такі явища досить негативно позначились на результатах експертних порівняльних досліджень і ідентифікації, ефективності застосування криміналістичних обліків для встановлення осіб, причетних до скоєння нерозкритих злочинів, та ін. [1, с. 180].

Причинами таких негативних явищ стали: по-перше, організаційний розрив між секторами техніко-криміналістичного забезпечення слідчих підрозділів з Експертною службою МВС України, тісна співпраця яких була важливою ланкою в розкритті та розслідуванні злочинів. По-друге, у значному омолодженні особового складу секторів техніко-криміналістичного забезпечення, слідчих, оперативних працівників, а також зниженні загального рівня їх техніко-криміналістичної підготовки.

Дані проблеми позначаються на якості роботи правоохоронних органів, зумовлюючи необхідність підвищення ефективності використання спеціальних знань під час розслідуванні кримінальних правопорушень.

Один із напрямів урегулювання даних питань стосується добору кадрів на посади інспекторів-криміналістів, старших інспекторів-криміналістів, техніків-криміналістів, а у разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій – керівників зазначених секторів, які входять до структури відповідних органів досудового розслідування (далі – інспектори-криміналісти) і їх посадових обов'язків. Є підстави вважати, що посада інспектора-криміналіста не повною мірою наділена тими правами та обов'язками, завдяки яким можна було б реалізувати на практиці відповідні заходи для ефективного використання спеціальних знань, передба-

чаючи досконале володіння методами криміналістичної техніки, знаннями в галузі криміналістичної тактики проведення слідчих (розшукових) дій, передусім огляду, обшуку, слідчого експерименту, методикою розслідування злочинів, а також знаннями основ оперативно-розшукової діяльності [3, с. 242].

Також важливим є процесуальне розширення повноважень спеціалістів (у тому числі працівників секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій). Адже «...результативність та ефективність боротьби зі злочинністю значною мірою залежить від нормативно-правової регламентації особливостей здійснення цієї діяльності правоохоронними органами, зокрема від передбаченого законодавцем інструментарію, у тому числі щодо здійснення ними оперативної та процесуальної діяльності» [4, с. 69].

Отже, процес удосконалення використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, спрямований на більш ефективне використання спеціальних знань для забезпеченні розкриття та розслідування злочинів і поліпшення результатів роботи правоохоронних органів в цілому.

З метою підвищення якості роботи органів досудового розслідування доцільно проводити регулярні практичні заняття як для працівників секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій, так і для слідчих підрозділів загалом.

1. Бондар В. С. Вирішення техніко-криміналістичних завдань досудового розслідування кримінальних правопорушень як засіб оптимізації інформаційного забезпечення судової експертизи. *Право і суспільство*. 2021. 178–190 с.

2. Когутич І. І. Окремі питання сутності та форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. № 12. С. 112–123.

3. Пілюков Ю. І. Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. С. 240–245.

4. Фастовець В. А. Використання спеціальних знань оперативними підрозділами за межами кримінального провадження: недоліки правової регламентації *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. С. 67–73.

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ

Сучасна демократична держава неможлива без діалогу різних політичних сил та їх прихильників, що на правовому рівні гарантується правом на свободу вираження політичних поглядів. Це право відносять до природних прав людини, у демократичній державі людину не можуть його позбавити, адже право на свободу вираження своїх думок є однією із засад демократії як суспільного ладу [1, с. 225].

Стаття 34 Конституції України надає кожному право вільно виразити свої думки: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» [2].

Так, у статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3] наголошується, що кожен має право на вираження поглядів. Сюди можемо віднести і право на дотримання власних поглядів, право на збір та одержання і передачу інформації.

Адміністративно-правова охорона прав і свобод людини і громадянина-це передбачена положеннями адміністративного законодавства сукупність матеріальних і процесуальних правових засобів, спрямованих на створення умов для формування та розвитку стійкого соціального середовища, в якому досягається ефективне функціонування механізму реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина шляхом недопущення й усунення перешкод і бар'єрів щодо належного ступеня правореалізації, а також здійснення протидії й запобігання проступкам, притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності» [4, с. 2].

Адміністративно-правові засади забезпечення свободи вираження політичних поглядів – це сукупність норм та принципів, на основі яких реалізується законодавчо закріплена можливість людини вільно виражати свої політичні погляди. На національному рівні такі засади залежать від: 1) особливостей суспільно-історичного розвитку. Історичний розвиток української державності свідчить про високу політичну вмотивованість українців, їх намагання зберегти державність, вільно самим обирати шлях розвитку, зберегти та розвинути ті політико-правові цінності, які сформують у нас громадянське суспільство та правову державу; 2) наявності / відсутності нормативного закріплення норм та принципів, які гарантують можливість свободи вираження політичних поглядів. Так, у Конституції України зазначено: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір». Всі інші закони, що стосуються питань свободи вираження поглядів, повинні відповідати Основному Закону; 3) безпосередньому взаємозв'язку з політикою держави (як внутрішньою, так і зовнішньою). Політика держави напряму зв'язана з гарантуванням та забезпеченням можливостей для людини реалізовувати певні свої права та свободи. Так, держава, яка прагне розвитку, завжди ставить на перше місце людину, готова забезпечувати можливість реалізації її прав і свобод в обмін на її правомірну поведінку; 4) виступає одним із напрямів реалізації людиною своїх прав і свобод. Вираження людиною певних своїх прав є одним із способів реалізації себе як громадянина, який прагне розвивати свою державу через особистісний розвиток; 5) сприйняття / несприйняття можливості свободи вираження політичних поглядів як соціального блага [5]. Вітчизняне законодавство сьогодні активно переймає міжнародні стандарти у сфері забезпечення та реалізації прав і свобод людини і громадянина. Адже міжнародне право оперує низкою стандартів, норм та принципів, які розроблені та використовуються з метою захисту людини,

її прав і свобод не лише від зазіхань інших людей, але й від свавілля держави. Основою, на якій відбувається цей процес, є адміністративно-правові засади забезпечення свободи вираження політичних поглядів відповідно до міжнародного права.

Адміністративно-правовими засадами забезпечення свободи вираження політичних поглядів відповідно до міжнародного права можна окреслити трьома аспектами: 1) організаційний – такий, що визначає механізм адміністративно-правового регулювання; 2) нормативний – аспект, відповідно до якого формуються та функціонують адміністративно-правові норми; 3) регулятивний – складова частина, яка відповідає за регулювання процесу виникнення, функціонування та припинення правовідносин у даній сфері. Об'єктом адміністративно-правового регулювання є суспільні відносини, які виникають між людиною і державою у процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків із забезпечення реалізації право на свободу вираження політичних поглядів людиною.

Функції, які виконують адміністративно-правові засади забезпечення свободи вираження політичних поглядів, являють собою сукупність напрямків діяльності, за допомогою яких стає можливим ефективно та стале функціонування системи забезпечення свободи вираження політичних поглядів з боку держави; можливість в межах, визначених законом, контролювати дотримання людиною її обов'язків та застосування до неї, у випадку необхідності, заходів державного примусу; а також превентивної та просвітницької діяльності.

Отже, адміністративно-правові засади забезпечення свободи вираження політичних поглядів відповідно до міжнародного права є своєрідною основою, базисом для подальших напрацювань у напрямку гарантування та реалізації прав людини на національному рівні, що сприятиме розвитку не тільки держави, її правової системи, а й людини, її особистості, яка прагнучим жити у правовій державі та громадянському суспільстві, де вона знає свої права та обов'язки, чітко усвідомлює невідворотність покарання і готова відповідати за свої дії та їх

наслідки, однак є впевненою у тому, що держава захистить її у разі потреби.

1. Бліхар М. Свобода вираження політичних поглядів: суспільно-політичний та адміністративно-правовий виміри. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2022. № 69. С. 224–228.

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>.

3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

4. Мозгова А.А. Адміністративно-правова охорона прав і свобод громадян в умовах Євроінтеграції: дисерт. на здоб. наук. ступ. к. ю. н. за спеціальністю 12.00.07. Київ, 2020. 214 с.

5. Бліхар М. М., Крикавська І. В. Адміністративно-правові засади забезпечення свободи вираження політичних поглядів. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал».* 2022. № 8. С. 244–246.

С-А. А. Синиця

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВРАХУВАННЯ ТИПУ ТЕМПЕРАМЕНТУ У ВИРІШЕННІ КОНФЛІКТІВ ПРАВООХОРОНЦЯМИ

Конфлікт – це найбільш гострий прояв різноманітних протиріч, який відображається в протиборстві їх носіїв, тобто сторін.

В діяльності правоохоронця висуваються вимоги не лише до знань і рівня розумового та емоційно-вольового розвитку своєї особистості, а й до особливостей нервової системи, отже, і до темпераменту. Суб'єктивна складова конфлікту представлена великою кількістю психологічних елементів, які позначаються характером та поведінкою індивідів. Це – аналітичні дії людей, процес прийняття рішень, їх емоції та пам'ять, соціальні установки і стереотипи, ціннісні механізми [1, с. 18].

Темперамент – один із важливих факторів, який необхідно врахувати у вирішенні конфліктів правоохоронцям. Поведінка людей, що потрапили у конфліктну ситуацію, може бути різною: деякі завжди поступаються своїми інтересами, бажаннями, принципами, інші – активно відстоюють свою точку зору [2, с. 116]. Темперамент не залежить від цілей і змісту і не змінюється протягом усього життя. Він лежить в основі характеру. Загальноприйнятим є поділ темпераменту людей, залежно від вроджених якостей їх нервової системи, на чотири типи: (холеричний, сангвінічний, флегматичний та меланхолічний). Відтворюючись у життєвій активності та емоційній стійкості людини, темпераменти позначаються й на характері спілкування, особливостях поведінки в конфліктах. Наприклад, такі риси особистості, як емоційність, раціональність, виразність, багато в чому визначаються темпераментом. У чистому вигляді темпераменти зустрічаються дуже рідко, в основному вони «змішані»: у людини виявляються риси сангвініка і флегматика, холерика і сангвініка, але все ж переважає і домінує один тип.

Від властивостей обох сторін конфлікту залежить саме вирішення даної конфліктної ситуації та індивідуальний стиль діяльності, але не рівень інтелекту, переконання, таланти, установки, моральні якості.

Правоохоронна діяльність незмінно включає в себе ситуації емоційної напруги, обумовлені функціональними обов'язками поліцейського (припинення протиправного діяння, схилення до відмови від агресії, аморальної поведінки і т. п.). Працівник правоохоронного органу змушений чинити психологічний і фізичний вплив (в встановлених законом формах) щодо окремих громадян з метою збереження досить крихкої гармонії соціального благополуччя.

Правоохоронець при виникненні конфліктної ситуації, має врахувати на будь-який тип темпераменту людини, а також має знайти правильний підхід до кожного типу, щоб успішно вирішити даний конфлікт. Оскільки темперамент є єдиною, природною особистісною особливістю людини, тому і підставою цього можна вважати те, що від нього залежать не лише дії і вчинки, які робить людина в повсякденному житті.

ті, а і поведінка під час конфліктних ситуацій. Правоохоронець має в собі розвивати навички розуміння і спілкування з всіма типами темпераменту під час конфліктних ситуацій: сангвінік – тип темпераменту, яку зможу характеризувати як рухливу, сильну та урівноважену особистість; флегматик – сильний, врівноважений, але малорухливий особистість (інертний); холерик – сильний, але неврівноважений, зі слабкими в порівнянні з порушенням гальмівними процесами; меланхолік – слабкий зі сторін щодо процес збудження і гальмування.

Сучасний професійно грамотний працівник повинен знати, що конфліктом можна і потрібно управляти, тобто зводити ти до мінімуму негативні наслідки і максимально розвивати конструктивну взаємодію між конфліктуєчими сторонами [3].

Важливим є вміння працівника мобілізувати себе і опонента на позитивне ставлення до спільного вирішення проблеми. Для цього необхідно: виявити бажання і готовність до врегулювання конфлікту, налаштувати себе оптимістично на можливість взаємного сприятливого вирішення конфліктної ситуації; поглянути на опонента конфлікту без упереджень, визнаючи його правоту в ряді аспектів конфлікту, звільнившись від ілюзії «ворога»; знайти в опонента позитивні, сильні сторони і якості, гідно оцінити їх, зв'язати з власними позитивними емоціями і використовувати в якості опори в розв'язанні конфлікту; зайняти морально високу позицію, не уподібнюватися агресивним діям опонента, мобілізувати свої моральні резерви; проявити повагу, коректність до опонента навіть в найважчій, емоційно напруженій ситуації, керуючись гуманістичним імперативом «Ставля до людини як до мети свого існування, а не як до засобу» [3].

1. Конфліктологія : навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. Х. : Право, 2012 18 с.

2. Конфліктологія : навч. посіб. / А. І. Берлач, В. В. Кондюкова, В. О. Криволапчук, О. Г. Поліщук; ОДУВС. Вид. 2-ге, доповн. Одеса : ОДУВС, 2010. 116 с.

3. Матієнко Т. В. Конфліктологічна компетентність працівника правоохоронних органів. *Південноукраїнський Правний Часопис*. 2016. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2016/2/30.pdf>.

А. В. Солдатенко

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах сучасних загроз необхідні серйозні зміни в системі національної безпеки України. Як наслідок, виникають нагальні проблеми у розумінні природи національної безпеки, її складових та факторів, що впливають на національну безпеку. Термін «національна безпека» відноситься до різних соціальних систем, які описують захист від різноманітних несприятливих природних і соціальних наслідків. Це поняття відтворює ступінь захисту основних інтересів, прав і свобод особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз або захист прав і свобод людини, основних суспільних інтересів і цінностей. Кількість і якість «національної безпеки» характеризує розвиток соціальної системи, що відображає тенденції розвитку та вплив умов, життя суспільства та його інститутів, забезпечуючи тим самим якісну довіру до соціальної системи та її функціонування відповідно до її природи. Основним об'єктом системи національної безпеки є громадяни – їх права і свободи; суспільство – це його духовні та матеріальні цінності; держава — це її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність. Враховуючи природу національної безпеки, її ключові складові та чинники впливу на систему національної безпеки України в умовах сучасної загрози, можна сказати, що процес забезпечення національної безпеки є поєднанням політичних, економічних, соціальних, правових та військових заходів, забезпечення нормального функціонування нації та усунення потенційних небезпек.

На мою думку, поняття «національна безпека» у національному законодавстві чітко не визначено. У зв'язку з цим існує послідовна політика Кабінету Міністрів України та досвід

Верховної Ради не визначати термін з метою збереження необхідної гнучкості для адаптації використання терміну до умов, що змінюються. У законодавстві країн – учасниць Європейського Союзу, Франції, Італії, Іспанії представники латинської гілки романо-германської правової сім'ї у разі потреби використовують термін «громадська безпека», який у цих країнах є синонімом терміну «публічний». «Національна безпека» та «громадська безпека» закріплені в законах України, Великобританії та Сполучених Штатів. Французькі, італійські та іспанські юристи вважають, що це поняття є неоднозначним, та походить від терміну «безпека». Громадська безпека та національна безпека — це розпливчасті юридичні поняття. Законодавство Європейського Союзу стосовно цього має ряд особливостей, оскільки в цих країнах існує місцева поліція, федеральна поліція, яка відображається у верховенстві права [1, с. 32]. Громадська безпека – це система суспільних відносин, заснована на дотриманні соціальних норм: правових норм, етики, корпоративних норм, звичаїв тощо [2, с. 215]. Порядком проведення в МВС перевірок громадської безпеки та цивільного захисту визначено, що громадська безпека — це захист життєво важливих інтересів суспільства і людини, прав і свобод людини від протиправного втручання, а також загрози життю, здоров'ю та майну більшості населення [3]. Погляди українських науковців та їхніх британських, американських, німецьких, французьких, іспанських та італійських колег щодо понять «безпека» та «національна безпека» цілком схожі за змістом, незважаючи на відмінності у вираженні, вони не відрізняються суттєво та радикально. На мою думку, найбільш специфічними видами юридичного визначення поняття «безпека», які відповідають загальним категоріям, є «національна безпека», «державна безпека», «громадська безпека», «особиста безпека», а похідні від них терміни – «військова безпека», «економічна безпека», «інформаційна безпека» тощо, які окремо визначені в численних наукових статтях українських та зарубіжних фахівців з теми, оборона, зв'язки з громадськістю тощо. Я вважаю, що категорії «Державна безпека», «Громадська безпека» та «Особиста безпека» є складо-

вими та основними частинами поняття національної безпеки та взаємопов'язані між собою. У той же час корисно розрізнити поняття «безпека особистості» та «особиста безпека». У. М. Нор не розрізняє ці поняття лише у випадку особистої безпеки, коли всі суспільні відносини спрямовані на захист життя, здоров'я, недоторканності, свободи особи від протиправного втручання у застосування чи спробу застосування насильства чи самогубства, а безпека особи передбачає невизначену кількість осіб [4, с. 176].

Незважаючи на еволюцію визначення національної безпеки як динамічного, а не статичного явища, закріпленого в законодавчих актах України, незмінними залишаються її цілі: особистість, суспільство, держава. Таким чином, в Україні, життєво важливі інтереси цих трьох елементів захищені від зовнішніх і внутрішніх загроз. Насамперед особистість, її конституційні права і свободи, якість і рівень життя, можливість вільного розвитку, самовираження в суспільних інтересах. Вперше за тисячолітню історію країни з моменту прийняття демократичної конституції України незалежний громадянин України є повноцінним творцем, який задовольняє законні потреби, вільно обирає владу на всіх рівнях, вступає в політичні партії і соціальні асоціації, і насолоджується практично всіма правами і свободами, передбачених Конституцією України. На другому місці суспільство, його інститути – партії з різними поглядами; церква, яка враховує релігійні потреби послідовників різних конфесій; різноманітні громадські організації, які переслідують свої цілі в рамках закону; Вільна преса, радіо і телебачення з повною відсутністю цензури та можливістю розмови з окремими громадянами на гострі теми, опозиційними політиками, представниками правлячої партії. По-третє, держава є основою конституційного устрою, суверенітету та територіальної цілісності, здатності проводити незалежну зовнішню політику, що забезпечує ефективну реалізацію національних інтересів на міжнародній арені відповідно до міжнародного права та внутрішнього права. Хоча держава є третім за значимістю об'єктом безпеки, вона є головним суб'єктом національної безпеки серед

суб'єктів безпеки, а суспільство та фізичні особи надають органам державної влади необхідну допомогу та підтримку у питаннях безпеки. Особа, суспільство і держава одночасно є об'єктами і суб'єктами національної безпеки. Вони повинні співпрацювати з чинним законодавством на основі демократичних процедур.

Суб'єктами національної безпеки є особа, суспільство і держава, але в зворотному порядку: головним суб'єктом є держава, яка в особі своїх органів, сил і засобів забезпечує безпеку кожному громадянину України відповідно до закону. Її конституція та національне законодавство гарантують її захист; громадяни та суспільство як суб'єкти безпеки надають відповідним органам державної влади необхідну допомогу щодо усунення загроз у національній безпеці, держава забезпечує правовий та соціальний захист відповідно до законодавства України. Тому, враховуючи сутність національної безпеки, її основні елементи та чинники, які впливають на національну безпеку України в умовах сучасних загроз, ми усвідомили, що національна безпека – це комплекс політичних, економічних, соціальних, правових та військових заходів, забезпечення нормального функціонування нації та усунення потенційних загроз. Тому національну безпеку та її елементи можна вважати станом, в якому немає загрози і в якій встановлений задовільний рівень національної безпеки.

1. Бондаренко В. А., Єсімов С. С. Правове регулювання діяльності поліції щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина в країнах Європейського Союзу. *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 2. С. 28–36.

2. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Лозинський Ю. Правове регулювання правоохоронної діяльності : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 323 с.

3. Про затвердження Порядку проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту Міністерством внутрішніх справ : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 р. № 507. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2019-%D0%BF#Text>

4. Нор У. М. Адміністративно-правове забезпечення безпеки громадян на залізничному транспорті: канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Львів, 2012. 234 с.

Б. С. Солошак

*(Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету
внутрішніх справ)*

ДОКАЗИ, ЯКІ ОТРИМАНІ ШЛЯХОМ ВТРУЧАННЯ У ПРАВО НА ТАЄМНИЦЮ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА, ЩО СКОЄНІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

З 24 лютого 2022 року і по теперішній час в Україні наявні умови воєнного стану. Після тривалого нарощування кількості російських військ та після визнання державою-агресором терористичних організацій, незаконних утворень «днр» та «лнр», розпочалась повномасштабна збройна російська інтервенція в Україну. Вищевказані обставини мають значення й для кримінально-процесуальної діяльності.

Згідно статті 32 Конституції України ніхто [1] не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України [1]. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. На підставі викладеного можна стверджувати, що втручання в приватне спілкування особи, може бути здійснене у випадку проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Згідно статті 246 Кримінального процесуального кодексу України [2]. негласними слідчими розшуковими діями слід називати різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України [2]. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб [2].

В даному випадку, «не йде мова про обмеження права на таємницю кореспонденції, оскільки в умовах воєнного стану

законодавчо це право обмежується шляхом встановлення певних заборон щодо реалізації цього права. А вже оприлюднення листування чи телефонних розмов – це вже не обмеження, а саме втручання в таємницю кореспонденції особи. Однак сьогодні для українців таке втручання у таємницю кореспонденції російських солдат – це вимушений крок, це необхідність, це можливість захистити себе та здобути докази кровавих злочинів російських загарбників на українських землях. При цьому, отримана в такий спосіб інформація просто вражає. Вражає звірством, жорстокістю та відсутністю будь-яких моральних принципів російських загарбників» [3, с. 413].

До того ж, «Міжнародним Кримінальним Судом, під юрисдикцію якого підпадають злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії, було надано роз'яснення з приводу переліку документів і матеріалів, які можуть містити важливу інформацію та можливі докази, що потенційно можуть бути використані в міжнародних судових органах. Серед таких документів називають і скріншоти листування електронною поштою, у месенджерах соціальних мереж тощо» [4, с. 26–27]. Тому, результати правоохоронної діяльності Служби безпеки України у процесі здійснення своєї агентурної діяльності є допустимими і достатніми, а їх публікація є вмотивованою.

Вважаю, що злочини проти миру та безпеки людства, які передбачені нормами статей 437 – 439, частини 1 статті 442 Кримінального Кодексу України (далі за текстом – КК України [5]), можуть бути класифіковані на такі види: 1) Злочини проти людяності: ч. 1 ст. 442 КК України [5]; 2) Воєнні злочини: ст. 438, ст. 439 КК України [5]; 3) Злочини агресії: ст. 437 КК України [5]. Під злочинами проти миру та безпеки людства для цілей даної класифікації злочинів розуміються злочини, які передбачені нормами частини 5 статті 49, частини 6 статті 80 Кримінального Кодексу України [5].

Таким чином, в нинішніх умовах воєнного стану, здійснення службових повноважень українськими військовими та працівниками правоохоронних органів України може відповідно до Закону обмежувати право на таємницю кореспонденції російських окупантів, що є цілком виправданим. Якщо Держава Україна має на меті здобути докази злочинних дій росії на

території України, чим встановити справедливість, на мою думку, має місце необхідність внесення відповідних змін та доповнень до чинного законодавства України і за допомогою перехоплення телефонних розмов, читання та подальшого оприлюднення листування російських загарбників з їхніми рідними та близькими; притягнути до кримінальної відповідальності та покарати, відповідно до Законів України усіх осіб винних у скоєнні на території України злочинів проти миру та безпеки людства, зокрема, усіх осіб винних у скоєнні вищевказаних злочинів скоєнних в період воєнного стану.

1. Конституція України від 28.06.1996 № 253к/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

3. Левченко А. В. Можливість втручання у право на таємницю кореспонденції як спосіб отримання доказів у період воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 70. С. 411–416.

4. Посібник зі збору доказів для Міжнародного кримінального суду. Київ: Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, 2019. 43 с.

5. Кримінальний Кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

А. Ю. Стецик

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВИЛА ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ДИТИНИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Діти – це така категорія суспільства, яка є найбільш вразливою та незахищеною. Не лише у воєнний, а й у мирний час непоодинокими є випадки, коли саме діти стають об'єктами

сексуального насильства, отримуючи фізіологічні та психологічні травми. Проте, якщо в мирний час зґвалтування та інші сексуальні насильства щодо дітей не є масовими, то у воєнний період такі випадки є особливо багаточисельними. Це жакливе явище з катастрофічними наслідками існує і сьогодні, в тому числі в Україні через війну, спричинену широкомасштабним вторгненням російської федерації на територію нашої країни, у зв'язку з чим питання сексуального насильства над дітьми стало особливо важливим, що, власне, і актуалізує тему дослідження.

У відповідності до статистичних даних, нині в Україні відкрито більше 1000 кримінальних проваджень стосовно злочинів, що мають зв'язок зі збройною агресією, що були скоєні щодо дітей й у сфері охорони дитинства [3].

У той же час, варто зазначити, що точної статистики й розуміння того, скільки дітей постраждали від сексуального насильства й зґвалтувань на війні, немає, що пов'язано з тим, що війна продовжується, низка територій окупована, багато дітей було вивезено на територію країни-окупанта та з низки інших причин.

В Україні започатковано створення Реєстру психологів, що будуть залученими до опитування/допиту дітей, що заплановано згідно з «Планом заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року», затвердженого Кабінетом Міністрів України [8]. Вже визначено спеціалістів, що надають спеціалізовану допомогу дітям-свідкам та дітям потерпілим. Наприклад, з 2014-го року з дітьми, які постраждали від сексуального насильства працювала Т. Бугаєць, О. Ковальова, Н. Пашкота низка інших спеціалістів [2, с. 2].

Загалом сексуальне насильство представляє собою найбільш складний злочин з точки зорупосттравматичних наслідків, що викликають почуття безпорадності, приниження, знецінення, порушення як внутрішніх, так і зовнішніх кордонів. Слід відмітити, при цьому, що вказаний злочин в умовах війни має дещо іншу специфіку, ніж у мирний час. Зокрема, зґвалту-

вання у мирний час вкрай рідко виступає спонтанною дією, а частіше, навпаки – спланованою [1]. У воєнний час надати необхідну психологічну допомогу не просто і часто діти змушені самотійно або разом із батьками «переживати» стрес, що у кілька разів складніше, ніж у мирний період. Варто зазначити, що реагування на такі злочини повинне мати тихий й структурований характер.

Через це існують певні правила проведення допиту дитини, яка постраждала від сексуального насильства в умовах воєнних злочинів. Наведемо нижче виокремлені нами етапи роботи з дитиною, що постраждала від сексуального насильства в умовах воєнних злочинів, враховуючи правила проведення допиту.

Перш за все, відзначимо, що важливим та початковим етапом у роботі з дітьми, які постраждали від сексуального насильства у воєнний час є допомога дитині позбавитися почуття провини та сорому. Якщо дитині вірять та допомагають – це важливо для подальшого відбудовування відчуття її безпеки й кордонів: «Я не винен/винна, а винний той, хто вчинив злочин» [7].

Подальшим важливим етапом виступає звернення по психологічну допомогу: короткотривалу, якщо дитина перебуває на території, де продовжуються воєнні бойові дії задля того аби стабілізувати стан дитини; довготривалу – коли дитина знаходитиметься в стабільному й безпечному місці. Саме в процесі надання такої допомоги психолог повинен підготувати дитину до проведення слідчих дій та допиту.

Правила проведення допиту дитини передбачені КПК України, однак в тактика процесуальної дії не розглядається. Так, згідно зі ст. 226 зазначеного Кодексу, обов'язковою умовою є участь законного представника, педагога чи психолога, а за потреби – лікаря [5]. Також, необхідно враховувати, що сексуальне насилля здійснюють, за звичай, чоловіки, а тому логічним є, щоб з такими неповнолітніми дівчатами працювали саме жінки, які ззовні не будуть асоціюватися із кривдником. Психолог, слідчий, прокурор під час допиту повинні

дотримуватися особливого такту, а також має бути щирою під час розмови.

Кожне питання повинно бути виваженим та добре обдуманним, щоб не призвести до ще більших моральних переживань. Тривалість допиту повинна відбуватися з урахуванням віку дитини, але не перевищувати двох годин в день.

В контексті досліджуваного питання потрібно наголосити, що Європейські стандарти проведення опитування/допиту дитини, яка постраждала від сексуального насильства, рекомендують використання «зеленої кімнати». В «зеленій кімнаті» мають бути розміщені м'які меблі різного розміру, іграшки, рослини, олівці, книжки тощо, іншими словами, все, що може бути у звичайній дитячій кімнаті. Проте, важливо, що допит дитини автоматично записується завдяки вбудованим мікрофонам камерам.

Так, можна прослідкувати за інтонацією, мімікою дитини у ході допиту, що є суттєвим при оцінці її показань. Проведення допиту дитини у «зеленій кімнаті» надає змогу опитати дитину малого віку.

Спостерігаючи як дитина грається з іграшками, можна зробити висновок, що, для прикладу, дитина зазнала сексуального насильства, оскільки за допомогою іграшок вона може імітувати статевий акт не розуміючи, що це таке в силу свого віку і розвитку, а просто відтворюючи те, що бачила [6, с. 177].

Отже, під час проведення допиту з метою з'ясування певних обставин можуть використовуватись малюнки, тести, анатомічні ляльки тощо. Використання анатомічної ляльки під час допиту, для прикладу, з одного боку допомагає долати мовний дефіцит у дітей, що проявляється у відсутності можливості описати дії сексуального характеру мовними засобами, а з іншого – діти не завжди розуміють символічної природи вказаних ляльок.

Погоджуємось з О. М. Дуфенюк, яка зазначає, що науковці хоч і вважають анатомічні ляльки істотним інструментом пізнання істини, все ж рекомендують надавати останні дітям

з метою демонстрації лише після того, коли такі потерпілі вже описали деталі сексуального насильства та потім можуть продемонструвати все, що було сказано [4, с. 84].

Не можна не порушити і тему ризиків, які можуть виникнути у процесі допиту дитини. Так, перший ризик зумовлений чинником віку та зрілості. Зазначене є важливим, оскільки, як зауважує О. М. Дуфенюк, дитина може бути схильна фантазувати, перекручувати факти, не володіти знаннями (наприклад, про частини тіла) для опису маніпуляцій, які могли відбутись, або ж просто не розуміти вчинюваних з нею дій. Наступний ризик зумовлений чинником травми, у зв'язку з чим, стан дитини може коливатись від надмірного збудження і агресії до повної замкнутості та мовчання. Ризик зумовлений чинником реакції може виникнути у відповідь на спостереження дитини про те, що при повідомленні деякої інформації в оточуючих з'являється реакція осуду, негативних емоцій тощо. Ризик зумовлений чинником сугестії може виникнути в зв'язку з навіюванням дитині інформації, що може спричинити виникнення у дитини прагнення пристосуватись до особи, що проводить допит.

Також існує ризик зумовлений чинником обману. У відповідності до зарубіжних досліджень, діти є більш схильними говорити правду, якщо вони дали таку обіцянку перед бесідою. Отож, такі ризики існують і можуть стати на шляху при проведенні допиту та встановлення правди. Саме тому, особі, що проводить допит доцільно щонайменше дотримуватись таких заходів як: заохочувати дитину надавати правдиві показання; вибирати тактичні прийомий комунікацію в залежності від вікової групи дитини; до початку бесіди проконсультуватись з психологом; більш ретельно вивчати дані стосовно дитини задля того аби налагодити позитивний контакт та подальшу бесіду тощо [4, с. 83–87].

Таким чином, можна зазначити, що діти, які стали жертвами сексуального насильства під час воєнних дій, є особливою категорією потерпілих. Вони отримують важкі психологічні, моральні та фізіологічні травми, які потрібно мінімізувати,

запобігти повторній психологічній травматизації. Разом з тим слід максимально швидко та якісно зафіксувати доказову інформацію, щоб покарати кривдника. У комунікації з дитиною треба налагодити позитивний комунікаційний контакт, здолати умовні психологічні бар'єри страху, осуду, сорому, тривоги, які часто виникають у дітей. Отримані показання, як і інші джерела доказів у кримінальному провадженні, підлягають ретельному оцінюванню. При цьому слід враховувати існуючі ризики формування недостовірних показань у дітей.

1. Біда О. «Мамо, мені робили боляче». Як працюють з дітьми, які постраждали через насильство на війні. *Thromadske*. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/mamo-meni-robili-bolyache-yak-pracuyut-z-ditmi-yaki-postrazhdali-cherez-nasilstv-o-na-vijni> (дата звернення: 01.07.22).

2. Бугаєць Т., Ковальова О., Пашко Н. Сексуальне насильство щодо дитини: координація дій. ВГЦ «Волонтер», 2020. 32 с.

3. Войтюк Т. В Україні відкрили понад тисячу проваджень щодо воєнних злочинів проти дітей. *Суспільне. Новини*. 2022. URL: <https://suspilne.media/245527-v-u-kraini-vidkrili-ponad-tisacu-provaden-sodo-voennih-zlociniv-proti-ditej/> (дата звернення: 01.07.22).

4. Дуфенюк О. М. Правда vs брехня: ризики недостовірності показань дітей, що стали жертвами сексуального насильства. *Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення*, 2020. С. 83–88.

5. Кримінально-процесуальний Кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 02.07.22).

6. Мальована Т. І. Місце проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*, 2015. № 3. С. 174–184.

7. Петренко І. Розбір. Сексуальні злочини щодо дітей: з психологами говорять, поліції бояться. Це погано для всіх. *Ліга. Life*, 2022. URL: <https://life.liga.net/poayasnennya/article/seksualnye-prestupleniya-protiv-detey-s-psiologami-govoryat-politsi-i-boyatsya-razbor> (дата звернення: 01.07.22).

8. Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 р. № 1335-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-a1335r> (дата звернення: 03.07.22).

Т. І. Стоєва

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX затверджено Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України значно зросли ризики посягання на основи національної безпеки України. В умовах воєнного стану для України характерні значні ризики як зовнішні, так і внутрішні, що загрожують її суверенності, незалежності, демократичності та національній безпеці. Переважна більшість громадян України стала на позицію територіальної цілісності України, однак деякі громадяни не поділяють більшості духу патріотизму. З різних мотивів, зокрема, і з корисливих, зросли в рази випадки вчинення державної зради.

Так, за даними Офісу генерального прокурора станом на 1 вересня 2022 року обліковано всього злочинів проти основ національної безпеки – 16 833, що склало питомої ваги 6,06% від загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень в Україні. Для порівняння, за той же період у 2021 році всього обліковано – 437, що склало – 0,2% від усіх вчинених кримінальних правопорушень у 2021 році. З них обліковано злочинів за ст. 111 КК України – 1 785. Питома вага злочинів за ст. 111 КК України склала у 2022 році – 2,6% від усіх облікованих злочинів проти основ національної безпеки України. За той же період у 2021 році обліковано – 178, що склало 40,7% від усіх вчинених злочинів, передбачених Розділом I Особливої частини КК України [1].

Так, ми можемо побачити значну негативну динаміку щодо кількості вчинених злочинів проти основ національної безпеки України, в тому числі і щодо державної зради. Хочемо

зазначити, що питома вага за ст. 111 КК України у 2021 році склала більше ніж у 2022 році, саме у зв'язку зі змінами до Розділу I КК України, які були внесені протягом останнього року.

Законодавець в ч. 1 ст. 111 КК України визначає, що державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [2]. Цим поняття характеризується і суб'єктивна сторона даного суспільно небезпечного діяння, яка являє собою вчинення злочину лише з прямим умислом.

Тобто, громадянин України усвідомлює кримінально протиправний характер своїх дій, що виражаються в формах: переходу на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунства, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України; передбачає їх суспільно небезпечні наслідки і бажає їх настання.

Злочин за особливістю конструкції є з формальним складом, тобто настання наслідків не є обов'язковою ознакою диспозиції статті.

03.03.2022 Законом України було внесені зміни до КК України, що стосувались саме змін до ст. 111 КК України. Так, передбачено кваліфікуючу ознаку вчинення державної зради (тобто діяння, які описані в диспозиції ч. 1 ст. 111 КК України) вчинені в умовах воєнного стану та посилена кримінальна відповідальність, яка передбачає позбавлення волі на строк п'ятнадцять років або довічне позбавлення волі, з конфіскацією майна [3].

Тож, в умовах воєнного стану суспільна небезпека державної зради полягає у тому, що діяння винних осіб посягають на суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність

України, що ставить під загрозу існування України як суверенної держави.

Крім того, хочемо зазначити, що за останній час криміналізовані норми, пов'язані з колабораційною діяльністю. Так, встановлена кримінальна відповідальність за статтею 111⁻¹ КК України «Колабораційна діяльність», яка є однією з форм державної зради.

Також є кримінальна відповідальність за пособництво державі-агресору за ст. 111⁻² КК України [4]. Всього обліковано за ст.ст. 111⁻¹, 111⁻² КК України станом на 1 вересня 2022 року 2 818 кримінальних правопорушень, що пояснює зниження питомої ваги державної зради.

Зважаючи на викладене, можна зробити висновок, що посилення кримінальної відповідальності за вчинення державної зради в умовах воєнного стану та запровадження кримінальної відповідальності у виді 15 років позбавлення волі або довічного позбавлення волі, як найтяжчої міри покарання, з конфіскацією майна, є цілком закономірним і відповідає стану суспільної небезпеки державної зради, а також тих наслідків які настали або могли настати в результаті діянь, описаних в диспозиції ст. 111 КК України.

1. Єдиний звіт кримінальних правопорушень по державі за вересень 2021–2022 років. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 12.10.2022).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III (дата оновлення: 28.07.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n721> (дата звернення: 12.10.2022).

3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 № 2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#n7> (дата звернення 12.10.2022).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення 13.10.2022).

К. С. Стручик

*(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)*

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ЯК СУСПІЛЬНА ПРОБЛЕМА

На сьогоднішній день в нашому суспільстві відсутня тверда впевненість в завтрашньому дні. Відбувається часта зміна обстановки, неминуче приводить до того, що людям доводиться постійно підстроюватися, пристосовуватися до нових умов. Тут необхідно приділити особливу увагу психологічним проблемам адаптації молоді, особливо випускників вищих учбових закладів, оскільки від того, як пристосовується дана соціальна група до нових для неї умов життєдіяльності в суспільстві, буде залежати майбутнє самого суспільства.

Виходячи з цього питання посилюється актуальність питання всебічної підготовки морально-стійких, свідомих, висококваліфікованих, боездатних, патріотично налаштованих військових кадрів, ефективність якої залежить від успішної адаптації військовослужбовців-учасників бойових дій.

Своєрідним процесом адаптації таких військовослужбовців полягає в одночасній адаптації суспільної, освітньої, а також й в окремих випадках, – їхньої подальшої службово-бойової діяльності, що суттєво ускладнює цей процес. Усвідомлення того, що це може привести у ряді випадків до девіантної поведінки, порушень статутних правил взаємовідносин, ігноруванні правил етики у спілкуванні, зниженні успішності, вживання військовослужбовцем алкоголю, або наркотичних речовин – розглядаються нами як ознаки дезадаптації, яку можливо подолати вчасним застосуванням програми психологічного супроводу адаптації таких військовиків.

Відомо, що сам термін «адаптація» походить з латинської – *adaptor* – пристосовую, *adaptare* – пристосовування, *adaptacio* – пристосовність. Зокрема, є загально знаним, що цей термін використовував німецький фізіолог Ауберт, ще на початку

18 століття, характеризуючи явище пристосування очей до подразників.

Наступними, після Ауберта вченими, які використовували і розвивали термін адаптації як психологічне явище були – Ж. Ламарк, Г. Спенсер, Ж. Сент-Іллер, Ч. Дарвін та інші.

Згодом, під плином часу явище адаптації розвивалося і в інших науках.

На даному етапі розвитку більшість громадських та антропологічних наук вивчають феномен адаптації людини, зокрема, в процесі її повсякденної життєдіяльності, а, також, професійної діяльності.

Зазначимо, що наукові трактування змісту адаптації вперше з'явилися в роботах Ч. Дарвіна. Під адаптацією вчений, в першу чергу розглядав фізіологічні зміни, які дають змогу оптимізувати перебування людини в нестандартних обставинах, що не відповідають її потребам як індивіда. З цього погляду, зокрема, зміни, які відбувалися в організмі людини описувалися в працях Ч. Дарвіна виключно як спадковості. Це було зумовлено тим, що явище адаптації розглядалося вченим глобально і у великих проміжках часу.

У медико-біологічному напрямі найбільший внесок у розвиток теорії адаптації зробили, зокрема, такі вчені як: У. Кеннона, Г. Сельє, І.П. Павлов, Л. А. Орбели, й цілий ряд інших. Найбільш цікавим серед них було виокремлено переконання У. Кеннона котрий вважав, що людський організм є біологічною субстанцією, яка здатна пристосуватися до будь-яких умов середовища. А, відомий український вчений-педагог С. У. Гончаренко – адаптацію, як психолого-педагогічне явище узагалі розглядав крізь призму зміни чутливості органів відчуття в результаті пристосування до сили діючих подразників [1, с. 15].

На підставі цих досліджень та зважаючи на своєрідні ознаки сучасної адаптаційної ситуації, що притаманна військовослужбовцям-учасникам бойових дій, ми можемо вважати, що поряд із соціально-економічними метаморфозами, які є наявними, зокрема, в силових структурах, можна виокремити й ознаки соціально-психологічної кризи, яка настає в психіці

військовослужбовців внаслідок дефіциту певних орієнтирів для синтезу соціальних відносин.

Враховуючи зазначені вище визначення науковців, та розглядаючи психологічну адаптацію військовослужбовців-учасників бойових дій, зокрема до умов освітньої діяльності, вчена Т.М. Сергієнко зробила висновок – адаптація – це процес поступового призвичаєння до освітньої та службово-бойової діяльності, зумовлений змінами соціальної дійсності і спрямований на оптимізацію взаємодії курсантів з оточуючим соціальним середовищем ВВНЗ у відповідь на появу у ньому нових референтних чинників, які були відсутні в їх індивідуальному досвіді, формування статутних стосунків і вироблення ними власної позиції щодо вимог, цінностей та норм входження у соціальне середовище, засвоєння нових професійних функцій та обов'язків [2, с. 32].

Психологічна адаптація має свої особливості для військовослужбовців-учасників-бойових дій.

1) адаптація безпосередньо до мирних умов повсякденного життя;

2) адаптація до виконання службових обов'язків та службової діяльності в умовах відсторонених від бойових дій;

3) адаптація у колективі (спілкування, міжособистісні відносини, культура поведінки, тощо).

З метою досягнення цієї мети нами розроблена авторська програма психолого-адаптивних заходів реалізація якої відбуватиметься за такими напрямками:

– початкова психологічна підтримка військовослужбовців у перші дні повернення з стану бойових дій;

– надання необхідної психологічної та інформаційно-правової допомоги військовослужбовцям;

– здійснення заходів, щодо відновлення психо-емоційного стану військовослужбовців, їхньої соціальної адаптації та повернення їх до активного громадського життя у цивільному середовищі.

У рамках Програми, також, нами передбачено надання психологічної допомоги і військовослужбовцям-учасникам АТО/ООС, добровольцям, та членам їхніх сімей.

Психологічний супровід реалізації програми нами розподілено на певні етапи:

1. Етап – детального вивчення соціально демографічних даних військовослужбовців-учасників бойових дій.

2. Етап – соціальної адаптації військовослужбовців-учасника бойових дій до умов військового навчального закладу.

3. Етап – формування мотивації до навчання та службової діяльності військовослужбовця-учасника бойових дій.

4. Етап – формування мотивації до саморозвитку військовослужбовця-учасника бойових дій.

Як бачимо, психологічна адаптація військовослужбовців-учасників бойових дій в процесі їхнього входження в суспільний, освітній та подальший військовослужбовий процес несе у собі ряд особливостей зважаючи на які поступальна та зважена робота із ними може досягнути переконливих результатів.

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.

2. Сергієнко Т. М. Соціально-педагогічна профілактика дезадаптації курсантів молодших курсів вищих військових навчальних закладах: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05. Луганський Національний ун-т ім. Т. Шевченка. Старобільськ, 2018. 32 с.

В. І. Стус

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день, досить складним і актуальним є питання охорони і захисту дітей. Діти, як і дорослі, є суб'єктами кримінальних правопорушень, але через особливості психофізіологічного стану вони не можуть нести таку ж відповідальність за скоєні злочини, як повнолітні. Для дітей, які пере-

бувають у конфлікті із законом, має бути особлива система правосуддя. Для цього функціонує інститут ювенальної юстиції, який активно розвивається у міжнародному праві та потребує ефективного становлення в Україні.

Кожна країна повинна пристосовуватися до умов сучасного світу, має створювати та розвивати, згідно з міжнародними стандартами, певну систему судочинства стосовно неповнолітніх. У п. 3 ст. 40 Конвенції про права дитини 1989 р. зазначено: «...держави-учасниці прагнуть сприяти у встановленні законів, процедур, органів і установ, що мають безпосереднє відношення до дітей, які, як вважається, порушили кримінальне законодавство, обвинувачуються або визнаються винними в його порушенні» [1, с. 245].

Термін «ювенальна юстиція» в документах міжнародного та європейського законодавства відноситься до законів, норм, стандартів, процедур, різноманітних механізмів та установ, спеціально розроблених для дітей, які перебувають у конфлікті з законом, в тому числі заходи, направлені на профілактику стосовно дітей, які порушують закон [2].

Серед відомих моделей міжнародних ювенальних юстицій слід виділити наступні. Сучасна ювенальна юстиція США, на підставі Акту 1794 року, створила спеціальний підрозділ Міністерства юстиції по запобіганню правопорушень неповнолітніх, який містить у своїй системі спеціальні елементи. Зокрема: поліція, ізолятори тимчасового утримання для неповнолітніх, прокурори та громадські захисники, ювенальні суди, пенітенціарні установи для неповнолітніх, державні та громадські програми перевиховання – усі вони спрямовані на захист та забезпечення прав дітей у судовому процесі та профілактиці правопорушень. Особливість цих заходів полягає у тому, що головним завданням постає вирішення суддею питання про можливість виведення підлітка з формальної процедури покарання, щоб уникнути стигматизації неповнолітнього злочинця і дати йому шанс повернутися до добропорядного суспільства [3, с. 39–44].

Ювенальна юстиція Англії характеризується великою кількістю прийняття нормативно-правових актів. Їх називають

«дитячими законами», наприклад, закон «Про дітей», закон «Про дітей та підлітків», закон «Про підтримку дітей» – вони встановлюють, що до дітей мають застосовуватись інші ніж до дорослих види покарань. Відповідно до цих актів є такі види покарань: передача під опіку із зобов'язанням батьків або опікуна забезпечити належну поведінку неповнолітнього, виплати штрафу, відшкодування збитків, надання безоплатних послуг суспільству, тобто альтернативні заходи кримінальної відповідальності [3, с.46-48].

Французька модель полягає в тому, що суддя займається не тільки правопорушниками, але й дітьми, які потрапили до соціально небезпечної ситуації ще до здійснення протиправного діяння. Також, важливим аспектом є те, що суддя веде підлітка з найпершого випадку виникнення складної ситуації, він завжди добре знайомий з історією неповнолітнього та його сім'ї та вживає усіх заходів, щоб допомогти у важкій ситуації та уникнути майбутнього правопорушення. Особливість цієї моделі полягає у тому, що оформляється соціальне досье, яке доручається судді вихователю. Воно містить інформацію про сімейний стан неповнолітнього, успішність у школі, психологічну характеристику. Суддя використовує усі заходи нагляду та захисту допомоги і здійснює навчання, які він вважає за необхідне для забезпечення процесу перевиховання неповнолітнього правопорушника [3, с.50].

Отже, у межах реформування кримінальної юстиції в Україні необхідно створення автономної підсистеми судів у справах дітей, взявши за основу будь-яку із вище наведених моделей ювенальної юстиції. Слід відзначити, що в Україні створено систему спеціальних органів, служб та установ, які використовуючи засоби правового, педагогічного, психологічного та соціального впливу здійснюють забезпечення та захист прав дітей. Однак, у системі ювенальної юстиції важливе місце займає суд. Однак, на сьогодні система правосуддя щодо дітей існує у вигляді законодавчо закріплених особливостей правосуддя у справах за участю дітей й потребує подальшого реформування.

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у місцевих загальних судах та апеляційних судах діє спеціалізація суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх.

Судді (суддя), уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обираються з числа суддів відповідного суду зборами суддів цього суду за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно.

Кількість суддів, уповноважених здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, визначається окремо для кожного суду зборами суддів цього суду. Суддею, уповноваженим здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, може бути обрано суддю зі стажем роботи суддею не менше десяти років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями.

У разі відсутності в суді суддів з необхідним стажем роботи суддя, уповноважений здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обирається з числа суддів, які мають найбільший стаж роботи на посаді судді. Судді, уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, не звільняються від виконання обов'язків судді відповідної інстанції, проте здійснення ними таких повноважень ураховується при розподілі судових справ та має пріоритетне значення.

Для комплексного впровадження системи ювенальної юстиції в Україні необхідні, крім суддів, ювенальні прокурори, ювенальні слідчі, ювенальні адвокати, медіатори, працівники органів апробації та соціальних служб, які повинні пройти спеціальну підготовку та кваліфікаційне оцінювання здатності здійснювати ювенальне правосуддя [4].

Як зазначив О. Олійник, вагомим кроком на шляху до удосконалення правового регулювання у сфері правосуддя, дружнього до дитини, стало створення Міжвідомчої координа-

ційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх, яка й розпочала розробку законопроекту «Про юстицію, дружню до дитини».

Цим проектом Закону пропонується передбачити:

– Норми про поведження з дітьми, які вчинили правопорушення і потрапили до системи правосуддя, а також з дітьми, які є потерпілими або свідками і потребують застосування заходів соціальної реабілітації;

– Альтернативні кримінальному провадженню та судовому розгляду механізми реагування на правопорушення дітей: медіація, застереження або покладення на дитину певних обов'язків, спрямованих на соціальну реабілітацію і запобігання повторному вчиненню правопорушень. Застосування цих норм допоможе максимально наблизити юстицію щодо дітей до міжнародних стандартів [4].

Отже, на прикладі міжнародних моделей, можна зробити висновок, що ювенальна юстиція передбачає заходи забезпечення та захисту неповнолітніх у кримінальних провадженнях. Приймаючи акти щодо забезпечення захисту прав дітей, здійснюючи альтернативні та виховні заходи, вони допомагають уникнути майбутніх правопорушень. На сучасному етапі Україна намагається розвивати інститут ювенальної юстиції, але їй слід повернути у міжнародний аспект задля ефективного становлення ювенальної юстиції, захисту та допомогти неповнолітнім.

1. Беца О. Зарубіжний досвід застосування пробації в ювенальній юстиції. *Вісник правосуддя*. 2005. № 1–2. С. 245.

2. Ювенальна юстиція в Україні: міфи, реалії та вимоги часу. URL: https://www.ukrinform.ua/gubric-other_news/2773211-juvenalna-usticia-v-ukraini-mifi-realii-ta-vimogi-casu.html.

3. Терещук Г. Зарубіжний досвід функціонування основних моделей ювенальної юстиції. *Актуальні проблеми правознавства*, 2017. С. 116–120.

4. Олійник О. Розвиток ювенальної юстиції в Україні. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/oleksandr-oliynik-rozvitok-yuvenalnoi-yustitsii-v-ukraini>.

В. Р. Тарасенко

*(Кременчуцький льотний коледж
Харківського національного університету
внутрішніх справ)*

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Етнічна ідентичність – це, перш за все, люди, які пов'язані один з одним спільною мовою, територією, культурою, звичаями, традиціями тощо. Це належність до певної держави та самоусвідомлення себе у ній.

Люди, які розуміють, у чому полягає їх етнічна ідентичність, мають спільні риси характеру поведінки, дій. Так само, як ми є членами родини, нації, держави – ми потребуємо місця, батьківщини, дому, де будемо відчувати себе у безпеці й хотіти завжди повертатися, у разі виїзду з цієї території[1, с. 2].

Можна бути етнічним українцем і не бути ним у духовному сенсі. Одним з основних компонентів і важливим чинником існування та збереження етнічної ідентичності є мова. Вона відіграє надзвичайно важливу роль як основа соціальної свідомості певного індивіда чи спільноти. Суттєве значення для етнічної ідентичності мають культурні особливості, традиції, звичаї, їжа, помешкання, одяг та інші об'єктивні чинники [2, с. 201].

Найменш важливу роль відіграють суб'єктивні чинники, зокрема такі, як етнічна свідомість, етнічна обізнаність, етнічні почуття тощо. Етнічність певною мірою визначається тим, що сама особа відчуває і думає про себе. Адже самовизначеність, самосвідомість особи є однією з основних причин, які дають відповідь на потребу людини належати до якоїсь спільноти, щоб вижити [1, с. 2].

І саме в цьому контексті важливе значення варто приділити літературознавчому аспекту проблеми етнічної ідентичності у творчості сучасних письменників, яка впродовж років

не тільки пережила декілька етапів становлення, а й розкриває найвагоміші події з історії українського народу та його нації [2, с. 202].

Варто погодитися з позицією О. Романенко, яка наголошує, що література в цьому контексті виступає акумулятором сенсів і символічних, метафоричних смислів, які закладаються в основу нової концепції ідентичності, і водночас є простором, у якому в художній формі зображуються шляхи осмислення власної ідентичності [3, с. 115].

Література – це насамперед спосіб сприйняття минулого та сучасності. У своїх творах письменники не раз зверталися до теми етнічної ідентичності українця, його належності до певної території, народу, його вибору: здатися чи битися за країну, за предків, які пролили стільки крові на цій землі, за родину тощо.

Слід звернути увагу на такі художні твори: романи сучасності «Ворошиловград» С. Жадана, «Танго смерті» Ю. Винничука та «Маруся» В. Шкляра. Вони є актуальними зараз, в умовах війни, коли виборюється право українського народу на відновлення історичної справедливості.

У романі «Ворошиловград» С. Жадан розгортає тему відсутності історії та минулого, яке об'єднує націю та утримує її ідентичність за допомогою символів, знаків, метафор. Його персонажів цікавить одвічні питання: «І що сталося із нашими мріями? Хто відібрав у нас наші квитки на небеса? Чому нас загнали на ці задвірки?». Цей твір розкриває важливу проблему розуміння персонажами свого «я», самоусвідомлення, етнічної ідентичності поколінь, які застрягли між минулим та майбутнім і не можуть визначити, що саме є основою їхньої нової ідентичності.

Юрій Винничук ставив перед собою завдання написати роман, у якому є закручений сюжет, і це йому вдалося. Аналізуючи зміст твору «Танго смерті», можемо виділити ознаки історичного, пригодницького, містичного, детективного романів. З перших сторінок твору автор вводить читача в легендарно-загадковий світ Львова: він описує традиції, звичаї різних етносів, що тут проживали: євреїв, німців, українців, поляків;

передає особливу атмосферу, що панувала в місті у 20–30-х роках ХХ століттях, а потім розповідає читачам про зміни, що відбулися в період Другої світової війни.

Львів та його герої – це уособлення справжніх щирих українців, які завжди боролися за свободу своєї країни, намагалися знайти себе у вирі таких страшних подій, допомагати тим, хто потребував їхньої допомоги та відчувати себе справжнім патріотом, справжнім героєм який готовий йти до кінця і ніколи не здаватися.

Ще один твір на який хочеться звернути увагу – це роман «Маруся» Василя Шкляра. У часи, коли у повітрі ще панувала загроза свободі та єдності України, саме націоцентричні твори, які висвітлюють проблему етнічної ідентичності із сильною ідеєю збереження етноментальних засад життя українців, є тим засобом, який стає джерелом боротьби за волю, націю, державність, за відстоювання незалежності українського народу.

У романі «Маруся» Василеві Шкляру вдалося у художній формі зобразити і трагічні події, і незламний український характер, і зболене вміння відроджуватися з попелу, доводити уся справи до кінця, ніколи не полишати найрідніших по духу людей за допомогою влучних цитат, метафор, символів, закликів.

Всі ці речі, які влучно описував кожен автор, і є ознакою їх майстерності зобразити проблему етнічної ідентичності українського народу так, щоб ми усвідомили весь біль, запам'ятали кожного персонажа і ніколи не сумнівалися у власній свободі, яку століттями виборювали наші пращури.

1. Гаташ В. Мені 14 років. Я українець. *Дзеркало тижня*. 2005. 8 с.

2. Мала енциклопедія етнодержавознавства; відр. ред., кер. авт. колективу Ю. І. Римаренко. К.: Генеза, Довіра, 1996. 942 с.

3. Романенко О. Ідентичність нації та тексту: як сучасна українська література формує інтенсивні образи національної ідентифікації. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки*. 2016. № 7. С. 112–120.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Сучасні умови війни в державі змусили науковців розглянути проблему захисту інтересів приватної власності з різних сторін та поглиблено вивчити шляхи її розв'язання. З 24 лютого показники кількості правопорушень, що завдали шкоди приватній власності значно виросли, внаслідок обстрілів та бойових дій, що ведуться на території України. Згідно даних пресслужби Міністерства розвитку громад на території України, по всій державі зруйновано приблизно 123 тисячі житлових будинків [3]. Точну кількість пошкоджених споруд визначити неможливо, адже лише на добу руйнуються десятки, сотні будинків. Це лише приблизні підрахунки за півроку війни, а військові дії продовжуються і кількість руйнувань зростає майже кожної години.

Російська Федерація вчинила багато воєних злочинів проти мирного населення України, зокрема шляхом ракетних обстрілів пошкоджена велика кількість цивільних об'єктів. Українці зазнають негативних наслідків війни не лише морально, а й матеріально. Тисячі людей повністю або частково втратили власні домівки і продовжують втрачати надалі. Важливим постає питання про відповідальність за пошкоджені об'єкти та механізм відшкодування шкоди.

Варто звернутись до Римського статуту Міжнародного Кримінального суду, який уповноважений здійснювати юрисдикцію за найбільш тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства [2]. В статті 8 (2)(a)(iv) зазначено, що одним із понять «воєного злочину» є широкомасштабне знищення і привласнення майна, що не викликане військовою необхідністю і вчинене незаконно та безглуздо [2]. Для надання необхідної допомоги постраждалим, правникам треба бути ознайомленими з основними принципами несення

відповідальності сторін під час війни. Міжнародний Кримінальний суд розглядає деякі справи про кримінальні правопорушення, що вчиняють окремі особи або групи осіб. Стосовно певної особи досить складно винести постанову, тож в більшості випадків рішення виноситься стосовно групи населення, яка причетна до правопорушення. Згідно частини 1 статті 75 Статуту МКС суд у відповідь на прохання, або навіть за власної ініціативи визначає масштаби і розмір шкоди та збитків та заявляє про принципи, на підставі яких він діє [2].

Задля того, щоб визначити чи законно було зруйновано об'єкт необхідно пройти «Тест на законність руйнування права власності під час збройного конфлікту». По-перше, треба визначити *правомірність руйнування*. Під час збройних конфліктів дозволено атакувати лише військові цілі, то ж треба вміло відрізнити їх від цивільних об'єктів. Не завжди це очевидно, адже навіть школа, у виняткових випадках, може бути військовою ціллю. Військовими об'єктами є ті, які в силу свого характеру, призначення та використання можуть бути застосовані у воєнних діях або руйнування, захоплення чи нейтралізація яких надає військову перевагу. По-друге, треба охарактеризувати *військову необхідність*, яка має бути спрямована на ослаблення військового потенціалу супротивника. Третьою важливою ознакою законного руйнування є *пропорційність* між атакою та завданою шкодою. Військова перевага, яка стала наслідком атаки, повинна переважати спричинені збитки [4].

Визначаючи суб'єкта, який має нести відповідальність за руйнування власності, в контексті збройного конфлікту, який спровокувала Росія, варто розглядати це питання на двох рівнях : національному та міжнародному. Якщо розглядати міжнародний рівень, важливим аспектом є територія, на якій було здійснено пошкодження. Європейський суд може відхилити позов про відшкодування пошкоджень, які завдано під час активних бойових дій, коли важко визначити винувату сторону. Якщо руйнування відбулись на окупованій території, ознозначно, відповідальність за відшкодування збитків нестиме країна, яка контролює відповідну окуповану територію.

Розглядаючи *національні засоби* права власності, можемо виокремити дві моделі :

1. Добровільне відшкодування порушення;
2. Через судовий механізм.

Міжнародними механізмами, які можуть забезпечити відшкодування завданих збитків Російською Федерацією є:

- Європейський суд з прав людини;
- Іноземні суди;
- Арбітражі;
- Комітет з прав людини Організації Об'єднаних Націй;
- Міжнародний Суд Організації Об'єднаних Націй;
- Міжнародний кримінальний суд;
- Спеціальний трибунал.

На жаль, не існує простого та точно сформованого механізму відшкодування шкоди, завданої приватній власності, але Україна вже зробила певні дії в цьому напрямку. Отримати компенсацію від держави можливо, зареєструвавши зруйноване та пошкоджене майно в застосунку «Дія». Хоч механізм повністю ще не визначений і не врегульований, але громадянам, приватна власність яких постраждала внаслідок війни, варто зробити ці кроки, щоб зробити майбутнє відшкодування можливим.

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

2. Римський статут Міжнародного кримінального суду: текст Римського статуту, поширеного в якості документа A/CONF.183/9 от 17 липня 1998 р. зі змінами на основі протоколу від 10 лист. 1998 р., 12 липня 1999 г., 30 лист. 1999 г., 8 травня 2000 г., 17 січня 2001 р. и 16 січня 2002 р. Статут набрав чинності 1 липня 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

3. Скільки житлових будинків постраждало під час війни та як їх планують відновлювати. URL: <https://bahmut.in.ua/novosti/v-artemovske/3536-skilki-zhitlovikh-budinkiv-postrazhdalo-vid-vijni-ta-yak-jikh-planuyut-vidnovlyuvati>.

4. Захист права власності в умовах збройного конфлікту: вебінар. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kInB5DE8RVc>.

5. Компенсація збитків завдана воєнними діями. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/kompensaciya-zbitkiv-zavdanih-voyennimi-diyami/>.

НЕЗАКОННІ УЧАСНИКИ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ХТО ВОНИ?

Швидкі темпи глобалізації та інші соціальні процеси, що набули поширення після завершення Другої світової війни, призвели до формування водночас як позитивних, так і негативних явищ у суспільстві.

Зокрема, постійні військові сутички, локальні збройні конфлікти, громадянські та міждержавні війни, а також численні місії ООН та НАТО призвели до збільшення кількості незаконних комбатантів. На сьогодні це питання особливо гостро стосується також української політики, оскільки війна з росією спричинила появу значної кількості учасників бойових дій. У цьому контексті проблема незаконних учасників збройних конфліктів є особливо актуальною.

Для з'ясування питання, хто ж такі є незаконні учасники збройних конфліктів необхідно в першу чергу визначити, кого законодавець відносить до даної категорії, а також їх правовий статус.

Поняття незаконного учасника збройних конфліктів розглядається багатьма науковцями. Даний термін не визначається і не згадується ні в Женевській конвенції, ні в Гаазькій. Однак, з початку ХХ ст. використовується у воєнних уставах, прецедентному праві і юридичній літературі.

Саме поняття «незаконний комбатант» з'явилося у Великій Британії на початку ХХ ст. для позначення партизан, які брали участь у Другій англо-бурській війні 1899-1902 р., хоча у міжвоєнний період їх частіше називали «нерегулярний комбатант» чи «мародер» [4, с. 174].

На думку М. В. Манько, незаконні комбатанти – це особи, які беруть безпосередню участь у військових діях, але не мають на це права. Через це, у випадку потрапляння під владу супротивника, не користуються статусом військовополоненого. До

цієї категорії в основному належать цивільні особи, які беруть безпосередню участь у бойових діях, а також члени народного ополчення та інших добровільних формувань – у тому числі учасники організованих рухів опору, – що не входять до складу регулярних збройних сил, але належать стороні в конфлікті, при умові, що вони не виконують вимоги, що містяться у ст. 4А(2) ЖК III. Термін «незаконний комбатант» має місце лише в контексті права, що застосовується до конфлікту міжнародного характеру, як він визначається Женевськими конвенціями і Додатковим протоколом I. Збройний конфлікт не міжнародного характеру не передбачає привілеїв комбатанта, тобто права брати участь у воєнних діях і відсутність покарання у зв'язку з законною участю в бойових діях [3, с. 344].

Доволі складним є визначення правового статусу та захисту прав незаконних учасників збройних конфліктів, оскільки за таку діяльність передбачається кримінальна відповідальність, проте сучасні реалії свідчать про абсолютно протилежні тенденції.

Питання правового статусу так званих «незаконних комбатантів» є одним з ключових в сучасному міжнародному гуманітарному праві.

Стосовно застосування до незаконних комбатантів статусу цивільної особи можна знайти у п. 3 ст. 45. Додаткового Протоколу I [2].

Будь-яка особа, що бере участь у воєнних діях, яка не має права на статус військовополоненого й не користується більш сприятливим ставленням, згідно з Женевською Конвенцією IV [1], має право в усіх випадках на захист, передбачений ст. 75 цього Протоколу.

На окупованій території будь-яка така особа, якщо тільки вона не затримана як шпигун, має також, незалежно від ст. 5 Женевської Конвенції IV, право на зв'язок, що надається даною Конвенцією.

Таким чином, дане положення слід застосовувати щодо осіб, які не виконують критерії громадянства, передбаченого ст. 4 Женевської Конвенції IV, і були захоплені на території

держави противника. Таким особам ст. 75 Додаткового Протоколу I гарантує гуманне поводження. Досить часто бувають ситуації, коли незаконного комбатанта затримують на полі бою. У такому випадку завжди слід застосовувати положення, що містяться у ст. 5 Женевської Конвенції III та ст. 45 Додаткового Протоколу I, що передбачають спеціальну процедуру, яку слід використовувати для визначення правового статусу такої затриманої особи.

Вищезазначені статті передбачають, що статус особи визначає «компетентний судовий орган», яким може бути загальний суд, воєнний суд чи інші спеціальні органи – військові комісії. Позбавлення особи права на визначення її статусу в судовому порядку є неприпустимим порушенням як договірних, так і звичаєвих норм міжнародного права [4, с. 176–177].

Отже, сучасна практика міжнародних відносин знає нову категорію учасників бойових дій – категорію незаконних комбатантів. При цьому їх статус не має чіткого закріплення в міжнародному гуманітарному праві, що неминуче створює серйозну небезпеку для ефективної реалізації прав цілої групи осіб.

Зазначені обставини роблять особливо актуальним і важливим розгляд правового становища незаконних комбатантів і особливостей їх виділення в окрему категорію.

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949. *Верховна Рада України. Офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. *Верховна Рада України. Офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

3. Манько М. В. «Незаконні комбатанти»: сучасні реалії. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 343–348.

4. Ольшанецька С. В. Правовий статус незаконних комбатантів. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. праць. 2012. Вип. 68. С. 173–178.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОКУРОРОМ ДОПУСТИМОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ ОСОБИСТОГО ОБШУКУ

Термін особистий обшук вжито у КПК України для позначення слідчої (розшукової) дії у ч. 5 ст. 208 КПК України, хоча ч. 7 ст. 223, ч. 5 ст. 236 КПК України містять формулювання «обшук особи». На практиці є ряд проблемних питань стосовно цієї слідчої (розшукової) дії, яка не має навіть уніфікованої назви у межах КПК України. Однією з таких проблем є обшук при затриманні, що здійснюється до внесення відомостей до ЄРДР. Реагуючи на цю проблему, науковці вже пропонували зміни до КПК України [1, с. 157; 2, с. 531; 3], проте, і натеper слід розв'язувати проблему допустимості таких відомостей. Забезпечити допустимість таких відомостей нелегко, зважаючи на формулювання ст. 214 КПК України, яка не передбачає можливість проведення особистого обшуку (крім провадження щодо проступків, хоча там ужито дещо проблемне формулювання «особистий огляд») до внесення відомостей до ЄРДР. Тому, відповідно, на практиці використовуються механізми огляду місця події та поверхневої перевірки згідно Закону України «Про Національну поліцію», а також особистого огляду [4] (який у КПК України передбачений лише для проступків), поверхневого огляду [5].

Це питання розглядалось і у практиці ККС ВС. Зокрема, було визнано, що «слідчий під виглядом проведення огляду місця події фактично здійснив особистий обшук ОСОБА_1, ..., чим порушив вимоги процесуального закону, якими не передбачено можливості проведення такої слідчої дії до внесення до ЄРДР відомостей про скоєне кримінальне правопорушення» [6]; що свідчить про те, що недопустимим є «приховування» особистого обшуку оглядом місця події (хоча причини цього

криються, як зазначалося вище, саме у недоліках нормативної регламентації).

Крім того, ККС ВС вказав на недопустимість ототожнення поверхневої перевірки та особистого обшуку [5; 7]. Поверхнева перевірка та особистий обшук не тільки за підставами, а й за характером здійснення істотно відрізняються, адже обшук будь-якого виду пов'язаний з застосування примусу, можливістю проникнення під одяг, до кишень тощо, а поверхнева перевірка, згідно ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію», є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу. Проте, зважаючи на формулювання у постанові: «після зупинення працівниками поліції ОСОБА_1 було проведено його поверхневу перевірку. Не наведено належних обґрунтувань про те, яким чином зазначені висновки апеляційного суду узгоджуються з вищезазначеними положеннями ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII та показаннями ОСОБА_1, наданими у суді першої інстанції (про те, що на пропозицію працівників поліції він показав зазначений багнет), а також змістом рапорту, витягу з ЄРДР і протоколу огляду, в яких зазначалось про проведення поверхневої перевірки ОСОБА_1 (про що вказано в ухвалі суду апеляційної інстанції) [8], можна стверджувати про визнання ККС ВС можливості проведення поверхневої перевірки для цілей кримінально-процесуального доказування.

Разом з тим, у аспекті законності особистого обшуку до внесення відомостей до ЄРДР, є і підхід ККС ВС стосовно тлумачення його як складової частини затримання й оцінки саме у розрізі правомірності затримання [9], з посиланням на те, що «законність проведення обшуку до внесення відомостей в ЄРДР залежить від того, чи законно проводити затримання за таких обставин» [9]. У підсумку суд визнав, що в обставинах цієї справи здійснення затримання і обшуку засудженого до внесення в ЄРДР відомостей про правопорушення, про яке стало відомо в результаті його затримання і обшуку, не суперечить вимогам

кримінального процесуального закону в цьому аспекті [9]. Такий підхід є цікавим у аспекті «забезпечення» законності особистого обшуку до внесення відомостей до ЄРДР, хоча і суперечить іншій практиці ККС ВС.

Важливим елементом для оцінки правомірності особистого обшуку є і те, чи був фактично застосований примус до особи. Обшук, як відомо, відноситься до тих слідчих (розшукових) дій, в ході яких може бути застосовано примус. До речі, як зазначається у доктрині, якраз застосування примусу в ході такого обшуку, коли сама обшукувана особа не вчиняє активних дій, вказує на те, що примус узгоджується з привілеєм проти самообвинувачення [1, с. 153]. В одній з постанов ККС ВС вказав, що «доводи сторони захисту щодо проведення саме обшуку ОСОБА_1 спростувались його показаннями в суді про те, що саме на пропозицію працівників поліції він показав зазначений багнет, у зв'язку з чим примусового обстеження обвинуваченого судом першої інстанції встановлено не було» [8], хоча у іншій постанові при тому, що затриманий сам виклав з рюкзака його вміст, було визнано, що «дії поліцейських... являють собою особистий обшук після фактичного затримання. Той факт, що затримана особа самостійно виклала з рюкзака його вміст, не змінює правової природи цієї дії» [9].

Отже, аналіз практики особистого обшуку до внесення відомостей до ЄРДР та оцінки результатів у практиці ККС ВС, яка є орієнтиром для інших судів, демонструє, що немає єдиного розуміння законності особистого обшуку при затриманні до внесення відомостей до ЄРДР, хоча загалом недопустимими визнаються ототожнення особистого обшуку з оглядом місця події та поверхневою перевіркою (хоча розуміння того, що її проведення не суперечить законодавству у розрізі кримінального провадження, теж прослідковується у постановах ККС ВС). При тому, що є підхід оцінки особистого обшуку не як самостійної слідчої (розшукової) дії, а як складової частини затримання, зазначимо, що він має вади у аспекті того, що обшук є самостійною слідчою (розшуковою) дією, а особистий обшук – його різновидом. Отже, найкращим шляхом вирішення цієї

проблеми є внесення змін до КПК України у аспекті: (1) уніфікації назви слідчої (розшукової) дій, у тому числі стосовно кримінальних проступків; (2) визначення підстав проведення різних видів особистого обшуку; (3) можливість його проведення при затриманні особи та в ході дізнання – до внесення відомостей до ЄРДР, а інших видів – лише після внесення відомостей до ЄРДР.

1. Лисаченко С. Л. Засоби отримання відомостей від особи у досудовому кримінальному провадженні : монографія. Харків : Право, 2021. 280 с.

2. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико- методологічні засади і практика реалізації: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 602 с.

3. Маленко О. Особистий обшук до внесення відомостей в ЄРДР: процесуальний закон vs судова практика. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/osobystyj-obshuk-do-vnesennya-vidomostej-v-yerdr-protse-sualnyj-zakon-vs-sudova-praktyka/>

4. ЄДРСП. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39048259>.

5. ЄДРСП. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243400>.

6. ЄДРСП. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87179214>.

7. ЄДРСП. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87179247>.

8. ЄДРСП. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105190811>.

9. ЄДРСП. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430>.

М. Р. Ткачук

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому команду-

ванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Сьогодні військовий стан є особливим правовим режимом діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування та організацій в Україні у виняткових обставинах, пов'язаних тільки з обставинами зовнішнього характеру – необхідністю відбиття агресії проти України або запобігання безпосередній загрози агресії [1, ст. 23].

Особливості організації діяльності органів внутрішніх справ щодо охорони громадського порядку в умовах воєнного стану визначено чинним законодавством, насамперед Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [1] і залежать від завдань, які повинні бути виконаними та стану оперативної обстановки. З урахуванням оперативної обстановки, наявної інформації, політичних, економічних, соціальних умов, географічного положення, інших обставин розробляються спеціальні плани, відповідно до яких здійснюється розстановка особового складу та матеріально-технічне забезпечення органів внутрішніх справ.

Для того, щоб типові плани охорони громадського порядку відповідали своєму призначенню, їх розробляють під конкретні цілі (наприклад, на випадок захоплення заложників або захоплення особливо важливого об'єкта; з метою розшуку і затримання озброєних, особливо небезпечних злочинців, що можуть з'явитись на території обслуговування [2, с. 339]). Суміщати різні завдання в одному типовому плані недоцільно.

Можуть бути й інші цільові плани. В таких планах визначаються наявні сили та засоби, склад зведеного загону, додаткові сили та засоби, резерви, варіанти посиленого несення служби, підвищена готовність особового складу, бойова готов-

ність, схеми зв'язку, конкретні виконавці та їх обов'язки, календарний графік виконання заходів на той чи інший варіант розвитку особливих подій [3]. До плану додаються оперативні карти, схеми збору особового складу за тривоною, основні та запасні місця дислокації, порядок взаємодії з іншими правоохоронними органами. В плані вказуються також підстави і порядок введення його в дію.

Заздалегідь розроблені планові заходи, випробувані на практичних заняттях з особовим складом, максимально наближені до реальної оперативної обстановки, є запорукою ефективної діяльності органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. Типові плани багаторазового використання дають можливість економити час, розробляючи управлінські рішення, вибираючи оптимальні варіанти і порядок дій, попередньо розраховуючи сили і засоби, готувати особовий склад до діяльності в умовах воєнного стану [5, с. 36].

Важливого значення набуває психологічна підготовка особового складу, спеціальна фізична та професійна натренованість та загартованість [2, с. 340]. За високої загальної підготовленості особового складу до дій в умовах воєнного стану навіть раптове, не прогнозоване виникнення надзвичайних ситуацій не поставить орган внутрішніх справ у складне становище.

Як правило, розроблення типового плану проходить у чотири етапи: підготовчий; безпосереднє розроблення плану; його узгодження, корегування, затвердження; доведення його до виконавців. [4, с. 112].

На підготовчому етапі начальник органу внутрішніх справ з'ясовує цілі і завдання планування, вивчає законодавчі та інші нормативні акти, доручення та рекомендації МВС України, досвід інших органів, інформацію про події, яким слід запобігти, їхні наслідки, реагування на них.

Начальник органу внутрішніх справ дає доручення зібрати пропозиції керівників підлеглих підрозділів щодо конкретних заходів, маршрутів, контрольних пунктів, місць розташування оперативних груп, закріплення транспорту, виконавців.

Враховуються дії інших органів, якщо план зачіпає їхню компетенцію, наприклад, під час евакуації населення з території.

На другому етапі визначають структуру плану, перелік його позицій, склад оперативного штабу, його функціональні обов'язки, склад оперативних груп працівників, порядок їх дій, організація контролю, зв'язку, матеріально-технічного постачання, схеми особливо важливих об'єктів, які підлягають охороні, склад і місце розташування резерву.

На третьому етапі проект плану узгоджують з органами виконавчої влади, іншими правоохоронними структурами, зокрема з прокуратурою, Службою безпеки, прикордонним військовим гарнізоном, сусідніми органами внутрішніх справ і вищим керівництвом.

Отже, як бачимо досить великий об'єм роботи покладається на правоохоронні органи. Об'єктом уваги діяльності органів внутрішніх справ є внутрішні загрози військового стану України, особливо такі, як криміналізація суспільства, розвиток «тіньової економіки», різні прояви тероризму, неналежне виконання законів і низький рівень правопорядку та ін. Отже, основною функцією органів внутрішніх справ щодо забезпечення режиму воєнного стану є протидія внутрішнім загрозам, чого досягають вирішенням таких завдань, як боротьба зі злочинністю, особливо з її організованими формами; протидія різним проявам тероризму; забезпечення громадської безпеки тощо.

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 1647-III. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.

2. Адміністративна діяльність: навч. посіб. / М. В. Ковалів, З. Р. Кісіль, Д. П. Калянов та ін. К.: Правова єдність, 2021. 432 с.

3. Про національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 565-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 2015. № 40, 41. Ст. 379.

4. Ковалів М. В., Іваха В. О. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 65–70.

5. Мінка Т.П. Забезпечення режиму воєнного стану органами Національної поліції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 9–13.

Ю. Я. Топій

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ДО ПОРЯДКУ ОФОРМЛЕННЯ СПАДЩИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Інститут спадкування є актуальним ще з давніх часів, адже спадкове право було та є в центрі уваги суспільства та кожного громадянина, оскільки воно стосується інтересів кожного.

Згідно статті 1216 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [1].

Спадкодавцем може бути лише фізична особа, тобто громадянин України, іноземець та особа, без громадянства. Спадкоємцями можуть бути фізичні, та юридичні особи, держава, а також інші суб'єкти права.

Згідно статті 1220 ЦК України, спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою [1].

Загальний строк, який був встановлений для прийняття спадщини був шість місяців, який починався з часу відкриття спадщини. Однак, ситуація в Україні змінилась, 24 лютого 2022 року було введено воєнний стан, та це спричинило багато нововведень у цивільний процес, та зокрема у інститут спадкування.

Прийнято нормативно-правові акти, які визначають особливості процедури спадкування у воєнний стан: Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» (далі – Постанова КМУ) та Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату» (далі – Наказ Мініюсту).

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» (зі змінами) призупинено перебіг строку прийняття спадщини на час його дії. Якщо спадщина відкрилась до початку запровадження воєнного стану і строк для прийняття спадщини не закінчився на момент запровадження воєнного стану, то строк для прийняття спадщини зупиняється і буде продовжений після припинення воєнного стану [2].

Отже, якщо спадщина відкрилась до 24 лютого 2022 року і шестимісячний строк не сплив у цей день, спадкоємець може звернутися до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини протягом періоду, на який в державі введено воєнний стан, а також після його відміни, протягом строку, що залишався станом на 24 лютого 2022 року із встановлених шести місяців [3].

За загальним правилом, згідно статті 1221 ЦК України, місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна [1].

Наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату» від 11.03.2022 № 1118/5, що набрав чинності 19.03.2022, внесені зміни, зокрема, до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, та передбачено, серед іншого, що в умовах воєнного або надзвичайного стану спадкова справа заводиться за зверненням заявника будь-яким нотаріусом України, незалежно від місця відкриття [4].

Тобто, для прийняття спадщини, спадкоємець може звернутися до нотаріуса за місцем перебування чи проживання, якщо спадщина відкрилась у місці, до якого складно або неможливо дістатись (місця де знаходиться майно чи останнього місця проживання спадкодавця).

Право на спадщину необхідно оформити у державному або приватному нотаріусі у будь-якому населеному пункті на підконтрольній території. Спадкоємець повинен:

- отримати повторне свідоцтво про смерть спадкодавця;
- подати нотаріусу заяву про прийняття спадщини;
- отримати довідку нотаріуса про відкриття спадкової справи.

Також в умовах дії воєнного стану:

- за відсутності доступу до Спадкового реєстру нотаріус заводить спадкову справу без використання цього реєстру та перевіряє наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту протягом п'яти робочих днів з дня поновлення такого доступу;

- спадкова справа реєструється у Спадковому реєстрі лише після перевірки відомостей реєстру на наявність раніше заведеної спадкової справи;

- якщо за результатами перевірки відомостей Спадкового реєстру встановлено наявність раніше заведеної спадкової справи, заведена без використання Спадкового реєстру спадкова справа передається до нотаріуса, яким раніше заведено спадкову справу. Якщо наявність такої справи не встановлено, здійснюється реєстрація спадкової справи в Спадковому реєстрі;

- забороняється видача свідоцтва про право на спадщину у спадковій справі, заведеній без використання Спадкового реєстру, до його реєстрації у Спадковому реєстрі;

- в умовах воєнного або надзвичайного стану за відсутності доступу до Спадкового реєстру реєстрація відомостей про заповіти, зміни до них, скасування заповітів, заведені спадкові справи, спадкові договори, зміни до них, розірвання спадкових договорів, виданні свідоцтва про право на спадщину та їх дублікати проводиться протягом п'яти робочих днів з дня відновлення такого доступу [2].

Отже, спадкування дає можливість кожній людині розпорядитись своїм майном у разі смерті та передати свої права і обов'язки спадкоємцю. Однак порядок оформлення спадщини під час воєнного стану дещо зазнав змін. На законодавчому рівні було прийнято Постанова КМУ «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» та Наказ Мінюсту «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату»,

які визначають особливості спадкування в умовах воєнного стану.

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.10.2022).

2. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF> (дата звернення: 12.10.2022).

3. Порядок оформлення спадщини в умовах воєнного стану. URL: <https://slavuta-mvk.gov.ua/archives/41982>. (дата звернення: 12.10.2022).

4. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату: Наказ Міністерства юстиції України від 11.03.2022 р. № 1118/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22> (дата звернення: 12.10.2022).

Л. А. Федішин

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Соціальне формування особистості відбувається упродовж всього життя. Це закономірний неперервний і цілеспрямований процес, завдяки якому відбуваються зміни якісних характеристик особистості. Формування особистості повинне, насамперед, відбуватися в сім'ї. В сім'ї дитина отримує свій перший досвід відносин між людьми, що дозволяє їй переходити до спілкування у суспільстві. Потім естафета соціалізації переходить до школи. Звертаючись із запитаннями до дорослих, дитина задовольняє свою потребу у нових враженнях, що спонукає її до активної діяльності. Дитина усвідомлює необхідність допомоги дорослих. Пізнавальні та ділові потреби дозволяють досягнути дитині віддалених, кінцевих мотивів. Особис-

тісні мотиви повною мірою задовольняються у спілкуванні. Тому, саме розуміння дитини та вмiле формування відповідної мотивації дозволить установити працівникам підрозділів ювенальної превенції психологічний контакт із дитиною. Поведінка дитини щодо своїх однолітків, так і щодо себе зумовлена її емоційним станом [3].

Особливості емоційної сфери дитини можна визначити за такими показниками: 1. *Емоційний фон*. Він може бути позитивним або негативним, і демонструвати ступінь емоційного благополуччя дитини.

2. *Вираженість емоцій*. Дає змогу з'ясувати, наскільки багатим і різноманітним є емоційний світ дитини, чи вмiє вона виражати відтінки емоцій чи відповідає прояв емоцій ситуації. На допомогу вчителю та психологу в школі, які можуть правильно провести профілактичну роботу серед дітей щодо попередження будь-яких негативних явищ, приходять підрозділи ювенальної превенції, основними завданнями якої є:

- профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

- ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень, та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики;

- участь у встановленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення;

- вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми [2].

Для реалізації поставлених завдань працівникам підрозділів ювенальної превенції необхідно застосовувати *психологічну підготовку та педагогічну тактовність*. Працюючи з дітьми, поліцейський має враховувати особливості вікової психології дітей молодшого шкільного віку, підлітка та психологію

ранньої і зрілої юності. Саме вони і будуть визначальними у проведенні індивідуально-профілактичної роботи з дітьми, особливо з тими, що схильні до вчинення правопорушень та перебувають на профілактичних обліках у поліції, а також їх опитування та допиту.

Для встановлення довірливих стосунків необхідно випромінювати доброту, яка сприйматиметься дітьми позитивно, і дасть можливість відчувати себе в безпеці та призведе, своєю чергою, до довіри та відкритості перед поліцейським. Найефективніше проводити бесіди з дітьми в так званій «зеленій кімнаті», яка дозволить забезпечити встановлені стандарти опитування дитини. «Зелена кімната» – це система заходів для забезпечення прав і свобод дитини в ході слідчих та процесуальних дій через створення сучасних умов та впровадження європейських стандартів у спілкуванні офіцерів поліції з дитиною, що стала свідком або постраждала від злочину, або знаходиться у конфлікті із законом.

«Зелена кімната» допомагає дітям відчувати затишну, доброзичливу атмосферу, сприяє відкритому спілкуванню з дорослими. Як показала практика, діти в таких кімнатах краще ідуть на контакт. Сама «зелена кімната» нагадує звичайну дитячу кімнату. В ній наявні іграшки, м'які меблі різного розміру, рослини, є фарби, олівці, книжки, тобто все, що може бути у звичайній дитячій кімнаті. Однак, найголовніше те, що допит дитини автоматично записується. У кімнаті вбудовані мікрофони та камери, що надають змогу автоматично фіксувати процес допиту. В подальшому це надасть можливість уникнути повторних допитів дитини іншими учасниками процесу (прокурором, суддею, експертами) та постійного повернення дитини до негативних подій, що трапились у її житті.

Враховуючи багатофункціональність та численність основних завдань «зелених кімнат», їх можливості в роботі з надання дітям необхідної допомоги та підтримки щодо поновлення їхніх прав та в кращих інтересах дитини, можна визначити основні категорії дітей, з якими слід працювати в «зелених кімнатах». Це такі категорії: 1) діти, що потрапили

в кризову ситуацію; 2) діти, які стали жертвою насильства: фізичного, сексуального, психологічного, економічного; 3) діти, які постраждали від торгівлі людьми; 4) діти, які стали жертвою чи свідком злочину; 5) діти з відхиленням в поведінці; 6) діти, які вчинили злочин чи правопорушення; 7) діти з неблагополучних родин [1].

У дошкільних установах, школах, гімназіях учителі та психологи постійно проводять виховну роботу з дітьми, також вони співпрацюють з підрозділом ювенальної превенції, що дозволяє, ефективніше виконувати поставлені цілі, та допомогти дітям, які цього потребують. І для ефективного виконання завдань підрозділу працівники використовують методику «Зелена кімната».

1. Формування ювенальної компетентності поліцейських / Я. Когут, О. Хомин, Ю. Жидецький, Н. Пряхіна, Ю. Кіржецький, І. Січковська. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 346 с.

2. «Зелені кімнати»: рекомендації до обладнання / Н. П. Бочкор, О. В. Даценко, К. Б. Левченко, Т. Є. Семикоп. Київ, 2012. 453 с.

3. Кушнар'єв С. В. Методи психолого-педагогічного впливу на неповнолітніх правопорушників. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2011. № 2. С. 35–37.

О. М. Федорів

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

НЕЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ НА ГРУНТІ НЕНАВИСТІ В УКРАЇНІ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОТИВУ, НАПРЯМОК ТА РЕТЕЛЬНІСТЬ РОЗСЛІДУВАННЯ

Злочини на ґрунті ненависті (hate crimes) не мають визначення в українському кримінальному законодавстві, проте, при дослідженні їх ефективності їх розслідування та дотри-

мання європейських стандартів слід виходити з їх загально-визнаного розуміння у міжнародних та регіональних актах [1, с. 21].

Відмітимо, що виробленою позицією ефективності розслідування мотиву у практиці ЄСПЛ є така, що обов'язок органів державної влади розслідувати наявність можливого зв'язку між дискримінаційним ставленням та актом насильства є аспектом процесуальних обов'язків держави за статтею 3 Конвенції, але він також може розглядатись їхнім безумовним обов'язком за статтею 14 Конвенції [2]; державні органи повинні вжити всіх розумних заходів за відповідних обставин для збирання та захисту доказів, дослідити всі практичні засоби виявлення правди та винести цілком обґрунтоване, безстороннє та об'єктивне рішення, не упускаючи підозрілі факти, які можуть свідчити про злочин на расовому підґрунті [3].

На жаль, щодо України ЄСПЛ вже констатував неефективність розслідувань злочинів, вчинених на ґрунті ненависті, зокрема, у рішеннях «Загубня і Табачкова проти України», «Федорченко та Лозенко проти України», «Бурля проти України». Аналіз цих рішень демонструє, що ЄСПЛ врахував такі фактори, які призвели до висновку про неефективність розслідування: неврахування аргументів щодо кваліфікації за ст. 161 КК України; неодноразові відмови у порушенні кримінальної справи, у зв'язку з чим закінчився строк давності; відсутність розслідування можливого расистського мотиву злочину (вчиненого стосовно ромів); тривалість розслідування (11 років); при обізнаності, що напад на будинки обумовлений антиромським мотивом, відсутність розслідування дій осіб, які не запобігли та не припинили напад; участь у розслідування працівників міліції, які знали про напад (відсутність незалежності та неупередженості); кваліфікація злочину без урахування антиромського мотиву нападу. У інших рішеннях ЄСПЛ констатував, що стереотипне ставлення слідчих та прокурорів до жертв стало однією з причин прийняття судом рішення про те, що неспроможність розслідувати була частково пов'язана з расовою дискримінацією всупереч статті 14 ЄКПЛ [1, с. 61].

Відмітимо, що чинне матеріальне та процесуальне законодавство України практично не містить перешкод стосовно ідентифікації, врахування та розслідування мотиву нетерпимості. Відмітимо, що у аспекті доказування вказівка на потенційно можливий мотив нетерпимості можливо вже заяві/повідомленні про кримінальне правопорушення та короткому викладі обставин, який вноситься до ЄРДР; мотив є обов'язковою обставиною, яка підлягає доказуванню у кримінальному провадженні; вчинення кримінального правопорушення на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату або на ґрунті статевої приналежності, як обставина, яка обтяжує покарання, теж є обов'язковою обставиною, що підлягає доказуванню; у кримінальному провадженні проводиться допит потерпілого, де він/вона можуть повідомити обставини, які вказують на мотив нетерпимості, що являє собою таке джерело доказів, як показання; обставини, характеризують особу обвинуваченого, теж можуть мати характер, які відображають мотив нетерпимості, і вони теж є обов'язковим елементом предмета доказування. Отже, складність може виникнути при фактичному неврахуванні мотиву нетерпимості, якщо наявні фактичні дані або хоча б твердження, які містять інформацію про цей мотив.

Частина 1 ст. 161 КК України переслідуються у порядку приватного обвинувачення. Тобто якщо немає кваліфікуючих ознак (насильства, обману чи погроз, вчинення службовою особою, вчинення організованою групою осіб або спричинення тяжких наслідків), то без заяви потерпілого слідчий та прокурор позбавлені можливості внести відомості до ЄРДР. Відмітимо, що у Рамковому рішенні 2008/913/ІНА є положення, що повинні бути забезпечені розслідування та переслідування правопорушень, пов'язаних із расизмом і ксенофобією, які не залежать від заяв або обвинувачень жертв, які часто є особливо вразливими та неохочими до порушення провадження, із уточненням, що так має бути як мінімум у найбільш серйозних справах [4]. Відповідно, у цьому аспекті приватне обвинувачення суперечить положенням Рамкового рішення.

Отже, виходячи з практики ЄСПЛ, неефективне розслідування в Україні злочинів на ґрунті ненависті обумовлено як порушенням загальних стандартів, так і: неврахуванням мотиву при кваліфікації; невжиття заходів для ідентифікації мотиву та його доказування у разі наявності інформації; обрання напрямків розслідування, не пов'язаних із мотивами нетерпимості. При цьому чинне матеріальне та процесуальне законодавство загалом містять достатні можливості для адекватності розслідування. Разом з тим, вважаємо за потрібне вивести ч. 1 ст. 161 КК України з-під дії правил стосовно провадження у формі приватного обвинувачення.

1. Переслідування злочинів на ґрунті ненависті: практичний посібник. Опубліковано Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (БДІПЛ). 2015. 114 с.

2. Рішення ЄСПЛ «Пастрама проти України» (Заява № 54476/14). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g40#Text.

3. Рішення ЄСПЛ «Бурля та інші проти України» (Заява № 3289/10). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d65#Text.

4. COUNCIL FRAMEWORK DECISION 2008/913/JHA of 28 November 2008 on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0913&from=en>.

Б. І. Фищук

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОЛІЦЕЙСЬКІ КОМІСІЇ В УКРАЇНІ

Сьогодні важливого значення в Україні набула проблема відбору персоналу до правоохоронних органів, зокрема Національної поліції України. Це, перш за все, пов'язане з необхідністю добору найкращих претендентів на зайняття відповідних посад та запобігання попаданню до Національної поліції України недостатньо підготовлених осіб та осіб з недостатніми моральними та діловими якостями. Конкурсний порядок від-

бору кадрів вважається одним із найкращих засобів забезпечення вищезгаданого.

Національним законодавством передбачено, що оголошення процедури добору здійснюється керівником органу поліції, який має право приймати громадян на службу в поліції та/або призначати їх на відповідну вакантну посаду, а також що процедура відбору проводиться відповідною поліцейською комісією.

Діяльність поліцейських комісій оцінювалася переважно з двох точок зору. Перший і головний стосувалися питання ролі цих комісій у реалізації кадрової політики Національної поліції України. Цій темі присвятили свої праці І. С. Кравченко, В. В. Барко, В. П. Остапович, В. І. Барко та ін.

Мета роботи – теоретичне дослідження особливостей діяльності поліцейських комісій в Україні.

Відповідно до частини 1 ст. 51 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейські комісії створюються з метою «забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських на основі об'єктивної оцінки професійного рівня та особистісних якостей кожного поліцейського, відповідності їх посаді». позиції, визначення перспектив для службового користування» [1].

Нині поліцейські комісії створюються на двох рівнях: 1) на рівні апарату центрального органу управління поліції; 2) тільки на рівні територіальних органів поліції. До складу першої поліцейської комісії входять п'ять осіб: два представники, визначені Міністром внутрішніх справ України, не з числа міліції; один представник, призначений начальником поліції; двох представників громадськості, рекомендованих Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини з числа осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості та громадський авторитет. Друга поліцейська комісія також складається з п'яти осіб: одного представника, який призначається Міністром внутрішніх справ України, який не є поліцейським; один представник, призначений начальником поліції; одного представника, визначеного керівником відповідного територіального органу (закладу, установи) поліції; двох

представників громадськості, які обираються відповідною обласною радою, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Київською міською радою, Севастопольською міською радою з числа осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, державний авторитет.

Одна й та сама особа може бути членом поліцейської комісії лише один трирічний термін. Повторне призначення членом поліцейської комісії забороняється [2, с. 433].

Крім того, слід зазначити, що сьогодні найнижчим рівнем, на якому працюють поліцейські комісії, є рівень областей та міста Києва. Водночас ч. 4 ч. 3 ст. 51 також передбачено, що представники громадськості для роботи в поліцейських комісіях територіальних органів поліції обираються відповідною обласною радою, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Київською міською радою або Севастопольською міською радою. Таким чином представницький орган місцевого самоврядування виключається з процесу створення поліцейських комісій (натомість у ньому беруть участь лише обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст) [3, с. 22].

Комісія поліції обирає голову та секретаря комісії поліції таємним голосуванням більшістю членів міської ради.

Порядок проведення процедури відбору регулюється ст. 55 Закону України «Про Національну поліцію». Спочатку кадрова служба (кадр) органу поліції, де проводиться процедура відбору, перевіряє подані претендентами документи на відповідність загальним вимогам та повідомляє про це поліцейську комісію.

Засідання поліцейської комісії під час змагань є правомочним, якщо на ньому присутні не менше двох третин її складу. Самі члени поліцейських комісій відзначають, що виконують свою роботу в належних умовах і проблем з організацією робочого простору немає. У відділках часто є вільні приміщення, де може засідати поліцейська комісія.

У деяких випадках ця кімната повністю призначена для відбору поліцейських: тут приймають анкети, проводять комп'ютерне тестування тощо.

Крім того, такі кімнати можуть бути обладнані системою камер. Існує практика контролю за повнотою та якістю співбесід відділом кадрового забезпечення Національної поліції.

Щодо матеріалів про службову діяльність кандидатів, то їх повноту та своєчасність подання забезпечує відділ кадрового забезпечення поліції. Вони готують усі матеріали та надають їх до початку переговорів, особливо ті, на які поширюється режим обмеженого доступу (крім конфіденційної інформації). Кожен кандидат отримує одну папку з окремими, не пов'язаними файлами. Це робиться для того, щоб справу одного кандидата могли одночасно вивчати кілька членів комісії. На практиці окремі документи можуть бути зачитані вголос секретарем або іншим членом комітету, або кожен окремо оцінює документ і передає його наступному.

Під час співбесіди поліцейська комісія вивчає результати тестування, рівень фізичної підготовки, документи, які претендент подав особисто та надала кадрова служба. Під час бесіди із заявником поліцейська комісія з'ясовує його професійні, морально-ділові якості, управлінські та організаторські здібності [4].

За результатами обговорення кандидата поліцейська комісія приймає одне з таких рішень:

- рекомендовано на службу в поліції та/або на заміщення вакантної посади;
- не рекомендовано для служби в поліції та/або заміщення вакантної посади.

Голосування поліцейської комісії за результатами співбесіди та обговорення членами поліцейської комісії результатів тестування (перевірки) та документів кандидата проводиться за відсутності кандидата та запрошених осіб.

Слід також звернути увагу на численні недоліки кадрового порядку в поліції. В. А. Липницький переважно аналізує проблеми комплектування міліції в контексті реформування МВС, серед яких виділяє: 1) передчасний та неякісний відбір кандидатів на вакантні посади в підрозділах патрульної служби МВС; України; 2) непрозорість застосування системи відбору кадрів для проходження служби у реформованих підрозділах

Збройних Сил; 3) у тексті закону та інших нормативно-правових актах законодавець не роз'яснив, у чому має полягати «партнерство» міліції та населення та які заходи мають бути вжиті; 4) соціально-правова невизначеність працівників МВС [4, с. 35–37].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що поліцейські комісії залишаються колегіальними органами, які утворюються в центральному органі управління та його територіальних (міжрегіональних) органах (закладах, установах) для забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування поліцейських на основі об'єктивної оцінки їх рівня та якості, особистісні характеристики кожного поліцейського, відповідність його функції, визначення перспективи проходження служби в органах поліції.

Виходячи із зазначених проблем у діяльності поліцейських комісій, вважаємо за доцільне:

- виключення зі складу поліцейських комісій представників, які не відповідають вимогам, з одночасним включенням до їх складу представників громадськості;
- визначення правил кворуму поліцейських комісій;
- створення поліцейської комісії апарату центрального органу управління поліції;
- розроблення та затвердження нормативно-правового акту щодо встановлення пріоритетів діяльності поліцейських комісій для поліції та територіальних органів поліції відповідно до вимог Закону України «Про Національну поліцію».

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/card2#Card>.

2. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 468 с.

3. Банчук О., Крапивін Є., Малишев Б. Поліцейські комісії в Україні: звіт за результатами дослідження. Київ : Софія-А, 2018. 192 с.

4. Романенко М. В. Проблеми нормативно-правового регулювання прийняття на службу до поліції працівників ліквідованих підрозділів МВС України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 37. Т. 3. С. 10–15.

В. М. Фільварська

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМА ДОМАШЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Насильство – це застосування чи погрози застосування сили як вияву своєї волі стосовно інших, що значно обмежує можливості дій на власний розсуд того, на кого воно спрямоване і порушує громадянські права та свободи людини, призводить до фізичного, психічного чи морального страждання. Тобто суть домашнього насильства – це дисбаланс влади і постійні, обмірковані та заздалегідь вибрані шляхи контролювання партнера у стосунках замість кохання, поваги та піклування.

Насильство завжди було частиною існування людства. Різноманітні його прояви можна побачити у кожному куточку світу. Щорічно більше мільйона людей гине, а ще більше травмуються, як внаслідок замаху на власне життя та здоров'я, так і внаслідок міжособистісних і колективних форм насильства. Загалом, насильство є однією з провідних причин смерті в усьому світі серед людей віком від 15 до 44 років.

Це стосується насамперед насильства в сім'ї, бо переважно його жертви намагаються мовчати (за даними національного опитування в США, 92% жінок вигадували лікарям пояснення своїм травмам, отриманим від побоїв чоловіком, а 57% ні з ким це не обговорювали). Ймовірно це можна пояснити страхом, що не повірять чи звинуватять, можливо, боязню ганьби для сім'ї або небажанням переживати жах та приниження знову і знову, тобто кожного разу, коли доведеться комусь про це розказувати. Але ж від замовчування кількість жертв домашнього насильства аж ніяк не зменшиться!

Тепер найстрашніше не саме існування насильства, а те, що є люди, які не сприймають це як щось, що виходить за рамки. Мовляв, – «Це нормально, так повинно бути»,– адже нас змалку вчили, що «чоловік – голова сім'ї» і його рішення прий-

маються не підлягають оскарженню. Слід також зауважити, що поширена думка про те, що лише в неблагополучних сім'ях трапляється домашнє насильство, є міфом. Насильство може торкнутися будь-якої сім'ї: ні статки, ні освіта, ні національність чи сексуальна орієнтація не можуть бути своєрідним гарантом від домашнього насильства. Доказом цього служать результати опитування, проведеного в 2000 році дослідниками компанії «Winrock International», які констатують, що від домашнього насильства страждають не тільки незаможні родини, але й родини середнього й високого статку. Соціологічне опитування, проведене 2005 року Володимиром Федориком серед дільничних інспекторів Бердянська показало цікаві результати. Відсоток насильства є високим в сім'ях з малими доходами (від 101 до 200 гривень на людину), знижується в середньозабезпечених сім'ях (дохід від 301 до 400 гривень на особу), а потім знову зростає.

Більшість громадян (62%) вважають проблему домашнього насильства серйозною та широко розповсюдженою в Україні. Ще 27% вважають, що проблема заслуговує на увагу і лише 5% називають її перебільшеною і рідкісною.

І чоловіки, і жінки вважають, що проблема домашнього насильства є серйозною та розповсюдженою. Втім, серед жінок частка упевнених в цьому явно вища, аніж у чоловіків – 71% до 51% і навпаки, серед чоловіків більша частка тих, хто не вважає домашнє насильство розповсюдженою проблемою – 8% до 2% серед жінок.

Близько половини (48%) респондентів, з числа тих, хто розповів про відомі їм випадки домашнього насильства, стверджують, що за фактом цього насильства ніхто до поліції не звертався. Натомість 36% відповіли, що за цим фактом було викликано поліцію, 14% розповіли про звернення до дільничного з проханням провести бесіду з кривдником і 11% знають про подання заяви до поліції. Жінки частіше відповідали, що їм відомі випадки виклику поліції за фактом домашнього насильства – 41% до 27% таких відповідей серед чоловіків. Своєю чергою чоловіки частіше стверджували, що за фактом домашнього

насильства жодних звернень не було – 53% до 45% серед жінок. Половина з тих громадян, які стверджують, що стали жертвою домашнього насильства, не зверталися до поліції через це. Натомість 38% викликали поліцію і 15% писали на кривдника заяву в поліцію.

Отже, якісні зміни, які повинна реалізувати поліція, потребують підтримки від інших установ та міжвідомчого співробітництва, включно у співпраці з НУО. Вони мають спеціальні знання та досвід для підтримки жінок у складних життєвих ситуаціях. У багатьох країнах НУО також утримують притулки для жінок, які є безпритульними або зазнають домашнього насильства та підпадають під ризик насильства і змушені залишити своє помешкання. Домашнє насильство та інші форми насильства щодо жінок потребують різної допомоги та несуть різні ризики для жертви. З цієї причини будь який підхід до ефективнішої відповіді поліції на потреби жертви в ідеалі буде успішнішим в умовах широкого партнерства кількох акторів.

1. Проблема домашнього насильства в Україні: на чій стороні соціум? URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/6941/1/99.pdf>.

2. Попередження та протидія насильству в суспільстві. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/09_04_2020/pdf/185.pdf.

3. Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/domashnye-nasylstvo-2-mln-ukrayincziv-stverdzhuuyut-shho-staly-zhertvamy-zhorstkogo-povodzhennya-u-pobuti/>.

С. Е. Хаметова

(Національна академія Служби безпеки України)

ПЕТИЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ СПОСІБ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ВЛАДОЮ ТА СУСПІЛЬСТВОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Однією з ознак демократичності будь-якої країни є наявність дієвих механізмів щодо забезпечення участі громадян

у формуванні державної політики. Публічне управління обов'язково має бути спрямовано на забезпечення прав та інтересів громадян[4, с. 6].

Зазначене можна реалізувати шляхом постійної підтримки діалогу в системі «уряд-громадськість» з ефективним зворотнім зв'язком, що допоможе забезпечити швидке реагування на зміни в суспільних відносинах.

Практикою доведено, що результативна взаємодія неможлива без впровадження електронних засобів комунікації [1, с. 93].

В останні роки в Україні почала стрімко розвиватися цифрова демократія. Саме процеси інформатизації посприяли запровадженню та популяризації електронних петицій (е-петицій) в Україні [4, с. 3].

Електронна петиція – це особливий вид колективного звернення, який має визначене коло адресатів, має здобути підтримку певної кількості населення протягом обмеженого часу й буде розглянутий в особливому порядку[1, с.92]. Громадяни можуть звернутися з петиціями до уряду безпосередньо через Єдиний веб-портал органів виконавчої влади або через веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів громадян на підтримку петиції.

Автор (ініціатор) петиції повинен ідентифікуватися на Урядовому порталі або веб-сайті громадського об'єднання за допомогою засобів електронної ідентифікації, що підпадають під схему електронної ідентифікації, затверджену Кабінетом Міністрів України.

Неправдиві відомості, подані автором (ініціатором) петиції, громадським об'єднанням, є підставою для відмови в її оприлюдненні або для виключення з режиму оприлюднення. У петиції повинні бути викладені суть звернення та пропозиції. У заголовку петиції зазначається її короткий зміст.

Громадянин, який бажає представити свою позицію щодо петиції, заповнює спеціальну форму, яка розміщена на Урядовому порталі або веб-сайті громадського об'єднання.

Під час заповнення форми громадянин зазначає своє прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання, адресу електронної пошти та активує позначку «Підтримую» [3].

Петиція не може містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини. Не оприлюднюється і не розглядається петиція, яка містить нецензурну лексику та лайливі вислови, про що у дводенний строк з дня її надіслання повідомляється автор (ініціатор) петиції [3].

Згідно статті 23-1 Закону України «Про звернення громадян» № 393/96-ВР від 2 жовтня 1996 року громадяни України можуть звернутися до Президента України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, органу місцевого самоврядування з електронними петиціями через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована, або веб-сайт громадського об'єднання, що збирає підписи на підтримку електронної петиції. У 2015 році були внесені зміни до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції № 577-VIII (від 2 липня 2015 року), у зв'язку з чим було розширено форму взаємодії громадськості та органів публічної влади України щодо вирішення державних і суспільних питань [2].

28 серпня 2015 року вперше почав функціонувати розділ «Електронні петиції» на сайті Президента України. На сьогоднішній день, спеціальні сервіси для збору петицій працюють майже в усіх органах влади в областях України, що надає змогу владі краще контактувати з громадянами на територіальному рівні.

Для сервісу е-петицій найголовніше – щоб ним активно користувалися громадяни і щоб влада на них реагувала. Взагалі розвиток петиційних сервісів є частиною інструментів е-демократії в Україні.

За всі роки функціонування сервісу «Електронні петиції» громадяни продемонстрували, які проблеми їх хвилюють, а здійснивши аналіз підписантів під петиціями легко визначити не лише найгостріші проблеми, однак і настрої громадян, визначити найбільш активні групи, які володіють найбільш потужним самоорганізаційним потенціалом, що є вкрай важливим на сучасному етапі державотворення в Україні, зокрема в умовах розв'язаної війни. Тенденція надання відповідей владою є позитивна.

Представники влади, які прагнуть чесних та ефективних змін, отримали належний інструмент, що допоможе діяти рішуче й правильно при прийнятті управлінських рішень у процесі виконання своїх обов'язків на користь народу.

Петиції в умовах війни в Україні стали не тільки інструментом ефективної комунікації між владою та суспільством, однак забезпечили до певної міри співучасть різних громадян – Українського народу з різноманітних куточків світу у справі всього українського народу – забезпеченні безпеки України – проблеми, яка поставила на сьогодні існування України як держави [5, с. 1; 12].

1. Решота В. В. Електронна петиція як новий інструмент звернення громадян до органів публічної адміністрації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету* 2015. С. 92–93.

2. Про звернення громадян. Закон України від 02.10. (1996) №394/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.10.22).

3. Про затвердження Порядку розгляду електронної петиції, адресованої Кабінету Міністрів України». Постанова КМУ від 22.07.(2016) № 457. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523/2015#Text> (дата звернення: 13.10.22).

4. Лобойко С., Наход М., Хуткий Д. Інструменти е-демократії у містах України. *Інформаційно-аналітичний довідник*. 2017. 58 с. С. 3–6. URL : <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/50/2017--.pdf> (дата звернення: 14.10.22).

5. Радовецька Л. В. Суб'єкти забезпечення державної безпеки України: теоретико-правові аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2015. 23 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНОМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Динамічний розвиток науки, цифровізація та алгоритмізація технологічних процесів досягла такого рівня і таких темпів, що сьогодні важко собі уявити сферу діяльності, куди б досі не проникли інновації. Втім сучасні відкриття були б недосяжними, якби хтось колись не зробив перший крок в пізнанні нового і не запропонував свою теорію. Прикладом може слугувати еволюція вчення про ДНК людини та можливості її використання. Двоє жителів Туманного Альбіону зробили один з найважливіших наукових відкриттів минулого століття, а саме 28 лютого 1953 року оголосили про визначення спіральної подвійної структури ДНК (дезоксирибонуклеїнова кислота) – молекули, що містить у собі гени людини. Дж. Уотсон і Ф. Крік зазначили, що саме в ДНК зберігається, а також за допомогою цієї молекули передається спадково-генетична інформація, яка схожа на текст, написаний за допомогою чотирьох букв [1].

Подальші дослідження зробили генетичні інструменти дешевшими, швидшими, точними та більш поєднаними з старими або мізерними зразками. Як наслідок, технології ДНК почали застосовуватися правоохоронними органами для розслідування кримінальних правопорушень. Експерти порівнюють зразки ДНК з місць злочину з ДНК заарештованих і засуджених злочинців; ДНК виявлених невпізнаних трупів та ДНК безвісти зниклих осіб; ДНК з різних місць події, щоб встановити/спростувати епізоди протиправної діяльності підозрюваних. З метою забезпечення ефективності, зручності, оперативності та якості розслідування злочинів багато розвинених держав створили національні бази генетичних даних. І хоча існують аргументи «проти», прихильники аргументів «за» у жовтні

2021 року зареєстрували законопроект № 4265 «Про державну реєстрацію геномної інформації людини». Зміст проекту полягає в пропозиції законодавчо врегулювати ведення бази ДНК-даних людини з унесенням до неї геномної інформації осіб і знеособлених відомостей про їх власників [2]. Метою реєстрації згідно зі ст. 4 є:

- 1) ідентифікації осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;
- 2) ідентифікації осіб, які зникли безвісти;
- 3) ідентифікації невідомих трупів людей, їх останків та частин тіла людини.

Відповідно до проекту планується упорядкування як обов'язкової державної, так і добровільної реєстрації геномної інформації особи. До обов'язкової реєстрації згідно з ст. 5 геномна інформація про:

- 1) осіб, яким повідомлено про підозру у вчиненні умисних тяжких або особливо тяжких злочинів проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, недоторканості особи та до яких застосований запобіжний захід у вигляді тримання під вартою;

- 2) осіб, які вчинили злочини проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканості особи, до яких за рішенням суду застосовані примусові заходи медичного характеру;

- 3) осіб, засуджених за вчинення умисних злочинів проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканості особи;

- 4) установлена в біологічному матеріалі, вилученому під час проведення слідчих дій з місць вчинення кримінальних правопорушень, скоєних в умовах неочевидності, або отримана під час досудового розслідування, та неідентифікована;

- 5) невідомих трупів людей, їх останків та частин тіла людини, відомості про виявлення яких унесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочато розслідування;

- 6) осіб, зниклих безвісти, яка за рішенням суду може бути встановлена шляхом проведення молекулярно-генетичної екс-

пертизи (дослідження) раніше відібраних біологічних зразків або біологічного матеріалу, відібраного з особистих речей особи, зниклої безвісти [2].

Власником банку ДНК-даних буде МВС України, адміністратором – ДНДЕКЦ МВС. Дані зберігатиметься у базі протягом 50 років. Використовувати дану інформацію зможуть керівники прокуратур, дізнавачі, слідчі і прокурори, співробітники Інтерполу в Україні, уповноважені особи оперативних підрозділів, органи іноземних держав у разі дотримання ними вимог, передбачених в ст. 15 цього законопроекту [2].

Незважаючи на важливість та актуальність цього законопроекту в сьогодні в умовах війни в Україні, коли база геномної інформації допомогла б правоохоронним органам у розслідуванні багатьох злочинів, а також у пошуку безвісти зниклих людей, при ідентифікації невпізнаних трупів, на думку фахівців нормативно-правовий документ містить деякі прогалини. Перш за все, як зазначає А. Серга, Голова Комітету Асоціації правників України з медичного права, вимога щодо обов'язкового відбору біологічного матеріалу для державної реєстрації геномної інформації неповною мірою відповідає нормами Конституції України та міжнародно-правовими договорами. Дискусії навколо цього питання розгортаються не тільки в нашій країні, але й поза її межами. Наприклад, у США ще у 1994 р. було розпочато пілотний проєкт ФБР зі створення лабораторій комбінованої системи ДНК-індексу — CODIS. Зараз ця Національна система має три рівні: (I) органи місцевого самоврядування збирають інформацію про ДНК у власних базах даних; (II) місцева влада може подавати затверджені профілі ДНК у власну базу даних ДНК своїх штатів; (III) кожен штат збирає затверджені профілі зі своїх місцевих юрисдикцій, а також профілі, які доступні на загальнодержавному рівні. Кожен штат має набір правил, який врегулює порядок формування та використання профілів геномної інформації, що можуть входити до бази даних штату. Однак суспільство висловило обурення, оскільки збирання ДНК у заарештованих, але ще не засуджених осіб вважається порушенням Четвертої поправ-

ки Конституції США (недоторканність особи та її майна, заборону несанкціонованих обшуків) [3].

По-друге, кримінальне процесуальне законодавство України містить низку положень щодо відібрання біологічних зразків (отримання зразків під час освідчування, отримання зразків під час експертизи, негласне отримання зразків, примусове отримання зразків). Питання щодо зберігання та знищення біологічного матеріалу, відібраного для здійснення державної реєстрації геномної інформації, виходять за межі предмета правового регулювання КПК. Це означає, що низка норм проєкту потребують додаткового доопрацювання [3].

По-третє, у законопроєкті відсутній чіткий перелік об'єктів біологічного походження, які можуть бути відібраними для проведення молекулярно-генетичної експертизи. Експертна служба МВС України використовує об'єкти біологічного походження, які досліджуються у лабораторії біологічних досліджень та обліку ДНДЕКЦ МВС України при проведенні молекулярно-генетичної експертизи. Сліди біологічного походження можуть бути утворені кров'ю, спермою, потом, слиною, піхвовими виділеннями, волосся, органи і тканини людського організму, кістки і їх фрагменти, нігті. Особливістю слідів біологічного походження є те, що встановлення джерела їх походження засновано на аналізі компонентів, біологічна активність, яких втрачається під дією часового фактору, взаємодії з зовнішнім середовищем (волога, температура, сонячне світло і т. д.) [3; 4]. Перелік проблемних питань можна продовжувати.

Окрім питань нормативно-правового змісту, В. Бурдоль звертає увагу, на цілу низку інших проблем функціонування інформаційної бази зразків ДНК в Україні, через які уповільнюється запровадження ДНК-технологій в процес доказування в кримінальному провадженні. Йдеться, зокрема, про вибірковість проведення ДНК-досліджень через начну вартість досліджень; недостатню кількість установ, які пройшли відповідну атестацію; відсутність постійного контролю за якістю проведення експертиз та досліджень; відсутність належно підготовлених кадрів, для роботи у умовах настільки високих вимог;

недостатня фінансова підтримка ДНК-технологій [5, с. 121]. Разом з тим, варто наголосити, що сьогодні Експертною службою МВС України здійснюється автоматизований облік генетичних ознак людини функціонує на центральному та обласних рівнях і хоча база зразків ДНК невелика, у недалекому майбутньому слід очікувати її поступовий розвиток.

1. Вальків О. Про відкриття структури ДНК вчені оголосили в пабі. *Gazeta.us*. 28.02.2019. URL: https://m.gazeta.ua/articles/history/_providkrittya-strukturi-dnk-vcheni-ogolosili-v-pabi/887537.

2. Проект закону про державну реєстрацію геномної інформації людини № 4265 від 26.10.2020 р. Проект закону (доопрацьований) 14.05.2021. *Верховна Рада України офіційний портал*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70249.

3. Серга А. Спеціальна база ДНК українців: всі «за» та «проти». *Асоціація правників України*. 16.03.2021 р. URL: <https://uba.ua/eng/news/8339/print/>.

4. Тернопільський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. 2022. URL: <https://ndekc.te.ua/news/monulogchn-dosldzhenya-yak-dokaz-vchinennya-pravoporushen>.

5. Бурдоль В. В. Значення і перспективи розвитку бази ДНК в Україні в аспекті формування доказової інформації. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 59. С. 119–123.

В. В. Черевко

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДО УЧАСТІ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Найцінніше для розвитку демократичного, прогресивного та процвітаючого суспільства є його майбутнє покоління. В усі часи молодь та діти були, є і залишаються однією з найбільш незахисних категорій населення держави.

На жаль, діти легко піддаються різним видам впливу (психологічному, моральному, фізичному) та навіюванню, а

тому часто стають суб'єктами та учасниками різних злочинів, зокрема вербуванню, особливо під час збройних протистоянь, воєнних конфліктів та локальних війн. Ситуація ускладнилась у XXI ст. завдяки появі сучасних озброєнь нового типу з максимально спрощеними умовами експлуатації.

Діти, завербовані й експлуатовані терористичними та екстремістськими угрупованнями, стають жертвами насилля відразу на декількох рівнях. Під час приєднання до групи вони часто піддаються негативним соціальним впливам, крайніми формами яких є нелюдські методи вербування: рабство, сексуальна експлуатація, постійне залякування, ідеологічна обробка й психологічний тиск. Нерідко вони отримують поранення або гинуть у ході бойових дій.

Водночас унаслідок свого віку (недосвідченості, малолітства) й вразливого стану підліткової психіки діти можуть стати особливо небезпечними інструментами війни в руках дорослих, котрі їх завербували та використовують або для скоєння кримінальних злочинів, у тому числі терористичних актів, або військових злочинів, або злочинів проти людяності [1, с. 15].

На сьогодні в Україні питання використання дітей у збройних конфліктах є досить актуальним. Ще восени 2014 року з'являлися перші свідчення про залучення дітей та підлітків до бойових дій на боці самопроголошених Донецької народної республіки та Луганської народної республіки [2, с. 59].

На окупованих територіях ДНР і ЛНР широко впроваджена практика демонстрації військової звитяги. Так, наприклад, представники збройних угруповань ДНР регулярно відвідують освітні навчальні заклади, де влаштовують перед дітьми «спектаклі-атракції», які імітують бойову діяльність із застосуванням рукопашного бою та стрільби зі зброї. При цьому згодом учням пропонують продемонструвати власні навички та вміння. Найкращим (як «заохочувальний» аспект) пропонують взяти участь у тренуваннях спеціальних загонів поліції чи армії ЛНР, який відпрацьовує навички проведення штурмових і наступальних операцій. Зрозуміло, що найкращих із них відібрано

та зараховано до одного з підрозділів незаконних збройних формувань ЛНР [1, с. 18].

Із 24 лютого 2022 року, із дня повномасштабного вторгнення Росії на Україну вчинки російських військових стали ще більш абсурдними, зростає кількість виявлення Службою безпеки України випадків вербування українських дітей. Для вербування спецслужби російської федерації вдаються до використання навіть смартфон-ігор. В одному з додатків учасники мали шукати так звані «коробки» з віртуальними призами, які можна обміняти на електронні гроші. Під час проходження маршруту діти здійснювали фотофіксацію місцевості, об'єктів військової та критичної інфраструктури на території різних населених пунктів і звісно, що таким чином, ворог без відома самих дітей, використовував їх для збору інформації про розташування стратегічно важливих об'єктів [3].

Також Генпрокуратурою України встановлений факт, коли представники збройних сил російської федерації в одному з окупованих населених пунктів залучали підлітка до розвідання позицій Збройних Сил України, а також охорони та патрулювання населеного пункту [4].

Зазначаємо, що вербування і використання дітей прямо заборонені міжнародним правом. Це – норма 136 звичаєвого міжнародного гуманітарного права; спільна стаття 3 Женевських конвенцій 1949 року; стаття 77 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів; стаття 38 Конвенції про права дитини; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах [5]. Норми міжнародного права є обов'язковими для виконання російською федерацією. Однак це не заважає агресору цинічно порушувати їх проти українських дітей.

Варто згадати, що важливим кроком захисту прав дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів є ухвалення Закону України від 26 січня 2016 р. № 936–VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» [6].

Документ спрямований на поліпшення системи забезпечення прав дітей в Україні шляхом удосконалення механізмів і процедур ухвалення рішень щодо захисту дитини за місцем її проживання, підтримки сімей з дітьми, які потрапили в складні життєві обставини, постраждали внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів.

Законом вносяться зміни до 9 чинних законів України, спрямовані на узгодження чинного законодавства з Конвенцією ООН про права дитини.

Зокрема, закон дає визначення таким поняттям, як «забезпечення найкращих інтересів дитини», «діти, які перебувають у складних життєвих обставинах», «діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів».

Норми закону забороняють участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, зокрема й вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання з метою використання у збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання у військових конфліктах чи діях.

Законодавство нашої держави в цілому відповідає нормам міжнародного кримінального та гуманітарного права в питаннях заборони втягнення дітей до участі у бойових діях. Так, ст. 30 Закону України «Про охорону дитинства» забороняє участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей з метою використання в збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, залучення та/або втягування дітей до непередбачених законодавством України воєнізованих чи збройних формувань, пропаганда війни [7].

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що на сьогоднішній день діти потребують особливого детальнішого

(правового, психологічного та соціального) захисту від залучення до участі у збройних конфліктах як грубого порушення норм як українського законодавства та міжнародного гуманітарного права.

З цією метою в КК України слід передбачити більш сувору відповідальність за залучення малолітніх та неповнолітніх до участі у збройних конфліктах та розробити систему заходів протидії зазначеним злочинам.

Нові реалії сьогодення поставили перед нашим суспільством певні виклики, вирішення яких потребує докорінних змін у державній політиці та законодавстві країни, переосмислення стратегії упередження негативних впливів на наступні покоління тривалого військово-політичного конфлікту.

1. Клименко О. Залучення дітей до участі в збройних конфліктах: моделі та методи вербування (український досвід). *Соціологічні студії*. 2019. 2 (15), 13–20. С. 15.

2. Задніпровська О. Ю., Юртаєва К. В. Залучення дітей до участі у збройних конфліктах: кримінально-правовий і кримінологічний аспекти. Харків, 2017. С. 59.

3. Укрінформ. Спецслужби рф вербували українських дітей через ігри в смартфонах. 24.02.2022 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490910-specsluzbi-rfverbuvali-ukrainskih-ditej-cerez-igri-v-smartfonah.html>

4. Укрінформ. Вербування та використання дітей на війні є одним із шести порушень, які вчиняє рф. 01.06.2022 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3497479-verbuвання-ta-vikoristanna-ditej-na-vijni-e-odnim-iz-sesti-pogusen-aki-vcinae-rf-minoboroni.html>

5. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми : Закон України від 26 січня 2016 р. № 936–VIII // Відомості Верховної Ради. 2016. № 10. С. 99.

7. Про охорону дитинства: закон України від 26.04.2001 № 2402-III. БД «Законодавство України» ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 27.04.17).

Д. В. Чємпєєш

*(Одєський державний університет
внутрішніх справ)*

ЕТАПИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС

З відновленням незалежності України своє місце в суспільному дискурсі посіла тематика про вступ Української держави до Європейського Союзу.

З ускладненням цього дискурсу та ухваленням відповідних державних рішень європейська інтеграція України стала процесом економічного, політичного та правового зближення України з міждержавними структурами Європи. Завершення цього процесу передбачає вступ України до ЄС.

Вступ України до ЄС дозволить просунути українському суспільству на наступний щабель у напрямі до утвердження європейських цінностей функціонування громадянського суспільства, а саме: розвиток та реалізація правової держави можлива за рахунок реструктуризації законодавства, виконання якого має бути обов'язковим для всіх; захист порушених прав та свобод людини і громадянина; подолання корупційних процесів відповідно до міжнародно визнаних норм [1, с. 141].

Поява Стратегії інтеграції України до ЄС, яку було затверджено Указом Президента України від 11.06.1998 року стала важливою подією у формуванні відносин між ЄС та Україною.

Зазначена Стратегія у свою чергу стала основою для розроблення галузевих програм та національної Програми інтеграції України до ЄС (далі – Програма). Програму було затверджено Указом Президента України від 14.03.2000 року. Відповідно до Програми потрібно було розробити низку заходів практичного змісту спрямованих на реалізацію принципів співпраці з ЄС. Крім того, передбачалася послідовна розбудова інституцій, що мають сприяти поглибленню відносин України з ЄС на різних рівнях із залучення державних та недержавних

установ та організацій. Вагомим результатом виконання Програми мало стати утворення в українському суспільстві більшості з чіткою проєвропейською позицією. Задля виконання Програми в Україні було започатковано інститут Уповноваженого України з питань європейської інтеграції.

У 2000-х роках процес зближення України з ЄС став більш динамічним. Так, 2005 року схвалено План дій Україна – ЄС. Того ж року оновлена українська влада задекларувала курс на прискорення євроінтеграційних процесів. У 2007 році розпочався процес результатом якого мало стати укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У 2007-2009 роках ЄС мобілізував свій Механізм цивільного захисту змістом якого стала низка екологічних ініціатив. З 2008 року розпочалося спрощення візового режиму, аж до декларування наміру його скасування в майбутньому.

Того ж року Україна приєдналася до Світової організації торгівлі. Остання подія фактично стала початком подальшого співробітництва з поглиблення торгівлі між Україною та ЄС.

У 2009 році ЄС започаткував ініціативу «Східне партнерство», наміром якої стала активізація відносин із шістьма східними країнами-сусідами: Молдовою, Україною, Білоруссю, Азербайджаном, Грузією та Вірменією.

«Східне партнерство» ґрунтується на двосторонньому співробітництві Європейського Союзу з державами-партнерами та багатосторонній взаємодії [2, с. 292].

Варто зауважити, що протягом цього періоду ЄС також активно інвестував в Україну підтримуючи різні проекти, зокрема, енергетичні. Та в цілому важко сказати, що Україна та ЄС в ті роки докладали максимальних зусиль спрямованих на зближення.

Протягом двох своїх президентських каденцій Леонід Кучма вочевидь мав намір віднайти місце між впливом Заходу та наміром впливати на Україну з боку Росії.

Президентство Віктора Ющенка через внутрішньополітичну турбулентність та продовження активності проросійсь-

ких політичних сил також не стало період безпеліційного поступу в бік ЄС.

Та найбільшим викликом для євроінтеграційних намірів України став прихід до влади проросійського президента Віктора Януковича протягом неповного строку повноважень якого навіть той складний поступ був поставлений під загрозу, кульмінацією чого стала відмова влади підписати Угоду про асоціацію з ЄС. Втім, український народ рішуче не погодився з діями влади, що врешті решт викликало хвилю протестів.

Курс на євроінтеграцію було реанімовано з перемогою Євромайдану, коли у березні 2014 року Верховна Рада підтвердила курс України на інтеграцію із ЄС. Втім, в цей же час розвиток відносин між Україною та ЄС заповнила інша пауза, яка виникла внаслідок військової агресії Росії проти України, частиною чого стала анексія Криму.

Тим менш, на тлі збройної агресії Росії в березні 2014 року Україною була підписана політична частина Угоди про асоціацію з ЄС. Запрацювала вона у повному обсязі лише за три з половиною роки – з вересня 2017.

Президентство Володимира Зеленського стало періодом поглиблення та активізації процесу євроінтеграції України. Окремим поштовхом тут беззаперечно стало повномасштабне вторгнення російської армії в Україну, що остаточно відкинуло в минуле всі дискусії про українське майбутнє, окрім як про європейське.

Збройна агресія росії проти України значно додала динаміки процесу євроінтеграції останньої, коли всі державні інституції та суспільство згуртувалися у досягненні європейської мети.

1. Сембай Н. Європейська інтеграція – стратегічний пріоритет державної політики України. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2018. № 1(20). С. 129–143.

2. Корнієнкова К. «Східне партнерство»: перспективи розвитку та проблеми. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 291–295.

Р. Широо

*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)*

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВОЛОНТЕРСЬКИХ ПРОЄКТАХ

Сучасне суспільство розвивається дуже швидкими темпами. Українське суспільство за крайні місяці активної фази російсько-української війни змушено розвиватися ще швидше. Це торкається і питань використання новітніх технологій в тому числі блокчейну у тих сферах де їх ще не використовували. Блокчейн являє собою децентралізовану базу даних, утворену у вигляді мережі комп'ютерів, що взаємодіють один з одним на основі протоколу консенсусу, і ланцюжок, що зберігає блоків із зашифрованими даними про будь-які угоди або записи.

Завдяки застосуванню технології блокчейн є можливість оптимізувати як внутрішні бізнес-процеси компаній, так і процеси, що відбуваються із зовнішніми учасниками ринку. Це може докорінно змінити ландшафт торгівлі. За рахунок оптимізації цих процесів існує потенціал для значної економії.

Не варто вважати цю технологію панацеєю чи чарівною паличкою. Це надійний інструмент для захисту від зміни бази даних зловмисниками, для автоматизації та підвищення прозорості процесів логістики та для міжнародних розрахунків. Наразі технологія знаходиться на етапі розвитку[4].

17.02.2022 Верховна Рада прийняла Закон України «Про віртуальні активи» (проект №3637) з урахуванням правок Президента.

Глобальна кампанія зі збору монет на основі криптовалюты Unchain Ukraine збрала станом на 13.10.2022 понад 9 млн. доларів на гуманітарну допомогу Україні. Ініціатива була запущена блокчейн-активістами вже 25 лютого. Організатори – засновники – Олексій Мерецький, Олексій Бобок. Олег Курченко, Рев Міллер [2].

Головним завданням фонду є фінансова, гуманітарна допомога українцям, які постраждали на війні. Фонд надає кошти фізичним особам, волонтерам чи організаціям, які допомагають українцям вибратися із зони бойових дій; купити їжу, ліки, захисне спорядження тощо. На сьогодні вже розподілено 4,9 млн. доларів між волонтерами.

Unchain Fund продовжує приймати заявки на допомогу від українських громадських та волонтерських організацій та інших волонтерів, медичних закладів та органів державної влади. На сьогоднішній день один з найбільших отримувачів це КНП «Київська міська клінічна лікарня № 17» – 1,9 млн. грн [2].

Внески приймаються різними монетами. В Україні була створена Перша в світі криптовалютна благодійна дебетова картка weld. Все це призвело, що Україна вже в трійці лідерів за використанням криптовалют, а блокчейн технології працюють на відбудову країни. Weld поки перша та єдина криптовалютна картка в Україні[2].

Американський хостинговий сервіс Airbnb підтримав роботу в Україні.

Про це у своєму Twitter розповів генеральний директор Airbnb Браян Ческі, приватні особи, які фінансують покупки волонтерів, використовують цей альтернативний спосіб фінансування, оскільки іноді банківські установи блокують переказ коштів, а блокчейн дозволяє це оминати.

З початку російського вторгнення український уряд і неурядова організація, що надає підтримку військовим, зібрали 63,8 мільйона доларів за допомогою понад 120 000 пожертвувачів криптовалютами. Це включає в себе пожертву в розмірі 5,8 мільйонів доларів від засновника Polkadot Гевіна Вуда та CryptoPunk NFT вартістю понад 200 000 доларів США.

26 лютого акаунти українського уряду в Twitter опублікували прохання про пожертвування криптовалют. На сьогодні отримано пожертви на суму 54,4 мільйона доларів у Bitcoin, Ethereum, TRON, Polkadot, Dogecoin і Solana[1].

Фахівці британської Elliptic, досліджували криптовалютні гаманці кількох волонтерських груп. Так фонд «Повернися

живим» заснований у 2014 р., профінансув закупівлю бронези-летів, військової техніки тощо. У другій половині 2021 року мав криптовалюти понад 200 тис.доларів[3]. З початком активної фази війни фонд продав на аукціоні NFT з українським прапором за 6,5 млн. доларів в ETH – 10-й найдорожчий NFT, коли-небудь проданий. Виручені кошти були передані організації [1].

Більшість пожертв, отриманих на сьогоднішній день, були в біткойнах і ефірі, хоча стейблкоїни в доларах США становлять значну частку. Але даруються не лише криптоактиви; люди також надсилають NFT на урядовий рахунок ETH. Один такий NFT має вартість приблизно 300 доларів.

1. Live Updates: Ukraine Government Turns to Crypto to Crowdfund Millions of Dollars. URL: <https://www.elliptic.co/blog/live-updates-millions-in-crypto-crowdfunded-for-the-ukrainian-military>.

2. Unchain Ukraine. URL: <https://unchain.fund/#analyticsInDetail>.

3. Бурдейна О. Біткоїн проти Росії: криптопожертви українських волонтерів зросли на 900%. URL: <https://www.stopcor.org/ukr/section-suspilstvo/news-bitkoin-proti-rosii-kriptopozhertvi-ukrainskih-volonteriv-zrosli-na-900-08-02-2022.html>.

4. Опалькова Анастасія. Проблеми визначення правового статусу криптовалюти. *Право. Комунікація. Суспільство. Law. Communication. Society. Recht. Kommunikation. Gesellschaft. Le droit. La communication. La société*: матеріали науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти (українською та іноземними мовами). Львів. ЛьвДУВС, 2021. 245 с.

С.-М. Р. Штокало

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Інститут адміністративної відповідальності є визначним інститутом адміністративного права, важливим засобом охо-

рони громадського порядку, якому притаманні усі ознаки юридичної відповідальності.

Роль та місце адміністративної відповідальності на адміністративно-правовому просторі визначається тим, що відносини адміністративної відповідальності, разом із відносинами публічного управління, адміністративних послуг і адміністративного судочинства утворюють предмет адміністративного права. А також суттєва особливість адміністративної відповідальності полягає у прагматичності її теоретичних концепцій, домінуюча спрямованість яких окреслена проблематикою Кодексу України про адміністративні правопорушення [1–8].

Поняття адміністративної відповідальності, її зміст та обсяг до сьогодення залишається одним з найбільш суперечливих питань української адміністративно-правової науки.

Активність дискусій щодо зазначеної правової категорії значною мірою обумовлена, по-перше, широтою застосування терміну «адміністративна відповідальність» у юридично-науковій, правозастосовній, загальноосвітній сферах і на побутовому рівні, по-друге, двоїстою позицією законодавця, який використовує цей термін у численних нормативних актах, але не дає його визначення.

Чинний КУпАП, який містить розділ 2 під назвою «Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність», у статті 9 сформулював визначення адміністративного правопорушення, а відносно адміністративної відповідальності обмежився вказівкою на те, що її мірою є адміністративне стягнення (стаття 23 «Мета адміністративного стягнення»).

Фактично нормативно-правове визначення такої категорії як «адміністративна відповідальність» в чинному законодавстві відсутнє. А усі дефініції адміністративної відповідальності як правило надаються у наукових виданнях та мають дослідницький характер.

Історії реформування інституту адміністративної відповідальності в Україні практично стільки ж років, скільки й її незалежності. З того часу почалось створення власного законо-

давства, яке спочатку формувалось шляхом часткового оновлення і визнання чинними законодавчих актів УРСР. Це стосувалось і законодавства, яке регулювало адміністративну відповідальність, – законодавства про адміністративні правопорушення. Чинний на той час Кодекс про адміністративні правопорушення прийнятий ще 1984 р., хоча з багатьма змінами та доповненнями, продовжує діяти й тепер [2–4]

Всім вченим є зрозуміло, що цей Кодекс розроблявся у зовсім інших соціально-політичних умовах і призначався для захисту відносин, багато з яких вже не є актуальними чи й взагалі не існують. Тобто питання реформування законодавства про адміністративні правопорушення є вже давно актуальним.

Прийняття нового КпАП України сприятиме вирішенню ще одного важливого завдання – реальній кодифікації законодавства про адміністративні проступки. В наш час крім КУпАП діє ще багато законодавчих актів, які регулюють адміністративну відповідальність. В той же час окремі законодавчі акти, які регулюють питання адміністративної відповідальності, повинні включатися до КУпАП, що сприяє послідовній кодифікації законодавства про адміністративні правопорушення. Разом із тим, норми деяких з них до КУпАП України не включено, що не можна визнати нормальним, оскільки вже кодифіковане законодавство потребує ніби додаткової кодифікації. Тому потрібно передбачити механізм, який би забезпечував концентрацію всіх норм, які встановлюють адміністративну відповідальність, саме в цьому Кодексі. Інші ж нормативні акти можуть лише встановлювати її певні особливості в тих чи інших сферах, та й то за умови, що ці особливості не можна передбачити в КпАП України [3].

Отже, стан інституту адміністративної відповідальності на цей час не відповідає вимогам сучасності та суспільного розвитку, а тому потрібно реформувати й вдосконалити його систематизацією адміністративного законодавства у єдиний кодифікований акт відповідно до сучасного життя та суспільства.

Сучасні джерела адміністративних норм містяться поза межами Кодексу України про адміністративні правопорушення, що не сприяє підвищенню його практичного застосування.

Аналізуючи зазначене вище, треба зазначити, що цей вид юридичної відповідальності є сьогодні дієвим правовим інструментом у боротьбі з протиправними проявами – адміністративними правопорушеннями, потребує уваги й подальшого вдосконалення.

До сьогодні залишається відкритим питання про закріплення в положеннях адміністративно-деліктного законодавства норм щодо визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності.

Це питання стає актуальним у зв'язку з внесенням змін до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» [4...6], за яким суб'єктами відповідальності за порушення в правил дорожнього руху, що зафіксовані в автоматичному режимі, разом з фізичними особами визначено й юридичних осіб, на яких зареєстровано відповідний транспортний засіб. Фактично відповідальність юридичних осіб сьогодні визнається низкою інших галузевих законів.

Вирішення цих актуальних питань щодо розвитку інституту адміністративної відповідальності в Україні полягає розробленні та прийнятті нового Кодексу України про адміністративні правопорушення.

1. Ремесник Т. С., Єщенко М. Г. Сучасні проблеми адміністративного права в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 1 (34). Т. 1. С. 61–64.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон, *Кодекс* від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

3. Адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / за заг. ред. доц. А. Т. Комзюка. 2-е вид., перероб. і доп. Харків : Ун-т внутр. справ, 2001. 99 с.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: Закон України від 14 липня 2015 року № 596-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-19#Text>.

Б. В. Шукалович

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСОБИ

В умовах інформаційного суспільства очевидна і не заперечна роль впливу засобів масової інформації на інформаційно-психологічний стан особи як суб'єкта інформаційних відносин. Досліджуючи проблематику інформаційної безпеки особи, через призму інтересів особи у процесі функціонування електронної держави, не випадкова увага до «четвертої» влади з позиції особливостей реалізації інформаційних прав особи за умов розвитку мережевих видань.

Джерелом поширення масової інформації у мережі є загальнодоступний та відкритий інформаційний ресурс. Свобода Інтернету від комерційних і політичних обмежень разом з доступністю та інтерактивністю надає електронним засобам комунікацій демократичний потенціал, оскільки дозволяє уникати цензури та регламентації.

У реаліях такої свободи слова без меж дотримання конституційних права і свободи людини та громадянина – другорядне. Розвиваючись та вдосконалюючись, мережа поки що не встигає встановити конкретні юридичні механізми та процедури захисту загально визнаних прав. Зміни у законодавстві зумовили різні підходи фахівців до проблеми відповідальності в Інтернеті праві. Ряд дослідників визначають цю проблему не лише як юридичну, але й як морально-етичну.

Відповідно до Конвенції про захист прав людини та основних свобод, здійснення свобод накладає обов'язки та відповідальність, може бути пов'язане з певними формальностями, умовами, обмеженнями чи санкціями. Перелічені умови мають бути передбачені законом і необхідні в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної ціліс-

ності, громадського порядку, з метою запобігання правопорушення, для охорони здоров'я та моральності, захисту репутації або прав інших осіб, запобігання розголошенню інформації, отриманої конфіденційно, або забезпечення авторитету та неупередженості правосуддя.

Труднощі застосування до засобів масової інформації, що функціонують з мережі Інтернет, обґрунтованих санкцій перетворює віртуальний простір на привабливе поле для різних тверджень.

Ідеться про цивілізоване правове регулювання діяльності електронних засобів масової інформації. Поки що законодавство щодо засобів масової інформації, що функціонують у мережі Інтернет, не забезпечує дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина [1].

Перехід у правове становище ЗМІ з неминучістю пов'язаний з відповідними обтяженнями (новий баланс прав та обов'язків), то ця серйозна та юридично значуща дія має проводитися власниками та менеджментом мережевих ресурсів усвідомлено та добровільно.

Можливість анонімної присутності в Мережі дозволяє приховати справжні імена автора, джерела та особи, яка розмістила інформацію. У зв'язку з відсутністю відповідного законодавства, чітко визначеного переліку суб'єктів діяльності в Інтернеті та їх правового статусу реальний судовий захист прав особи, що порушуються в мережі, не може бути забезпечений у повному обсязі.

Проблема полягає в тому, що для доведеності в суді факту поширення ганебних відомостей конкретними особами потрібно проведення досить складних процедур: перегляд протоколів доступу, перевірка облікових записів провайдерів доступу, перегляд вмісту серверів, встановлення власників серверів, часто різних країнах, що пов'язані з виконанням міжнародних доручень.

Європейський Суд з прав людини наголошує, що здійснюючи своє право на вільне вираження поглядів, преса повинна діяти відповідно до своїх обов'язків та відповідальності, як цього вимагає пункт 2 статті 10 Конвенції. Ці обов'язки та від-

повідальність набувають особливої значущості, коли, як у цій справі, велика ймовірність того, що інформація, передана пресою, дуже позначиться на репутації та правах приватних осіб [2].

Необхідно підкреслити висновки Пленуму Верховного Суду України, що стаття 277 ЦК України надає громадянину право вимагати по суду спростування відомостей, що порочать його, у тому числі поширених у засобах масової інформації, а громадянину, щодо якого засобами масової інформації опубліковані відомості, що ущемляють права або охоронювані законом інтереси, декларація про опублікування с відповіді у засобах масової інформації, на самозахист права; якщо встановити особу, яка розповсюдила відомості, що ганьблять честь, гідність або ділову репутацію громадянина, неможливо, потерпілий від поширення таких відомостей вправі звернутися до суду із заявою про їх визнання такими, що не відповідають дійсності [3].

Відомо, що для мережевих інформаційних процесів характерні широта охоплення аудиторії, висока оперативність, різноманітність форм інформаційного впливу за наявності зворотних зв'язків користувача з постачальником інформації. Таке поєднання призводить до того, що глобальні комп'ютерні мережі стають потужним інструментом вираження та формування суспільної думки. У цій якості наближаються за можливостями до традиційних засобів, а в деяких випадках перевершують їх.

В епоху стрімкого розвитку Інтернету є неминучим збільшення кількості справ, що розглядаються судами за позовами про захист честі, гідності та ділової репутації, пов'язаних із діяльністю засобів масової інформації у мережі Інтернет. Особливо слід відзначити ймовірність значних труднощів на шляху судової практики з Інтернет спорами, оскільки невирішених питань поки що дуже багато.

Слід погодитися, що життя людини в інформаційному суспільстві неминуче робить його прозорішим для держави та суспільства, тому бажання зберегти інформаційну приватність стає все більш відчутним. Нові технології суттєво спростили

збирання, обробку, зберігання, передачу даних, а з іншого – створили очевидні загрози незаконного обігу, що призводить до порушень прав особи.

Організаційно-правове вирішення проблеми захисту особи від образ у мережі Інтернет можливе у вигляді посилення адміністративно-правової відповідальності. Відсутність правових механізмів контролю діяльності засобів масової інформації в мережі Інтернет створює сприятливі умови для правопорушень.

Інтернет не може залишатися поза сферою правового регулювання, тим більше, коли йдеться про захист честі, гідності та ділової репутації.

1. Сафаров А. Аналіз стратегії інформаційної безпеки в порівнянні з чинною доктриною інформаційної безпеки. 29.04.2021 р. URL. <https://imi.org.ua/monitorings/analiz-strategiyi-informatsijnoyi-bezpeky-v-porivnyanni-z-chynnoyu-doktrynoyu-informatsijnoyi-i38852>.

2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Постанова Пленуму ВСУ у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи. URL. adem.org.ua/library/postanova-plenumu-vsu-u-spravah-pro-zahyst-gidnosti-ta-chesti-fizychnoyi-osoby-a-takozh-dilovoyi-reputatsiyi-fizychnoyi-ta-yurydychnoyi-osoby/.

М. І. Щадило

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ БЕЗПЕКОВИХ МЕХАНІЗМІВ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Під стратегією реалізації безпекових механізмів підвищення конкурентоспроможності підприємства слід розуміти

модель чітко послідових заходів та дій, які направлені на протидію зовнішнім й внутрішнім загрозам та забезпеченню досягнення максимального результату щодо зміцнення позицій соціально-економічної системи в конкурентному середовищі функціонування.

Стратегії та тактики завжди характеризувалися гнучкістю. Не можливо дотримуватися якоїсь загальноприйнятої стратегії розвитку. Завжди повинні існувати альтернативні варіанти. Варіативність – це те, що будь-яка соціально-економічна система повинна мати завжди. Для такої соціально-економічної системи як підприємство можливі варіанти залежать від багатьох факторів [1-3].

Основні характеризуючі засади формування стратегії реалізації безпекових механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності промислового підприємства передбачають наступне:

1. Стратегія реалізації безпекових механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності промислового підприємства повинна в обов'язковому порядку бути узгоджена з стратегією забезпечення безпеки та загальною стратегією розвитку соціально-економічної системи. Не може бути і мови про те, що в самостійному і окремому порядку розробляти стратегію реалізації безпекових механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності промислового підприємства без врахування вищезгаданих стратегій.

Так чи інакше, ефективна стратегія реалізації безпекових механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності промислового підприємства дає змогу сприяти підвищенню рівня безпеки та формуванню безпечним умовам розвитку в цілому.

Слід також наголосити на тому, що як і у випадку зі стратегією забезпечення безпеки, стратегія реалізації безпекових механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності промислового підприємства носить виключно допоміжний або ж підпорядкований характер існування. Жодних з цих двох стратегій не повинна виходити на перший план і закривати собою загальну стратегію розвитку.

2. Стратегія реалізації безпекових механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності промислового підприємства повинна в обов'язковому порядку опиратися на поточний рівень конкурентоспроможності.

Якщо ігнорувати оцінювання поточного рівня конкурентоспроможності підприємства, не акцентувати увагу на важливості динаміки зміни протягом останніх років, реалізація безпекових механізмів буде відбувається практично, так би мовити, «наосліп» без адекватного інформаційного підґрунтя і як результат, усі заходи точно не дадуть максимального соціально-економічного ефекту.

3. Стратегія реалізації безпекових механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності промислового підприємства повинна в обов'язковому порядку опиратися на ресурсне забезпечення.

Ресурси підприємства – це та «кров», яку потребують усі життєвоважливі елементи соціально-економічної системи. В умовах воєнного стану дефіцит ресурсного забезпечення прослідковується найкраще. Це в сучасних умовах розвитку – одна з найбільш небезпечних форм загрози для промислового підприємства України.

Слід наголосити на тому, що оцінювання ресурсного забезпечення дає змогу отримати ключову інформацію для розроблення стратегії реалізації безпекових механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності промислового підприємства в умовах воєнного стану.

1. Кравченко О. В. Поняття стратегії розвитку підприємства. 2010. URL: http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_BOA/kravchenko_023.pdf.

2. Томпсон-мол. А. А. Стратегічний менеджмент: концепції та ситуації для аналізу. К.: Вільямс, 2003. 924 с.

3. Халімон Т. М. Стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 10. №2. 2016. С. 117–122.

Ю. Ю. Щирба

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РЕАЛІЗАЦІЯ ТА ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Воєнний стан – це особливий правовий режим, який може впроваджуватись на певних територіальних одиницях держави, або ж охоплювати усю її територію. Відповідно до статті 64 Конституції України в умовах воєнного стану можуть встановлюватись окремі обмеження щодо прав і свобод громадян[1].

24 лютого 2022 року Президентом України у зв'язку із вторгненням військ російської федерації на територію України підписано Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Відповідно до нього воєнний стан запроваджується з 05:30 24.02.2022 року. На період дії воєнного стану: уряд має право впроваджувати певні обмеження, а суспільні відносини можуть регулюватись із окремими нюансами та особливостями.

Якщо говорити про порушення прав під час воєнного стану, то не можна в першу чергу, не згадати про «Право Женеві», оскільки, детально права цивільних осіб під час воєнних конфліктів регулює так зване «Право Женеві» - частина міжнародного гуманітарного права, норми якого спрямовані на полегшення страждань жертв збройних конфліктів. Норми цього права покликані захищати права: цивільного населення, військовополонених та поранених під час ведення воєнних дій.

Конвенція про захист цивільного населення під час війни та Додаткові протоколи до неї встановлюють основні права цивільних осіб, які держави-учасниці повинні забезпечувати під час збройних конфліктів. Зокрема, у Конвенції встановлені чіткі заборони, які не можуть мати винятків будь-коли та будь-

де. Вони стосуються тортур, насилля, каліцтва та принизливого ставлення щодо цивільних осіб та щодо осіб, які склали зброю.

Водночас міжнародне гуманітарне право встановлює основні гарантії, які повинні забезпечуватись державами – учасницями конфлікту. Зокрема, із цивільними особами: потрібно поводитись гуманно, поважати їхні переконання та релігійні обряди. Заборонені: акти тероризму, взяття заручників, колективні покарання, грабежі тощо.

Слушно зазначає А.М. Мерник, про те, що вживані заходи щодо обмеження прав і свобод осіб повинні мати правовий характер і бути такими, що не перевищують меж, встановлених законом [2, с. 50].

Під час воєнного стану може примусово відчужуватися майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку[3].

За ст. 41 КУ примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості[1].

Рішення про примусове відчуження майна приймається військового командування, погодженим відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради. У місцевостях, де ведуться бойові дії, примусове відчуження здійснюється за рішенням військового командування без погодження з такими органами.

Про примусове відчуження або вилучення майна складається акт встановленої форми та виплачується компенсація[3].

Також законодавством передбачено, що примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній

власності, в умовах правового режиму воєнного стану, якщо не було здійснено попереднє повне відшкодування вартості такого майна, тягне за собою наступне повне відшкодування його вартості в порядку, визначеному законом. Якщо майно, що було примусово відчужене у юридичних і фізичних осіб, після скасування правового режиму воєнного стану збереглося, колишній власник або уповноважена ним особа має право вимагати у судовому порядку повернення такого майна на умовах, визначених законом, або вимагати взамін надання йому іншого майна, якщо це можливо.

З аналізу актів законодавства, що приймалися в розвиток та уточнення положень Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», практикуючими юристами було зроблено висновок, що «суттєвого обмеження прав цивільних осіб під час війни урядом не запроваджено». В юридичній публіцистичній літературі відзначається тенденція до спрощення процедур щодо реалізації окремих цивільних прав, а запровадження змін законодавчого регулювання окремих цивільних правовідносин у наявних непростижних умовах характеризується як правильне та доцільне рішенням, яке дійсно відповідає принципам демократичного суспільства [4].

Отже, аналізуючи з вище зазначеного, можемо зробити висновок, що захист цивільних прав громадян в умовах воєнного стану в Україні, широко врегульовується законами України та міжнародним договорами.

Захист прав реалізується за мірою завданої шкоди під час воєнних дій. Оскільки воєнний стан є особливим правовим режимом, як наслідок, держава може надавати громадянам додатковій гарантії або певним чином обмежувати на цей період права останніх.

1. Конституція України : Конституція України, Конституція, Закон. №254к/96-ВР від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради, 1996, №30, ст. 141.

2. Президент закликав вести бізнес там, де немає бойових дій. Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3429898-prezident-zaklikav-vesti-biznes-tam-de-nemae-bojovih-dij.html>.

3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України 17.05.2012. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>.

4. Воєнний стан та трудові відносини: нове законодавче регулювання. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210189_vonniy-stan-ta-trudov-vdnosini-nove-zakonodavche-regulyuvannya.

О. П. Іванова

(Національна академія внутрішніх справ)

THE WORK OF JUDGES AS A GUARANTEE OF THE PROTECTION OF CITIZENS' RIGHTS DURING WAR

After the full-scale invasion of the occupying forces of the Russian Federation on February 24, 2022, a lot has changed in the life of the country for everyone without exception. From ordinary people to authorities. The threat to life and health, the occupation of territories, missile attacks, artillery shelling on civilian objects, the destruction of infrastructure, the destruction of entire areas of cities, villages, etc., by the Russian troops led to the impossibility of functioning as before and making changes, including to the process trial.

As we know, the judicial power, according to the theory and practice of the distribution of power, is an independent, independent sphere of public power, which was created to resolve social conflicts, is designed to ensure the protection of the rights and freedoms of a person and a citizen. Justice is one of the main functions of the judiciary, the activity of judicial bodies. Justice in its essence is recognized as such only on the condition that it meets the requirements of justice and ensures effective restoration of rights. But in the new conditions in which Ukraine found itself, it turned out to be impossible to effectively comply with the law, and it was necessary to make changes and optimize work in accordance with the realities of wartime, for the people and the state, so that their rights are protected, even in such a difficult time.

For example, the above information demonstrates that arrangement of the work of Ukrainian courts in wartime is based on two basic postulates for a democratic society: 1) human, his/her life and health, inviolability and security are the highest values the right to life is a natural and inalienable right of every human being. 2) the constitutional human right to judicial protection determines the continuity of administration of justice in the state.

Continuity of justice administration is ensured by the same network of courts that operated before the war. This is guaranteed by the constitutional ban on establishment of special and extraordinary courts. Thus, the issue of whether it is safe for people to administer justice in a particular territory by a particular court has become decisive when making effective decisions on arrangement of the work of courts under conditions of war. After all, different intensity of hostilities in different territories has determined the heterogeneity in the ability of Ukrainian courts to administer justice [1].

Indeed, today it has become possible to differentiate courts by their location into those that are: 1) in the occupied territories; 2) in the areas where hostilities are taking place; 3) in «frontline» territories; 4) in conditionally safe areas.

In the first two cases, administration of justice is impossible in any form. In the case where the courts are located in the «frontline» territories, depending on the specific situation, the courts: a) work, but do not hold open court hearings; b) do not work. Moreover, in the last case, the courts operate in a regular mode [1].

It is expedient to demonstrate our differentiation with the help of statistics. According to official data as of 01 September 2022:

1-2) 130 courts do not work (some courts are located in the occupied territories; some – in the area of active hostilities);

3) the premises of 4 courts located in the territory controlled by Ukraine were completely destroyed. The premises of 47 courts were critically damaged (partially destroyed buildings, damaged communications, destroyed office equipment) and they are unsuitable for the work. [2]

Thus, two problems became key in the organization of the work of the courts of Ukraine during the war: «the problem of

territories» – a factor of an objective nature and «personnel problem» – a factor of subjective nature.

All these problems, which appeared due to the full-scale invasion of Russian troops, do not allow justice to be carried out as it was before, and therefore The Supreme Court also reported on some peculiarities regarding administration of justice in the territory where martial law has been imposed. The court noted the following:

- in case of threat to life, health and safety of court visitors, court staff, judges, a decision will be made to temporarily suspend the proceedings by a certain court;
- cases that are not urgent will be considered only with the written consent of all participants of the proceeding;
- court hearings, which should consider the issue of choosing or continuing a measure of restraint in the form of detention, may not be postponed;
- to ensure safety of participants of court proceedings and court visitors, the personal reception of citizens by the court management is terminated and the admission to court hearings of persons who are not participants in court hearings is limited;
- if the court has not stopped administering justice, participants in the hearings have the right to apply for adjournment of cases in view of hostilities and/or for consideration of cases via videoconference using any technical means, including their own [3].

As a conclusion, we can say that the full-scale invasion brought a lot of problems for the work of judges in Ukraine, the occupation, shelling in the combat zone and the threat to the life and health of court employees forced to take extreme measures and optimize the work of the court according to the new conditions.

1. Khotynska-Nor O., Potapenko, A. «Courts of Ukraine in Wartime: Issues of Sustainable Functioning», *Revista Jurídica Portucalense*, 2022, 218–240.

2. Ukrainian Judiciary. Supreme Court order and determination of territorial jurisdiction of cases. Access mode: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/terutor_pidsudnist/.

3. UkraineInvest «Judicial system». Access mode: <https://ukraineinvest.gov.ua/response-to-war/helpdesk/judicial-system/>.

ЗМІСТ

Благуга Р. І.

Єдність українського громадянського суспільства – головний чинник протидії російській агресії (Вступне слово).....	3
--	---

Абасова Ф.

Генезис розвитку інституту касаційного оскарження в цивільному судочинстві України.....	5
--	---

Андрейчіна Д. І.

Окремі аспекти щодо розуміння торгівлі людьми.....	7
--	---

Андрухів Є. М.

Особливості дефініції поняття «договір поставки» як одного з видів договорів у господарських правовідносинах.....	12
--	----

Ахтирський В. М.

Корупція як актуальна загроза національній безпеці України.....	15
---	----

Басараб Д. Е.

Домашнє насильство: окремі аспекти кримінологічної характеристики.....	17
---	----

Батрух В. Ю.

Забезпечення прав і свобод людини в умовах російської агресії: виклики сьогодення.....	20
---	----

Батрух В. Ю., Горак Ю. Р.

Судова ентомологія як додатковий інструмент у розслідуванні злочинів.....	23
--	----

Березовська В. С.

Фактори, які стали причиною для еміграції мешканців Мексика та регіону Центральної Америки.....	28
--	----

Березовська Ю. А.

Інформаційна гігієна та захист кордону.....	32
---	----

Біла Д. О.

Сімейна медіація як альтернативний спосіб урегулювання конфліктів.....	35
---	----

Близняк Д. А.	
Особливості усиновлення в умовах воєнного стану.....	37
Бондар І. О.	
Виклики сьогодення в сфері інформаційної безпеки України.....	42
Брусенцов М. В.	
Поліцейські заходи примусу й особливості їх застосування.....	45
Бучинська Д. П.	
Порядок здійснення усиновлення в умовах воєнного стану в Україні.....	47
Васильєва С. М.	
Пріоритети в забезпеченні інвестиційної безпеки підприємства.....	50
Венчик Х. В.	
Розгляд звернень громадян під час воєнного стану.....	53
Вербіцька А. В.	
Обставини, що підлягають доказуванню у цивільному судочинстві про встановлення фактів, які мають юридичне значення.....	56
Вербіцька М. Б.	
Рекреація в умовах воєнного стану.....	59
Вітик Х. І.	
Порядок припинення права власності на окупованій території внаслідок знищення майна.....	62
Вітюк І. М.	
Вдосконалення діяльності поліції щодо реагування на правопорушення або події.....	65
Войтановська М. В.	
Особливості правового регулювання права власності під час воєнного стану.....	68
Воропаєва А. В.	
Окремі аспекти щодо настання відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, в умовах воєнного стану.....	72
Газдун М. І.	
Покази з чужих слів як доказ у цивільному судочинстві.....	76
Гілецька О. І.	
Захист прав людини в умовах військового конфлікту.....	79

Глущенко А. О.	
Волонтерський рух в умовах воєнного стану.....	82
Глюз В. М.	
Булінг та адміністративна відповідальність за його прояви.....	84
Голдак Д. Б.	
Превентивні заходи поліції щодо вживання наркотичних речовин неповнолітніми та процедура притягнення їх до відповідальності.....	87
Горінь С. О.	
Дотримання та порушення прав людини у військовий час.....	91
Горобінська Є. А.	
Порядок здійснення управління майном, що є у державній власності в умовах воєнного стану в Україні.....	94
Гук Я. В.	
Проблеми функціонування банківської системи в умовах воєнного стану.....	97
Гуцуляк О.	
Окремі аспекти міжнародного досвіду представництва поліції у самоврядних територіальних одиницях.....	100
Дацків В. В.	
Суддя як суб'єкт здійснення судового контролю за виконанням рішень суду.....	103
Дацко В. А.	
Особливості притягнення НПУ до адміністративної відповідальності за порушення комендантської години.....	106
Дашковська А. В.	
Роль Ради національної безпеки і оборони в захисті національного інформаційного середовища.....	109
Джавадова А. Т.	
Деякі особливості створення об'єкта інтелектуальної власності у зв'язку з виконанням трудового договору.....	112
Джаман А. І.	
Вплив воєнного стану на роботу органів Національної поліції України.....	115
Джуфер М. М.	
Особливості притягнення до адміністративної відповідальності за домашнє насильство.....	118

Доголич І. В.	
Кримінально-правові аспекти незаконного використання гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку.....	121
Драган О. В.	
Кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-2 КК України.....	124
Дробишевська В. В.	
Девіантна поведінка і соціальний контроль у сучасному суспільстві.....	127
Дуркота М. Я.	
Жіноча злочинність в Україні.....	129
Ємельянова І. С.	
Застосування підручних засобів поліцейськими для самозахисту під час воєнного стану.....	132
Ємельянова І. С., Олейніченко М. О.	
Евакуація цивільного населення під час воєнного стану Національною поліцією.....	136
Жеребецька Я. Р.	
Реалізація принципів цивільного судочинства в умовах воєнного стану.....	139
Жук А. В.	
Правова культура студентів: теоретико-правовий аспект.....	142
Заверуха Д. А.	
Характеристика особливостей підвищення конкурентоспроможності в умовах індустрії 4.0.....	145
Занфір А. К.	
Допит неповнолітнього у кримінальному провадженні.....	146
Занфір А. К., Леськів Р. Б.	
Зміна територіальної підсудності цивільних справ у зв'язку із воєнними діями в Україні.....	148
Йосифович Н.-Л. Д.	
Участь сторін при здійсненні правосуддя адміністративними судами в умовах воєнного стану.....	151
Караїм О. О.	
Механізми зворотної міграції молоді для відновлення повоєнної економіки.....	155

Карпенко Ю. В.	
Правова природа штучного інтелекту.....	157
Кевер К. Я.	
Порядок оскарження рішень, дій та бездіяльності органів опіки й піклування.....	160
Кирюха К. І.	
Поняття механізму адміністративно-правового регулювання запобігання корупції в органах національної поліції України.....	163
Кобець С. В.	
Про деякі зміни процесуального порядку проведення слідчих дій в умовах воєнного стану.....	165
Козій А. О.	
Проблемні аспекти участі законного представника неповнолітнього у цивільному провадженні.....	168
Кононець О. О.	
Сучасні проблеми адміністративного права та процесу.....	171
Кравченко А. В.	
Право власності в умовах воєнного стану.....	173
Крепчук А. А.	
Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з військовополоненими як основна із засад женеvської конвенції про поводження з військовополоненими.....	176
Кройтор О. М.	
Нормативно-правове закріплення профілактики правопорушень як завдання патрульної поліції України.....	178
Кропивницька В. С.	
До питання кримінально-правової охорони миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.....	183
Кулібаба С. А.	
Проблемні питання протидії домашньому насильству.....	185
Курило Х. О.	
Аналіз механізму надання адміністративних послуг в Україні.....	188
Курінний Є. О.	
Історичний матеріал Першої світової війни як предмет художнього узагальнення й філософського осмислення поеми в прозі Осипа Турянського «Поza межами болю».....	191

Лазар А. Я.	
Жертва домашнього насильства: окремі аспекти віктимологічної характеристики.....	194
Легкодух С. С.	
Діяльність політичних партій у воєнний час.....	197
Лелека С. С.	
Електронна петиція як інструмент демократії.....	200
Ленда О. В.	
Об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 Кримінального кодексу України.....	202
Литвин Е. П.	
Самозахист у цивільному праві.....	205
Лігун А. І.	
Удосконалення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність.....	208
Літвінова Ю. О.	
Роль воєнного стану в житті українського суспільства.....	210
Лукаш О. С.	
Деякі аспекти електронної демократії.....	214
Лучкевич С. В.	
«Грумінг» за Кримінальним кодексом України.....	217
Малахова В. В.	
Кримінальна відповідальність за злочини проти національної безпеки України під час воєнного стану.....	221
Малчак О. В.	
Сучасні тренди наркоманії в Україні.....	224
Матвійчук О. П.	
Юридично-правова діяльність національної поліції під час війни.....	226
Мацелюх І. І.	
Кримінально-правовий захист журналістської діяльності.....	231
Мекелита Н. В.	
Механізм функціонування громадського суспільства в умовах війни.....	234
Могильний О. С.	
Сучасний стан відповідальності за воєнні злочини в Україні.....	237

Мойса В. В.	
Особливості управління кризовими ситуаціями на підприємстві.....	240
Мойса Т. В.	
Особливості інноваційного розвитку логістичних підприємств.....	241
Монаршенко К. В.	
Актуальність застосування цифрової криміналістики в умовах воєнного стану.....	243
Морозов В. М.	
Зміни в українському освітньому менеджменті, викликані війною.....	246
Музика В. Р.	
Особливості притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил про валютні операції.....	248
Мундяк С. М.	
Вища освіта під час воєнного стану.....	251
Нестеренко М. О.	
Проблеми трансплантації анатомічних органів людини в Україні.....	255
Оганесян К. А.	
До питання державного контролю у секторі безпеки й оборони.....	258
Огорілко М.-А. І.	
Судова експертиза у цивільному процесі.....	261
Олексин С. Б.	
Способи захисту цивільних прав в Україні в умовах війни.....	264
Ониськів Б. П.	
Право на інформацію в умовах війни.....	267
Опалькова А. О.	
Адміністративно-правовий механізм забезпечення взаємодії суспільства з органами і підрозділами Національної поліції України.....	270
Падагуц О. В., Палійчук М. С.	
Адміністративні правопорушення серед неповнолітніх: правовий аспект.....	274

Пашко А. Я.	
Цивільне судочинство: особливості здійснення в умовах воєнного стану.....	277
Пелех К. Б.	
Актуальні питання кримінального процесу в умовах воєнного стану.....	281
Петрів С. Ю.	
Правові засади моніторингу лісів.....	284
Поліщук О. Б.	
Формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства.....	287
Порцін В. Р.	
Соціальний захист дітей, які втратили батьків в умовах війни.....	290
Порцін В. Р., Горобінська Є. А.	
Обмеження та заборони, що встановлені для суддів в Україні, як невід’ємний елемент їх адміністративно- правового статусу.....	293
Походжай Ю. М.	
Правовий режим комендантської години в умовах воєнного стану.....	296
Приймак В. Ю., Райта К. І.	
Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства щодо дитини.....	301
Пришляк М. Р.	
Смертна кара: за чи проти?	304
Рибалко М. Д.	
Проблеми фізичної підготовки працівників поліції.....	307
Романюк Я. С.	
Особливості правової природи судових доручень.....	310
Русанівська Д. Д.	
Деякі проблемні аспекти розслідування та призначення покарання за втручання в діяльність захисника чи представника особи.....	313
Сабадаш М.-Т. Р.	
Відвід судді як один із видів забезпечення права на справедливий суд.....	316

Савченко Р. С.	
Екстрадиційна процедура в умовах воєнного стану.....	319
Саган Р. А.	
Трудова міграція: порятунок чи загроза.....	322
Самойленко С. В.	
Методи наукового дослідження питань основ методики розслідування провокації підкупу.....	324
Сачко Я. М.	
Повноваження поліцейського у воєнний час.....	327
Свінцицька Д. В.	
Проблематика захисту прав людини в умовах війни.....	330
Серафимчук І. О.	
Окремі аспекти застосування вогнепальної зброї, зокрема в умовах сучасності.....	332
Середня А. І.	
Шляхи удосконалення використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень.....	335
Синенька І. М.	
Свобода вираження політичних поглядів.....	338
Синиця С.–А. А.	
Врахування типу темпераменту у вирішенні конфліктів правоохоронцями.....	341
Солдатенко А. В.	
Аспекти поняття національної безпеки України під час воєнного стану.....	344
Солошак Б. С.	
Докази, які отримані шляхом втручання у право на таємницю кореспонденції під час досудового розслідування злочинів проти миру та безпеки людства, що скоєні у період воєнного стану.....	348
Стецик А. Ю.	
Правила проведення допиту дитини, яка постраждала від сексуального насильства в умовах воєнних злочинів.....	350
Стоєва Т. І.	
Кримінальна відповідальність за державну зраду в умовах воєнного стану.....	356

Стручик К. С.	
Психологічна адаптація військовослужбовців-учасників бойових дій як суспільна проблема.....	359
Стус В. І.	
Ювенальна юстиція: міжнародно-правовий досвід та проблеми впровадження в Україні.....	362
Тарасенко В. Р.	
Літературознавчий аспект проблеми етнічної ідентичності у творчості сучасних українських письменників.....	367
Тиць Є. А.	
Деякі аспекти захисту права власності в умовах сучасного збройного конфлікту.....	370
Тіліченко Я. О.	
Незаконні учасники збройних конфліктів: хто вони.....	373
Тішин М. В.	
Проблемні питання забезпечення прокурором допустимості результатів особистого обшуку.....	376
Ткачук М. Р.	
Діяльність Національної поліції в умовах воєнного стану.....	379
Топій Ю. Я.	
Законодавчі зміни до порядку оформлення спадщини під час воєнного стану в Україні.....	383
Федишин Л. А.	
Використання методики «Зелена кімната» у професійному спілкуванні поліцейських.....	386
Федорів О. М.	
Неефективність розслідування злочинів на ґрунті ненависті в Україні: ідентифікація мотиву, напрямок та ретельність розслідування.....	389
Фищук Б. І.	
Поліцейські комісії в Україні.....	392
Фільварська В. М.	
Проблема домашнього насильства в Україні та світі.....	397
Хаметова С. Е.	
Петиція як ефективний інноваційний спосіб комунікації між владою та суспільством в умовах війни.....	399

Цьорох А. В.	
Перспективи використання геномної інформації людини у кримінальному провадженні.....	403
Червко В. В.	
Проблемні аспекти залучення дітей до участі у збройних конфліктах.....	407
Чемпоєш Д. В.	
Етапи інтеграції України в ЄС.....	412
Широо Р.	
Використання новітніх технологій у волонтерських проектах.....	415
Штокало С.-М. Р.	
Проблеми реформування інституту адміністративної відповідальності.....	417
Шукалович Б. В.	
Вплив засобів масової інформації на інформаційно- психологічний стан особи.....	421
Щадило М. І.	
Основні засади формування стратегії реалізації безпекових механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності.....	424
Щирба Ю. Ю.	
Реалізація та захист цивільних прав громадян в умовах воєнного стану в Україні.....	427
Іванова О. П.	
The work of judges as a guarantee of the protection of citizen's rights during the war.....	430

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МЕХАНІЗМ
ФУНКЦІОНУВАННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В УМОВАХ ВІЙНИ

(осінні читання)

Збірник тез
Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти

18 листопада 2022 року

Тези опубліковано в авторській редакції

Макетування *Н. М. Лесь*

Підписано до друку 16.11.2022 р.
Формат 60 × 84/16. Умовн. друк арк. 25,8.
Зам. № 70-22.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.